

**STRATEGIJA ZA MLADE
HERCEGOVAČKO-NERETVANSKOG
KANTONA 2023 – 2028.**

- P R I J E D L O G -

Mostar, april/decembar 2022.

SADRŽAJ

<i>PRAVNI OKVIR</i>	6
<i>METODOLOGIJA</i>	9
<i>OSNOVNI PRINCIPI STRATEGIJE PREMA MLADIMA HNK 2023. – 2028. GODINE</i>	12
<i>ANALIZA STANJA POTREBA I PROBLEMA MLADIH U HNK</i>	14
<i>TRENUTNI POLOŽAJ MLADIH I PLAN DJELOVANJA PO OBLASTIMA</i>	18
<i>OBRAZOVANJE I KULTURA</i>	18
<i>ANALIZA PROBLEMA I POTREBA</i>	23
<i>ZAPOŠLJAVANJE</i>	30
<i>ANALIZA POTREBA I PROBLEMA</i>	35
<i>SOCIJALNA POLITIKA</i>	39
<i>ANALIZA PROBLEMA I POTREBA</i>	43
<i>ZDRAVSTVENA POLITIKA</i>	45
<i>ANALIZA PROBLEMA I POTREBA</i>	51
<i>STAMBENA POLITIKA</i>	54
<i>ANALIZA PROBLEMA I POTREBA</i>	57
<i>MOBILNOST MLADIH, OMLADINSKI RAD, PARTICIPACIJA U DRUŠTVU I INFORMISANJE</i>	59
<i>ANALIZA POTREBA I PROBLEMA</i>	67
<i>SPORT, SLOBODNO VRIJEME</i>	69
<i>ANALIZA POTREBA I PROBLEMA</i>	75
<i>SIGURNOST MLADIH</i>	78
<i>ANALIZA POTREBA I PROBLEMA</i>	79
<i>SWOT ANALIZA</i>	81
<i>VIZIJA PREMA MLADIMA HNK</i>	85
<i>STRATEŠKI CILJEVI I INDIKATORI</i>	86
<i>IMPLEMENTACIJA, MONITORING I EVALUACIJA</i>	100
<i>OKVIRNA FINANSIJSKA KONSTRUKCIJA</i>	103
<i>LITERATURA</i>	104
<i>ODLUKA I RJEŠENJE O IMENOVANJU RADNE GRUPE ZA IZRADU STRATEGIJE</i>	107
<i>PRILOG (Analiza ankete sa grafikonima)</i>	110

UVOD

Hercegovačko-neretvanski kanton (u dalnjem tekstu HNK) je sedmi kanton od ukupno deset kantona u Federaciji Bosne i Hercegovine (u daljem tekstu FBiH). Sjedište kantona je u Mostaru, sastoji se od gradova Mostara, Konjica, Stoca, Čapljine i opština Prozor, Čitluk, Jablanica, Neum i Ravno. Površina kantona iznosi 4.401 km^2 . Na sjeveru graniči sa Srednjobosanskim kantom, na sjeveroistoku sa Kantom Sarajevo, na istoku graniči sa Republikom Srpskom, na jugozapadu graniči sa Hrvatskom, na zapadu sa Zapadnohercegovačkim kantom, a na sjeverozapadu sa Kantom 10. Prema popisu iz 2013. godine sa 222.007 stanovnika šesti je kanton u Federaciji BiH po broju stanovnika. Kao i svaki kanton u FBiH ima svoj ustav i vlastitu zakonodavnu, izvršnu i sudsку vlast.

Prema posljednjem popisu stanovništva iz 2013. godine na području HNK živi 222.278 stanovnika, od kojih je cca 44.455 mlađih (od 15 do 30 godina). Sa $50,45 \text{ stanovnika/km}^2$, HNK je šesti po broju stanovnika i osmi po naseljenosti među kantonima FBiH. Površina kantona iznosi 4.401 km^2 (nakon Kantona 10 najveći kanton), što čini 16,85% površine Federacije i 8,59% teritorije Bosne i Hercegovine. HNK je na području Hercegovine najveći turistički, zdravstveni, a zatim i obrazovni centar. Na području HNK odgojno-obrazovni proces realizuju 29 srednjoškolskih ustanova, dok je Internacionalna gimnazija s pravom javnosti Mostar u privatnom vlasništvu i 50 osnovnih ustanova, odnosno škola, čiji je osnivač kanton ili grad/opština, dok je Međunarodna osnovna škola u privatnom vlasništvu. Na području HNK registrovana su i četiri srednjoškolska obrazovna centra za odrasle i to: Srednja škola s pravom javnosti „OBRAZOVNI CENTAR“ u Mostaru, Privatna srednja strukovna škola s pravom javnosti Verbum u Mostaru, Internacionalna mješovita srednja škola sa pravom javnosti Konjic u Konjicu, Srednja stručna škola s pravom javnosti „Academia Educativa“ Mostar. Pored toga na području HNK nalaze se dvije javne visokoškolske ustanove Univerzitet „Džemal Bijedić“ u Mostaru, Sveučilište u Mostaru i četiri privatne: Sveučilište „Hercegovina“ u Medugorju, Univerzitet modernih znanosti CKM-Mostar, Visoka škola "Logos centar" Mostar, Visoka škola primijenjene ekonomije Fircon Mostar, Visoka škola za turizam i menadžment Konjic. Samim tim HNK postao je jedno veliko središte koje okuplja mlade sa područja BiH kao i susjednih nam zemalja, na svojim visokoškolskim obrazovnim ustanovama.

Tabela 1. Pregled broja stanovnika po općinama HNK, prema popisu stanovništva iz 2013. godine i procjeni broja stanovnika za period 2015.-2019. godina (izvor: Agencija za statistiku BiH)

Naziv grada/općine	2013.	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.
Čapljina	26.157	22.483	25.410	25.160	25.024	24.892
Čitluk	18.140	15.857	18.043	17.997	17.955	17.944
Jablanica	10.111	11.493	9.889	9.801	9.730	9.658

Konjic	25.148	27.141	24.501	24.285	24.140	23.959
Grad Mostar	105.794	112.347	105.661	105.417	105.371	105.203
Neum	4.653	4.335	4.507	4.461	4.432	4.389
Prozor	14.280	15.498	13.896	13.747	13.643	13.515
Ravno	3.219	1.419	3.191	3.207	3.201	3.209
Stolac	14.502	12.898	14.297	14.398	14.269	14.201
Ukupno	222.004	223.471	219.395	218.473	217.765	216.970

Tabela 2. Udio mladih u ukupnom stanovništvu HNK-a (izvor: Agencija za statistiku BiH)

	Ukupno stanovništvo	15-19 godina	20-24 godina	25-29 godina	Ukupno mladih	Udio mladih u ukupnom stanovništvu (%)
HERCEGOVACKO-NERETVANSKI KANTON	222.007	16.497	14.626	15.752	46.875	21%

Prema Zakonu o mladima Federacije Bosne i Hercegovine (u daljem tekstu Zakon o mladima F BiH) pod pojmom mladi se podrazumijeva osoba od 15 do 30 godina¹. Zakon o mladima F BiH u općim odredbama utvrđuje da se institucionalno organizovana briga o mladima, omladinsko udruživanje i učestvovanje mladih na svim nivoima odlučivanja zasniva na principima poštivanja ljudskih prava i osnovnih sloboda, poštivanju ustavnog poretka, zakona i međunarodnog prava, te izgradnji demokratskih institucija zasnovanih na političkom pluralizmu i uspostavi vladavine prava, kao i upražnjavanju međunarodopravnih standarda i najbolje međunarodne prakse u pogledu mladih i rada s mladima sa ciljem doprinosa ispunjenju uslova za priključenje Bosne i Hercegovine Evropskoj Uniji.²

Mladi su najosjetljivija kategorija društva prema tome im je potrebna stalna podrška i pomoć odraslih kako bi oni mogli na pravilan način da razviju, a samim tim i iskoriste potencijale, te na taj način doprinesu društvu i zajednici u kojoj se nalaze. Da bi se pružila adekvatna podrška i pomoć potrebno je da na području kantona postoji strategija za mlađe kroz koju bi se mogli uključiti svi kantonalni organi, lokalne samouprave, sva udruženja građana i ostali subjekti društvene zajednice, kako bi na taj način svojim zajedničkim djelovanjem doprinisili lakšem postizanju zajedničkih ciljeva koji se odnose na život mladih.

¹ „Službene novine FBIH“ br. 36/10

¹ „Službene novine FBIH“ br. 36/10

² Član 2. Zakona o mladima F BiH

Strategija za mlade Hercegovačko-neretvanskog kantona za period od 2023. do 2028. godine (u dalnjem tekstu: Strategija) glavni je iskaz društveno-političke vizije razvoja statusa mladih u Hercegovačko-neretvanskom kantonu. Strategijom se utvrđuju strateški i prioritetni ciljevi kao i mјere čiji je zadatak doprinijeti izgradnji obrazovnih, ekonomskih, socijalnih, kulturnih i drugih uslova neophodnih za unaprijeđenje položaja mladih u Hercegovačko-neretvanskom kantonu.

Kada govorimo o statusu mladih u HNK (akcenat je na problemima ovog dijela društva) često se nedovoljno ističu potrebe koje mladi imaju u ovom kantonu. S tim u vezi, vrlo je bitno postaviti njihove probleme iz perspektive potreba. Tako mladi imaju potrebu za:

- što kvalitetnijim obrazovnim sistemom,
- finansijskom stabilnošću,
- lakšim pristupom tržištu rada,
- za stjecanjem radnog iskustva i znanja za veću konkurentnost na tržištu rada,
- finansijskom podrškom pri pokretanju vlastitog biznisa,
- neformalnim obrazovanjem kao dopunskim načinom sticanja znanja, ali i mogućnostima prekvalifikacije, dokvalifikacije i doškolovanja,
- rješavanjem stambenog pitanja,
- ulazak u bračnu zajednicu i osnivanje porodice,
- komunikacijom sa vlastima i učešće u donošenju odluka koje su u vezi sa mladima i društva u cijelini,
- sigurno okruženje i život,
- kvalitetnim kulturnim i sportskim dešavanjima i sadržajima i dr.

Važnu ulogu u izradi ovoga strateškog dokumenta imalo je Ministarstvo obrazovanja, nauke, kulture i sporta, na čiji je prijedlog donesena Odluka o pristupanju izradi Strategije za mlade Hercegovačko-neretvanskog kantona za period 2022-2027. godina i u skladu s tim, imenovana Radna grupa. Zadatak radne grupe je izrada nacrta Strategije, kao i izrada i usaglašavanje prijedloga Akcionog plana Hercegovačko-neretvanskog kantona za provodenje Strategije za 2023. godinu. Nosioci implementacije Strategije su Ministarstvo obrazovanja, nauke, kulture i sporta i Vlada HNK.

S obzirom da mladi predstavljaju iznimno važnu kategoriju društva, jer su inicijatori i nosioci promjena, kao i društvenu kategoriju koja utiče na daljnji razvoj društva, može se zaključiti da je veoma bitno za razvoj jedne lokalne zajednice, u ovom slučaju Hercegovačko-neretvanskog kantona, posvetiti pažnju potrebama i problemima mladih, te pronaći najefikasnije načine zadovoljavanja odnosno rješavanja istih, ali i definisati aktivnosti i mјere institucija vlasti koje bi provodeći programe poboljšanja statusa mladih i uključenja mladih kao ravnopravne kategorije društva, riješili i probleme sa kojima se susreće općenito društvo u HNK.

PRAVNI OKVIR

Strategija slijedi preporuke Zakona o mladima F BiH koji obavezuje svaki kanton/grad/općinu u Federaciju BiH da pristupi izradi strategije prema mladima. Pored preporuke Strategija prati i mnoge druge važne evropske dokumente koje se odnose na mlade kao što su:

- Evropska povelja o učešću mlađih u životu općina i gradova,
- Bijela knjiga.

Politike prema mladima u Evropskim dokumentima

Evropska povelja o učešću mlađih u životu općina i gradova definiše da se učešće mlađih ljudi u životu na općinskom/gradskom nivou treba nalaziti unutar okvira sveopće politike zasnovane na koherentnoj međuzavisnosti sektorske politike, te obavezuje vlasti na općinskom i gradskom nivou da poštuju principe ove politike i da je primjenjuju na razne oblike učešća koje ona zagovara, uz konsultaciju sa mlađim ljudima i njihovim predstavnicima.³

Izmjenjena i dopunjena Evropska povelja o učešću mlađih u životu općina i gradova sadrži 3. načela:

1. Participacija mlađih u lokalnom i regionalnom životu mora predstavljati dio globalne politike participacije građana u javnom životu,
2. Lokalne i regionalne vlasti uvjerene su da sve sektorske politike trebaju imati i omladinsku dimenziju, stoga se obavezuju da se pridržavaju ove Povelje i da provode različite oblike participacije koje slijede u dogоворu i u saradnji sa mlađima i njihovim predstavnicima,
3. Načela i različiti oblici participacije koji se zastupaju u Povelji odnose se na sve mlađe ljudе bez diskriminacije.

Temelji povelje postavljeni su na prvoj i drugoj konferenciji o politikama za mlađe koje je organizovala Stalna konferencija lokalnih i regionalnih vlasti Evrope, u junu 1988. godine u Lozani i u septembru 1991. godine u Langolenu. Stalna konferencija poslije održane prve i druge konferencije u martu 1992. godine usvojila je Rezoluciju br. 237. i njen član 22. o usvajanju Povelje.

Koherentan okvir na području politike prema mlađima uspostavljen je 2001. godine usvajanjem strateškog dokumenta „**Bijela knjiga: Novi podsticaj mlađima u Evropi**“. Bijela knjiga prva je

³ Povelja uključena u Rezoluciju 237. Stalne konferencije predstavnika lokalnih i regionalnih vlasti u Evropi usvojena 19. marta 1992. godine

evropska strategija za mlade koja je za cilj imala intenziviranje saradnje država članica u četiri važna područja: učešće/participacija, informisanje, volonterizam, te na većem učešću mladih u razvoju drugih politika (obrazovanje, zapošljavanje, zdravstvo i sl.). Bijela knjiga jasna je u pogledu mladih, uprkos različitim situacijama, mlađi ljudi uveliko dijele iste vrijednosti i ambicije, ali i iste probleme. Bijela knjiga omogućila je važan mehanizam učešća mladih u kreiranju politike, odnosno Otvorenou metodu koordinacije (*OMC – Open Method of Coordination*), što znači da Evropska komisija postavlja standarde i preporuke, te nadzire države članice u provođenju standarda i preporuka.

Na osnovu Bijele knjige, Vijeće Evrope uspostavilo je „**Okvir evropske saradnje u području mladih**“ (*Framework for European CO-operation in the Field of Youth*) u junu 2002. godine, na osnovu kojeg je uspostavljen temelj uvažavanja i promovisanja prava mladih. Okvir evropske saradnje u području mladih usmjeren je na tri ključna područja: 1. aktivno građanstvo, 2. profesionalna integracija mladih i 3. uključivanje mladih u kreiranju politika. U obnovljenom Okviru evropske saradnje u području mladih iz 2009. godine definisana su dva strateška cilja saradnje u periodu od 2009. do 2018. godine: - stvaranje više prilika za sve mlađe u obrazovanju i na tržištu rada, i – promovisanje aktivnog građanstva, društvene uključenosti i solidarnosti svih mladih.

Evropski forum mladih (*Youth Forum Jeunesses - YFJ*), koji je nastao 1996. godine, ima dva ključna cilja: - jačanje i ospozobljavanje mladih da se aktivno uključe u oblikovanju Evrope i društva u kojem žive i - poboljšanje životnih uslova mladih kao evropskih građana. Evropski forum mladih počiva na dva osnovna stuba: - nacionalnim vijećima mladih kao predstavnicima organiziranog sektora mladih pojedinih država i – međunarodnih organizacija mladih kao predstavnika interesa mladih koji transcendiraju nacionalne granice.

Politike prema mladima u Bosni i Hercegovini

Na području Bosne i Hercegovine nema zakonske regulative koja uređuje oblast vezanu za mlađe, također ne postoji ni „krovno“ tijelo mladih, međutim na području BiH postoje entitetske regulative koje uređuju ovu oblast. Tako na području Federacije BiH postoji Zakon o mlađima Federacije Bosne i Hercegovine⁴, a na području Republike Srpske postoji Zakon o omladinskom organizovanju Republike Srpske⁵. Pored entitetskih propisa koji regulišu ovu oblast na području Brčko distrikta BiH postoji Zakon o mlađima Brčko distrikta BiH⁶. Navedeni zakoni na sličan način promovišu aktivno učešće mladih u javnom životu, te uređuju pitanja koja su od velikog značaja za život i djelovanje mladih ljudi na području oba entiteta i Brčko distrikta. Na području BiH postoji 3 krovna tijela, a to su: Vijeće mladih Federacije Bosne i Hercegovine (VM FBiH), Omladinski savjet Republike Srpske (OSRS) i Vijeće/Savjet mladih Brčko distrikta Bosne i Hercegovine.

⁴ „Službene novine F BiH“, br. 36/10

⁵ „Službeni glasnik Republike Srpske“, br. 98/04, 119/08 i 1/12

⁶ „Službeni glasnik Brčko distrikta“, br. 18/17

Zakon o mladima FBiH usvojen je 2010. godine. Donošenjem Zakona o mladima F BiH stvoreni su preduslovi za učešće mladih u procesu odlučivanja, definisana su prava i obaveze mladih, te način organiziranja mladih. Putem Zakona o mladima FBiH institucionalno i budžetski reguliše se implementacija politike prema mladima na svim nivoima vlasti, od državne preko resornih ministarstava do nivoa kantona i općina/gradova. Na osnovu zakonskih odredbi u F BiH predviđeno je osnivanje Komisije za mlade na entitetskom, kantonalmom i općinskom/gradskom nivou vlasti, također je predviđeno i osnivanje Vijeća mladih. Ovim zakonom svi nivoi vlasti obavezni su kreirati i usvojiti strategiju prema mladima, koja predstavlja dokument institucija vlasti sa programskim pristupom djelovanja prema mladima. Donošenjem strategije potrebno je da budu definisani problemi i potrebe mladih, strateški pravci djelovanja, te ciljevi strategije i mjere za realizaciju tih ciljeva. Organi uprave na svim nivoima vlasti ovim zakonom zaduženi su pružati podršku mladima, te da usvoje i implementiraju strategije prema mladima. Članom 14. Zakona predviđeno je da svaka kantonalna, gradska i općinska vlast osigura minimum mjera koje se odnose na rad sa mladima i planove aktivnosti mladih, kao i mehanizme i kapacitete koji uključuju:

- osiguran adekvatan prostor za mlade, za rad sa mladima i omladinske aktivnosti, kao i osigurano plaćanje troškova za njegovo održavanje (omladinski centri),
- osigurana budžetska stavka vezana za pitanja mladih, kao dio ukupnog budžeta općine, grada ili kantona,
- određivanje nadležnog općinskog/gradskog ureda za pitanje mladih,
- osigurano finansiranje projekata za mlade na godišnjem nivou i njegova raspodjela na osnovu javnog konkursa, uključujući kriterije koji su u skladu sa evropskim principima o radu javne uprave,
- profesionalno usavršavanje i osposobljavanje službenika/ce za mlade, kao i jačanje kapaciteta svih osoba koje se bave mladima i omladinskim aktivnostima,
- osnivanje općinskog/gradskog vijeća mladih sa nadpolovičnim učešćem udruženja mladih koje djeluju na području općine/grada,
- osnivanje kantonalnog vijeća mladih,
- osnivanja odbora u okviru općinskog/gradskog vijeća, kao stalnog radnog tijela koje će se baviti pitanjima mladih, te koje će uključivati predstavnike općinskog/gradskog vijeća mladih.

METODOLOGIJA

Zakonom o mladima Federacije Bosne i Hercegovine propisano je da se strategije oblikuju na osnovu analize položaja i potreba mladih, koja mora biti sačinjena na osnovu rezultata i kvantitativne i kvalitativne analize provedenog stručnog istraživanja o položaju i potrebama mladih za onaj nivo vlasti za koji se kreira strategija.

U skladu sa projektnim zadatkom, proces izrade Strategije uključivao je nekoliko faza:

- 1. Priprema.** Navedena faza prethodila je procesu izrade Strategije, a uključivala je sljedeće aktivnosti: (1) Donošenje Odluke o pristupanju izradi Strategije za mlade Hercegovačko-neretvanskog kantona za period 2022-2027. godina i odobravanju novčanih sredstava utvrđenih Budžetom HNK za 2022. godinu za Ministarstvo obrazovanja, nauke, kulture i sporta sa pozicije „Ugovorene usluge (izrada strategije za mlade)“, broj: 01-1-02-1146 od 26.04.2022. godine. Rješenjem Ministarstva obrazovanja, nauke, kulture i sporta Hercegovačko-neretvanskog kantona Broj: 05-01-45-904-1/22 od 01.07.2022. godine, imenovana je Radna grupa za izradu radnog teksta Strategije za mlade Hercegovačko-neretvanskog kantona, čiji je zadatak, između ostalih, provođenje istraživanja o potrebama i problemima mladih. Radna grupa broji 10 članova, od kojih su polovina mlade osobe, a druga polovina univerzitetski profesori.
- 2. Izrada situacione analize.** Navedena faza obuhvatala je analizu postojećih strateških dokumenata u FBiH, kao i stanja u oblasti demografije i osam tematskih oblasti politike prema mladima (obrazovanje, tržište rada, zdravstvena zaštita, socijalne zaštita, aktivno građanstvo: aktivizam informisanje, mobilnost, sigurnost i slobodno vrijeme). Situaciona analiza temelji se na statističkim podacima publikovanim od strane Federalnog zavoda za statistiku (FZS), Federalnog zavoda za programiranje razvoja (FZZPR), Federalnog zavoda za zapošljavanje (FZS), te drugim relevantnim podacima sadržanim u domaćim i međunarodnim dokumentima (zakoni, strategije, akcioni planovi, studije).
- 3. Provodenje istraživanja „Analiza potreba, problema i stavova mladih u Hercegovačko-neretvanskom kantonu.** Ovo istraživanje je obuhvatalo nekoliko aktivnosti: (1) izrada mjernog instrumenta – upitnika; (2) odabir tehnike prikupljanja primarnih podataka i uzorkovanja (online anketa i neprobabilistička tehnika uzorkovanja); (3) prikupljanje primarnih podataka; (4) kvantitativna i kvalitativna analiza prikupljenih podataka upotrebom statističkog programa SPSS.
- 4. Oblikovanje strateških odrednica politika prema mladima Hercegovačko-neretvanskog kantona** (SWOT analiza, vizija, strateški i prioritetni ciljevi, potencijalne aktivnosti/projekti). Strateške odrednice politike prema mladima Hercegovačko-neretvanskog kantona rezultat su sveobuhvatnog i participativnog

procesa kroz koji je ovaj dokument nastao. Tokom radionica i javnih rasprava mlađi i interesne grupe su putem strukturnog dijeloga učestvovali u analizi položaja i potreba mlađih po pojedinim tematskim oblastima politike prema mlađima, izradi SWOT matrice, te oblikovanju strateških i prioritetsnih ciljeva.

5. **Izrada Nacrta Strategije** uključivala je proces konsultacija na radnu verziju Nacrta Strategije i sa postojećom Komisijom za obrazovanje, kulturu, sport i mlađe Skupštine, kao i Komisijama za mlađe općinskih i gradskih vijeća u HNK, te izradu finalnog Nacrta Strategije, koji je upućen u daljnju proceduru Ministarstvu i Vladi HNK-a.

U skladu s gore navedenim fazama, Ministarstvo obrazovanja, nauke, kulture i sporta HNK je u 2022. godini, u saradnji sa članovima Radne grupe za izradu radnog teksta Strategije za mlađe Hercegovačko-neretvanskog kantona, provelo istraživanje o potrebama i problemima mlađih u HNK, a rezultati su sumirani u dokumentu pod nazivom „Analiza rezultata istraživanja potreba i problema mlađih HNK“ i samim tim, navedeno istraživanje predstavlja osnov u procesu izrade Strategije za mlađe u HNK.

Anketirano je 1063 mlađih ljudi od 15 do 30 godina u HNK (kako bi se osiguralo što veće učešće mlađih u procesu izrade Strategije, u okviru kojeg su razmatrana sljedeća pitanja:

- formalno, neformalno i cjeloživotno obrazovanje,
- zapošljavanje, mjere protiv nezaposlenosti te omladinsko preduzetništvo,
- socijalna briga, zdravstvena i preventivna zaštita mlađih te reproduktivno zdravlje mlađih,
- stambeno zbrinjavanje mlađih,
- rad s mlađima, jačanje i razvoj sposobnosti mlađih i slobodno vrijeme mlađih,
- aktivno sudjelovanje mlađih u javnom životu, izgradnja civilnog društva i volonterstvo,
- mobilnost i saradnja među mlađima,
- sigurnost mlađih
- informisanje i savjetovanje mlađih,
- stručni rad i usavršavanje u vezi s radom s mlađima,
- usavršavanje za rad u omladinskim udruženjima i prostorima za mlađe,
- omladinski turizam, oporavak mlađih i boravak u prirodi,
- aktivnosti mlađih po pitanju kulture, sporta, osobne i društvene odgovornosti,
- rad s mlađima s posebnim potrebama,
- druga pitanja od interesa za mlađe i poboljšanje njihovih uvjeta života.

Proces izrade Strategije je inkluzivan i participativan, te je naglasak stavljen na sveobuhvatno uključivanje predstavnika različitih interesnih grupa u proces identifikacije i analize potreba,

problema i pozitivnih promjena koje Strategija treba polučiti. Inkluzivni i participativni pristup u procesu izrade Strategije ima za cilj da među interesnim grupama koji djeluju sa mladima i/ili za mlade kreira osjećaj vlasništva nad Strategijom i time potakne spremnost na saradnju između svih uključenih strana kako bi se dosegнуli ciljni (željeni) ishodi Strategije.

Svim fazama procesa izrade Strategije prethodila je kontinuirana konsultacija sa postojećom Komisijom za obrazovanje, kulturu, sport i mlade Skupštine, kao i Komisijama za mlade općinskih i gradskih vijeća u HNK, dok su u sklopu javnih rasprava održane radionice (ukupno petnaest), čija je svrha bila da se procijeni valjanost nalaza analiza koje je sproveo stručni tim, ali i da se usklade nerijetko suprotstavljeni stavovi različitih interesnih grupa koji rade s mladima i/ili za mlade. (*Tabela Pregled tematskih radionica tokom održavanja javnih rasprava u procesu izrade Strategije*). Prvi ciklus radionica bio je usmjeren na informisanje o Zakonu o mladima FBiH, pristup i proces izrade Strategije, predstavljanje strukture i sadržaja radne verzije nacrta Strategije. Drugi ciklus radionica uključivao je identifikaciju potreba i problema mlađih po pojedinim tematskim oblastima politike prema mlađima, dok je treći ciklus uključivao strukturni dijalog u oblikovanju strateških odrednica (SWOT analiza, vizija, vrijednosti, strateški ciljevi), diskusije, javne rasprave i promociju. Svi učesnici su pored direktnog davanja prijedloga i sugestija, imali priliku svoje prijedloge dostaviti i na email: monkshnk@tel.net.ba, nakon što je svima putem emaila dostavljen materijal korišten u okviru realizacije javnih rasprava i radionica. Svaka javna rasprava, uključujući i realizaciju tri ciklusa radionica trajala je okvirno 3 sata.

Tabela 3. Pregled tematskih radionica tokom održavanja javnih rasprava u procesu izrade Strategije

Ciklusi radionica u sklopu realizacije javnih rasprava (ukupno 4)	Tematske oblasti
Prvi ciklus	Informisanje o Zakonu o mlađima FBiH (prava i obaveze mlađih i institucija vlasti)
	Pristup i proces izrade Strategije
	Predstavljanje strukture i sadržaja radne verzije nacrta Strategije
Drugi ciklus	Zdravstvena i socijalna zaštita
	Aktivizam, mobilnost i informisanje
	Tržište rada (zapošljavanje i preduzetništvo)
	Obrazovanje
	Stambeno zbrinjavanje mlađih
	Ekologija, duhovnost, humanističke vrijednosti, etika
	Kultura, sport, estetika
	Sigurnost mlađih

Treći ciklus	SWOT analiza, vizija, vrijednosti, strateški ciljevi
	Dijalog u oblikovanju strateških odrednica
	Diskusije, javne rasprave i promocija
	Dostavljanje prijedloga putem emaila

Tabela 4. Pregled održavanja javnih rasprava u procesu izrade Strategije

Općine/Gradovi	Jablanica, Konjic, Prozor	Čapljina, Čitluk	Neum, Stolac, Ravno	Mostar
Datum i vrijeme	28. 11. 2022. u 12:00	29. 11. 2022. u 12:00	30. 11. 2022. u 12:00	01.12. u 12:00
Mjesto:	Gradska vijećnica Konjic	Gradska vijećnica Čapljina	Gradska vijećnica Stolac	Gradska vijećnica Mostar
Timovi	Rijad, Azemina, Ramajana, Nihad, Ivo,	Rijad, Azemina, Svetlana, Nihad, Ivo, Zaim,	Azemina, Antonija, Ramajana, Nihad, Rijad	Rijad, Azemina, Katerina, Antonija, Ramajana, Ivo, Zaim
Broj učesnika	25	54	24	25

OSNOVNI PRINCIPI STRATEGIJE PREMA MLADIMA HNK 2023. – 2028. GODINE

Osnovni principi koji su integrirani u sve faze izrade Strategije, od situacione analize preko oblikovanja strateških odrednica, te određivanja indikatora za praćenje implementacije strategije, dati su u nastavku:

INKLUZIVNOST- Ravnopravnost i jednake prilike svim mladim osobama da ostvare svoj puni potencijal u svim sferama života.

PARTICIPATIVNOST- Učešće mlađih i interesnih grupa koji rade sa mladima i/ili za mlade u oblikovanju i implementaciji Strategije.

HOLISTIČKI PRISTUP - Međuresorna i međusektorska saradnja te umrežavanje interesnih grupa koji rade sa mladima i/ili za mlade u oblikovanju i implementaciji Strategije.

ODGOVORNOST - Nadležne institucije na kantonalm i lokalnom nivou odgovorne su za implementaciju, monitoring i evaluaciju Strategije, u skladu sa definisanim ciljevima i indikatorima uspjeha.

Strategija je predstavljena u formi studije, elaborata te sadrži šest cjelina (poglavlja):

1. Uvod.
2. Politika prema mladima: EU praksa i stanje u HNK.
3. Situaciona analiza.
4. Analiza potreba, problema i stavova mlađih u HNK
5. Strateški dio. Na osnovu informacija dobivenih SWOT analizom definišu se strateške odrednice politike prema mlađima Hercegovačko-neretvanskog kantona, uključujući viziju prema mlađima, strateške i prioritetne ciljeve.
6. Programske aspekte i implementacija strategije. Na osnovu prethodno definisanih strateških odrednica politike prema mlađima Hercegovačko-neretvanskog kantona, oblikuje se okvirni akcioni plan, te plan monitoringa i evaluacije provedbe strategije.

Nakon provedenog istraživanja, uz stručno-savjetodavnu podršku Udruženja „PRONI“ Centar za omladinski razvoj, Ministarstvu i Radnoj grupi u procesu izrade Strategije, s ciljem da se u kompletan proces uključi što veći broj mlađih, organizovane su javne rasprave i događaji pod nazivom „Dijalog sa mlađima HNK“, koji je bio namijenjen institucijama, organizacijama mlađih, organizacijama civilnog društva koje se bave mlađima, vijećima mlađih u općinama/gradovima, kao i Komisijama za mlade u cilju dijaloga za razvoj kantonalne strategije prema mlađima. Samim tim, prijedlozi i zaključci prikupljeni tokom ovog događaja, inkorporirani su u ovaj strateški dokument.

Vlada HNK sa Ministarstvom obrazovanja, nauke, kulture i sporta kao nosiocem aktivnosti izrade Strategije za mlade HNK, odlučila se da strateškim dokumentom analizira probleme i potrebe mlađih, te definiše realne strateške ciljeve koji će omogućiti mlađima programe koji će uspješno poboljšati status mlađih u svim aspektima njihovog života.

Ciljevi donošenja Strategije su:

- stvaranje i provođenje politika prema mlađima na svim nivoima vlasti u HNK kroz višesektorski pristup i uzimajući u obzir potrebe, zahteve i interes mlađih,
- uspostavljanje kriterija u skladu s evropskim načelima u radu javnih uprava kod provođenja politika prema mlađima,
- utvrđivanje i definisanje mjera i preporuka za rad sa mlađima, omladinskim aktivnostima,
- jačanje sudjelovanja i uključenja mlađih i njihovog informisanja na svim nivoima odlučivanja putem uređenih mehanizama sudjelovanja,
- jačanje volontiranja među mlađima te njihovog dobrovoljnog angažmana u aktivnostima po pitanju mlađih,
- provođenje načela nediskriminacije, solidarnosti i etičnosti u svim aktivnostima koje se tiču pitanja mlađih,

- jačanje ljudskih, tehničkih i administrativnih kapaciteta institucija, omladinskih udruženja i udruženja koja se bave pitanjima mlađih.

Nakon usvajanja ovog dokumenta, zadužuju se nadležne institucije da izrade akcione planove i da osiguraju finansijska sredstva te na taj način daju svoj doprinos postizanju strateških ciljeva koji će doprinijeti poboljšanju kantonalnih aktivnosti i programa u rješavanju problema i zadovoljenju potreba mlađih i poboljšanja njihovog statusa.

Osnovni ciljevi strateškog dokumenta Strategije za mlade za period 2023. - 2028. godine su:

- opisati trenutni položaj mlađih i kantonalne aktivnosti usmjerene prema mladima u sljedećim oblastima: obrazovanje, rad, poduzetništvo i zapošljavanje mlađih, zdravstvena zaštita mlađih, socijalna briga mlađih, kultura i sport mlađih, aktivizam, informisanost i volontiranje mlađih i sigurnost mlađih,
- odrediti prioritetna područja djelovanja, strateške ciljeve, mjere i aktivnosti u oblasti politika prema mladima,
- definisati obaveze i nadležnosti kantonalnih institucija u provođenju politika prema mladima i postizanju definisanih strateških ciljeva.

ANALIZA STANJA POTREBA I PROBLEMA MLADIH U HNK

Analizom istraživanja potreba i problema mlađih HNK, koje je provedeno u 2022. godini, utvrđene su potrebe i problemi mlađih, a najprioritetniji za rješavanje su sljedeći:

1. Obrazovanje i kultura

- Profesionalna orijentacija učenika još uvijek nije djelotvorna.
- Nepostojanje sistema informatičkog praćenja polaznika kod obrazovanja odraslih.
- Sistem i procesi vrednovanja neformalnog i informalnog obrazovanja u Kantonu još nisu razvijeni.
- Rano napuštanje školovanja.
- Još uvijek slaba povezanost obrazovanja sa tržištem rada.
- Nedostatak kulturnih dešavanja koja su atraktivna mlađim ljudima.
- Nedovoljno poticanje kulturnog i kreativnog stvaralaštva mlađih.
- Mali obim mlađih u posjećenosti muzejima, pozorištima, izložbama.
- Nedostatak aktivnog učešća u kulturnim događajima.
- Nedostatak aktivnog učešća u događajima vezanim uz umjetnost.

2. Zapošljavanje:

- Mladi ne rade na poslovima za koje su se školovali i teško stiču radno iskustvo

- Mladi ne koriste prilike dostupne kroz programe zapošljavanja i samozapošljavanja
- Mladi se odlučuju raditi na crno
- Mladi nisu zadovoljni uslovima u kojima rade
- Mladi nemaju znanja, vještine i kompetencije za pokretanje vlastitog biznisa i za razvijanje vlastitih karijera
- Mladi nemaju adekvatnu podršku vlasti u pokretanju vlastitog biznisa

3. Socijalna politika:

- Neuvezanost institucija na području HNK koje pružaju pravnu pomoć mladima
- Mladi iz marginaliziranih grupa nemaju zaštićena prava
- Nedostupnost socijalne pomoći onim mladim ljudima kojima je najpotrebnija
- Nepostojanje podrške pri stambenom zbrinjavanju i zapošljavanju mlađih koji izlaze iz ustanova socijalne zaštite

4. Zdravstvena politika:

- Nedovoljna informiranost mlađih i dostupnost zdravstvenih usluga za mlađe
- Nužnost preventivne zaštite zdravlja mlađih
- Nezadovoljavajući obuhvat mlađih do 30 godina zdravstvenim osiguranjem
(postojeći zakonski okvir omogućava jedan od vidova zdravstvenog osiguranja mlađima do 26 godina)

5. Stambena politika:

- Nepostojanje politike porezne olakšice ili subvencije prve stambene nekretnine za mlađe i mlađe porodice, čiji je strateški cilj povećati broj mlađih sa riješenim stambenim pitanjem,
- Prisustvo mjere poreza na promet nekretninama, uključujući i na prvu nekretninu mlađih vlasnika (mlađih od 30)
- Na području HNK se ne brine o stambenim pitanjima socijalno ugroženih grupa ljudi
- HNK ne nudi olakšice mlađim ljudima kod kupovina stanova

6. Mobilnost mlađih i participacija u društvu:

- Odsustvo finansijske podrške međunarodnih razmjena mlađih i studijskih putovanja
- Nedovoljna komunikacija između mlađih i lokalnih vlasti
- Nedovoljna aktivnost mlađih u društvenim organizacijama
- Nepostojanje kantonalnog vijeća mlađih
- Nepostojanje lokalnih vijeća mlađih u Ravnom, Neumu, Čapljini, Stocu i Prozoru

7. Slobodno vrijeme mladih i omladinski rad:

- Mladi zbog infrastrukturnih nedostataka nemaju dovoljno prilika da se rekreativno ili profesionalno bave sportskim aktivnostima.
- Nedovoljna opremljenost postojećih sportskih objekata, kao i neadekvatan uvid u sigurnost i ispravnost sportskih objekata, školskih dvorana, sportskih igrališta i sportskih sprava, pomagala i rekvizita,
- Nedovoljna informiranost mladih o kvalitetnom provođenju slobodnog vremena,
- Visok postotak mladih koji se ne bave sportom ili rekreacijom,
- Nepoštivanje zakona o igrama na sreću (udaljenost kladionice i klađenje osoba mlađih od 18 godina),
- Nepostojanje sportskog saveza HNK, kao nosioca masovne fizičke kulture,
- Nepostojanje Saveza za sportsku rekreaciju (Sport za sve) na nivou HNK.

8. Sigurnost mladih:

- Mladi izloženi različitim oblicima nasilja (nasilje u porodici, međuvršnjačko nasilje, nasilje na internetu, seksualno nasilje, nasilje na radnom mjestu, razbojništvo, sportsko huliganstvo, nasilje od partnera).

Veoma je bitno napomenuti da je istraživanje pokazalo da je 73,6% mladih u HNK navelo kao razlog za odlazak iz Bosne i Hercegovine nemogućnost zaposlenja, njih 62,4% kao drugi problem je navelo nemogućnost bavljenja onim što želim, a kao treći razlog zbog kojeg bi napustili domovinu su naveli nemogućnost stjecanja finansijske nezavisnosti 58,8%.

Također, bitni su i sljedeći podaci u vezi sa zainteresovanosti za privremeni ili trajni odlazak iz Bosne i Hercegovine. Od ukupnog broja ankentiranih mladih njih 31,3% je jako zainteresirano za odlazak iz Bosne i Hercegovine, dok 24,3% je donekle zainteresirano, a 24% mladih nisu zainteresirani, ali nisu odbacili tu mogućnost.

Mladi su izdvojili i da faktori iz inozemstva najviše utiču na njihovu odluku o odlasku iz Bosne i Hercegovine čak 69,2%. Ovaj podatak možemo povezati i sa prethodnim tvrdnjama vezanim sa razlozima zbog kojih bi mladi otišli iz zemlje. Mladi su odgovorili da bi zbog faktora iz Bosne i Hercegovine napustili zemlju, njih 30,7%.

- Mladi su također izdvojili 3 faktora zbog kojih su spremni napustiti državu, ti faktori su: loši uslovi za zapošljavanje (73,5%), loša ekonomska situacija (72,85%), loš životni standard (63,2%), mada nije za spomenuti i svjesnost mladih da je i korupcija i nepotizam (58,95%) jedan od razloga za odlazak iz Bosne i Hercegovine.
Ukupno 55,2% mladih od ukupnog broja ispitanika starijih od 18 godina života, nije izlazilo na izbore, dok njih 44,8% je obavilo svoju građansku dužnost.

Prema ostalim dostupnim podacima, a koji su utvrđeni i anketiranjem mladih HNK, osim ekonomskog faktora i mogućnosti zaposlenja, koji su jedan od osnovnih preduslova za ostanak na području Bosne i Hercegovine, a samim tim i u HNK, jeste i sam problem perspektive i uslova života, bez obzira na zaposlenje.

Potrebno je utvrditi konkretnе и efikasne mjere za stvaranje pozitivnog ambijenta za život mladih u Hercegovačko-neretvanskom kantonu.

Izrada strategije za mlade Hercegovačko-neretvanskog kantona za period 2023.-2028. godina

Strategija za mlade Hercegovačko-neretvanskog kantona za period od 2023. do 2028. godine (u daljem tekstu Strategija) temeljni je iskaz društveno-političke vizije razvoja položaja mladih u Hercegovačko-neretvanskom kantonu. Aktivnosti koje su usmjerene na unapređenje položaja mladih i koje se realizuju sa mladima i/ili za mlade u nadležnosti su različitih institucija, te je potreban međuresorni i međusektorski pristup tokom njihovog planiranja i implementacije. U tom kontekstu, Strategija pruža platformu za operacionalizaciju multisektorske i multiresorne saradnje u procesu planiranja i praćenja politike prema mladima Hercegovačko-neretvanskog kantona. Strategijom se utvrđuju strateški i prioritetni ciljevi, te mjere (projekti) koji trebaju doprinijeti izgradnji obrazovnih, ekonomskih, socijalnih, kulturnih i drugih uslova neophodnih za unapređenje položaja mladih u Hercegovačko-neretvanskom kantonu.

U skladu sa zakonskim preporukama i realnim potrebama i problemima mladih, **Radna grupa** je u saradnji sa zainteresovanim stranama, definisala 8 prioritetnih oblasti:

1. Obrazovanje i kultura
2. Zapošljavanje
3. Socijalna politika
4. Zdravstvena politika
5. Stambena politika
6. Mobilnost mladih, participacija u društvu
7. Slobodno vrijeme i omladinski rad
8. Sigurnost mladih

Strategija za mlade Hercegovačko-neretvanskog kantona za period 2023.-2028. godina pripremana je u skladu sa važećim propisima i smjernicama, te u skladu je sa Strategijom razvoja Hercegovačko-neretvanskog kantona za period 2021.-2027. godine. Posebna pažnja prilikom izrade Strategije je usmjerena na to da ona bude realno ostvariva u planiranom periodu, te usmjerena na probleme koji se realno mogu riješiti u okviru nadležnosti kantonalnog nivoa vlasti, uključujući saradnju sa općinskim/gradskim nivoima, kao i drugim institucijama i organizacijama koje mogu dati svoj doprinos u procesu realizacije i ostvarivanja prioriteta.

Misija ovog dokumenta je da se sistemski uredi oblast mladih na području HNK

U skladu sa Strategijom razvoja Hercegovačko-neretvanskog kantona za period 2021.-2027. godine, možemo utvrditi da je vizija ovog strateškog dokumenta:

“Hercegovačko – neretvanski kanton je društvo po mjeri mladih u kojem se potiče trend kontinuiranog unaprijeđenja kvalitete života i uslova za razvoj punih potencijala mladih”.

TRENUTNI POLOŽAJ MLADIH I PLAN DJELOVANJA PO OBLASTIMA OBRAZOVANJE I KULTURA

CILJ: Obrazovna politika HNK je uskladena sa potrebama tržišta rada. Kroz sistem formalnog i neformalnog obrazovanja HNK omogućava se mladim ljudima sticanje znanja i vještina sa kojim participiraju na tržištu rada.

ANALIZA STANJA - OBRAZOVANJE

S obzirom da je u ovom strateškom dokumentu fokus na mladim osobama dobi od 15 do 30 godina života, nivoi formalnog odgoja i obrazovanja koji se direktno tiču ove demografske grupe su osnovni, srednjoškolski odgoj i obrazovanje i visoko obrazovanje.

Formalno obrazovanje čini okosnicu odgojno-obrazovnog sistema u HNK. **Formalno obrazovanje** podrazumijeva sticanje znanja u odgojno-obrazovnoj ustanovi (predškolskoj, osnovnoškolskoj, srednjoškolskoj i visokoškolskoj) prema definisanom nastavnom planu i programu, utvrđenom vremenskom razdoblju, koja se prate i vrijednuju, a rezultati učenja se potvrđuju svjedočanstvom/svjedodžbom, diplomom ili cetrifikatom. Formalno obrazovanje se u HNK realizuje kroz realizaciju predškolskog, osnovnog, srednjeg odgoja i obrazovanja, višeg i visokog obrazovanja. U skladu sa ustavnim nadležnostima kantona u pogledu obrazovne politike, finansiranja obrazovanja i donošenja zakona, obrazovanje je uređeno relevantnim kantonalnim zakonima i propisima. Isključivu i nepodijeljenu nadležnost za odgoj i obrazovanje imaju kantonalna ministarstva obrazovanja. U Hercegovačko-neretvanskom kantonu nadležno ministarstvo za obrazovanje je *Ministarstvo obrazovanja, nauke, kulture i sporta (MONKS)*.

Predškolski odgoj i obrazovanje

Predškolski odgoj i obrazovanje je kao prvi, poseban i specifičan stepen jedinstvenog sistema odgoja i obrazovanja djece od šest mjeseci starosti do polaska u osnovnu školu i kao djelatnost od opšteg društvenog interesa predstavlja osnov cjeloživotnog učenja i cjelovitog razvoja djeteta. Predškolski odgoj i obrazovanje je sastavni dio jedinstvenog sistema odgoja i obrazovanja u HNK. U okviru djelatnosti predškolskog odgoja i obrazovanja obezbjeđuju se jednakci uslovi i prilike u ostvarivanju prava djece na odgoj i obrazovanje za dobrobit njihovog fizičkog i mentalnog zdravlja i sigurnosti bez obzira na spol, sposobnosti, socijalnoekonomski status i stil

života porodice, kulturno, etničko, nacionalno i vjersko nasljeđe, kao i za ostvarivanje programa, zavisno od potreba i interesa djece predškolskog uzrasta.

Predškolska ustanova ostvaruje i ostale djelatnosti kojima se obezbjeđuje ishrana, njega, preventivno-zdravstvena i socijalna zaštita, kao i druge djelatnosti u funkciji odgoja i obrazovanja u cilju cjelovitog razvoja djeteta.

Predškolski odgoj i obrazovanje u HNK realizuje se u 8 javnih i 20 privatnih predškolskih ustanova. Interes za angažovanje mladih u oblasti predškolskog odgoja realizuje se na osnovu Saglasnosti Ministarstva uz prethodno dostavljeno obrazloženje i procjenjenu dobrobit aktivnosti.

Osnovnoškolski odgoj i obrazovanje

Osnovnoškolski odgoj i obrazovanje u HNK se realizuje u redovnim osnovnim javnim i privatnim školama, školama za specijalni odgoj i obrazovanje i paralelnim školama – muzičkim, te postoji ukupno 50 osnovnih škola.⁷ Inkluzivno obrazovanje je regulisano Zakonom o osnovnoškolskom odgoju i obrazovanju, dok se Pravilnikom o odgoju i obrazovanju djece sa posebnim potrebama dodatno precizira i reguliše ovo pitanje. U školskoj 2021/2022. godini broj upisanih učenika u osnovnim školama je **16438**, dok je u šk. 2022./2023. godini broj upisanih učenika **16195**. Broj učenika upisanih u osnovne škole u šk. 2022/2023. godini je za **243** učenika manje u odnosu na šk. 2021/2022. godinu.

Srednjoškolski odgoj i obrazovanje

Srednjoškolski odgoj i obrazovanje u HNK ostvaruje se u skladu sa ciljevima koji su određeni Zakonom o srednjoškolskom odgoju i obrazovanju, te važećim podzakonskim aktima kojima se ova djelatnost preciznije definiše. Na području HNK registrovano je ukupno 29 srednjih škola, od kojih su 27 u javnom (državnom) te dvije u privatnom vlasništvu u Gradu Mostaru (Koledž UWC i Internacionalna gimnazija s pravom javnosti).⁸

Kao javne srednjoškolske ustanove na području *Grada Mostara* djeluju:

- 3 gimnazije (jedna opća i dvije jezičke i matematičke),
- 3 srednje umjetničke škole (dvije muzičke i jedna likovna),
- 2 medicinske škole,
- 11 srednjih tehničkih škola i stručnih škola (mješovitog karaktera),
- 1 srednja vjerska škola (Medresa),

⁷ Spisak osnovnih škola na području HNK dostupan na: <http://cms.monkshnk.gov.ba/Upload/Dokumenti/OS-d2dec84.pdf>, pristup 13. 11. 2022.

⁸ Spisak srednjih škola na području HNK dostupan je na: <http://cms.monkshnk.gov.ba/Upload/Dokumenti/SS-3462cc6.pdf>, pristup 13. 11. 2022.

U ostalih sedam (7) općina/gradova u HNK djeluje sedam (7) srednjoškolskih ustanova (Konjic, Jablanica, Prozor, Čitluk, Čapljina, Stolac i Neum, sastavljene od dvije ili više vrsta srednjih škola (tehničke i stručne, te se realizuje i gimnaziski nastavni plan i program).

Broj upisanih srednjoškolaca/učenika u školskoj 2021/2022. godini je **7.121**, najviše ih je u Gradu Mostaru (4765), pa u Konjicu (789), Čitluku (544), Čapljini (304), Prozoru (270), Stocu (209), Jablanici (192) i Neumu (48). Broj upisanih srednjoškolaca u prvi (I) razred u šk. 2022/2023. godini je 1723, dok ukupan broj srednjoškolaca/učenika u školskoj 2022/2023. godini iznosi **6829**. Broj učenika upisanih u srednje škole u šk. 2022/2023 godini je za **292** učenika manje u odnosu na šk. 2021/2022 godinu.

Uvidom u dostupnu statistiku srednjoškolskog odgoja i obrazovanja Federalnog zavoda za statistiku vidljivo je da je u periodu od 2018 – 2021. godine, srednjoškolski odgoj i obrazovanje napustilo 57 učenika uglavnom zbog lošeg uspjeha, ekonomskih, socijalnih i ličnih razloga. U istom periodu evidentiran je ispis 55 učenika iz srednjih škola za koje ne postoje podaci da li su se ispisali zbog eventualnog nastavka obrazovanja u nekoj drugoj srednjoj školi u Bosni i Hercegovini ili inostranstvu ili su u potpunosti napustili obrazovni proces.⁹ Postoji vjerovatnoća da je i određeni broj učenika iz pomenute kategorije također napustio školovanje.

Stanje infrastrukture i opremljenosti objekata srednjoškolskog odgoja i obrazovanja na području HNK je na zadovoljavajućem nivou sa potrebom za unapređenje u pojedinim segmentima (nedovoljna opremljenost kabineta za praktičnu nastavu, nepostojanje sportskih dvorana u školskim objektima, nemogućnost pravilnog pristupa djeci sa poteškoćama u razvoju i slično).¹⁰ Infrastrukutra u većini škola je neprilagođena osobama sa invaliditetom što im u značajnoj mjeri otežava ili u potpunosti onemogućava pristup školskim prostorijama. Pojedine škole imaju zaseban prilagođeni ulaz koji omogućava pristup školskim prostorijama smještenim u prizemlju, ali nedostaju rukohvati, prilagođeni toaleti, liftovi, označena parking mjesta.¹¹

Visoko obrazovanje i nauka

Visoko obrazovanje realizuje u skladu sa ciljevima koji su određeni u Zakonu o visokom obrazovanju HNK, te važećim podzakonskim aktima kojima se ova djelatnost preciznije definiše.

U skladu sa Zakonom o visokom obrazovanju HNK, djelatnost visokog obrazovanja obavljaju visokoškolske ustanove, a mogu biti univerziteti/sveučilišta ili visoke škole. Nosioci visokog obrazovanja u Hercegovačko-neretvanskom kantonu su Univerzitet "Džemal Bijedić" u Mostaru i Sveučilište u Mostaru. Osim dva javna univerziteta/sveučilišta na području kantona djeluje 5

⁹ Vidjeti: Statistički bilten br. 350/2022, str. 83.; Statistički bilten br.330/2021, str. 85.; Statistički bilten br.312/2020, str. 85. i Statistički bilten br. 294/2019, str. 85.

¹⁰ Navedeno prema: Startegija razvoja Hercegovačko-neretvanskog kantona za period 2021.-2027. - Nacrt starteške platforme, str. 52.

¹¹ Vidjeti Mapu pristupačnosti osnovnih i srednjih škola za djecu i mlade sa invaliditetom, U.G. "Nešto više", dostupno na: <http://zelimznanje.com/map/>, 10. 11. 2022.

privatnih univerziteta/sveučilišta odnosno visokih škola i to: Sveučilište "Hercegovina", Univerzitet modernih znanosti „CKM“ Mostar, Visoka škola „Logos centar“ Mostar, Visoka škola za turizam i menadžment Konjic i Visoka škola primijenjene ekonomije Fircon Mostar. U nastavku je dat prikaz kretanja broja studenata na javnim i privatnim visokoškolskim ustanovama za period posljednjih pet akademskih godina:

Tabela 4. Broj upisanih studenata na javne i privatne visokoškolske institucije u HNK¹²

Godina	Javne visokoškolske ustanove	Privatne visokoškolske ustanove	Ukupno / Žene
2019	3.072	16	3.088 / 2.062
2020	2.183	0	2.183 / 1.566
2021	2.890	8	2.898 / 1.985

Iz prethodnog tabelarnog prikaza je jasno da kretanje broja studenata uglavnom prati trend kretanja učenika u srednjoškolskom odgoju i obrazovanju uz pozitivne ili negativne fluktuacije od najviše 5% koje čine studenti iz drugih kantona ili država. Tako je na javne visokoškolske ustanove u akademskoj 2021/2022. godini upisano 2.562 studenata manje u odnosu na akademsku 2017/2018. godinu. Istovremeno je blago povećan broj upisanih studenata na privatnim visokoškolskim ustanovama.

Tabela 5. Broj diplomiranih studenata po godinama na javnim i privatnim visokoškolskim ustanovama u HNK¹³

Akad. godina	Javne visokoškolske ustanove	Privatne visokoškolske ustanove	Ukupno / Žene
2017/2018	13.158	962	14.120 / 8.204
2018/2019	12.447	978	13.425 / 7.460
2019/2020	10.944	906	11.850 / 6.978
2020/2021	11.488	1019	12.507 / 7.313
2021/2022	10.596	1009	11.605 / 8.347

Nauka

Iako je Okvirnim zakonom o osnovama naučnoistraživačke djelatnosti i koordinaciji unutrašnje i međunarodne naučnoistraživačke saradnje Bosne i Hercegovine ("Službeni glasnik BiH", br. 43/09") u članu 21., kao i Zakonom o visokom obrazovanju HNK (član 2. Stav 2.) predviđeno da će se djelatnost naučno-istraživačkog rada urediti posebnim zakonom, on do danas nije usvojen. Imajući u vidu značaj naučno-istraživačkog rada za privredni i društveni razvoj, te ukupni

¹² Hercegovačko-neretvanski kanton u brojkama, Federalni zavod za statistiku, Sarajevo, 2022, str. 29.

¹³ Hercegovačko-neretvanski kanton u brojkama, Federalni zavod za statistiku, Sarajevo, 2022, str. 29.

napredak HNK, kao i činjenicu da je donošenje ovog zakona ustavna i zakonska obaveza, nužno je u što skorije vrijeme preduzeti potrebne aktivnosti na izradi i usvajanju zakona o naučno-istraživačkoj djelatnosti u HNK. Ovim zakonom bi se, shodno ciljevima uspostavljenim državnim Okvirnim zakonom regulisali osnovni principi naučno-istraživačke djelatnosti, ostvarivanje međunarodne naučno-istraživačke saradnje i naučno-istraživačke saradnje unutar Bosne i Hercegovine, njihovo finansiranje, način ostvarivanja koordinacije institucija nadležnih za oblast nauke i tehnologije, formiranje Vijeća za nauku HNK, kao i koordinacija informacionim sistemom za oblast naučno-istraživačke djelatnosti u HNK.

Obrazovanje odraslih

Postojanje efikasnog sistema obrazovanja odraslih težnja je i nužnost svakog društva a za Bosnu i Hercegovinu je od posebnog značaja, jer predstavlja jedan od brojnih uslova koje Bosna i Hercegovina kao potencijalna kandidatkinja za članstvo u Evropskoj uniji mora da ispunji, ali isto tako i put ulaska Bosne i Hercegovine u savremene tokove obrazovanja i učenja. Još jedan od razloga zbog kojih Bosna i Hercegovina mora težiti i ubrzano raditi na uređenju sistema u oblasti obrazovanja odraslih svakako su alarmantni podaci sa posljednjeg popisa stanovništva u Bosni i Hercegovini (Agencija za statistiku BiH, popis stanovništva 2013) prema kojima je u Bosni i Hercegovini od ukupnog broja stanovnika (3.843.126), 89.794 ili 2,82% elementarno nepismeno, nepotpuno završeno osnovno obrazovanje ima 274.036 ili 9,17% stanovnika, samo osnovno obrazovanje završilo je 640.726 ili 21,45% stanovništva, završeno srednjoškolsko obrazovanje ima 1.525.161 stanovnika BiH ili 51,05%, a samo 285.622 ili 9,56% stanovnika ima završeno visoko obrazovanje. Ako tome dodamo i podatak da je prema istom popisu broj digitalno nepismenih stanovnika u Bosni i Hercegovini 1.988.722 ili 62,54% više je nego jasno zašto i od kolike je važnosti uređenje sistema obrazovanja odraslih u BiH.¹⁴

Prvi korak ka ostvarenju ovoga uslova je usvajanje odgovarajućih zakonskih propisa i njihova efikasna primjena. Na području HNK je 2018. godine usvojen *Zakon o obrazovanju odraslih* (“Službene novine HNK”, broj 4/18). Ovim Zakonom je predviđeno da obrazovanje odraslih kao dio jedinstvenog sistema obrazovanja Kantona obuhvata cjelinu procesa učenja odraslih namijenjenu: a) ostvarivanju prava na slobodan razvoj ličnosti b) osposobljavanju za zapošljavanje, stjecanju kvalifikacija za prvo zanimanje, prekvalifikaciju, dokvalifikaciju, stjecanju i produbljivanju stručnih znanja, vještina i kompetencija c) osposobljavanju za aktivno građanstvo. Zakonom je predviđeno da će resorno Ministarstvo u roku od šest mjeseci od dana stupanja na snagu donijeti niz podzakonskih akata u svrhu njegove implementacije i to: a) Standarde i normative obrazovanja odraslih b) Pravilnik o postupku utvrđivanja ispunjenosti uslova za rad organizatora obrazovanja odraslih c) Pravilnik o obliku, sadržaju i načinu vođenja Registra organizatora obrazovanja odraslih d) Pravilnik o postupku validacije prethodno stečenih znanja i vještina e) Pravilnik o uslovima i načinu stjecanja andragoških kompetencija f) Pravilnik

¹⁴ Tubić, Svjetlana, Harmonizacija politika obrazovanja odraslih u Bosni i Hercegovini, DVV International - Ured za BiH, Sarajevo, 2019, str. 32.

o sadržaju i postupku izdavanja javnih isprava u obrazovanju odraslih g) Pravilnik o sadržaju i način vođenja i čuvanja andragoške dokumentacije i evidencije h) Pravilnik o sadržaju i načinu vođenja registra poslodavaca kod kojih se obavlja praktičan rad. Do kraja 2022. godine donesen je tek jedan od predviđenih akata - *Standardi i normativi za obrazovanje odraslih u HNK* (“*Službene novine HNK*”, broj 2/19).

Na području Hercegovačko-neretvanskog kantona djeluje *Centar za obuku i prekvalifikaciju odraslih osoba u Čapljini*. Centar obavlja programe obuke u okviru cjeloživotnog obrazovanja za odrasle, te na taj način doprinosi smanjenju nezaposlenosti, razvoju ljudskih resursa i poboljšanju tržišta rada na području grada Čapljine i regije Hercegovina. U 2018. godini izdato je 26 diploma za program prekvalifikacije.¹⁵

Neformalno obrazovanje

Obuhvata različite oblike usvajanja znanja i vještina koji nisu obavezni, koji ne obuhvaćaju formalne oblike obrazovanja i usvajanje zavisi od pojedinca. Neformalno obrazovanje podrazumijeva učešće na seminarima, treninzima, radionicama, kampovima i razmjene, dugoročne razmjene volontera, zajedničke radove na projektima (timski rad), konferencije i predavanja. Također postoje dvije vrste programa neformalnog obrazovanja, a to su programi obrazovanja (sticanje različitih znanja i vještina) i programi odgoja (učenje pravilnom ponašanju i pozitivnim društvenim vrijednostima). Postoje i specifični oblici neformalnog obrazovanja u koje podrazumijevamo obuku na poslu, obrazovne treninge, online obrazovanje i sl. Karakteristike neformalnog obrazovanja su dobrovoljno učešće, lični profesionalni razvoj kao i osnaživanje kroz učenje s grupom, rad u grupi i učenje od grupe.¹⁶ Programi neformalnog obrazovanja se najčešće provode u okviru projekata koje implementiraju različita udruženja i nevladine organizacije.

ANALIZA PROBLEMA I POTREBA

U cilju identificiranja potreba i problema mladih u sektoru obrazovanja na području HNK, kroz postupak anketiranja, mladi su imali priliku izjasniti se o sljedećim pitanjima/tvrđnjama:

1. Za pronalaženje posla u struci, obrazovanje koje steknem školjući se u HNK dovoljno je i ospozobljava me da nađem posao;

Svega 28% anketiranih mladih se slaže (u potpunosti i uglavnom) da će ih obrazovanje koje steknu školjući se u HNK ospozobiti za pronalaženje posla u struci. Oko 31.60% mladih je bilo

¹⁵ Navedeno prema: Startegija razvoja Hercegovačko-neretvanskog kantona za period 2021.-2027. - Nacrt starteške platforme, str. 53.

¹⁶ <https://www.frontal.ba/novost/94755/formalno-iili-neformalno-obrazovanje->, pristup 10. 11. 2022.

neodlučno dok ih 41.39% smatra da im obrazovanje u HNK neće biti dovoljno za pronalaženje posla u struci. Zaključno se može tvrditi da je veći procenat mladih koji smatraju da im postojeći sistem obrazovanja u HNK nije dovoljan za osposobljavanje i pronalaženje posla u struci, **što nas upućuje da moramo intenzivirati usklađivanje odgojno-obrazovnog sistema sa tržistem rada, interdisciplinarnim pristupom, u saradnji sa privrednim komorama/poslodavcima, kroz nastavak pružanja podrške u opremanju kabineta praktične nastave i obuke/edukacije nastavnog osoblja koje izvode nastavu iz stručnih grupa predmeta.**

2. Nastavnici/profesori i učenici/studenti u školama/fakultetima imaju odličan međusobni odnos;

40.44% anketiranih je zadovoljno odnosom nastavnik/profesor – učenik/student, 32.54% se izjasnilo da nisu zadovoljni međusobnim odnosom učenika/studenata i nastvnog osoblja, dok je 27% anketiranih bilo neodlučno u pogledu ocjene ovog odnosa. **Navedeni rezultati nas upozoravaju da je potrebno dodatno raditi na senzibiliziranju međusobnih odnosa, a u cilju poboljšane interakcije i komunikacije na relaciji nastavnik/profesor – učenik/student, imajući u vidu činjenicu da se ličnost svakog pojedinca mnogo kvalitetnije razvija i samim tim usvaja nova znanja u poticajnom okruženju.**

3. Znam šta je neformalno obrazovanje;

Iako se više od polovine anketiranih mladih ili 56.53% potvrđno izjasnilo o ovom pitanju, nije zanemariv procenat od 43.46 % onih koji ne znaju šta je neformalno obrazovanje, što upućuje na zaključak o nedovoljnoj promociji značaja neformalnog obrazovanja u sticanju dodatnih znanja i vještina koje mogu doprinijeti boljem pozicioniranju mladih na tržištu rada.

4. Potrebno je više profesionalne prakse tokom školovanja za učenike i studente;

84.10 % mladih se slaže (u potpunosti 61.90% i uglavnom 22.20%) da je u srednjoškolskom i visokoškolskom obrazovanju nedovoljno zastupljena profesionalna praksa. 12.22% ih je bilo neodlučno, dok se svega 3.66% anketiranih izjasnilo da se ne slaže odnosno uglavnom ne slaže. Postotak mladih koji su potvrđno odgovorili na ovo pitanje je potrebno shvatiti kao alarm da je u tom pravcu neophodno preuzeti hitne mјere kojima bi se unaprijedilo postojeće stanje.

5. Tokom obrazovanja realizuju se specijalni programi za talentovane i nadarene učenike

Potvrđno je na ovo pitanje odgovorilo svega 18.90% anketiranih. Negativno je odgovorilo 36.68%, dok ih se 44.40% izjasnilo da ne zna. Ukupan postotak onih koji su negativno odgovorili i koji ne znaju za takve programe je 81.08%, što jasno govori u prilog nedovoljne razvijenosti i zastupljenosti, pa u konačnici i neprepoznavanju značaja takvih programa, budući da još uvijek nije usvojen Pravilnik o talentovanim i nadarenim učenicima. Potreba prepoznavanja i poticanja razvoja izvrsnosti je aktuelizirana vrlo lošim rezultatima učenika na posljednjem PISA i TIMSS testiranju, zbog čega su pojedine škole uslijed nedostatka interesa i

nepostojanja strukturalnih rješenja koja bi prepoznala nadarenost i poticala je u sklopu odgojno-obrazovnog procesa, inicirale pokretanje internih centara za nadarenu i talentiranu djecu.¹⁷

6. Smatram da je obrazovni sistem usklađen sa tržištem rada;

Sa navedenom tvrdnjom se u potpunosti slaže 4.32 % anketiranih, uglavnom se slaže 15.99%, 36.40% je neodlučno, dok se 23.61% anketiranih mladih uglavnom ne slaže odnosno uopće se ne 19.66% anketiranih. Zaključno možemo reći da je veći postotak mladih koji smatraju da obrazovni sistem nije usklađen sa tržištem rada, **što nas upućuje da je potrebno interdisciplinarnim pristupom, u saradnji sa privrednim komorama/poslodavcima, nastaviti pružanje podrške u opremanju kabineta praktične nastave i obuke/edukacije nastavnog osoblja koje izvode nastavu iz stručnih grupa predmeta.**

7. Planiram nastaviti školovanje;

Iako je evidentno da većina anketiranih smatra da ih postojeći sistem obrazovanja u HNK ne ospozobljava u dovoljnoj mjeri za tržište rada, da nedostaje više profesionalne prakse i da je neusklađen sa tržištem rada, ipak se značajan postotak anketiranih izjasnio da će nastaviti školovanje i to 64.91% je odgovorilo da će nastaviti školovanje, 14.11% da će uglavnom nastaviti školovanje. 12.79% je odgovorilo da nije sigurno, dok je svega 5.92% anketiranih odgovorilo da ne planira odnosno 2.25% uglavnom ne planira nastavak školovanja.

8. Učestvovao sam u nekom seminaru ili edukativnim radionicama (kurs stranih jezika, pisanje projekata, programiranje i drugo).

Pozitivan odgovor na navedenu tvrdnju dalo je 55.03% anketiranih mladih, dok se 44.96% izjasnilo negativno. Uzme li se u obzir da je anketirani uzorak 1.063 osobe između 15 i 30 godina, može se reći da postotak od 44.96% (ili 478 mladih) koji nikada nisu bili uključeni u realizaciju nekog programa neformalnog obrazovanja upućuje na zaključak o nedovoljno razvijenoj svijesti o značaju neformalnog obrazovanja za unaprijeđenje znanja i vještina.

Kombiniranjem i objedinjavanjem dostupnih relevantnih statističkih podataka i rezultata ankete o potrebama mladih na području HNK-a, moguće je identificirati sljedeće probleme mladih u oblasti obrazovanja:

P1: Neusklađenost obrazovanja sa tržištem rada.

P2: Nedovoljna zastupljenost praktične nastave u školama i na fakultetima .

P3: Nepostojanje specijalno osmišljenih programa za rad sa talentovanom i nadarenom djecom.

¹⁷ Vidjeti npr. <http://obala.edu.ba/index.php/743-centara-za-talentovane-i-nadarene-ucenike-u-gimnaziji-obala>, pristup 13.11.2022.

P4: Postojanje infrastrukturnih barijera za pristup odgojno-obrazovnim ustanovama mladima sa invaliditetom.

P5: Prerano napuštanje odgojno-obrazovnog sistema.

P6: Nedovoljno poticanje naučno-istraživačke djelatnosti visokoškolskih ustanova.

P7: Nedovoljno prepoznat značaj formalnog i neformalnog obrazovanja odraslih.

PODJELA PROBLEMA PO BITNOSTI I HITNOSTI NJIHOVA RJEŠAVANJA

Vrlo hitno, ali nebitno	Vrlo hitno i vrlo bitno
-	<ul style="list-style-type: none">• Neusklađenost obrazovanja sa tržištem rada• Nedovoljna zastupljenost praktične nastave u školama i na fakultetima• Nepostojanje specijalno osmišljenih Programa za rad sa talentovanom i nadarenom djecom• Postojanje infrastrukturnih barijera za pristup obrazovnim ustanovama mladima sa invaliditetom• Prerano napuštanje obrazovnog sistema
Nije ni hitno, ni bitno	Nije hitno, ali je bitno
-	<ul style="list-style-type: none">• Nedovoljno poticanje naučno-istraživačke djelatnosti visokoškolskih ustanova• Nedovoljno prepoznat značaj formalnog i neformalnog obrazovanja odraslih

ANALIZA STANJA – KULTURA

CILJ: Mladi u HNK aktivno participiraju u kreiranju kulturnih i umjetničkih sadržaja.

Kultura u Hercegovačko-neretvanskom kantonu je u nadležnosti Ministarstva obrazovanja, nauke, kulture i sporta. U kantonu postoji Arhiv HNK i Zavod za zaštitu kulturno-historijskog naslijeđa. Arhiv HNK je ustanova u kojoj se evidentira, preuzima, sređuje, obrađuje i daje na korištenje arhivska građa. Arhivskom građom se smatra sav izvorni i reproducirani (pisan, crtan,

štampan, snimljen ili na bilo koji drugi način zabilježen), dokumentacijski materijal koji je od značaja za historiju i druge naučne oblasti, a nastao je kao rezultat rada državnih organa, ustanova, društava, porodica i pojedinaca, bez obzira kad i gdje. Zavod zasniva i provodi svoju aktivnost preko upravnog odjeljenja i stručnih referata. Postoje sljedeći referati: referat za arhitektonsko-konzervatorske poslove, referat za likovno-konzervatorske poslove, referat za zaštitu spomenika NOB-e i etnografskih spomenika i referat za arheologiju. U Zavodu je zaposleno deset službenika.

Od ostalih objekata kulture u Kantonu najviše je u Gradu Mostaru, 12 ustanova kulture: Narodno pozorište Mostar, Hrvatsko narodno kazalište u Mostaru, Pozorište lutaka Mostar, Lutkarsko kazalište Mostar, Hrvatski dom Herceg Stjepan Kosača, Centar za kulturu Mostar, Muzej Hercegovine, Narodna biblioteka Mostar, Narodna biblioteka HNK Mostar, Simfonijski orkestar Mostar, Muzički centar Pavarotti, Omladinski kulturni centar Abrašević. Veoma značajno je spomenuti i Mostar Rock School koja iz godine u godinu iznjedri novu generaciju mlađih potkovanih talenata, a koja je i mjesto razmjene i saradnje, klub profesionalnih muzičara, platforma podrške sa lepezom servisa za mlade muzičare i bendove u usponu.

U Čapljini radi Gradska knjižnica Čapljina, u Čitluku su Hrvatsko kulturno-umjetničko društvo "Brotnjo", Matica hrvatska – ogrank Čitluk i Kulturno informativni centar (KIC) Čitluk. Jablanica ima 5 kulturnih ustanova JU Muzej "Bitka za ranjenike na Neretvi", Omladinski klub "Pod istim suncem" – KINO, BZK "Preporod", Međunarodni centar za djecu i omladinu "Fortis", Omladinski kulturni centar "Urban Art". U Konjicu se u sklopu JU Narodnog univerziteta nalazi zatvorena kino dvorana i ljetno kino, prostorije za kulturno umjetnička društva, zatim Gradska biblioteka dio Centra za kulturu Narodnog univerziteta, Zavičajni muzej, Rodna kuća Zuke Džumhura i Muzej drvorezbarstva "Mulićev rekord". U Neumu radi Muzej i Galerija Neum, dok je u Prozor/Rami otvorena JU Narodna knjižnica Rama i JU Kulturno-sportski centar Prozor. U Stocu radi samo JU Radimlja Stolac.

Hercegovačko-neretvanski kanton je bogat kulturnim događanjima. Svake godine održava se 36 tradicionalnih manifestacija u 9 gradova i općina.

Tabela 6. Tradicionalne kulturne manifestacije/događanja

Grad/opština	Kulturna manifestacija/događanje
GRAD MOSTAR	<ol style="list-style-type: none">1. Mostarsko ljeto2. Festival komedije Mostarska liska3. Mostarsko proljeće4. Mostarski strip vikend5. Mostar summer fest6. Šantićeve večeri poezije7. Gitarijada „Na putu za jug“8. Mostar Blues Festival

	9. Festival Poligon 10. Mostar Film Festival
ČAPLJINA:	1. Kulturno – turistička manifestacija “Dani Trebižata” 2. Pokladni dani Trebižat 3. Čapljinski međunarodni ljetni karneval 4. Kultura i cvijeće
ČITLUK:	1. Dani berbe grožđa 2. Međunarodni Glazbeni Festival- Međugorje 3. Festival mladih Međugorje
JABLANICA:	1. Jablaničko ljeto 2. Večer sevdaha 3. Smotra folklora
KONJIC:	1. Dani Općine Konjic 2. Konjička sehra-Međunarodni festival folklore 3. Konjičko kulturno ljeto, Manifestacija “Dani Zuke Džumhura” 4. Kulturno-obrazovna manifestacija “Dani Sejfulaha Ef. Prohe”
NEUM:	1. Umjetnička kolonija Neum 2. Hrvatski glazbeni festival „Etnofest Neum“ 3. Neumski animirani filmski festival – NAFF
PROZOR/RAMA:	1. Ramske maškare
RAVNO	1. Ravanjski ljetni dani kulture
STOLAC:	1. Ilindan 2. Stolačko kulturno proljeće 3. Stolačka tarča 4. Sajam “Hercegovački plodovi Mediterana” 5. Slovo Gorčina 6. SMART Fest 7. Festival Femus

ANALIZA PROBLEMA I POTREBA

U cilju identificiranja potreba i problema mladih u sektoru kulture na području HNK, kroz postupak anketiranja, mladi su imali priliku izjasniti se o sljedećim pitanjima/tvrđnjama:

1. Ima dovoljno kulturnih dešavanja u HNK koji su atraktivni mladim ljudima

S tvrdnjom se u potpunosti slaže samo 7% ispitanika, uglavnom se slaže 26, 52%, neodlučni su 25% ispitanika, te se uglavnom nisu složili 23,70% ispitanih, dok njih 17,68% se uopće nisu složili s tvrdnjom. Dakle veći broj ispitanika (njih 41, 38%) nezadovoljan je kulturnim dešavanjima u HNK koji su atraktivni mladima.

2. HNK potiče kulturno i kreativno stvaralaštvo mladih

S tvrdnjom se u potpunosti i uglavnom slaže 32% ispitanika. Njih 31,60% je neodlučno, dok najveći broj ispitanika, njih 36,40% s tvrdnjom se uglavnom i uopće ne slaže. Prema tome, stajališta mladih ukazuju da HNK ne potiče dovoljno kulturno i kreativno stvaralaštvo mladih.

3. Posjećujem muzej, pozorište, izložbe

Najveći broj mlađih (53%) po nekad posjećuje muzeje, kazalište i izložbe, njih 34% nikad ne posjećuju muzeje, pozorišta, izložbe i svega 13% često posjećuju muzeje, pozorišta i izložbe. Sve prethodno spomenuto ukazuje na problem da mlađi nedovoljno posjećuju muzeje, pozorišta i izložbe.

4. Aktivno učestvujem u kulturnim događajima

Na tvrdnju aktivnog učešća u kulturnim događajima 71% anketiranih su odgovorili da ne učestvuju u kulturnim događajima, dok se 29% anketiranih mlađih izjasnilo da učestvuju u kulturnim događajima. Rezultati ukazuju da mlađi nedovoljno učestvuju u kulturnim događajima.

5. Aktivno učestvujem u događajima vezanim za umjetnost

Na tvrdnju aktivnog učešća u događajima za umjetnost, 81% anketiranih mlađih odgovorilo je da ne učestvaju u događajima vezanim u umjetnost, dok ih je 19% odgovorilo da su aktivni u učešću događaja vezanim uz umjetnost. Rezultati ankete ukazuju na nedovoljno ušešće mlađih u dugađajima vezanim uz umjetnost.

Kombinovanjem i objedinjavanjem dostupnih relevantnih statističkih podataka i rezultata ankete o potrebama mlađih na području HNK, moguće je identificirati sljedeće probleme mlađih u oblasti kulture:

P1: Nedostatak kulturnih dešavanja koji su atraktivni mlađim ljudima

P2: Nedovoljno poticanje kulturnog i kreativnog stvaralaštva mlađih.

P3: Mali obim mlađih u posjećenosti muzejima, pozorištima, izložbama

P4: Nedostatak aktivnog učešća u kulturnim događajima

P5: Nedostatak aktivnog učešća u događajima vezanim uz umjetnost

PODJELA PROBLEMA PO BITNOSTI I HITNOSTI NJIHOVA RJEŠAVANJA

Vrlo hitno, ali nebitno	Vrlo hitno i vrlo bitno
-------------------------	-------------------------

-	<ul style="list-style-type: none">• Nedostatak kulturnih dešavanja koji su atraktivni mladim ljudima• Nedovoljno poticanje kulturnog i kreativnog stvaralaštva mlađih.
Nije ni hitno, ni bitno	Nije hitno, ali je bitno
-	<ul style="list-style-type: none">• Mali obim mlađih u posjećenosti muzeji, kazalište, izložbe• Nedostatak aktivnog učešća u kulturnim događajima• Nedostatak aktivnog učešća u događajima vezanim uz umjetnost

ZAPOŠLJAVANJE

CILJ: Mladi sa područja Hercegovačko-neretvanskog kantona bez problema pronalaze zaposlenje i/ili se samozapošljavaju, a kroz rad ostvaruju sva svoja radnička prava, profesionalno se razvijaju i napreduju, te na taj način doprinose ličnom razvoju, razvoju porodice, pa i Hercegovačko-neretvanskog kantona, odnosno društvu u cjelini.

ANALIZA STANJA

Radno i socijalno pravo, kao oblast, na području Bosne i Hercegovine isključivo je u nadležnosti entiteta (FBiH i RS). Shodno tome, pravni propisi koji regulišu oblast rada i radnih odnosa na nivou entiteta Federacije Bosne i Hercegovine je: Zakon o radu Federacije Bosne i Hercegovine, a prema Ustavu Federacije Bosne i Hercegovine zajedničku nadležnost u oblasti radnih odnosa imaju i entitet i kantoni, pa se neka pitanja iz te oblasti mogu urediti propisima kantona, u skladu sa Zakonom o radu FBiH.

Što se tiče kantonalnog nivoa vlasti, kantoni imaju pravo, kao što je već navedeno utvrđivati politike iz oblasti rada (u skladu sa Zakonom o radu FBiH), kao i uređivati rad kantonalnih službi za zapošljavanje za čiju uspostavu i rad su i nadležni.

Kantonalne službe imaju sljedeća ovlaštenja:

- Da budu posrednik u zapošljavanju
- Da prikupljaju i dostavljaju podatke o nezaposlenim osobama višim nivoima vlasti

- Da građane informišu o mogućnostima za zapošljavanje
- Da sarađuju sa obrazovnim ustanovama radi usklađivanja obrazovnih programa
- Da utvrde prava osobama za slučaj nezaposlenosti

Administrativni nivoi FBiH i kantona izvršavaju sve funkcije vezane za oblast rada i zapošljavanja poput donošenja zakona i podzakonskih akata, politika zapošljavanja, provođenje programa zapošljavanja i drugo.

Svaki pojedinac, tako što upražnjava pravo na rad, dobija na osjećaju dostojanstva, samopoštovanja i osjećaju da kroz svoj rad doprinosi obezbjeđenju zadovoljavanja osnovnih životnih potreba, kako za sebe, tako i za svoju porodicu, ali i za društvo u cijelini.

Problem nezaposlenosti pogada ne samo mlade, nego sve starosne grupe stanovništva koje su sposobne za rad. Nezaposlenost kao takva, uslovljena je mnoštvom faktora koji utiču na njeno smanjenje ili povećanje, ali generalno vezana je za sam privredni razvoj Bosne i Hercegovine, pa tako i Hercegovačko-neretvanskog kantona.

Na nivou Bosne i Hercegovine, institucije koje su nadležne za oblast rada i zapošljavanja su:

- Ministarstvo civilnih poslova Bosne i Hercegovine (Sektor za rad, zapošljavanje, socijalnu zaštitu i penzije)
- Agencija za rad i zapošljavanje Bosne i Hercegovine
- Nadležne institucije za pitanja rada i zapošljavanja na entitetskom nivou su:
- Federalno ministarstvo rada i socijalne politike
- Federalno ministarstvo razvoja, poduzetništva i obrta
- Federalni zavod za zapošljavanje
- Fond za profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba sa invaliditetom
- Federalna uprava za inspekcijske poslove

Na entitetskom nivou djeluje Federalni zavod za zapošljavanje, a svaki od kantona ima zasebnu službu.

Da je zaposlenost mladih pitanje koje zaokuplja pažnju vlasti drugih evropskih zemalja, pa i međunarodnih organizacija dokazuje činjenica da isto pitanje dio mnogih nacionalnih strategija. Jedan od osnovnih prioriteta UN Omladinske Strategije jeste „Ekonomsko osnaživanje kroz pristojan posao – Podrška mladima sa boljim pristupom pristojnim radnim mjestima i produktivnom zaposlenju“.

Zakon o mladima FBiH propisuje da nadležno ministarstvo u Federaciji Bosne i Hercegovine treba zasnovati federalne grantove i transfere sa namjenom podrške zapošljavanju mladih i podrške omladinskom poduzetništvu, posebno mladima bez iskustva.

Mladi u HNK čine 21% od ukupnog broja stanovništva, pa tako ukoliko nezaposlenost mladih traje duže ozbiljno usporava njihovo socio-ekonomsko osamostaljivanje, jer mlade osobe kroz

zapošljavanje i preuzimanje delegiranih ovlaštenja postaju svjesnije odgovornosti i obaveza koje se pred njih stavlju, te stiču osjećaj sigurnosti i samostalnosti.

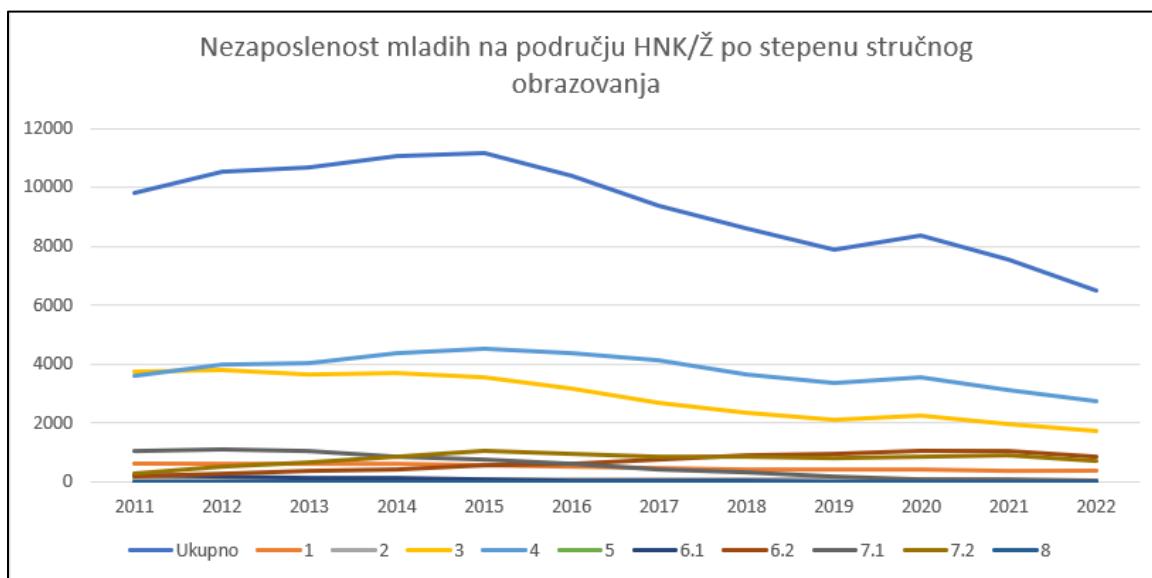
Tržište rada u HNK

Tržište rada Hercegovačko-neretvanskog kantona je u proteklom razdoblju bilježilo pozitivne trendove. Uz kontinuiran pad broja nezaposlenih, rasla je zaposlenost. Međutim, u kontekstu zaposlenosti, brojke značajno variraju među pojedinim lokalnim zajednicama kantona. Strukturom nezaposlenih lica prevladavaju KV radnici (33,00%), zatim lica sa SSS (32,0%), te nekvalifikovana lica (20,0%). U ukupnom broju nezaposlenih, visokoobrazovana lica učestvuju sa 14%.

Ono što je uveliko utjecalo na pozitivne trendove jeste COVID 19 pandemija koja je utjecala i na pad privredne djelatnosti, pa samim tim i na povećanje nezaposlenosti, dok se nakon pandemije pozitivan trend vratio. Tržište rada na području FBiH tako i na području HNK karakterizira i postojanje sive ekonomije, ali i nedovoljna usklađenost nastavnih planova i programa obrazovnih institucija i potreba tržišta rada.

Tačan broj zaposlenih i nezaposlenih teško je jasno prikazati jer su podaci nepotpuni. Na osnovu podataka koje je obuhvatio dokument Strategije razvoja HNK 2021-2027 navodi se da je prema podacima Federalnog zavoda za programiranje razvoja u 2019. godini radno sposobno stanovništvo u Hercegovačko-neretvanskom kantonu brojalo 148.293 osobe. Na području Hercegovačko-neretvanskog kantona evidentirano je 55.213 zaposlenih, odnosno 37,2%. Poražavajuća je činjenica da je u 2019. godini registrovano 29.221 nezaposlenih.

Grafikon 1.

Podatak preuzet od: Služba za zapošljavanje HNK

U periodu od 2011. do 2022. godine, prema podacima Službe za zapošljavanje u HNK, evidentirano je smanjenje broja nezaposlenih mladih, ali taj broj još uvijek čini preko 6482 mladih u Hercegovačko-neretvanskom kantonu. Naravno, ne možemo reći da je taj broj smanjen čisto pronalaskom zaposlenja pošto je Startegija razvoja HNK 2021-2027 utvrdila da je smanjenje broja nezaposlenih uzrokovano iseljavanjem radno sposobne mlade populacije. Shodno tome, mladi u HNK čine 21.145% nezaposlenog stanovništva. Najveći je broj prijavljenih radnika sa SSS a iznosi 41.99%, a slijedi KV sa 26.7%.

Tabela 7.

		STEPEN OBRAZOVANJA										
		Ukupno	1	2	3	4	5	6.1	6.2	7.1	7.2	8
G O D I N A	2011	9788	618	88	3758	3607	3	218	180	1058	258	0
	2012	10516	603	95	3807	3989	5	168	264	1092	493	0
	2013	10650	617	102	3661	4032	4	143	378	1043	670	0
	2014	11046	604	101	3708	4387	2	110	436	864	834	0
	2015	11181	584	101	3548	4508	2	75	556	762	1045	0
	2016	10381	537	89	3144	4375	4	37	625	621	949	0
	2017	9381	471	79	2688	4130	3	17	731	412	850	0
	2018	8585	433	67	2357	3663	2	9	876	306	872	0
	2019	7869	400	61	2100	3356	3	3	951	179	816	0
	2020	8364	421	60	2270	3565	5	7	1071	95	870	0
	2021	7533	391	55	1936	3105	5	9	1041	83	908	0
	2022	6482	359	55	1732	2722	3	8	842	56	705	0

Podatak preuzet od: Služba za zapošljavanje HNK

Važno je napomenuti da je nezaposlenost uzročnik gotovo svih negativnih pojava u životu pojedinca, ali i društva u cijelini. Zbog nezaposlenosti mladi se teško odlučuju na osnivanje porodice, što se odražava na natalitet, primorani su živjeti u zajedničkim domaćinstvima, najčešće sa roditeljima, što ograničava mogućnost za osamostaljenjem i preuzimanjem pune odgovornosti za vlastiti život. Negativne posljedice su dugoročne i nemjerljive. U svom najgorem obliku, nezaposlenost uzrokuje i siromaštvo, sa svim poteškoćama koje ono nosi.

Tabela 8.

		DUŽINA ČEKANJA										
		Ukupno	do 6 mjeseci	6-9 mjeseci	9-12 mjeseci	12-18 mjesec	18-24 mjes	2-3 godine	3-5 godina	5-7 godina	7-9 godina	preko 9 godina
G O D I N A	2011	9786	2382	570	523	1246	740	1318	1457	813	535	202
	2012	10516	2488	660	604	1524	696	1350	1649	758	510	277
	2013	10620	2450	578	586	1534	770	1449	1674	783	466	330
	2014	11046	2860	613	606	1451	776	1485	1631	860	433	331
	2015	11181	2829	681	531	1660	718	1456	1713	838	437	318
	2016	10381	2758	692	520	1390	656	1410	1526	716	437	276
	2017	9381	2664	507	514	1286	621	1088	1426	654	388	233
	2018	8685	2804	611	516	1080	490	986	1103	577	274	244
	2019	7869	2740	602	423	1013	470	791	921	478	242	189
	2020	8164	2301	821	614	1340	379	933	903	460	235	178
	2021	7533	2063	557	486	986	642	1033	925	434	250	157
	2022	6482	1863	453	484	705	490	854	886	359	235	153

Služba za zapošljavanje HNK

Uvidom u podatke o dužini čekanja mladih, zaključujemo da najviše mladih čeka do 6 mjeseci na zaposlenje, dok veliki broj mladih na zaposlenje čeka i 2-3 godine, pa i 3-5 godina. Veoma negativna činjenica je da čak 38.36% mladih na zaposlenje čeka preko 2 godine. Neophodna je kontinuirana edukacija i unapređenje znanja i vještina o novim tehnološkim dostignućima, savremenim proizvodnim procesima, kao i vještinama koje se traže na tržištu rada za radnu snagu koja je duže vrijeme na evidenciji nezaposlenih, jer sa dužim vremenom provedenim na evidenciji nezaposlenih gube na kvalitetu znanja i kvalitetu postojećih vještina.

Pojam „siva ekonomija“ je široka ekonomska kategorija koja u sebe uključuje sve oblike sivog tržišta, zapošljavanje radne snage suprotno Zakonu, neplaćanje poreza i doprinosu za zaposlene, izbjegavanje plaćanja poreza na promet i carina na kupljenu ili uvezenu robu, i sl. Siva ekonomija ostavlja ogromne posljedice na ekonomski i privredni razvoj regija i zemlje kao cjeline, ali i na radno sposobno stanovništvo koje se ne može legalno zaposliti. Ogroman kapital uložen u obrazovanje tog stanovništva propada, te se indirektno stvaraju socijalni slučajevi.

Na području HNK, pogotovo među mladima, popularan je rad „na crno“, a naročito tokom turističke sezone u većim turističkim destinacijama.

Aktivnosti kantonalnih institucija usmjerene na rad, zapošljavanje i poduzetništvo mladih

Vlada i Služba za zapošljavanje dužni su kroz svoje djelovanje provoditi aktivnosti koje za cilj imaju smanjenje stope nezaposlenosti, odnosno povećanje stope zaposlenosti u HNK. Kroz svoj rad pomenute instance realizovale su sljedeće aktivnosti:

1. Isplata jednokratne novčane pomoći za nezaposlene osobe
Dana 22.08.2022. godine Vlada HNK je donijela Odluku o odobravanju utroška novčanih sredstava utvrđenih izmjenama i dopunama budžeta HNK za 2022. godinu Službi za zapošljavanje HNK u svrhu isplate jednokratne novčane pomoći za nezaposlene osobe.
2. Trening za karijerno usmjeravanje i traženje posla
Služba za zapošljavanje HNK organizirala je trening namijenjen nezaposlenim osobama, prijavljenim na evidenciju nezaposlenih osoba u HNK, bez obzira na spol, dob i ostale specifične faktore. Cilj treninga bio je rad na razvoju ličnih kvalifikacija potrebnih u procesu traženja posla, te u konačnici i pronalasku zaposlenja. Trening je obuhvatio razvoj i podizanje svijesti o vlastitim kompetencijama i mogućnostima iskorištavanja istih u svrhu zaposlenja, kao i aktivan rad na biografiji, motivacionom pismu i samim prijavama.
3. Program sufinanciranja samozapošljavanja Start up 2022

Namjena programa je bila potaknuti najmanje 2500 osoba sa evidencije nezaposlenih u Federaciji BiH na samozapošljavanje, pokretanje društva, kao i na zapošljavanje drugih osoba sa evidencije nezaposlenih u pokrenutim djelatnostima.

Za njegovo provođenje Federalni zavod za zapošljavanje planirao je sredstva od 16 miliona KM. Iz tog iznosa za mlade planirana su sredstva od 4.000.000 KM.

U 2021. godini za realizaciju istoimenog Programa izdvojeno je 12.000.000 KM, a za mlade 3.000.000 KM.

4. Program sufinansiranja zapošljavanja djece poginulih boraca/šehida

U 2020. godini Federalni zavod za zapošljavanje i Vlada Hercegovačko-neretvanskog kantona izdvojili su po 100.000,00 KM u svrhu realizacije navedenog Programa koji se realizuje s ciljem zapošljavanja nezaposlenih osoba, djece poginulih i nestalih boraca koje se nalaze na evidenciji Službe za zapošljavanje HNK, koja je nosioc realizacije Programa. Isti iznos obezbijeden je i 2021. godine, a 2022. godine Zavod i Vlada izdvojili su po 50.000 KM više.

5. Program sufinansiranja zapošljavanja djece ratnih vojnih invalida

2020. godine Vlada Hercegovačko-neretvanskog kantona izdvojila je 70.000,00 KM za realizaciju navedenog programa koji se realizuje sa ciljem zapošljavanja nezaposlenih osoba, djece ratnih vojnih invalida. Isti iznos obezbijeden je i 2021. godine i 2022. godine.

6. Program sufinansiranja zapošljavanja

2021. godine izdvojeno je 23.000.000,00 KM za Program koji je za cilj imao zaposliti najmanje 7000 osoba sa evidencije nezaposlenih u Federaciji BiH. Za 2022. godinu izdvojena su sredstva u iznosu od 45.000.000,00 KM.

7. Program sufinansiranja zapošljavanja Roma

Odlukom o rasporedu budžetskih sredstava za rješavanje problema Roma u oblasti zapošljavanja, koju je donijelo Vijeće ministara Bosne i Hercegovine za zapošljavanje ove populacije u Bosni i Hercegovini u 2021. godini, predviđeno je ukupno 600.000 KM.

ANALIZA POTREBA I PROBLEMA

Mladi su u velikoj mjeri izloženi riziku ekonomske i socijalne isključenosti, čak i marginalizacije, a razlog tome je sama činjenica da je poprilično teško mladima da pronađu zaposlenje u struci, pa se veliki broj njih odlučuje na odlazak van Bosne i Hercegovine. Tako su se „loši uslovi za zapošljavanje“, za koje je 73.5% ispitanika reklo da je jedan od 3 razloga zbog

kojih bi napustili Bosnu i Hercegovinu, postavili kao najzastupljeniji od razloga. Odmah iza su „loša ekonomski situacija“ (72.85%) i „loš životni standard“ (63.2%). Svi ovi faktori ili uzrokuju probleme sa zapošljavanjem mladih ili su rezultat loše politike zapošljavanja prema mladima. Zasigurno je da uspješno rješavanje navedenih faktora usporavaju korupcija i nepotizam, za koje je 58.95% mladih reklo da su jedan od 3 ključna faktora zbog kojih bi napustili Bosnu i Hercegovinu.

Kada posmatramo oblasti/aktivnosti koje uzrokuju ozbiljne izazove/probleme kod masovnog egzodusa mladih „nemogućnost zaposlenja“ sa 73.6% nam govori da je, iako se određeni broj mladih odlučuje napustiti Bosnu i Hercegovinu iz drugih razloga, zaposlenje još uvek predstavlja glavni razlog za odlazak u inostranstvo, a to potvrđuje činjenica da su aktivnosti koje prate „nemogućnost zaposlenja“ upravo vezane za isto, a to su „nemogućnost bavljenja onim što žele“ (62.4%) i „nemogućnost sticanja finansijske nezavisnosti“ (58.85%).

U nastojanjima da navedene aktivnosti, odnosno izazove u očima mladih, prestanu biti razlog njihovog odlaska, potrebna je jasna, stabilna i dugotrajna saradnja vlasti i njenih institucija koje se bave pitanjima zapošljavanja.

Činjenica da nakon ulaganja u mlade tokom njihovog osnovnoškolskog, srednoškolskog i visokog obrazovanja, mladi odlučuju napustiti Bosnu i Hercegovinu i stečena znanja koristiti za rad i život u drugoj državi predstavlja ogromne gubitke u smislu novca koji bi ta osoba generisala u Bosni i Hercegovini i novca koji je utrošen na njihovo obrazovanje.

Na osnovu rezultata dobijenih istraživanjem potreba i problema mladih identifikovano je više faktora i problema koji direktno ili indirektno utiču na nezaposlenost mladih, i to:

- Neusklađenost obrazovnog sistema sa tržištem rada gdje obrazovni sistem proizvodi mnogo nepotrebnog kadra;
- Neusklađenost obrazovnog sistema sa znanjima i vještinama koje se traže na tržištu rada;
- Obrazovanje se uveliko oslanja na teoretsko znanje sa manjim akcentom na praktičnu primjenu znanja i vještina;
- Mladi nemaju dovoljno znanja o dostupnim servisima i mjerama koje podstiču njihovo zapošljavanje;
- Generalno loša ekonomski situacija, bez čijeg poboljšanja nema smanjenja stope nezaposlenosti;
- Neadekvatna komunikacija između poslodavaca i obrazovnih ustanova;
- Nedostatak karijernog usmjeravanja, orijentacije i savjetodavanja tokom bilo kog stepena obrazovanja;
- Nemogućnost stjecanja prvog radnog iskustva;
- Mito i korupcija pri zapošljavanju;
- Nedostatak sistemske podrške programima zapošljavanja i samozapošljavanja kod mladih;
- Nedostatak podrške za razvoj poduzetništva kod mladih;

- Nedostatak programa podsticanja i olakšavanja za zapošljavanje mladih;
- Nedostatak svijesti o poduzetništvu i nerazvijenost poduzetničkih kompetencija mladih.

Neki od faktora i problema definisani su i Strategijom razvoja HNK 2021-2027, pa izdvajamo:

- Smanjenje broja nezaposlenih u odnosu na prethodnu godinu rezultat je ekonomске djelatnosti i posljedica iseljavanja radno sposobne mlade populacije.
- Visok udio nisko obrazovane radne snage (KV i NKV) u ukupnom broju nezaposlenih osoba
- Neusklađenost rada službi za zapošljavanje i ekonomije.
- Nedostatak deficitarnih zanimanja (IT sektor, STEM)
- Neusklađenost programa obrazovnih institucija i potreba tržišta rada
- Siva ekonomija (rad na crno) i nedovoljna koordinacija institucija u vođenju evidencije i sprječavanju sive ekonomije
- Neadekvatna podrška u osnivanju preduzeća
- Prevelika fiskalna i parafiskalna opterećenja
- Nepostojanje (ili neadekvatna) podrška u rastu i razvoju preduzeća
- Neadekvatna podrška postojećoj poduzetničkoj infrastrukturi

Generalno poseban problem predstavlja pasivnost mladih, koja je uzrokovana gubitkom povjerenja u procese zapošljavanja za koje se veže mito i korupcija, često odnoseći se na javne institucije. Za rezultat imamo činjenicu da sve više mladih, koji se još uvijek obrazuju i nisu još imali priliku tražiti posao na području Hercegovačko-neretvanskog kantona, ima predrasude i poprilično rano razmišlja o odlasku iz Bosne i Hercegovine. Daleko od toga da mito i korupcija nisu prisutni, ali što se više vremena provede ne rješavajući navedeni problem, to će biti teže dokazati mladima da se problem u određenoj mjeri riješio, ukoliko do toga dođe.

Uzroci kao što su:

- Nedostatak radnog iskustva mladih
- Zastario i nefunkcionalan obrazovni sistem
- Nedostatak radnih mjesta
- Djelimično i pasivnost mladih

Dovode do toga da većina onih mladih koji ostanu u Bosni i Hercegovini, pa i u Hercegovačko-neretvanskom kantonu rade u djelatnostima koje su niže plaćene, kao što su trgovina na veliko i malo, prerađivačka industrija, informacije i komunikacije i slično, dok je mladih najmanje u djelatnostima javne uprave, proizvodnje i snabdijevanja električnom energijom, plinom parom i klimatizacijom, te snabdijevanju vodom, upravljanju otpadom i sanacijom okoliša. Također plate u djelatnostima u kojima više rade mladi znatno su niže u odnosu na plate u djelatnostima u kojima je udio zaposlenih mladih poprilično nizak.

Posljedice navedenog jesu da mladi pošto nemaju mogućnost zaposlenja i usavršavanja u polju za koje su se obrazovali, odlaze van Bosne i Hercegovine gdje traže radna mjesta koja odgovaraju njihovoj struci.

Obrazovne ustanove širom Bosne i Hercegovine svoje upisne politike prilagođavaju sve više nastavnom kadru kojim raspolažu nego stanju koje je trenutno na tržištu rada.

Sama činjenica da 62.4% mlađih „Nemogućnost bavljenja onim što žele“ svrstava u jedne od aktivnosti koje uzrokuju ozbiljne izazove kod masovnog egzodusa mlađih jasno pokazuje u kakvom odnosu se nalaze tržište rada i kadrovi koje izbacuje trenutni sistem obrazovanja.

Uzroci kao što su:

- Nedovoljan broj programa za pružanje podrške mladima za pokretanje biznisa
- Nedovoljan broj edukacija i/ili programa za podizanje poduzetničkih kompetencija

imaju za posljedicu da se izrazito mali broj mlađih odluči krenuti ka poduzetništву, ne iz razloga što ne žele, nego iz razloga što su njere podrške oskudne.

Na osnovu analize trenutnog stanja u oblasti rada, zapošljavanja i poduzetništva, potreba i problema mlađih u ovoj oblasti, izvedeni su najprioritetniji problemi za rješavanje, i to:

- P1. Mladi ne rade na poslovima za koje su se školovali i teško stiču radno iskustvo
P2. Mladi ne koriste prilike dostupne kroz programe zapošljavanja i samozapošljavanja
P3. Mladi se odlučuju raditi na crno
P4. Mladi nisu zadovoljni uslovima u kojima rade
P5. Mladi nemaju znanja, vještine i kompetencije za pokretanje vlastitog biznisa i za razvijanje vlastitih karijera
P6. Mladi nemaju adekvatnu podršku vlasti u pokretanju vlastitog biznisa

Vrlo hitno, ali nebitno	Vrlo hitno i vrlo bitno
1. -	<ol style="list-style-type: none">1. Mladi ne rade na poslovima za koje su se školovali i teško stiču radno iskustvo2. Mladi ne koriste prilike dostupne kroz programe zapošljavanja i samozapošljavanja3. Mladi se odlučuju raditi na crno4. Mladi nisu zadovoljni uslovima u kojima rade5. Mladi nemaju znanja, vještine i kompetencije za pokretanje vlastitog biznisa i za razvijanje vlastitih karijera

	6. Mladi nemaju adekvatnu podršku vlasti u pokretanju vlastitog biznisa
Nije ni hitno, ni bitno	Nije hitno, ali je bitno
1. -	1. -

SOCIJALNA POLITIKA

CILJ: Socijalni sistem HNK pruža mogućnosti svim mladim ljudima da ostvare svoja socijalna prava.

ANALIZA STANJA

Socijalna politika u modernom značenju počela se razvijati potkraj XIX. st., kada su se u zapadnim zemljama, kao posljedica razvoja urbano-industrijskog društva, pojavili veliki socijalni problemi, ponajprije radnička bijeda i siromaštvo. Te probleme više nije bilo moguće rješavati tradicionalnim metodama primarne solidarnosti, crkvenog milosrđa ili rudimentarnom, pretežno represivnom intervencijom države prema prosjacima i skitnicama, nego je trebalo poduzeti mjere šireg dometa.

Bosna i Hercegovina je zemlja čiji sistemi socijalne politike u skladu sa Reformskom agendom prolaze kroz brojne reformske procese s ciljem usklađivanja zakonodavstva sa standardima Evropske Unije. Bosna i Hercegovina je specifična po svom zakonodavstvu, jer ima više nivoa vlasti, od državnog, preko entitetskog pa do kantonalnog nivoa.

Socijalna politika Bosne i Hercegovine, zemlje u tranziciji, već dugi niz godina uz podršku socijalnih reformatora, Evropske unije i drugih inostranih fondova, organizacija, te relevantnih institucija i vlasti na različitim nivoima u Bosni i Hercegovini traga za prihvatljivim programima i modelima socijalne zaštite i usljud toga se suočava sa brojnim problemima, neujednačenim zakonima na već spomenutim različitim nivoima vlasti i nejednako definiranim pravima iz socijalnog zakonodavstva. Socijalna politika često se bavi pitanjima koja se nazivaju i „opaci problemi“, no ona može pomoći zajednici mnogo više ako unaprjeđuje aspekte kvalitete života, obrazovanja, kulture, prihoda, privrede i stanovanja u ruralnim područjima“ (Rittle i Webber, 1973; prema Vargas-Hernández i sur, 2011: 287-288). Problemi socijalne politike Bosne i Hercegovine najviše su vidljivi u neusmjerenosti na ciljane grupe korisnika (materijalno neosigurane, zdravstveno ugrožene, učenike sa asocijalnim ponašanjem, marginalizirane grupe), a pružanje socijalnih davanja korisnicima socijalne brige su minimalna. No, ako Bosna i Hercegovina bude slijedila dobre primjere razvijenih zemalja, prihvaćala ponuđene smjernice poznatih evropskih i svjetskih socijalnih reformatora, te se bavila naučnim istraživanjima koja koriste praksu kao podlogu, to će joj omogućiti valjane promjene u strukturi njezinih socijalnih sektora. Zakon o socijalnoj zaštiti F BiH promoviše i zastupa najbolji interes djeteta, te postupa u skladu sa odredbama Konvencije o pravima djeteta, posebno kroz član 3. „U svim akcijama koje se odnose na djecu, bilo da ih poduzimaju javne ili privatne ustanove socijalne brige, sudovi,

državna uprava ili zakonodavna tijela, najbolji interes djeteta mora imati prednost.” (Konvencija o Pravima djeteta, 1989). Dakako, to implicira i potrebu socijalne politike da se putem svojih sistema i instrumenata, te kroz socijalne usluge, prije svega centra za socijalni rad koji je direktno involviran u rad sa korisnicima (porodica i djeca), usmjeri na saradnju s drugim sistemima socijalne politike.

Socijalna politika je organizirana djelatnost države i drugih društvenih faktora u svrhu prevladavanja socijalnih rizika, pomoći siromašnima i isključenima, ujednačavanja životnih šansi, unaprjeđenja socijalne kohezije, te ostvarenja opće i pojedinačne dobrobiti građana. Zadaća je socijalne politike ukloniti, odnosno ublažiti socijalne nejednakosti i druge negativne pojave koje su posljedica djelovanja tržista i društvenog procesa. Socijalna politika također je naučna disciplina koja se bavi različitim oblicima djelovanja države u socijalnoj sferi.

Socijalna politika omogućava građanima da u slučaju nastupanja socijalnih rizika od države dobivaju naknade ili usluge koje su im egzistencijalno potrebne.

Socijalna politika u svom djelovanju polazi od vrijednosti kao što su socijalna pravda, solidarnost, jednakost, socijalna sigurnost, socijalna kohezija, supsidijarnost. Instrumenti su socijalne politike zakoni i drugi propisi, programi i mjere. U savremenoj socijalnoj politici, uz državna tijela, učestvuju lokalne jedinice, udruge civilnoga društva, a isto tako i privatne organizacije, koje kompenzuju ili pak nadopunjuju državnu intervenciju u socijalnoj sferi. Tako se danas sve više govori o tzv. kombinovanoj socijalnoj politici, koja nije samo državna djelatnost, nego u njoj učestvuju i drugi društveni faktori.

U Federaciji Bosne i Hercegovine, Zakon o socijalnoj zaštiti, član 89. i član 103., određuju osnovna prava, koja bi trebala biti dostupna porodicama s djecom. Prava koja ostvaruju porodice s djecom su: dodatak na djecu i naknade umjesto plate ženi-majci u radnom odnosu, za vrijeme dok odsustvuje s posla radi trudnoće. Također, važno je naglasiti da dodatak na prava uključuje dodatak za finansijsku pomoć tokom trudnoće i poroda nezaposlene žene/majke, jednokratnu pomoć za opremu za novorođenče, pomoć do šest mjeseci za majke dojilje. 1999. godine Federalni zakon o socijalnoj zaštiti propisuje da će kantoni dalje urediti prava za porodice s djecom.

Ustav Hercegovačko-neretvanskog kantona usvojila je Skupština Hercegovačko-neretvanskog kantona na sjednici održanoj 23. decembra 1996. godine u Mostaru br. III-015-01/96 (objavljen u „Službenim novinama HNK“, broj: 2/98), s amandmanima: I od 13. septembra 1997., II od 27. juna 2000. i III-XII od 7. oktobra 2004. godine, ustavom su definisane nadležnosti kantona i to:

Član 15. Kanton ima sve nadležnosti koje nisu Ustavom Federacije Bosne i Hercegovine izričito povjerene federalnoj vlasti ili koje nisu Ustavom Federacije Bosne i Hercegovine utvrđene kao zajedničke nadležnosti Federacije Bosne i Hercegovine i kantona, a posebno, između ostalog i za provođenje socijalne politike i uspostavu službi socijalne zaštite. Član 16., u skladu sa Ustavom Federacije Bosne i Hercegovine, kantoni su nadležni za socijalnu politiku.

U pogledu Zakona o socijalnoj zaštiti (Službene novine HNK, broj: 3/05, 1/16, 3/20, 11/21) uredena je oblast socijalne zaštite u kantonu u odnosu na krug korisnika osnovnih prava iz socijalne zaštite, propisanih Federalnim zakonom, Zakonom o socijalnoj zaštiti nisu uvedeni

dodatni korisnici prava. Kantonalnim zakonom propisano je da se pravo na jednokratnu novčanu pomoć i pravo na kućnu njegu i pomoć u kući ostvaruje pod uslovima, na način i po postupku utvrđenim propisom jedinica lokalne samouprave, dok se pravo na novčanu naknadu za pomoć i njegu od strane druge osobe za stare i nemoćne osobe ne ostvaruje u kantonu. Kantonalni zakon ostavlja mogućnost gradu/općinama da mogu proširiti krug korisnika i prava iz socijalne zaštite utvrđenih ovim Zakonom, u skladu sa programima razvoja socijalne zaštite i specifičnim prilikama u jedinici lokalne samouprave.

Zakon o zaštiti porodica s djecom HNK (Službene novine HNK, broj: 7/17, 7/19 i 10/21), u skladu sa Zakonom o osnovama socijalne zaštite, zaštite civilnih žrtava rata i zaštite porodice sa djecom, bliže se uređuje djelatnost zaštite porodica sa djecom, utvrđuju prava, uslovi i način za ostvarivanje prava u zaštiti porodica sa djecom, postupak ostvarivanja prava, finansiranje zaštite porodica sa djecom, Dječja sedmica, nadzor i druga pitanja od značaja za ostvarivanje zaštite porodica sa djecom u Hercegovačko-neretvanskom kantonu. Zaštita porodica sa djecom, u smislu ovoga zakona je podrška porodici u materijalnim davanjima, te pružanjem usluga stručnog rada, a radi pomoći u podizanju, odgoju i zbrinjavanju djece, kao i njihovom osposobljavanju za samostalan život i rad.

Zaštita porodici sa djecom ima za cilj: osiguranje svoj djeci približno jednake uslove za zdrav i pravilan tjelesni, intelektualni i emocionalni razvoj u porodici, podršku u ostvarivanju reproduktivne uloge porodice, njezi, podizanju, odgoju i zaštiti djece i poboljšanju kvalitete života porodice sa djecom, razvijanje humanih odnosa u skladu sa načelima građanskog morala i solidarnosti.

Na nivou Hercegovačko neretvanskog kantona, kako bi se pospješio rad i provele zakonske regulative, doneseni su sljedeći pravilnici:

- [Pravilnik o sastavu i načinu rada liječničkih komisija u postupku ostvarivanja prava iz socijalne zaštite \(„Službene novine HNK“, broj: 4/16\)](#)
- [Pravilnik o utvrđivanju preostale sposobnosti i kategorizacije djece ometene u fizičkom ili psihičkom razvoju \(„Službene novine HNK“, broj: 4/16\)](#)
- [Pravilnik o minimalnim standardima za pružanje socijalnih usluga \(„Službene novine HNK“, broj: 4/16\)](#)
- [Pravilnik o obliku i sadržaju registra ustanova socijalne zaštite \(„Službene novine HNK“, broj: 4/16\)](#)
- [Pravilnik o sadržaju i načinu provođenja nadzora nad zakonitošću rada, općih akata i stručnog rada ustanova za profesionalnu rehabilitaciju \(„Službene novine HNK“, broj: 1/13\)](#)
- [Pravilnik o bližim uslovima za osnivanje i rad ustanova za profesionalnu rehabilitaciju \(„Službene novine HNK“, broj: 1/13\).](#)

Kada govorimo o uputstvima na nivou HNK, usvojeni su sljedeći:

- [Uputstvo o vođenju evidencije o korisnicima i pružanju usluga centra za socijalni rad \(„Službene novine HNK“, broj: 4/16\)](#)
- [Uputstvo za primjenu Zakona o socijalnoj zaštiti \(„Službene novine HNK“, broj: 4/16\)](#)
- [Uputstvo za primjenu Zakona o zaštiti porodica s djecom \(„Službene novine HNK“, broj: 9/17\)](#)
- [Uputstvo o izmjeni Uputstva za primjenu Zakona o zaštiti porodica s djecom \(Službene novine HNK“, broj: 8/2019\)](#)
- [Uputstvo o izmjenama i dopunama Uputstva za primjenu Zakona o socijalnoj zaštiti \("Službene novine HNK", broj: 5/20\)](#)

Vlada HNK je usvojila sljedeće odluke:

- [Odluka o utvrđivanju visine naknade za podmirenje troškova sahrane \(„Službene novine HNK“, broj: 2/19\)](#)
- [Odluka o utvrđivanju iznosa dodatka na djecu \(„Službene novine HNK“, broj: 10/17\)](#)
- [Odluka o utvrđivanju postotka naknade umjesto plate ženi-majci u radnom odnosu za vrijeme dok odsustvuje s posla radi trudnoće, poroda i njege djeteta \(„Službene novine HNK“, broj: 10/17\)](#)
- [Odluka o utvrđivanju visine novčane pomoći ženi-majci koja nije u radnom odnosu \("Službene novine HNK", broj: 6/18\)](#)
- [Odluka o utvrđivanju prava na naknadu plate ženi-majci u radnom odnosu kod korisnika Budžeta HNK za vrijeme porodiljskog odsustva koja se isplaćuje na teret poslodavca \(„Službene novine HNK“, broj: 10/17\)](#)
- [Odluka o utvrđivanju visine jednokratne novčane pomoći za opremu novorođenog djeteta \("Službene novine HNK", broj: 6/18\)](#)
- [Odluka o utvrđivanju prava na naknadu plaće ženi-majci u radnom odnosu kod korisnika Budžeta HNK za vrijeme porodiljskog odsustva koja se isplaćuje iz Budžeta HNK \(„Službene novine HNK“, broj: 6/18\)](#)
- [Odluka o utvrđivanju visine stalne novčane pomoći za jednočlano kućanstvo \(„Službene novine HNK“, broj: 2/19\)](#)
- [Odluka o utvrđivanju visine uplate doprinosa za obavezno zdravstveno osiguranje djece od rođenja do polaska u osnovnu školu i osoba nakon navršenih 65 godina života, koja nisu zdravstveno osigurana po drugom osnovu, te postupku priznavanja statusa osiguranih osoba \(„Službene novine HNK“, broj: 6/12\)](#)

Postojeći sistem socijalne pomoći i općenito socijalna politika nastoji uticati na smanjivanje siromaštva i značajnije podići kvalitetu života osoba u stanju socijalne pomoći, uključujući i mlade. Unatoč postojećoj zakonskoj regulativi sistem socijalne pomoći ne potiče u dovoljnoj mjeri razvoj ljudskih potencijala, ponekad ne omogućava uključivanje na formalno tržište rada, koje bi korisnicima socijalnih usluga trebalo osigurati viši stepen ekonomski samostalnosti i doprinijeti njihovoj boljoj društvenoj integraciji. Takvo se stanje nazire i na području entiteta,

kao i kantonalm nivou. U velikoj mjeri, to je posljedica nedovoljno razvijenog i reaktivnog modela socijalne pomoći. Kompleksnost uređenja socijalne zaštite i socijalne pomoći u F BiH s više različitim sistema dodatno otežavaju efikasno korištenje istih. Ekonomski, politički, te institucionalna nestabilnost pokazatelji su kako bi trenutni sistem trebao na adekvatan način pronalaziti rješenje za održivost i funkcionalnost socijalne pomoći. Gledajući na trenutno stanje, potrebne su reforme koje će obuhvatiti usklađenost, efikasnost, ravnopravnost na nivou kantona i entiteta kako bi se mogla osigurati konkretna pomoć osobama u potrebi, kao i unaprijediti stanje i položaja mladih osoba.

ANALIZA PROBLEMA I POTREBA

Identifikacija problema u oblasti socijalne politike. Kroz postupak anketiranja, mladi su imali priliku da se izjasne o sljedećim pitanjima/tvrđnjama:

Po pitanju saradnje institucija koje pružaju pomoć mladima, 56% anketiranih mladih s područja HNK se u potpunosti slaže da bi institucije trebale više raditi zajedno. 28% anketiranih se uglavnom slaže, dok je 12% neodlučnih. Kad su u pitanju protivljenja ovoj tvrdnji, 2% mladih smatra da se uglavnom ne slažu, tj. uopće se ne slažu da bi institucije koje pružaju pravnu pomoć mladima trebale više raditi zajedno.

6% anketiranih mladih osoba u potpunosti se slaže da su prava marginaliziranih grupa zaštićena. 16 % mladih uglavnom se slaže da su prava marginaliziranih grupa zaštićena. 33% mladih je neodlučno po pitanju navedene tvrdnje, dok se 27% mladih uglavnom ne slaže da su prava marginaliziranih grupa zaštićena. 18% mladih se uopće ne slaže s navedenom tvrdnjom.

Od ukupnog broja anketiranih mladih, njih 5% se u potpunosti slaže da je socijalna pomoć pristupačna onim mladim ljudima kojima je najpotrebnija. 20% mladih se uglavnom slaže s navedenom tvrdnjom, dok je 35% mladih neodlučno po pitanju istog. 25% mladih uglavnom se slaže da je socijalna pomoć pristupačna mladim ljudima u potrebi, a 15% anketiranih mladih se uopće ne slaže.

Po pitanju programa podrške mladima socijalno ugroženih kategorija, 4% anketiranih mladi se u potpunosti slaže da postoje takvi programi. Njih 28% se uglavnom slaže, a 41% mladih je neodlučno, uglavnom se slaže da postoje programi podrške socijalno ugroženim kategorijama njih 18%, dok se uopće ne slaže 9% anketiranih mladih osoba.

Kada govorimo o postojanju protokola postupanja u slučajevima društveno neprihvatljivog ponašanja, 7% mladih se u potpunosti slaže da protokoli postoje. 19% mladih uglavnom se slažu za postojanje protokola, dok je 42% mladih neodlučno. 19% mladih uglavnom se ne slažu za postojanje protokola, a 13% mladih se uopće ne slaže.

Po mišljenju anketiranih, njih 6% se u potpunosti slaže da mladi koji izlaze iz ustanova socijalne zaštite imaju podršku pri stambenom zbrinjavanju i zapošljavanju. 11% mlađih uglavnom se slaže s navedenom tvrdnjom. 44% mlađih je odlučno po pitanju tvrdnje imaju li mlađi koji izlaze iz ustanova socijalne zaštite podršku pri stambenom zbrinjavanju i zapošljavanju, uglavnom se ne slaže 22% anketiranih mlađih, a 17% istih se uopće ne slaže sa navedenom tvrdnjom.

Kombiniranjem i objedinjavanjem dostupnih relevantnih statističkih podataka i rezultata ankete o potrebama mlađih na području HNK, identificirani su sljedeći problemi mlađih u oblasti socijalne politike:

- P1. Neuvezanost institucija na području HNK koje pružaju pravnu pomoć mlađima
- P2. Mlađi iz marginaliziranih grupa nemaju zaštićena prava
- P3. Nedostupnost socijalne pomoći onim mlađim ljudima kojima je najpotrebnija
- P4. Nepostojanje protokola postupanja u slučaju društveno neprihvatljivog ponašanja mlađih, ali postoji Međuinsticionalni protokol o postupanju u slučajevima nasilja u odgojno-obrazovnim ustanovama u HNK („Službene novine HNK“, 09/13)
- P5. Nepostojanje podrške pri stambenom zbrinjavanju i zapošljavanju mlađih koji izlaze iz Ustanova socijalne zaštite

1. Podjela problema po bitnosti i hitnosti njihova rješavanja

Vrlo hitno, ali nebitno	Vrlo hitno i vrlo bitno
	<ul style="list-style-type: none">• Neuvezanost institucija na području HNK koje pružaju pravnu pomoć mlađima• Mlađi iz marginaliziranih grupa nemaju zaštićena prava• Nedostupnost socijalne pomoći onim mlađim ljudima kojima je najpotrebnija• Nepostojanje protokola postupanja u slučaju društveno neprihvatljivog ponašanja mlađih, ali postoji Međuinsticionalni protokol o postupanju u slučajevima nasilja u odgojno-obrazovnim ustanovama u HNK („Službene novine HNK“, 09/13)

	<ul style="list-style-type: none">• Nepostojanje podrške pri stambenom zbrinjavanju i zapošljavanju mladih koji izlaze iz Ustanova socijalne zaštite
Nije ni hitno, ni bitno	Nije hitno, ali je bitno

ZDRAVSTVENA POLITIKA

CILJ: Mladi HNK imaju efikasnu zdravstvenu zaštitu i redovnu kontrolu zdravstvenog statusa. Zdravstveni sistem posebnu pažnju usmjerava na mlade sa invaliditetom i na mlade iz socijalno ugroženih i marginalizovanih grupa.

ANALIZA STANJA

Zaštita zdravlja mladih i njegova pravovremena provedba u svrhu postizanja potpunog fizičkog, duševnog i socijalnog blagostanja, kao što predviđa Svjetska zdravstvena organizacija (World Health Organization – WHO), predstavlja obavezu i odgovornost svih segmenata društva. Mladi su vrlo osjetljiva grupa društva, sa specifičnim problemima i potrebama, s obzirom da je razdoblje školovanja i studiranja ujedno i razdoblje intenzivnog psihofizičkog rasta, te tranzicije u adolescentsko i zrelo doba. U ovom razdoblju života također se oblikuju stavovi prema vanjskom i unutrašnjem okruženju, pa tako i prema zdravlju i rizičnom ponašanju, što je temelj za stanje zdravlja u odrasloj dobi. Zdravstvena zaštita mladih stoga je u velikoj mjeri preventivnog oblika, te je nužno povećati dostupnost zdravstvenih sadržaja vezanih za zaštitu mentalnog zdravlja, poboljšanje spolno odgovornog ponašanja, zaštitu spolnog i reproduktivnog zdravlja, te promociju zdravih stilova života mladih.

Zdravstvena politika mladih zahtjeva interdisciplinaran i multisektorski pristup na svim nivoima, od državnog nivoa do nivoa lokalnih zajednica. Prema Ustavu Bosne i Hercegovine, nadležnost zdravstvene zaštite je na nivou entiteta i Distrikta Brčko, dok na državnom nivou, u skladu sa Zakonom o ministarstvima i drugim tijelima uprave BiH¹⁸, koordinacijsku ulogu ima Ministarstvo civilnih poslova (Sektor za zdravstvo), koje obavlja poslove usklajivanja planova entitetskih tijela vlasti, kao i definisanje strategije na međunarodnom planu u području zdravstva i socijalne zaštite. Zdravstvena zaštita mladih u F BiH regulisana je sljedećim zakonima: Zakonom o zdravstvenoj zaštiti¹⁹, Zakonom o zdravstvenom osiguranju²⁰, te Zakonom o kontroli i ograničenoj upotrebi duhana, duhanskih i ostalih proizvoda za pušenje²¹. Prema Zakonu o

¹⁸ Zakon o ministarstvima i drugim tijelima uprave BiH („Službeni glasnik BiH“, br. broj 5/03, 42/03, 26/04, 42/04, 45/06 i 88/07, 35/09, 103/09, 87/12, 6/13, 19/16 i 83/2017)

¹⁹ Zakon o zdravstvenoj zaštiti („Službene novine FBiH“, br. 46/2010 i 75/2013)

²⁰ Zakon o zdravstvenom osiguranju („Službene novine FBiH“, br. 30/97, 7/02, 70/08, 48/11, 36/18 i 61/22)

²¹ Zakon o kontroli i ograničenoj upotrebi duhana, duhanskih i ostalih proizvoda za pušenje („Službene novine FBiH“, br. 38/22)

zdravstvenoj zaštiti, zdravstvena zaštita u FBiH organizovana je na nivou primarne, specijalističko-konsultativne, bolničke zdravstvene zaštite i djelatnosti javnog zdravstva. Zdravstvena zaštita stanovništva najvećim se dijelom finansira iz obaveznoga zdravstvenog osiguranja²². Prema Ustavu FBiH, pitanje uređenja zdravstvene zaštite je u okviru podijeljene nadležnosti između federalne i kantonalne vlasti.

Zdravstvene ustanove i zaposleni u zdravstvu

U Hercegovačko-neretvanskom kantonu zdravstvena djelatnost organizovana je na primarnom, sekundarnom, te dijelom tercijarnom nivou. Primarna zdravstvena zaštita pruža se u 12 Domova zdravlja, sekundarna zdravstvena zaštita provodi se u Kantonalnoj bolnici „Dr. Safet Mujić“ Mostar, Općoj bolnici Konjic i Sveučilišnoj kliničkoj bolnici Mostar. Sveučilišna klinička bolnica Mostar je visoko diferencirana zdravstvena ustanova, koja osim sekundarne pruža i tercijarnu zdravstvenu zaštitu^{23,24}.

Tabela 9. Zdravstvene ustanove na području HNK u 2021. godini

DOMOVI ZDRAVLJA	
1.	Dom zdravlja Čapljina
2.	Dom zdravlja Čitluk
3.	Dom zdravlja Jablanica
4.	Dom zdravlja Konjic
5.	Dom zdravlja Mostar
6.	Dom zdravlja Stari grad Mostar
7.	Dom zdravlja Neum
8.	Dom zdravlja Prozor - Rama
9.	Dom zdravlja Prozor - Šćipe
10.	Dom zdravlja Ravno
11.	Dom zdravlja Stolac
12.	Dom zdravlja Uzunovići
BOLNIČKA DJELATNOST	
1.	Sveučilišna klinička bolnica Mostar
2.	JU Kantonalna bolnica „Dr. Safet Mujić“ Mostar
3.	Opća bolnica Konjic
ZAVODI	
1.	Zavod za javno zdravstvo HNK
UKUPNO = 16 zdravstvenih ustanova	

*Izvor podataka: Zavod za javno zdravstvo Federacije BiH (2022)

U sistemu zdravstva HNK u 2021. godini bilo je zaposленo 4.308 radnika, od čega su 3.171 (73,6%) zdravstveni radnici, a 1.137 (26,4%) su zaposlenici u administraciji, upravi i tehničkim

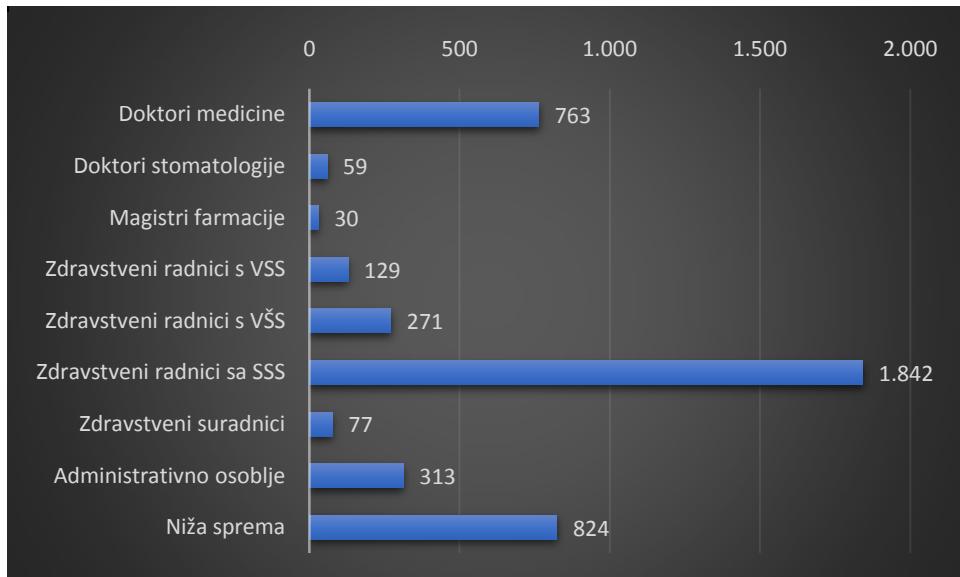
²² Zavod za javno zdravstvo Federacije BiH (2022): Zdravstveno stanje stanovništva i zdravstvena zaštita u Federaciji BiH

²³ Zavod za javno zdravstvo HNK (2022): Ocjena zdravstvenog stanja stanovništva HNK za 2021. godinu

²⁴ Zavod za javno zdravstvo Federacije BiH (2022): Zdravstveno statistički godišnjak Federacije BiH za 2021. godinu

službama. U strukturi zdravstvenih radnika dominiraju zdravstveni radnici sa srednjom stručnom spremom (58,1%), a zatim slijede doktori medicine (24,1%) među kojima su 432 specijalista (56,6%)²⁵.

Grafikon 2.

*Izvor podataka: Zavod za javno zdravstvo Federacije BiH (2022)

Slika 1. Struktura zaposlenih u sistemu zdravstva u HNK u 2021. godini

Prema podacima Federalnog zavoda za programiranje razvoja za 2021. godinu²⁶, a uzimajući u obzir broj stanovnika, u HNK na jednog doktora dolazi 281 stanovnik, a na jednog stomatologa 3.699 stanovnika. Prema indikatoru broja stanovnika na jednog doktora, HNK nalazi se u najpovoljnijem položaju u odnosu na ostale kantone, te u odnosu na F BiH, gdje prosječna vrijednost ovog indikatora iznosi 414 stanovnika na jednog doktora. Prema indikatoru broja stanovnika (3.699) na jednog stomatologa, HNK ne odstupa značajnije od prosjeka F BiH (3.765). U proteklom petogodišnjem razdoblju (2017-2021) broj doktora bilježi rast (+ 13,2%), dok je broj stomatologa u padu (- 9,4%).

Tabela 10. Vrijednosti indikatora zdravstvene zaštite u HNK za razdoblje od 2017. do 2021. godine

	2017.	2018.	2019.	2020.	2021.
Stanovništvo (procjena)	218.473	217.765	216.970	216.248	214.523
Broj doktora	663	656	692	715	764
Broj stomatologa	64	63	63	61	58
Broj bolesničkih postelja	1.051	1.046	1.027	1.046	1.046
Broj stanovnika na 1	330	332	314	302	281

²⁵ Zavod za javno zdravstvo Federacije BiH (2022): Zdravstveno statistički godišnjak Federacije BiH za 2021. godinu

²⁶ Federalni zavod za programiranje razvoja (2022): Socioekonomski pokazatelji po općinama FBiH u 2021. godini.

doktora					
Broj stanovnika na 1 doktora	3.414	3457	3.444	3.545	3.699
Broj stanovnika na 1 bolesničku postelju	208	208	211	207	205

*Izvor podataka: Federalni zavod za programiranje razvoja (2018-2022)

Pojedinačni podaci o stanju zdravstva po općinama/gradovima u HNK prikazani su za 2019. godinu²⁷, s obzirom da noviji podaci iz 2020. i 2021. godine nisu dostupni. Prema indikatoru broja stanovnika na jednog doktora/stomatologa najpovoljnije stanje je u Mostaru i Konjicu. U ostalim JLS, vrijednosti ovih indikatora su nepovoljnije u odnosu na prosječne vrijednosti u FBiH.

Tabela 11. Vrijednosti indikatora zdravstvene zaštite po jedinicama lokalne samouprave (JLS) u HNK u 2019. godini

Grad/općina	Stanovništvo (procjena)	Broj doktora	Broj stomatologa	Broj stanovnika	
				na 1 doktora	na 1 stomatologa
Čapljina	24.892	19	5	1.310	4.978
Čitluk	17.944	14	2	1.282	8.972
Jablanica	9.658	9	2	1.073	4.829
Konjic	23.959	57	9	420	2.662
Mostar	105.203	569	39	185	2.698
Neum	4.389	4	1	1.097	4.389
Prozor	13.515	11	3	1.229	4.505
Ravno	3.209	2	1	1.605	3.209
Stolac	14.201	7	1	2.029	14.201

*Izvor podataka: Federalni zavod za programiranje razvoja (2020)

Faktori rizika po zdravlje

Hronične bolesti su vodeći izvor smrtnosti u FBiH. Prema podacima Zavoda za javno zdravstvo FBiH za 2021. godinu, pet vodećih hroničnih nezaraznih bolesti u primarnoj zdravstvenoj zaštiti u HNK su bile: bolesti optjecajnog sistema (52.829 oboljelih), šećerna bolest - diabetes mellitus (15.555 oboljelih), bolesti koštano-mišićnog sistema (10.139 oboljelih), mentalni poremećaji i poremećaji ponašanja (6.379 oboljelih) i maligne neoplazme (6.248 oboljelih)²⁸.

Glavni faktori rizika po zdravlje u Federaciji BiH koji predstavljaju vodeće rizike za razvoj hroničnih bolesti su: nezdrava ishrana i nedovoljna tjelesna aktivnost, nedostatak mikronutrijenata, te bolesti ovisnosti. Prema Studiji o stanju zdravlja odraslog stanovništva u FBiH, koja je provedena 2012. godine od strane Zavoda za javno zdravstvo Federacije BiH, prekomjerna uhranjenost i gojaznost je zabilježena kod 23,9% populacije mladih u dobi od 18 do

²⁷Federalni zavod za programiranje razvoja (2020): Socioekonomski pokazatelji po općinama FBiH u 2019. godini.

²⁸Zavod za javno zdravstvo Federacije BiH (2022): Zdravstveno statistički godišnjak Federacije BiH za 2021. godinu

24 godine, odnosno 42,8% u dobi od 25 do 34 godine. Istodobno, udio fizičke aktivnosti se s porastom uzrasne grupe smanjuje, od 34,4% u dobi od 18 do 24 godine, na 29,6% u dobi od 25 do 34 godine. U vrijeme pandemije Covid-19 nije bilo moguće pratiti podatke o uhranjenosti, ali za očekivati je da je u F BiH došlo do dodatnog porasta prekomjerne težine i gojaznosti, uslijed nepravilne ishrane i smanjene fizičke aktivnosti²⁹.

Nedostaci mikronutrijenata prvenstveno se odnose na jedni deficit i anemije uslijed nedostatka željeza. Programom prevencije jedi deficitarnih poremećaja, jedni status unutar populacije u F BiH je znatno poboljšan, te je jedni status iz umjerenog stepena koji je zabilježen 2000. godine (prevaleanca gušavosti – 27,1%) dostigla do 2005. godine blagi stepen (prevaleanca gušavosti – 9,5%). No, program monitoringa hrane proveden 2018. godine od strane Agencije za sigurnost hrane pokazao je da 36% analiziranih uzoraka hrane nema odgovarajući sadržaj joda, a najčešće je njegov sadržaj bio manji od referentnih vrijednosti. Anemija je najčešće posljedica nedostatne i nedovoljno izbalansirane ishrane, a posebno osjetljive grupe su mala djeca i žene u reproduktivnoj dobi. Prema Studiji o stanju zdravlja odraslog stanovništva u F BiH, koja je provedena 2012. godine od strane Zavoda za javno zdravstvo F BiH, među ženama dobi od 15 do 49 godina prisutan je umjeren stepen anemije, s prevalencom od 21,7%³⁰.

Posljednja populacijska istraživanja Zavoda za javno zdravstvo F BiH također su ukazala da je pušenje najveći pojedinačni faktor rizika po zdravlje stanovništva u F BiH. Pušenje predstavlja dominantnu bolest ovisnosti među školskom djecom i mladima. Prema podacima Zavoda za javno zdravstvo F BiH iz 2019. godine, 24,4% školske djece u F BiH konzumira neki od duhanskih proizvoda, od čega 13,8% konzumira cigarete. Na slične trendove ukazuju i rezultati istraživanja provedenih među mladima (15-30 godina) u HNK u 2022. godini za potrebe izrade ove Strategije, gdje od 1.063 anketom obuhvaćenih ispitanika, njih 24,3% konzumira ili povremeno konzumira cigarete.

Značajan javnozdravstveni problem u Federaciji BiH je i konzumacija alkohola. Prema Studiji Zavoda za javno zdravstvo FBiH iz 2012. godine, konzumacija alkohola je među muškom populacijom najraširenija u dobi od 25 do 34 godine (54,3%), a među ženskom populacijom u dobi od 18 do 24 godine (20,5%). Noviji podaci ukazuju na smanjenje trenda oboljelih od mentalnih poremećaja i poremećaja ponašanja uzrokovanih alkoholom u F BiH (sa stopom od 20,3/10.000 st. u 2018. god. na 9,7/10.000 st. u 2020. god.). No istovremeno je zabilježeno povećanje trenda oboljelih od mentalnih poremećaja i poremećaja ponašanja uzrokovanih upotrebom psihoaktivnih supstanci (sa stopom 9,3/10.000 st. u 2018. god. na 10,3 /10.000 st. u 2020. god.)³¹. Prema podacima Zavoda za javno zdravstvo F BiH za 2019. i 2020. godinu stopa ovisnosti u HNK iznosi 2,3/100.000 stanovnika, no treba naglasiti da je riječ o nepotpunim

²⁹ Zavod za javno zdravstvo Federacije BiH (2022): Zdravstveno stanje stanovništva i zdravstvena zaštita u Federaciji BiH 2020. godine

³⁰ Zavod za javno zdravstvo Federacije BiH (2022): Zdravstveno stanje stanovništva i zdravstvena zaštita u Federaciji BiH 2020. godine

³¹ Zavod za javno zdravstvo Federacije BiH (2022): Zdravstveno stanje stanovništva i zdravstvena zaštita u Federaciji BiH 2020. godine

podacima, s obzirom da se HNK tek uključuje u sistem prijavljivanja³². Prema podacima Centra za prevenciju i izvanbolničko liječenje ovisnosti u Elektronskom registru ovisnika (ERO) do kraja 2021. godine registrovane su ukupno 973 osobe. Prosječan broj mjesecnih pregleda u Centru tokom 2021. godine iznosio je 118 pacijenata, a tokom decembra 2021. godine zabilježeno je 114 pregleda, od čega je 109 pacijenata bilo iz HNK. Najveći broj pregleda pacijenata iz HNK odnosio se na pacijente iz Mostara (85,1%), a zatim slijede Konjic (5,3%), Čapljina (3,5%). Što se tiče podataka o konzumaciji alkohola i opojnih sredstava među mladima u HNK, egzaktni podaci nisu dostupni. No, rezultati ankete među mladima u HNK u 2022. godini provedene na uzorku od 1.063 ispitanika ukazuju na zabrinjavajući podatak da 48,4% konzumira ili povremeno konzumira alkohol. U istoj anketi 5% mlađih je potvrđno odgovorilo na pitanje koje se odnosilo na konzumiranje opojnih sredstava i narkotika.

Okoliš i zdravlje

Okolišni rizici koji mogu značajno uticati na zdravlje prvenstveno se odnose na onečišćenja sastavnica okoliša (voda, tlo, zrak), kontaminaciju hrane, izloženost buci, ionizirajućem i UV zračenju, te neodgovarajući stambeni i radni uslovi. Stoga se u sklopu javnog zdravstva prate i okolišni faktori koji mogu svojim negativnim djelovanjem dovesti do narušavanja zdravlja i kvaliteta života, kako pojedinaca, tako i cjelokupne populacije određenog područja.

Kvalitet vode

Područje HNK ima dobro razvijenu podzemnu i nadzemnu hidrološku mrežu, koja predstavlja značajan resurs za vodoopskrbu i upotrebu vode za rekreaciju. Analize kvalitete površinskih voda provodi Agencija za vodno područje Jadranskog mora Mostar, a one pokazuju visoko ili dobro ekološko stanje prirodnih tekućica, odnosno maksimalan ekološki potencijal za izmijenjena vodna tijela na području HNK, što je u skladu s važećom zakonskom regulativom³³. HNK ima vrlo značajne resurse pitke vode. Ukupna raspoloživa količina pitke vode u HNK procjenjuje se na 6.795 m³/s, što je oko 21,4% ukupno raspoložive vode za piće u F BiH. Prosječna priključenost stanovništva na javnu vodoopskrbnu mrežu iznosi 72,8% i značajno se razlikuje među JLS (od 40,7% u Prozoru do 100% u Čitluku). Za vodoopskrbu se koristi uglavnom voda iz vrela i izvora, te podzemne vode, posebno vode iz intergranularnih sredina, općenito dobre kvalitete. Prema podacima monitoringa fizikalno-hemijskih pokazatelja ispravnosti vode za piće iz centralnih vodoopskrbnih sistema Zavoda za javno zdravstvo HNK za 2021. godinu, od 91 uzorka vode za piće, njih 22% nije zadovoljavalo propisane fizikalno-hemijske standarde, uglavnom zbog zamućenosti nakon obilnijih oborina, a u lokalnim vodoopskrbnim sistemima, 35% uzoraka (n=14)³⁴. Na mikrobiološku ispravnost analizirana su 624 uzorka iz centralnih sistema vodoopskrbe, od kojih je 19 (3%) bilo neispravno uslijed prisutnosti koliformnih bakterija, dok se u lokalnim vodoopskrbnim sistemima taj broj kretao

³² Zavod za javno zdravstvo Federacije BiH (2022): Analiza prijava liječenih ovisnika od psihoaktivnih supstanci u Federaciji BiH (2019-2020)

³³ Odluka o karakterizaciji površinski i podzemnih voda, referentnim uvjetima i parametrima za ocjenu stanja voda i monitoringu voda (Službene novine F BiH, br. 1/14); Okvirna direktiva o vodama (2000/60/EZ))

³⁴ Pravilnik o zdravstvenoj ispravnosti vode za piće („Službeni glasnik BiH“, br. 40/10 i 30/12 i 62/17)

vodoopskrbnim sistemima, 35% uzoraka (n=14)³⁵. Na mikrobiološku ispravnost analizirana su 624 uzorka iz centralnih sistema vodoopskrbe, od kojih je 19 (3%) bilo neispravno uslijed prisutnosti koliformnih bakterija, dok se u lokalnim vodoopskrbnim sistemima taj broj kretao oko 53% (n=87). Što se tiče voda za rekreaciju, u 2021. godini Zavod je analizirao 47 uzoraka na mikrobiološku ispravnost, među kojima je 25% nije odgovaralo propisanim normativima³⁶.

Kvalitet zraka.

U HNK se ne obavlja kontinuirani monitoring kvaliteta zraka, s obzirom da automatske monitoring stanice trenutno nisu u funkciji, a očekuje se instaliranje nove stanice tokom 2023. godine. Na osnovu dostupnih ranijih podataka procjenjuje se da je kvalitet zraka općenito zadovoljavajući, zahvaljujući prirodnoj prozračnosti ovog područja. Periodična onečišćenja koja ne prelaze granične vrijednosti odnose se uglavnom na nešto više koncentracije lebdećih čestica i dušikovih oksida, te troposferskog ozona (tokom sunčanog vremena), koja se najčešće javljaju iz stacionarnih izvora (ložišta u kućanstvima tokom zimskih mjeseci), te mobilnih izvora (prometa), kao i tokom periodičnih požara.

Otpad.

Prema podacima iz 2018. godine prosječna dnevna proizvodnja komunalnog otpada iznosi 1,0 kg/st/dan, odnosno na godišnjem nivou 345 kg/st/god. Uslugama odvoza komunalnog otpada obuhvaćeno je oko 82% kućanstava iz urbanih i jednog dijela pristupačnih ruralnih područja, a nivo reciklaže je vrlo mali (oko 3%). Otpad se uglavnom odlaže na nesanitarnim odlagalištima, a poseban problem u HNK su neuređena (ilegalna, divlja) odlagališta otpada, čiji ukupan broj prema dostupnim podacima iznosi 107 (iako je prema procjenama taj broj i veći)³⁷, što može uzrokovati onečišćenja voda i tla, te imati posledično negativan uticaj na ljudsko zdravlje. Posebnu opasnost po okoliš i ljudsko zdravlje ima neadekvatno zbrinjavanje opasnog, a posebno medicinskog otpada.

Higijenska ispravnost hrane.

Tokom 2021. godine Zavod za javno zdravstvo obavio je analizu 1.277 uzoraka hrane na mikrobiološku ispravnost, 6 uzoraka hrane na fizikalno-hemijske pokazatelje ispravnosti (pekarski proizvodi) i 2.598 brisova s područja higijene. Svi uzorci hrane i brisova zadovoljavali su propisane normative.

ANALIZA PROBLEMA I POTREBA

Zdravstvena zaštita mladih u HNK

Zdravstvena zaštita mladih u HNK organizovana je provođenjem općih i specijaliziranih zdravstvenih usluga unutar odgovarajućih zdravstvenih ustanova, među kojima su zaštita zdravlja kroz službe porodične medicine i medicine rada, te zaštita školske djece i mladih, zaštita

³⁵ Pravilnik o zdravstvenoj ispravnosti vode za piće („Službeni glasnik BiH“, br. 40/10 i 30/12 i 62/17)

³⁶ Zavod za javno zdravstvo HNK (2022): Ocjena zdravstvenog stanja stanovništva HNK za 2021. godinu

³⁷ Plan upravljanja otpadom HNK (2021.-2026.)

reprodukтивnog zdravlja žena, zaštita mentalnog zdravlja, programi liječenja i prevencije ovisnosti, nutricionistička savjetovališta i dr. Uprkos tome, prema rezultatima ankete provedene 2022. godine u HNK (n=1.063) tek 31,5% mlađih smatra da je kvaliteta zdravstvene zaštite mlađih na području HNK zadovoljavajuća, premda se njih čak 72,3% izjasnilo da posjećuje liječnike samo kada je bolesno.

Zdravstveno osiguranje djece i mlađih regulisano je Zakonom o zdravstvenom osiguranju. Prema članu 19. ovog Zakona, mlađi imaju pravo na zdravstveno osiguranje za vrijeme redovnog školovanja u srednjim školama, odnosno redovnog studiranja, a najduže do navršene 26. godine života, iako pravo na zdravstvenu zaštitu iz st. 1. i 2. člana 25. Zakona pripada osobama dok imaju svojstvo učenika, odnosno redovnog studenta. S tim u vezi, Zavod za zdravstveno osiguranje HNK svojim odlukama i postupcima grubo krši odredbe navedenog zakona, obustavljući zdravstveno osiguranje mlađim, bez ikakvog informisanja njihovih nosioca osiguranja (roditelja) i samim tim se krši osnovno ljudsko pravo na zdravstvenu zaštitu mlađih. Shodno navedenom i analiza ankete nam je pokazala da nažalost još uvijek imamo mlađih osoba od 26-30 godina starosti (68 mlađih od ukupno 1.063 ispitanika-6,3%), koji nažalost nemaju pravo na zdravstvenu zaštitu, čime se krši njihovo osnovno ljudsko pravo po Konvenciji o ljudskim pravima koju je i Bosna i Hercegovina ratifikovala. Pravo na zdravstveno osiguranje također imaju i osobe koje imaju status nezaposlenog putem Službe za zapošljavanje HNK. U 2021. godini je prema podacima Zavoda zdravstvenog osiguranja HNK bilo 180.359 osiguranih osoba, od čega je 71,8% nosioca osiguranja, i to: 54.357 zaposlenih, 43.041 penzionisanih i 24.456 nezaposlenih. Što se tiče osiguranja mlađih u HNK, podaci ankete iz 2022. godine (n=1.063) ukazuju da je 93,6% mlađih zdravstveno osigurano, među kojima je 77,4% osigurano preko roditelja, njih 10,2% preko poslodavca, 5,6% preko zavoda za zapošljavanje, a **4,2%** mlađih sami sebi plaćaju zdravstveno osiguranje, dok je **6,4%** mlađih u HNK koji nisu zdravstveno osigurani, pa shodno navedenom, može se zaključiti da je u HNK ukupno **10,6%** mlađih od ukupnog broja ispitanika, koji nisu u mogućnosti ostvariti svoja osnovna ljudska prava.

Unapređenje zdravstvene zaštite mlađih u HNK obuhvaćeno je i *Strategijom razvoja Hercegovačko-neretvanskog kantona (2021.-2027)*, a primarno unutar drugog strateškog cilja, SC2: *Podizanje kvalitete i savremenog razvoja društvenog sektora* i prioriteta 2.3. *Unapređenje zdravstva i socijalne brige*. Unutar navedenog strateškog cilja i prioriteta, pored mjeru koje se odnose na unapređenja dostupnosti i kvaliteta zdravstvenih usluga za cijelokupno stanovništvo HNK, definisana je i posebna mjeru koja se odnosi na mlađe, mjeru 2.2.3. *Jačanje institucionalnih kapaciteta u području implementacije politika prema mlađima*. Cilj navedene mjeru je stvoriti bolje uslove za život mlađih, kako bi se ublažili negativni trendovi odlaska mlađih ljudi, a njenom implementacijom nastoji se povećati angažiranost mlađih u njihovim društvenim zajednicama, osigurati pomoć u zapošljavanju mlađih, te poboljšati stambene politike i druge programe kojima se pomaže mlađim ljudima. Mjera obuhvata i aktivnosti koje se odnose na osnivanje Vijeća mlađih u svakoj JLS i osnivanje Vijeća mlađih HNK, izradu i implementaciju Strategije prema mlađima u HNK, implementaciju programa i projekata usmjerenih prema mlađima, kao i osiguranje sredstava za sufinansiranje prve nekretnine mlađim porodicama.

Uočeni su sljedeći problemi mladih iz oblasti zdravstvene politike:

P1. Nedovoljna informiranost mladih i dostupnost zdravstvenih usluga za mlade

Po pitanju kvalitete zdravstvene zaštite mladih na području HNK, svega 31,5% mladih smatra da je ista zadovoljavajuća (37% se ne slaže s navedenom tvrdnjom, dok ih je 31,3% neodlučno), iako se prema indikatoru broja stanovnika na jednog doktora, HNK nalazi u najpovoljnijem položaju u odnosu na ostale kantone u F BiH. Nešto više od polovine anketiranih mladih ljudi (54,4%) je informisano o postojanju Centra za mentalno zdravlje u HNK, a 13,5% posjećuje savjetovališta za mlade o mentalnom i fizičkom zdravlju ili školskog pedagoga kada ima potrebu, odnosno njih 20,7% se u svojim zajednicama raspituje o projektima koji su vezani za reproduktivno zdravlje. Istovremeno, 85,0% mladih smatra da je potrebno osposobiti stručne osobe i timove za krizne intervencije i pružanje podrške i pomoći mladim ljudima nakon traumatskih događaja.

P2. Nužnost preventivne zaštite zdravlja mladih

Rezultati anketnog istraživanja mladih na području HNK pokazuju da svega 9,4% mladih redovno posjećuje doktora, dok njih 7,2% doktora posjećuje samo kada su bolesni, odnosno 18,3% doktora posjećuju ponekad. Mladi uglavnom nisu upoznati s programima prevencije rizičnog ponašanja mladih ljudi (24,2% je upoznato, dok njih 37,8% nije upoznato, odnosno 38% nije odgovorilo na pitanje). Istovremeno, njih 48,4% konzumira ili povremeno konzumira alkohol, 24,3% cigarete, a 4,8% je potvrdilo konzumaciju opojnih sredstava, odnosno narkotika.

P3. Obuhvat mladih zdravstvenim osiguranjem

U anketnom istraživanju provedenom u 2022. godini na području HNK 68 mladih od ukupno 1.063 ispitanika (6,3%) izjasnilo se da nema zdravstveno osiguranje, a 4,2% mladih sami sebi plaćaju zdravstveno osiguranje. Ovaj udio mladih bez zdravstvenog osiguranja je značajan, posebno ako se uzmu obzir rezultati sličnih istraživanja među mladim osobama u Kantonu Sarajevo (3% nema ili ne zna da li ima zdravstveno osiguranje) i Srednjobosanskom kantonu (3,8% nema ili ne zna da li ima zdravstveno osiguranje). Najviše zdravstveno osiguranih mladih u HNK osigurano je preko roditelja (77,4%). Zdravstveno osiguranje koje uplaćuje poslodavac ima 10,2% mladih, dok je njih 5,6% osigurano preko zavoda za zapošljavanje. Uzimajući u obzir navedene rezultate, ne iznenađuje činjenica da se više od polovine mladih u HNK, konkretno njih 53,6%, izjasnilo negativno u pogledu senzibiliziranosti uslova zdravstvenog osiguranja za mlade osobe.

2. Podjela problema po bitnosti i hitnosti njihova rješavanja

Vrlo hitno, ali nebitno	Vrlo hitno i vrlo bitno
	<ul style="list-style-type: none">• Nedovoljna informisanost mladih i dostupnost zdravstvenih usluga za mlade• Nužnost preventivne zaštite zdravlja mladih

	<ul style="list-style-type: none">• Obuhvat svih mlađih zdravstvenim osiguranjem
Nije ni hitno, ni bitno	Nije hitno, ali je bitno

STAMBENA POLITIKA

CILJ: Mladi sa područja Hercegovačko-neretvanskog kantona brže i lakše rješavaju stambeno pitanje, osamostaljeni su od roditeljskog doma, kroz kupovinu prve nekretnine. Ovaj cilj se može povezati i s pronatalitetnom politikom, jer stambena nezavisnost mlađih parova je prvi korak u stvaranju porodica.

ANALIZA STANJA

Visoka cijena stanova i zakupnina, uz visoku stopu nezaposlenosti mlađih, predstavlja ozbiljnu prepreku za ostanak mlađih ljudi u zemlji, stupanje u brak i formiranje odnosno proširenje porodice. Kroz donošenje programa subvencioniranja i pružanja podsticaja u sferi stambene politike, ova mjera doprinosi olakšanom rješavanju stambenog pitanja za mlade bračne parove koji prvi put rješavaju stambeno pitanje.

U tom smislu potrebno je donijeti posebne programe za osiguravanje stambenih kredita (i kredita za individualnu stambenu izgradnju), pružanje poreznih olakšica prilikom kupovine ili izgradnje stana, davanje preporuka lokalnim zajednicama za obezbjeđivanje stanova za izdavanje po povoljnim uslovima i uslovima neprofitnog zakupa smještaja mlađih bračnih parova koji studiraju i mlađih koji prvi put kupuju nekretninu.

Prednost u dodjeli bi trebali imati bračni parovi s lošijim materijalnim statusom (imovinski cenzus), mlađe osobe sa invaliditetom, samohrani mlađi roditelji, kao i mlađi bez roditeljskog staranja kojima prestaje pravo na javnu brigu, mlađe osobe iz marginaliziranih kategorija stanovništva, žrtve nasilja, itd.

Jedan od glavnih problema mlađih u HNK jest njihovo predugo ostajanje u roditeljskom domu. Ispitanici anketnog upitnika u svrhu izrade Strategije za mlade, izjasnili su se da ih 85% živi u roditeljskom domu. Slična istraživanja rađena u susjednim zemljama potvrđuju ovaj rezultat.³⁸

Sam problem nastaje zbog visoke cijene nekretnina, ali i teškog pronalaska stalnog zaposlenja koji bi mlađima osigurao uslove za podizanje stambenog kredita. Trenutna ekomska situacija, ali i običaji u društvu, rezultat su dugotrajnog ostanka mlađih u roditeljskom domu. Mlađi ljudi

³⁸ Izvor: Eurostat <https://balkans.aljazeera.net/interactives/2019/5/18/mapa-crnogorci-najkasnije-napustaju-roditeljski-dom>

imaju potrebu za: rješavanjem stambenog pitanja, a iz toga proizlazi problem: **nemogućnost rješavanja stambenog statusa mladih.**

Posljedice ovog problema su da mladi odlaze u inostranstvo u potrazi za radnim mjestom, zbog nemogućnosti zasnivanja porodice i samim tim ne rade poslove za koje su školovani, pa zbog nemogućnosti rješavanja stambenog pitanja, za posljedicu imamo **pad nataliteta.**

Zbog dugoročno nestabilne ekonomske situacije i otežane lakoće zapošljavanja, mladi u HNK nemaju odgovarajući pristup rješavanju svojih egzistencijalnih potreba što dalje utiče ne samo na njihov status, već i na kompletno društvo. Obzirom da unutar porodica postoji solidarnost i dugotrajna podrška mladima, oni do ostvarenja lične finansijske stabilnosti, ostaju u roditeljskom domu. Taj trenutak se najčešće događa u dobi kada više nisu zakonom definisano mlade osobe (poslije 30. godine starosti).

Međutim, uz podatak da 85% ispitanih živi kod roditelja, značajan je podatak i da ih samo 7,5% živi u svojoj nekretnini, ili jednako toliko u iznajmljenom stambenom prostoru.

Prema statistici Registra cijena nekretnina F BiH, cijene na tržištu nekretnina variraju. Vidljivo je da su cijene kvadratnog metra nekretnine (kuće ili stanovi) najveće u Gradu Mostaru, te Općini Neum, dok su najniže u Gradu Čapljini.

Tabela 12. Pregled registriranih cijena za stambene jedinice u Kantonu³⁹

Kanton	Vrsta stambenog objekta	Broj nekretnina	Minimum		Maksimum	
			Cijena [KM/m ²]	Mjesto	Cijena [KM/m ²]	Mjesto
Hercegovačko-neretvanski	Kuća	113	83	Čapljina	7244	Neum
	Kuća u nizu	1	996	Mostar	996	Mostar
	Dupleks-kuća	1	463	Mostar	463	Mostar
	Vikend objekt	10	467	Jablanica	2340	Mostar

Tabela 13. Broj registrovanih ugovora cijena nekretnina⁴⁰

Općina	Srednja vrijednost [KM/m ²]	Raspon cijena		Broj podataka
		Min. [KM/m ²]	Maks. [KM/m ²]	
Mostar	1.500	470	2.760	210
Neum	3.430	2.525	4.400	10

Imajući u vidu prosječnu vrijednost cijena u lokalnim jedinicama u HNK (Mostar 1500 KM/m² i Neum 3430 KM/m²), ali i statistiku nezaposlenosti i sporog zapošljavanja, mladi ljudi na ovom području teško i sporo mogu doći do potrebnog kapitala ili kreditne sposobnosti za kupovinu

³⁹ https://www.katastar.ba/download/Izvjestaj_RCN_2021.PDF

⁴⁰ https://www.katastar.ba/download/Izvjestaj_RCN_2021.PDF

svoje prve nekretnine. Nemogućnost rješavanja prvog stambenog pitanja prepreka je za stupanje u brak i formiranje odnosno proširenje porodice i ostanak mlađih ljudi u zemlji.

Važan je podatak da trenutno u HNK nisu prisutne subvencije za mlade pojedince ili parove, te da je u ovom kantonu na snazi i porez na nekretnine⁴¹. Taj porez pogoda posebno mlađe pojedince ili parove koji se žele stambeno zbrinuti.

Na nivou Federacije Bosne i Hercegovine čak postoji uredba da su od poreza na prvu nekretninu, odnosno poreza na promet nekretnina oslobođene od plaćanja osobe do 38 godina starosti, a koje prvi put rješavaju stambeno pitanje. Međutim, ovaj zakon ima određena ograničenja a to je npr. da je ova kategorija oslobođena plaćanja poreza do 30 m^2 i po 15 m^2 za svakog dodatnog člana domaćinstva. To znači da, ukoliko imate manje od 38 godina i kupujete svoj prvi stan koji je površine od 75 m^2 , a u kojem ćete živjeti vi, vaš supružnik i vaše dijete, u tom slučaju ste oslobođeni plaćanja poreza na promet do 50 m^2 . Na preostalih 25 m^2 obavezni ste platiti porez na promet nekretnina.⁴²

Trenutno u HNK, neke jedinice lokalne samouprave (Čapljina, Prozor i Konjic)⁴³ samostalno sprovode politiku subvencije prve stambene nekretnine za mlađe i mlađe porodice. Takvu aktivnost bi bilo potrebno primijeniti i na nivou HNK, ukidanjem poreza na prvu nekretninu u vlasništvu mlađih, te kreiranjem Fonda za subvencioniranje dijela troška kupovine prve nekretnine.

Osim same politike subvencioniranja dijela troška kupovine prve nekretnine (stanovi), moguće je uvesti mjere stimuliranja izgradnje stambenih objekata (kuća) oslobođanjem od plaćanja građevinskih i upotrebnih dozvola.

Na osnovu uočenih izazova, potrebno je što prije krenuti s podrškom mlađim ljudima kako bi što prije mogli krenuti s rješavanjem stambenog pitanja, a samim tim i pronatalitetnom politikom.

⁴¹ <http://www.pufbih.ba/v1/public/upload/zakoni/a4b2d-hnk-zakon-o-porezu-na-promet-nekretnina-precisceni.pdf>

⁴² <https://www.bhnekretnine.ba/blog/svi-porezi-na-nekretnine-u-bih.html>

⁴³ <https://hercegovackiportal.com/2022/09/18/capljina-63-mladih-ljudi-potpisalo-ugovor-za-sufinanciranje-prve-stambene-nekretnine/>

ANALIZA PROBLEMA I POTREBA

Jedan od glavnih problema mladih u HNK jest njihovo predugo ostajanje u roditeljskom domu. Ispitanici anketnog upitnika u svrhu izrade Strategije za mlade, izjasnili su se da ih 85% živi u roditeljskom domu. Slična istraživanja rađena u susjednim zemljama potvrđuju ovaj rezultat.⁴⁴

Sam problem nastaje zbog visoke cijene nekretnina, ali i teškog pronalaska stalnog zaposlenja. Trenutna ekomska situacija, ali i običaji u društvu, rezultat su dugotrajnog ostanka mladih u roditeljskom domu. Mladi ljudi imaju potrebu za: rješavanjem stambenog pitanja, a iz toga proizlazi problem: **nemogućnost rješavanja stambenog statusa mladih.**

Posljedice ovog problema su:

- mladi odlaze u inostranstvo u potrazi za radnim mjestom,
- nemogućnost zasnivanja porodice,
- mladi ne rade poslove za koje su školovani,
- nemogućnost rješavanja stambenog pitanja i
- **pad nataliteta.**

Zbog dugoročno nestabilne ekomske situacije i otežanog zapošljavanja, mladi u HNK nemaju odgovarajući pristup rješavanju svojih egzistencijalnih potreba što dalje utječe ne samo na njihov status, već i na kompletno društvo. Obzirom da unutar porodica postoji solidarnost i dugotrajna podrška mladima, oni do ostvarenja osobne finansijske stabilnosti, ostaju u roditeljskom domu. Taj trenutak se najčešće događa u dobi kada više nisu zakonom definisano mlade osobe (poslije 30. godine starosti), što nam govori da bismo trebali, kada je u pitanju rješavanje stambenog pitanja, mlade tretirati do 38 godina, kako to tretiraju i druge administrativne jedinice različitih nivoa.

Shodno navedenom, uz podatak da 85% ispitanih živi kod roditelja, značajan je podatak i da ih samo 7,5% živi u svojoj nekretnini, ili jednakotoliko u iznajmljenom stambenom prostoru.

Važan je podatak da trenutno u HNK, nisu prisutne subvencije za mlade pojedince ili parove, te da je u HNK na snazi i porez na nekretnine⁴⁵. Taj porez pogoda posebno mlade pojedince ili parove koji se žele stambeno zbrinuti.

Na nivou Federacije Bosne i Hercegovine čak postoji uredba da su od poreza na prvu nekretninu, odnosno poreza na promet nekretnina oslobođene od plaćanja osobe do 38 godina starosti, a koje prvi put rješavaju stambeno pitanje. Međutim, ovaj zakon ima određena ograničenja, a što je već prethodno obrazloženo.

⁴⁴ Izvor: Eurostat <https://balkans.aljazeera.net/interactives/2019/5/18/mapa-crnogorci-najkasnije-napustaju-roditeljski-dom>

⁴⁵ <http://www.pufbih.ba/v1/public/upload/zakoni/a4b2d-hnk-zakon-o-porezu-na-promet-nekretnina-precisceni.pdf>

Na preostalih 25 m² obavezni ste platiti porez na promet nekretnina.⁴⁶

Trenutno u HNK, neke jedinice lokalne samouprave (Čapljina, Prozor i Konjic)⁴⁷ samostalno sprovode politiku subvencije prve stambene nekretnine za mlade i mlade porodice. Takvu aktivnost bi bilo potrebno primijeniti i na nivou HNK, ukidanjem poreza na prvu nekretninu u vlastništvu mladih, te kreiranjem Fonda za subvencioniranje dijela troška kupovine prve nekretnine

Kombiniranjem i objedinjavanjem dostupnih relevantnih statističkih podataka i rezultata ankete o potrebama mladih na području HNK, moguće je identificirati sljedeće probleme mladih u oblasti stambene politike:

P1. Nepostojanje politike subvencije prve stambene nekretnine za mlade i mlade porodice, čiji je strateški cilj povećati broj mladih sa riješenim stambenim pitanjem.

P2. Prisustvo mjere poreza na promet nekretninama, uključujući i na prvu nekretninu mladih vlasnika (mladih od 30).

P3. Na području HNK se ne brine o stambenim pitanjima socijalno ugroženih grupa ljudi.

P4. HNK ne nudi olakšice mladim ljudima kod kupovine stanova.

Također, prisutni su problemi:

- visoka cijena kvadratnog metra stana, iz razloga nerealno formiranih cijena i nereguliranog tržišta nekretnina,
- visoke kamatne stope na stambene kredite zbog slabog kreditnog rejtinga države, isključenost sudjelovanja Razvojne banke F BiH, slab rad Agencije za bankarstvo i nepostojanje poticajnih kamatnih olakšica za mlade,⁴⁸
- visoka stopa nezaposlenosti mladih, spor ekonomski rast privrede, uslijed nedovoljnog angažmana nadležnih institucija na jačanju privrede i razvoja, kao i privlačenje stranih investicija, slabo korištenje nepovratnih EU fondova/grantova.

Rezultati anketnog istraživanja iskazuju da 18% mladih misle da se na području HNK brine o stambenim pitanjima socijalno ugroženih grupa ljudi, dok se 46% ne slaže (36% je neodlučno). Također, mladi ispitanici su skeptični prema HNK, obzirom na olakšice mladim ljudima kod

⁴⁶ <https://www.bhnekretnine.ba/blog/svi-porezi-na-nekretnine-u-bih.html>

⁴⁷ <https://hercegovackiportal.com/2022/09/18/capljina-63-mladih-ljudi-potpisalo-ugovor-za-sufinanciranje-prve-stambene-nekretnine/>

⁴⁸ Strategija prema mladima Kantona Sarajevo za period 2019.-2023.godina, Srajevo 2019

kupovina stanova, jer ih se 57% ne slaže da ih HNK uopće daje, dok ih je samo 12% saglasno. Mladi ispitanici s optimizmom gledaju na poreznu olakšicu i subvenciju na prvu nekretninu, s čime se slaže više od dvije trećine od 1063 ispitanika. Među ispitanicima, 71% mlađih planira tražiti informacije o stambenim kreditima za mlade, mogućim povlaštenim kamatnim stopama ili slično, dok ih skoro 80% planira tražiti i porezne olakšice ili subvencije.

Podjela problema po bitnosti i hitnosti njihova rješavanja

Vrlo hitno, ali nebitno	Vrlo hitno i vrlo bitno
	<ul style="list-style-type: none">• Mladi do vrlo kasne dobi žive s roditeljima• Na snazi je porez na prvu nekretninu koji obuhvaća i mlađe vlasnike• Nepostojanje politike subvencioniranja prve nekretnine
Nije ni hitno, ni bitno	Nije hitno, ali je bitno

MOBILNOST MLADIH, OMLADINSKI RAD, PARTICIPACIJA U DRUŠTVU I INFORMISANJE

CILJ: Mladi HNK su aktivni kroz omladinska udruženja, učestvuju u donošenju odluka za njihov značaj, imaju nesmetan pristup informacijama kao i prilike za volontiranje i mobilnost unutar i van zemlje.

ANALIZA STANJA

Mobilnost se smatra važnom za lični razvoj i zapošljavanje mlađih, kao i za međukulturalni dijalog, participaciju u društvu i aktivno građanstvo. Mobilnost u svrhu učenja u području mlađih usmjerena je na neformalno učenje kao važan aspekt rada u području mlađih, pri čemu postoje i poveznice s informalnim učenjem, te formalnim obrazovanjem.

Neformalno i informalno učenje mlađima omogućava da steknu nužne kompetencije koje pridonose njihovom ličnom, društvenom i obrazovnom razvoju te potiče njihovo aktivno učešće u društvu, čime im se povećavaju mogućnosti zapošljavanja.

Učešćem u aktivnostima mobilnosti u svrhu učenja, osobe koje rade s mlađima razvijaju vještine bitne za njihov profesionalni razvoj, potiču novu organizacijsku praksu i općenito podižu kvalitetu rada s mlađima.

Mobilnost mladih se može odvijati kroz razne programe i moguće je tu mobilnost podijeliti u kategorije⁴⁹:

- Mobilnost mladih kroz edukativne razmjene učenika i studenata
- Mobilnost mladih kroz međunarodno volontiranje
- Mobilnost mladih pri zapošljavanju
- Mobilnost mladih kroz stručno obrazovanje i doškolovanje
- Mobilnost mladih kroz kratkoročne i dugoročne programe neformalnog obrazovanja
- Ekskurzije i putovanja
- Virtualna mobilnost mladih

Jedan od važnih elemenata mobilnosti jeste i kvaliteta infrastrukture koja to omogućava, a to su putevi i dostupnost javnog prijevoza. Prema podacima [Agencije za statistiku Bosne i Hercegovine](#) za posljednje dostupne podatke dužina pruge u Bosni i Hercegovini se od 2013. do 2018. godine smanjila za 9 km i 2018. godine je iznosila 1.018 km, a dužina cestovnog saobraćaja je 10.158 km. Dužina cestovnog saobraćaja je od 2013. do 2018. povećana za 1.600 km. Iako često slušamo o ulaganjima u cestovnu infrastrukturu, ovi podaci nisu ohrabrujući. Ako dodamo da u Bosni i Hercegovini većina jedinica lokalne samouprave nije povezana javnim prijevozom sa susjednim zajednicama, a znatno lošije povezana među entitetima, onda s punim pravom možemo reći da je dostupnost prijevoznih sredstava ograničena.

Samo iz stanja saobraćajnica vidimo da nisu ispunjeni uslovi mobilnosti građana pa ni mladih u Bosni i Hercegovini, a što je samo jedan od razloga zašto i dalje slušamo priče da mladi iz Banje Luke nikada nisu bili u Tuzli ili da mladi iz Sarajeva nikada nisu bili u Doboju. Davne 2008. godine, kada je i jedini put rađena sveobuhvatna analiza potreba i problema mladih u Bosni i Hercegovini, [Mladi trebaju omladinsku politiku](#), došli smo do podatka da je tada u posljednjih 12 mjeseci 78% mladih (81% iz FBiH i 74% iz RS) putovalo u neki drugi grad, a u većini slučajeva u okviru svog entiteta. Tako su mladi iz FBiH samo u 12% slučajeva putovali u RS, dok je 33% mladih iz RS-a putovalo u FBiH.

Država Bosna i Hercegovina izdvaja sredstva za program Erasmus+ kao i za rad (RYCO) Regionalnog ureda za mlade na Zapadnom Balkanu. Erasmus+ i RYCO pružaju mogućnost mladima da putuju i uče, ali je to isključivo mobilnost orijentisana na omladinske razmjene između različitih država. Ono što nedostaje u Bosni i Hercegovini jeste upravo sistemska podrška za mobilnost mladih unutar države. Mladi u BiH se generalno osjećaju nesigurnim, posebno u pogledu pronalaska zaposlenja po završetku školovanja, te veoma često odlazak van granica Bosne i Hercegovine, privremeno ili stalno, vide kao jedinu moguću opciju koja će im omogućiti dostojan život.

Pored međunarodnih programa, na nivou ministarstava obrazovanja postoje limitirani programi stipendiranja za studije u inostranstvu. Program utroška sredstava Federalnog ministarstva

⁴⁹ <https://catbih.ba/mobilnost-mladih-nisi-drvo-pomakni-se-da-bi-rastao/>

obrazovanja i nauke uključuje podršku talentiranim studentima, državljanima Bosne i Hercegovine, sa prebivalištem na području FBiH, koji studiraju u javnim visokoškolskim ustanovama van Bosne i Hercegovine. Kao kriterije selekcije, uzimaju se u obzir značaj studijskog programa za FBiH i njegov kvalitet; deficitarnost studijskog programa; uspjeh u toku studija; nagrade i priznanja u toku studija; kao i opredijeljenost za povratak u Bosnu i Hercegovinu. U okviru tekućeg programa: Kontinuirana briga o mladim, Općina Centar pruža finansijsku podršku mladima za mobilnost u cilju edukacije mlađih, razvijanja talenata mlađih, druženja sa mlađima iz inostranstva, i sl. Grant za mobilnost mlađih se realizira putem obrazovnih institucija i organizacija mlađih. Organizatori aktivnosti i programa mobilnosti mlađih uključuju privatne institucije (turističke agencije i škole stranih jezika), državne institucije (Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke, visokoškolske ustanove, srednje škole) te neprofitne organizacije (nevladine i studentske organizacije, kulturno-umjetnička društva, sportska društva i klubovi, vjerske zajednice).

Omladinski rad se odvija tamo gdje su mlađi i pod njihovim uslovima. On se zasniva na njihovom dobrovoljnom učeštu i povjerenju. Omladinski rad može da se odvija na bilo kom nivou, u bilo kom prostoru ili interaktivnom okruženju, uključujući i virtualno, ili kroz direktni kontakt. To može da bude jedna aktivnost ili neki redovni program aktivnosti u kojima mlađi imaju interakciju jedni sa drugima.

Omladinski rad provode omladinski radnici koji su plaćeni za svoj rad ili ga obavljaju na volonterskoj bazi, a provodi se kroz neformalne ili informalne načine učenja, koji uključuju aktivnosti na dobrovoljnoj bazi. Omladinski rad ima za cilj da mlađe uključi u društvo, kao i u procese donošenja odluka. On je zasnovan na potrebama mlađih, posmatrajući mlađe kao ravnopravne članove društva u kojem se nalaze i sa kapacitetom da doprinesu razvoju istog.

Omladinski rad:

- osnažuje mlađe da aktivno učestvuju u društву i politici, educirajući ih o bitnim životnim vještinama i vještinama potrebnim za tržište rada;
- se zasniva na metodologijama neformalnog obrazovanja i stvara prostor za informalno učenje;
- olakšava prelazak mlađih iz djetinjstva u odraslo doba, iz zavisnog u samostalni život;
- pomaže mlađima da steknu i razviju životne veštine;
- promoviše mir, toleranciju i interkulturno učenje;
- podstiče kritičko razmišljanje, boreći se protiv predrasuda, diskriminacije, radikalizacije i sprječavajući ekstremizam;
- unapređuje demokratiju, ljudska prava, građanstvo, evropske vrijednosti, aktivno učešće i jednakе mogućnosti;
- jača pozitivne ličnosti, osećaj pripadnosti i samostalnosti;
- neguje društvenu inkluziju i koheziju i podržava civilno društvo;
- bavi se međusektorskom saradnjom i partnerstvima.

Aktivno građanstvo odnosi se na aktivno učešće (mladih) građana u društvenoj, kulturnoj, ekonomskoj i političkoj sferi života. U Evropskoj povelji o učešću mladih u životu na općinskom i regionalnom nivou se navodi da je aktivno učešće mladih ljudi u odlukama i akcijama na lokalnim i regionalnom nivou od ključne važnosti za stvaranje društva veće demokratije, inkluzije i napretka. Također, Bijela knjiga o mladima iz 2001. godine utvrdila je učešće mladih kao jedan od prioriteta djelovanja mladih na području Evrope, a koje uključuje: (1) učešće mladih u životu lokalne zajednice; (2) učešće mladih u institucionalnim sistemima predstavničke demokratije i (3) obrazovanje sa ciljem aktivnog učešća mladih.

U području rada s mladima stavlja se naglasak na sticanje potrebnih znanja i vještina za aktivno građanstvo kroz učešće u volonterskim aktivnostima⁵⁰. Strategija „Evropa 2020“ ukazuje na značajnu ulogu volontiranja u postizanju ključnih ciljeva EU, kao što su socijalna inkluzija, zapošljavanje, obrazovanje i sticanje vještina⁵¹. Promocija volontiranja kao značajnog oblika učenja, EU potvrđuje osiguranjem sredstava za volonterske aktivnosti kao što su Program Mladi u akciji - Evropska volonterska služba (Youth in Action Programme⁵²), Program Evropa za građane (Europe for Citizens Programme⁵³), Evropska korpa solidarnosti (EUROPEAN SOLIDARITY CORPS-eusolidaritycorps.eupa.org) i Program cjeloživotnog učenja (The Lifelong Learning Programme⁵⁴).

Volontiranje je jedan od ključnih koncepata EU Politike mladih u kojoj se ističe da je volonterski rad mladih, posebno u situacijama ograničenih mogućnosti za visoko obrazovanje ili pronalazak zaposlenja, koristan oblik razvoja vještina, sticanja iskustava, te profesionalnog razvoja pojedinca.

Smisao učešća mladih ogleda se u razvoju partnerstva između mladih i starijih u svim područjima života, kako bi mladi zauzeli važnu ulogu u društvu, te kako bi društvo u cjelini (uključujući i mlađe) ostvarilo određene koristi. Koncept učešća mladih može se posmatrati na tri nivoa, koja nisu kontradiktorna ili međusobno isključiva.

⁵⁰ 5 Youth Policy BackPack : Mali rječnik pojmove politike za mlađe i rada sa mlađima

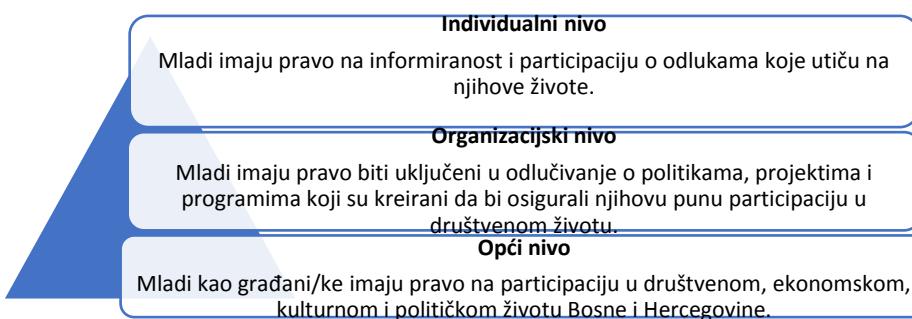
⁵¹ Barroso, J. M. (2010). Communication from the commission, Europe 2020: Brussels. Dostupno na <http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2010:2020:FIN:EN:PDF>

⁵² <http://eacea.ec.europa.eu/youth/>

⁵³ <http://eacea.ec.europa.eu/citizenship/>

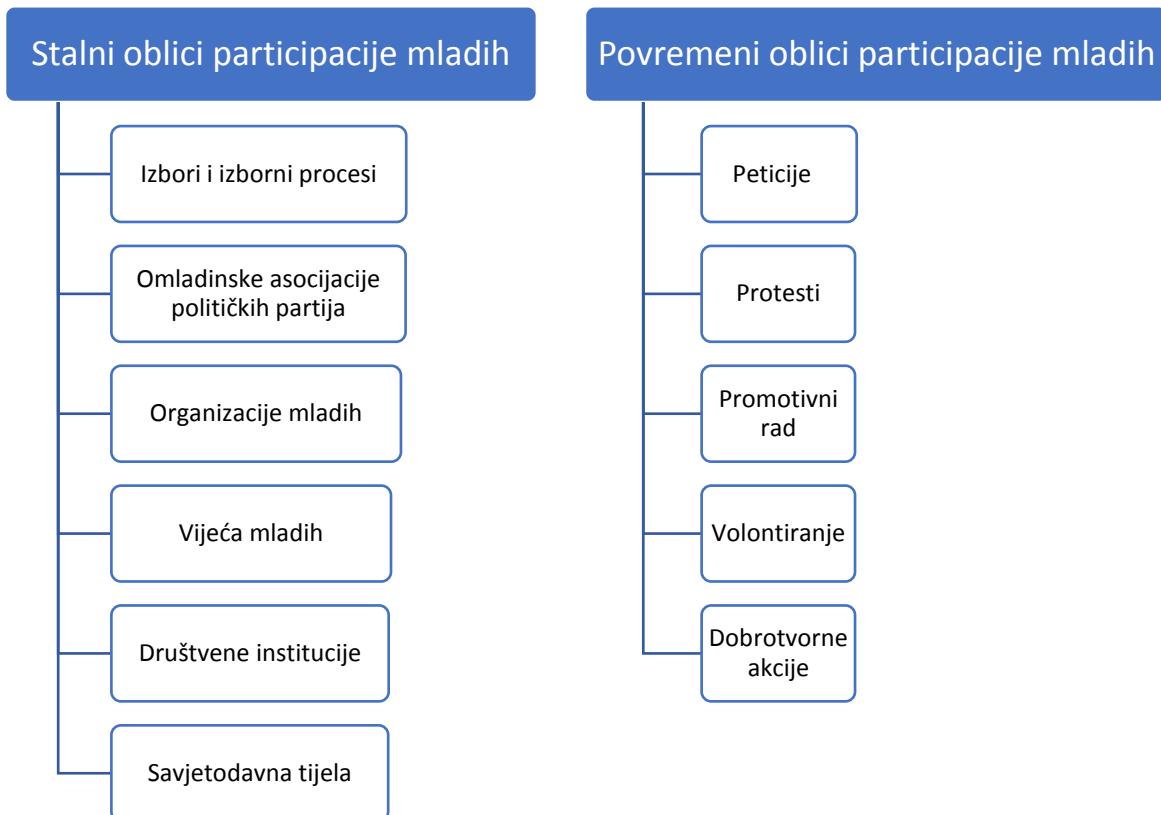
⁵⁴ http://ec.europa.eu/education/lifelong-learning-programme/doc78_en.htm

Slika1. Nivoi participacije mladih u javnom životu

Oblici participacije mladih se mogu podijeliti na stalne i povremene. Temeljna prepostavka realizacije navedenih oblika participacije mladih jeste aktivno građanstvo odnosno pristup informacijama i otvorenost lokalnih i državnih struktura za participaciju mladih. Aktivno građanstvo podrazumijeva da građani/ke imaju prava, sredstva, prostor i priliku i tamo gdje je potrebno i podršku, da učestvuju u odlukama i utiču na njih i da se uključuju u postupke i aktivnosti kako bi doprinosili izgradnji boljeg društva.

Slika 2. Oblici participacije mladih u javnom životu

Ključnu ulogu u aktivnom građanstvu mlađih odnosno njihovom učešću u procesu donošenja odluka koje se tiču interesa mlađih imaju lokalne (općinske) vlasti. Na općinskom nivou, učešće mlađih može poprimiti različite oblike, a neki od njih uključuju⁵⁵:

- mladi ljudi kao službenici općinske uprave čiji je zadatak održavanje direktnog kontakta sa organizacijama za mlađe;
- učešće mlađih ljudi ili organizacija mlađih u upravnim i savjetodavnim tijelima općinske uprave putem formiranja formalnih tijela „Parlamenta mlađih“ ili „Vijeća mlađih“, te putem provođenja redovnih neformalnih foruma sa mlađima;
- implementacija zajedničkih projekata i inicijativa između mlađih ljudi i općinske uprave u cilju zajedničkog rješavanja problema mlađih;
- volonterske službe mlađih;
- pružanje podrške specifičnim inicijativama mlađih ljudi koje se obično provode povremeno, te nemaju za cilj stvaranje i održavanje strateškog partnerstva sa mlađima (npr. inicijative čišćenja parkova, rijeka i drugih zelenih površina);
- ustupanje općinske imovine (prostora, zgrada ili njihovih dijelova) na korištenje za različite inicijative, neformalnim skupinama mlađih ili organizacijama mlađih;
- učešće mlađih u sportskim klubovima, eko-klubovima, plesnim i dramskim sekcijama, čije djelovanje na različite načine podržava općina.

Iskustva evropskih zemalja ukazuju na veliki značaj volonterskog rada mlađih u oblasti uključivanja u javni društveni život. Regulatorni okvir evropskih država u području volonterstva znatno se razlikuje po načinu uređenja i definisanim mjerama koje reguliraju odnose između volontera i njihovih organizacija.

Postoji nekoliko dokumenata koji regulišu, pojašnjavaju ili definišu volonterske aktivnosti koje se organizuju i provode u Bosni i Hercegovini. Na državnom nivou Srednjoročna razvojna strategija 2004-2007⁵⁶ navodi da se treba usvojiti zakonodavstvo za promociju volonterskog rada u sistemu socijalne zaštite. Pored toga, u periodu od 2004. do 2008. godine, sektor civilnog društva realizovao je niz promotivnih aktivnosti sa ciljem upoznavanja javnosti o potencijalnim koristima uspostavljanja zakonskog okvira kojim bi se formalno priznali i zaštitili volonteri i volontiranje. Radna grupa, koju su činili volonteri Ujedinjenih Naroda, međunarodnih i domaćih organizacija i predstavnici vlasti, sačinila je načrt Zakona o volontiranju na državnom nivou koji do danas nije usvojen. Na entitetskom nivou, Zakon o volontiranju RS usvojen je 2008. godine, a

⁵⁵ Mlađi ljudi i lokalna samopopravka

http://www.namrb.org/projects/yplsg/Young_people_and_local_selfgovernance_hr.pdf

⁵⁶http://www.dep.gov.ba/dokumenti_politika/srednjorocna Razvojna_strategija/default.aspx?id=133&langTag=bs

na nivou FBIH 2012. godine. Prema članu 3. Zakona o volontiranju FBiH, volontiranje je „dobrovoljno ulaganje ličnog vremena, truda, znanja i vještina kojima se bez naknade obavljaju usluge ili aktivnosti za opće dobro u FBiH“ (Zakon o volontiranju FBiH, 2012)⁵⁷. Također, Zakon navodi što nije volontiranje, a među ostalim tu se ubrajaju sve protuzakonite radnje, aktivnosti za koje je pojedinac plaćen ili oblici usluga ili pomoći koje su uobičajene u porodičnim, prijateljskim i susjedskim odnosima. Prema tome, Zakon prepoznaje volontiranje kao aktivnost koja se odvija u organizovanim okolnostima, unutar organizacija/udruženja, a ciljevi volonterskih aktivnosti ne odnose se na osobe koje su u srodstvu ili prijateljskim odnosima sa volonterom ili organizacijom/udruženjem. Pored toga, Zakon definiše osnovne principe koji su vezani uz volonterske aktivnosti poput principa zabrane diskriminacije volontera i korisnika volontiranja, principa zaštite korisnika volontiranja i principa zaštite maloljetnih volontera. Zadnjim navedenim principom određuje se dobna granica koju moraju zadovoljavati volonteri, a to je 15 godina uz pisano saglasnost zakonskog zastupnika.

Vijeće Evrope prepoznalo je potrebu uključivanja mladih u društvene procese kroz dvije osnovne aktivnosti – obrazovanje i informisanje. Od posebnog je značaja da informisanje uključuje mlade u kreiranju informacija i učestvovanju u procesu informisanja, pri čemu se treba osigurati pristup informacijama svim mladim osobama kroz ciljane i specijalizirane kanale koji su prilagođeni i dostupni svakoj grupi mladih. Evropska povelja o učešću mladih u lokalnom i regionalnom životu ističe sljedeće:

- Informisanje je od ključnog značaja za uključivanje mladih u društvene procese;
- Lokalne vlasti trebaju podržati i unaprijediti postojeće informativne centre i savjetovališta za mlade kako bi osigurali da se zadovolje potrebe za informacijama mladih koji imaju teškoće sa dostupnošću informacija;
- Lokalne vlasti trebaju pripremati redovne izvještaje za mlađe kako bi se ocijenio nivo uključenosti mladih u život lokalne zajednice (npr. putem realizacije projekata ili angažovanjem u strukturama učešća mladih);
- Lokalne vlasti trebaju podržati stvaranje i funkcionisanje medija koje razvijaju mlađi za mlađe, kao i odgovarajućih edukativnih programa.

Kvalitetna lična i profesionalna afirmacija mladih ljudi temelji se na primjerenom informisanju i savjetovanju mladih o njihovim pravima i mogućnostima, te o uslugama koje im se nude u njihovoј lokalnoj zajednici. Raspon aktivnosti kojima se, u skladu sa Evropskom poveljom o informisanju mladih⁵⁸, može olakšati dostupnost i korištenje informacija među populacijom

⁵⁷<http://www.fknbih.edu/Portals/4/1.zakon%20o%20volontiranju%20fbih.pdf>

⁵⁸ Evropska povelja o informisanju mladih usvojena je u Bratislavi (Slovačka) u novembru 2004. godine na petnaestoj Generalnoj skupštini Evropske agencije za informisanje i savjetovanje mladih (ERYICA – European Youth Information and Counselling Agency) www.eryica.org/ ERYICA, kao dio svoje osnovne misije smatra obuku info radnika i na taj način uspostavljanje nivoa kvaliteta usluga u području informisanja mladih. U tom smislu, ERYICA uspostavlja bazu obučenih i certifikovanih trenera radi uspostavljanja standarda kvaliteta u informisanju mladih. Yintro – Trening o osnovama informisanja mladih je novi trening priručnik koji sadrži četiri bazične oblasti

mladih vrlo je širok, te se proteže od informisanja, savjetovanja preko vođenja i uspostavljanja kontakata do edukacije, umrežavanja i upućivanja mladih na specijalizirane usluge. Iako u Bosni i Hercegovini još uvijek ne postoje sveobuhvatni evropski modeli informativnih centara za mlade koji mladim ljudima na jednom mjestu nude široku paletu informativnih i savjetodavnih usluga, osnivanje takvih informativnih servisnih centara ili usluga treba posmatrati kao jedan od važnijih ciljeva unaprjeđenja kvalitete života mladih u lokalnoj zajednici. Prema Evropskoj povelji o informisanju mladih, opće informacije za mlade, savjetovališta i servisi imaju sljedeće karakteristike:

- posebno su osmišljeni s ciljem zadovoljavanja potreba mladih ljudi;
- dostupne su svim mladim ljudima, bez potrebe prethodne najave dolaska;
- pružaju informacije širokog raspona tema u različitim oblicima, pripremljene kako za mlade ljude općenito tako i za grupe s posebnim potrebama (mladi sa invaliditetom, mladi sa poremećajem u ponašanju, talentovani i nadareni mladi, mladi etničkih manjina i sl);
- pružene informacije su praktične, pluralističke, tačne i redovno ažurirane;
- funkcionišu na način da se personalizuje prijem svakog korisnika, poštue povjerenje, pruža maksimalan izbor, te potiče njegova/njena autonomija;
- kada je potrebno, upućuju korisnika posebnoj službi. Informisanost mladih je preduslov za poboljšanje kvaliteta njihovog života, te preduslov aktivnog učešća mladih u životu zajednice. U svrhu postizanja što većeg stepena informisanosti mladih, u većini evropskih zemalja osnovani su info centri za mlade (ICM) koji na jednom mjestu nude veliki izbor informacija iz različitih oblasti života (koji su dostupni i besplatni za sve mlade ljude). Područja u kojima ICM pružaju informacije uobičajeno su:
 - obrazovanje (formalno i neformalno),
 - profesionalna orijentacija i zapošljavanje,
 - prava mladih,
 - pogodnosti i službe za mlade ljude u lokalnoj zajednici (npr. stipendije, krediti, popusti, besplatne usluge i slično),
 - slobodno vrijeme, sportske i kulturne aktivnosti,
 - praktična pitanja iz svakodnevnog života,
 - evropske i međunarodne mogućnosti za mlade i
 - praznici i putovanja.

znanja i vještina koje su potrebne info radnicima koji su početnici u ovom polju rada. SHERYICA je internet platforma namjenjena info radnicima. Omogućava prostor za što efikasniju i lakšu razmjenu informacija među info radnicima širom Evrope. Vodič za osnivanje Info centara – projekat realizovan u saradnji sa Savjetom Evrope. Sadrži osnovne upute o osnivanju Info centra, smjernice i principe, praktične informacije, kontakte, mreže.

ANALIZA POTREBA I PROBLEMA

Kroz postupak ankentiranja, mladi su imali priliku da se izjasne o sljedećim pitanjima/tvrđnjama iz oblasti Mobilnosti mladih, omladinskog rada, participacije u društvu i informisanja.

1. HNK treba da finansijski podrži međunarodne razmjene mladih i studijska putovanja

Od ukupnog broja ispitanika, čak 87% se slaže i uglavnom se slaže da HNK treba da finansijski podrži međunarodne razmjene mladih i studijska putovanja. Od ukupnog broja ispitanika, 13% je neodlučno, uglavnom se ne slaže ili se ne slaže po ovom pitanju. Možemo zaključiti da mladi podržavaju mogućnost finansijske podrške za međunarodnu razmjenu i studijska putovanja.

2. Na teritoriju HNK prijevoz selo-grad i obrnuto je prikladan

Od ukupnog broja ispitanika, 47% je zadovoljno ili uglavnom zadovoljno prijevozom na teritoriji HNK, dok je 53% ispitanika neodlučno, uglavnom se ne slaže ili se uopće ne slaže sa konstatacijom da je prijevoz prikladan na teritoriju HNK. Ovim tvrđnjama treba dodati i procenat mladih koji su iz gradske sredine (52,7%), a koji i nemaju potrebu ili vrlo malo imaju da koriste prijevoz. Može se konstatovati da prijevoz na teritoriju HNK treba da bude prikladniji, kako bi mladi koji ne žive u gradu bili u mogućnosti da participiraju u svim segmentima društvenog života i ostalih aktivnosti koji su od interesa i značaja za mlade.

3. Postoji direktna i redovna komunikacija između lokalnih vlasti i mladih ljudi

Samo 18% mladih anketiranih osoba je potvrdilo da postoji direktna i redovna komunikacija između lokalnih vlasti i mladih ljudi. Čak 82% mladih je potvrdilo da ne postoji direktna i redovna komunikacija između lokalnih i mladih ljudi (neodlučan sam 32%, uglavnom se ne slažem 28%, uopće se ne slažem 22%). Ovaj pokazatelj je alarmantan i ukazuje na lošu komunikaciju između vlasti i mladih ljudi.

4. Vlast u HNK podržava aktivnosti i inicijative vijeća učenika, vijeća mladih i omladinskih organizacija

Sa ovom tvrđnjom se u potpunosti slaže i uglavnom se slaže oko 36% anketiranih mladih, ostali dio mladih ili su neodlučni (37%) ili se uglavnom ne slažu ili se uopće ne slažu (27,1%).

5. Rad organizacija za mlade odgovara potrebama mladih

Sa ovom tvrđnjom se u potpunosti slaže i uglavnom se slaže 34,4% anketiranih mladih. Dok oni koji su neodlučni, uglavnom se ne slažu i uopće se ne slažu ima 65,6 %.

6. U posljednje tri godine učestvovao/la sam u nekim od sljedećih programa

Zanimljiv podatak je da u posljednje 3 godine čak 43,9% ispitanika nije učestvovalo u nekim programima razmjene. Taj podatak možemo povezati i sa pojmom Covida 19 u zadnje tri godine, što je možda bio jedan od glavnih uzročnika ovakvih podataka. S druge strane 33,9% mladih je izjavilo da je putovalo van Bosne i Hercegovine, dok 25,4 mladih je putovalo unutar Bosne i Hercegovine. Vrlo mali broj mladih učestvuje u razmjenama tipa studijska putovanja, ljetne škole i studentske razmjene.

7. Putujem unutar svoje države

Od ukupnog broja, 53,5% mladih putuje unutar svoje države, dok 40,7% mladih to radi ponekad, a samo 5,5% mladih ne putuje unutar svoje države.

8. Uključen sam u neku od navedenih organizacija (mogućnost više odgovora)

Od ukupnog broja ispitanika, čak 65,5% mladih nije član nijedne organizacije, što je poražavajući podatak. Također, 16,6% mladih je član organizacije mladih kroz vijeća učenika, vijeća mladih, studentskih organizacija (unija/zborova) i slično. U religijskim organizacijama je aktivno 13,6%. Ostali podaci su zanemarivi. Možemo zaključiti da mladi u HNK ne participiraju dovoljno u društvenom životu.

9. Aktivan sam član političke stranke

Na pitanje da li su članovi političke partije, 93,6% mladih je odgovorilo da nije, dok samo 6,4% je odgovorilo da su članovi političke stranke.

10. Kad mi zatreba znam kako da dođem do predstavnika lokalnih vlasti

Poražavajuća je činjenica da mladi ljudi ne znaju način kako da dođu do lokalnih vlasti kada im to zatreba. Samo 23,6% mladih se izjasnilo da zna i uglavnom zna kako da dođu do predstavnika lokalnih vlasti, dok čak 76,4% mladih nisu sigurni, uglavnom ne znaju ili ne znaju kako se obratiti predstavnicima lokalnih vlasti.

11. Znam kako da dođem do informacija potrebnih za različite segmente mog života

Kako doći do informacija za različite segmente života zna ili uglavnom zna 61,2% mladih, dok ostatak mladih nije sigurno da znaju (22%), a uglavnom ne zna i ne zna 16,7%.

Kombinovanjem i objedinjavanjem dostupnih relevantnih statističkih podataka i rezultata ankete o potrebama mladih na području HNK, moguće je identifikovati sljedeće probleme mladih u oblasti mobilnosti mladih, omladinski rad, participacija u društvu i informisanje:

P1: Odsustvo finansijske podrške međunarodnim razmjenama mladih i studijskih putovanja

P2: Nedovoljna komunikacija između mladih i lokalnih vlasti

P3: Nedovoljna aktivnost mladih u društvenim organizacijama

P4: Nepostojanje Kantonalnog vijeća mladih

P5: Nepostojanje lokalnih vijeća mladih u Ravnom, Neumu, Čapljini, Stocu i Prozoru.

PODJELA PROBLEMA PO BITNOSTI I HITNOSTI NJIHOVA RJEŠAVANJA

Vrlo hitno, ali nebitno	Vrlo hitno i vrlo bitno
	<ul style="list-style-type: none">• P4: Nepostojanje Kantonalnog vijeća mladih• P5: Nepostojanje lokalnih vijeća mladih u Ravnom, Neumu, Čapljini, Stocu i Prozoru.
Nije ni hitno, ni bitno	Nije hitno, ali je bitno
	<ul style="list-style-type: none">• P1: Odsustvo finansijske podrške međunarodnim razmjenama mladih i studijskih putovanja• P2: Nedovoljna komunikacija između mladih i lokalnih vlasti• P3: Nedovoljna aktivnost mladih u društvenim organizacijama

SPORT, SLOBODNO VRIJEME

CILJ: Većina mladih HNK aktivno i kreativno provodi slobodno vrijeme imajući na raspolaganju sadržaje i prostore predviđene za te namjene i informisani su o značaju bavljenja sportom za unaprjeđenje zdravlja.

ANALIZA STANJA

Sport

Na području HNK registrirano je 134 udruženja koja u svojoj registraciji imaju neku vrstu sportske djelatnosti, u širokom rasponu od profesionaliziranih sportskih udruženja, do amaterskih udruženja i udruženja navijača. Najzastupljeniji sportovi su fudbal, košarka, rukomet, odbojka, plivanje, borilački sportovi, planinarenje, boćanje, lov, ribarski sport.⁵⁹

⁵⁹ Strategija razvoja Hercegovačko-neretvanskog kantona za period 2021.-2027. godina - NACRT STRATEŠKE PLATFORME.

Trenutno na području HNK ne postoje granski sportski savezi, osim nogometnog kantonalnog saveza. Ne postoji ni kantonalni sportski savez. Također na području HNK ne postoji ni kantonalno udruženje za sportsku rekreaciju (Sport za sve), a što predstavlja jedan od bitnih segmenata u organizaciji slobodnog vremena mlađih. Organizacije u sportu su: klubovi, sportska društva, udruženja sportskih klubova u pojedinim sportovima - sportski savezi i institucionalne organizacije sporta.

Tabela 14. Spisak sportskih klubova i sportskih udruženja u HNK

R/br.	Naziv kluba/udruženja	Sportska grana
Grad Mostar		
1.	FK VELEŽ MOSTAR	Fudbal
2.	HŠK ZRINJSKI MOSTAR	Fudbal
3.	FK LOKOMOTIVA MOSTAR	Fudbal
4.	FK BLAGAJ BLAGAJ	Fudbal
5.	HNK BRANITELJ JASENICA	Fudbal
6.	FK BJELOPOLJAC BJELO POLJE	Fudbal
7.	HNK BJELOPOLJAC BJELO POLJE	Fudbal
8.	HNK BUNA BUNA	Fudbal
9.	FK SOKO DREŽNICA	Fudbal
10.	NK CIM CIM	Fudbal
11.	MNK KARAKA MOSTAR	Fudbal
12.	MNK MOSTARSKE KIŠE MOSTAR	Fudbal
13.	MNK MOSTAR STARI GRAD	Fudbal
14.	MNK HERCEGOVINA RODOČ	Fudbal
15.	ZSD LIBERTAS MOSTAR	Fudbal
16.	KK VELEŽ MOSTAR	Košarka
17.	OKK MOSTAR MOSTAR	Košarka
18.	HKK ZRINJSKI MOSTAR	Košarka
19.	ŽKK ZRINJSKI MOSTAR	Košarka
20.	OKK MOSTAR 05 MOSTAR	Košarka
21.	KK SPARSI MOSTAR	Košarka
22.	KK KOŠ MOSTAR	Košarka
23.	ŽRK GALEB MOSTAR	Rukomet
24.	HŽRK ZRINJSKI MOSTAR	Rukomet
25.	RK VELEŽ MOSTAR	Rukomet
26.	HŽRK KATARINA MOSTAR	Rukomet
27.	RK LOKOMOTIVA MOSTAR	Rukomet
28.	MRK ZRINJSKI MOSTAR	Rukomet
29.	KK STUDENT MOSTAR	Karate
30.	KK ZRINJSKI MOSTAR	Karate
31.	KK MOSTAR MOSTAR	Karate
32.	SKK NERETVA MOSTAR	Karate
33.	KK GAZIJA MOSTAR	Karate
34.	KK BJELOPOLJAC BJELO POLJE	Karate

35.	KK VELEŽ MOSTAR	Karate
36.	KK BLAGAJ BLAGAJ	Karate
37.	HBK ZRINJSKI MOSTAR	Boks
38.	BK MOSTAR MOSTAR	Boks
39.	DŽUDO KLUB HERCEGOVAC MOSTAR	Džudo
40.	DŽUDO KLUB MOSTAR	Džudo
41.	TEKWONDO KLUB CRO STAR- CIM	Tekvondo
42.	KICK BOXING KLUB KOBRA MOSTAR	Kik boks
43.	KLUB BORILAČKIH VJEŠTINA IPPON ORTIJEŠ- MOSTAR	KBS
44.	ŠK LUKA MOSTAR	Šah
45.	ŠK MOSTAR MOSTAR	Šah
46.	HŠK ZRINJSKI MOSTAR	Šah
47.	TK POLICAJAC MOSTAR	Tavla
48.	TK MOSTAR STARI GRAD	Tavla
49.	TK BJELOPOLJAC BIJELO POLJE	Tavla
50.	TK DERBI MOSTAR	Tavla
51.	TK MOSTAR STARI GRAD	Tenis
52.	TK MOSTAR	Tenis
53.	TK RIČINA 77 MOSTAR	Tenis
54.	TK VRELO RODOČ MOSTAR	Tenis
55.	STOLNOTENISKI KLUB MOSTAR	Tenis
56.	PK VELEŽ MOSTAR	Plivanje
57.	DRUŠTVO SPORTSKIH RIBOLOVACA NERETVA MOSTAR	Sportski ribolov
58.	KLUB SKAKAČA U VODU MOSTAR MOSTAR	Skokovi u vodu
59.	OK MOSTAR MOSTAR	Odbojka
60.	OK STUDENT MOSTAR	Odbojka
61.	HPD PRENJ 1933 MOSTAR	Planinarenje
62.	PSD PRENJ MOSTAR	Planinarenje
63.	AERO KLUB MOSTAR MOSTAR	Auto-moto
64.	ZRAKOPLOVNI KLUB MOSTAR	
65.	MOTO KLUB NERETVA MOSTAR	Auto-moto
66.	ŠPK ROMANTIK MOSTAR	Sportski ples
67.	PK RONDO MOSTAR	Sportski ples
68.	AK VELEŽ MOSTAR	Atletika
69.	KK ZRINJSKI MOSTAR	Kuglanje
70.	ŠD GLUHIH I NAGLUHIH NERETVA MOSTAR	Sportovi za gluhe i nagluhe osobe
71.	BK ANTE ROZIĆ MOSTAR	Boćanje
72.	UNIVERZALNA ŠKOLA SPORTA MOSTAR	Sportska rekreacija
73.	SK BLIDINJE ČVRSNICA	Skijanje
74.	KSD MOSTARSKE MAŽORETKINJE	Sportski ples
75.	KSD ORTIJEŠ- MNK ORTIJEŠ	Sportska rekreacija

76.	MEĐUŽUPNA LIGA HERCEGOVINE	Fudbal
77.	UDRUŽENJE ZA SPORT I REKREACIJU RVI STARI GRAD	Sportska rekreacija
78.	SD INVALIDNIH OSOBA NERETVA MOSTAR	Sportska rekreacija
79.	SD MEDICINAR MOSTAR	Sportska rekreacija
	OPĆINA ČITLUK	
80.	AK BROTNJO	Atletika
81.	BK HRVATSKI RADIŠA	Boćanje
82.	HKK BROTNJO	Košarka
83.	HRK MEĐUGORJE	Rukomet
84.	KK HERCEGOVAC	Karate
85.	KK MEĐUGORJE	Karate
86.	KK BROTNJO-ČITLUK	Kuglanje
87.	KK MEĐUGORJE BROTNJO ČITLUK	Kuglanje
88.	NK BROTNJO	Fudbal
89.	NK MEĐUGORJE	Fudbal
90.	STONOTENISKI KLUB BROTNJO	Stolni tenis
91.	ŠAHOVSKI KLUB BROTNJO	Šah
92.	TENISKI KLUB MEĐUGORJE	Tenis
93.	ŽHKK BROTNJO 94	Košarka
	OPĆINA JABLJANICA	
94.	FK TURBINA JABLJANICA	Fudbal
95.	KK TURBINA JABLJANICA	Košarka
96.	KK JABLJANICA GRANIT	Košarka
97.	ŽRK TURBINA	Rukomet
98.	PLANINARSKO-SMUČARSKO DRUŠTVO VILINAC	Planinarstvo
99.	PLANINARSKO DRUŠTVO PLASA	Planinarstvo
100.	TAVLA KLUB JABLJANICA	Misaone igre
101.	KK JABLJANICA	Karate
102.	KK GAZIJA	Karate
103.	AUTO-MOTO KLUB SUNCE	Auto-moto
104.	ŠK GRANIT	Šah
	OPĆINA ČAPLJINA	
105.	HNK ČAPLJINA	Boćanje
106.	HŠK MATE BOBAN	Šah
107.	HNK LIPANJSKE ZORE	Fudbal
108.	BOĆARSKI KLUB DRAČEVO	Boćanje
109.	NK GOŠK	Fudbal
110.	HKK ČAPLJINA	Košarka
111.	KK ČAPLJINA	Karate
112.	HRK ČAPLJINA	Rukomet
113.	HNK CROATIA	Fudbal
114.	LOVAČKO DRUŠTVO GALEB	Lov

115.	NK NERETVA ČELJEVO	Fudbal
116.	NK SLOBODA TREBIŽAT	Fudbal
117.	FULL KONTAKT SENSEI ČAPLJINA	
118.	HOK ČAPLJINA	Odbojka
119.	KINOLOŠKO DRUŠTVO ČAPLJINA	
120.	KONJIČKI KLUB VRANAC	Konjički sport
	OPĆINA KONJIC	
121.	KK BOŠNJAK KONJIC	Karate
122.	FK IGMAN KONJIC	Fudbal
123.	KOŠARKAŠKI KLUB KONJIC	Košarka
124.	SPORTSKO DRUŠTVO LISIČIĆ KONJIC	Sportska rekreacija
	OPĆINA NEUM	
125.	HRVATSKI VATERPOLSKI KLUB NEUM	Vaterpolo
126.	HRVATSKI KOŠARKAŠKI KLUB NEUM	Košarka
	OPĆINA STOLAC	
127.	FUDBALSKI KLUB BREGAVA STOLAC	Fudbal
128.	ŽENSKI RUKOMETNI KLUB ISKRA	Rukomet
129.	KOŠARKAŠKI KLUB ISKRA STOLAC	Košarka
	OPĆINA PROZOR	
130.	HRVATSKI NOGOMETNI KLUB RAMA	Fudbal
131.	KARATE KLUB EMPI PROZOR	Karate
132.	STOLNOTENISKI KLUB AMATERI PROZOR	Tenis
133.	ŠAHOVSKI KLUB RAMA	Šah
134.	AUTO-MOTO KLUB RAMA	Auto-moto

Stanje sportske infrastrukture na području HNK, u svim oblastima sporta, u većini slučajeva ne zadovoljava međunarodne i evropske standarde. Najznačajniji problemi u oblasti sporta su: neodgovarajuća zakonodavna regulativa u domenu sporta (sportski klubovi kao udruženja građana), nedefinisanost državnog i privatnog udjela u osnivačkim pravima, nedovoljno kvalitetan sportski menadžment na nivou sportskih klubova, nedovoljna finansijska sredstva za razvoj sporta, nepostojanje planskog pristupa razvoju masovnog sporta u osnovnim i srednjim školama.

U 2022. godini Vlada HNK prijedlog Ministarstva obrazovanja, nauke, kulture i sporta je usvojila odluke o odabiru korisnika po stavkama "Ostali izdaci za kulturu" i "Ostali izdaci za sport i uspješnim pojedincima" kojima su odabrani svi kandidati koji su ispunili tražene uslove iz javnih poziva.

Tim je odlukama izdvojeno ukupno 520.000,00 KM budžetskih sredstava za direktnu podršku projektima kulturnih i sportskih kolektiva, kao i uspješnih pojedinaca s prostora cijelog kantona, i to iznos od 280.000,00 KM za sport i 240.000,00 KM za kulturu. Naglašeno je kako je riječ o dijelu sredstava koje Vlada planira izdvojiti za sport i kulturu u ovoj godini.

U cilju kontinuiranog trenažno-takmičarskog procesa, priprema i nastupa sportista na zvaničnim takmičenjima u okviru stručnih saveza, seniorskim ekipama omogućeno je korištenje sportskih terena i dvorana, te sala za borilačke sportove kao i reprezentativnih nastupa takmičara u individualnim sportovima.

Dvorane za tjelesni i zdravstveni odgoj u okviru škola su u funkciji sporta i rekreacije građana i nakon redovnog nastavnog procesa, a iznajmljivanje termina organizacijama u sportu - klubovima i građanima za rekreativne aktivnosti regulišu se Ugovorom sa organima rukovođenja i upravljanja škola. Po dosadašnjim istraživanjima, stanje školskih dvorana u HNK je u dosta lošem stanju. Također stanju doprinosi slabo ulaganje u njihove obnove, kao i u unapređenje sportskih dvorana, a također zbog manjka sportskih objekata, prevelika upotreba dvorana dovodi do njihovog lošeg stanja. Ispravnost i sigurnost sportskih objekata, kao i ispravnost sportskih pomagala, sprava i rezervi često mogu da dovedu do neželjenih posljedica.

Većina škola ima varijabilnu cijenu u zavisnosti od korisnika. Rekreativne aktivnosti građana provode se samoinicijativno na otvorenim vanjskim terenima i sportsko-rekreativnim površinama, ali i iznajmljivanjem termina u sportskim dvoranama i salama za tjelesni i zdravstveni odgoj škola, bazenima i fitness centrima. U lepezi sportsko-rekreativnih površina su i fudbalski tereni, sportske dvorane/sale, teniski tereni te mnogobrojni vanjski tereni (univerzalne i šahovske plohe, staze za brdski biciklizam i drugi prirodni tereni) na kojima građani zadovoljavaju potrebu za aktivnošću i kretanjem. Važnost sporta za društvo u cjelini očituje se i kroz zakonodavnu regulisanost pravnih akata kojim se bliže uređuju osnovna načela sporta, organizovanje sportskih aktivnosti, učesnici u sportu, prava i obaveze sportista, stručni kadar, sportski objekti i zdravstveni nadzor, matične evidencije, ostvarivanje javnog interesa HNK i druga pitanja od značaja za sport, kao i preventivne, redovne i zaštitne mjere za sprječavanje nasilja na sportskim priredbama, kao i dužnosti organizatora.

Slobodno vrijeme

Slobodno vrijeme je društveni fenomen koji zahtijeva temeljit pristup u svim sferama života. Kultura slobodnog vremena zavisi o kvalitativnim vrijednostima njegovog sadržaja u njemu. Mladi su sve manje organizatori zabave i slobodnog vremena, a sve više konzumenti sadržaja koje nudi visoko profesionalna mašinerija (zabava, koncerti, utakmice, spektakli i sl.). Konzumenti postaju pasivni auditorij, nepripremljeni za aktivno provođenje slobodnog vremena. Umjesto iskazivanja njihove kreativnosti i aktivnog učešća, reklamna potrošačka industrija takmiči se u sadržajima gdje su mladi pasivni učesnici i često samo posmatrači. Brojni su načini organizovanja slobodnog vremena, a škole imaju značajnu ulogu. Savremena škola treba poticati iskustveno učenje, ličnu aktivnost i doživljaj vlastite vrijednosti i unutrašnju motiviranost. Rezultat je sve veća pojavnost nepoželjnih i društveno neprihvatljivih oblika ponašanja djece osnovnoškolskog i srednjoškolskog uzrasta, od povlačenja i depresije, preko zlostavljanja vršnjaka i nasilja, do upotrebe psihoaktivnih tvari i stimulansa. Uloga vannastavnih aktivnosti izuzetno je važna u poticanju i razvoju kreativnosti mladih. Aktivnosti slobodnog vremena u

funkciji odmora su one koje omogućuju obnavljanje snaga, regeneraciju fizičke i psihičke energije, odstranjivanje iscrpljenosti i osposobljavanje organizma za nove napore. Tu spadaju: šetnja u prirodi, izleti, kraće vožnje biciklom, čamcem, kupanje, sunčanje, klizanje, lakše tjelesno vježbanje, društvene igre, pokretne igre, pjevanje, muziciranje, slušanje muzike, bavljenje hobijima i slične aktivnosti. Mogu se provoditi zajednički i individualno, u prirodi, kod kuće ili na javnim mjestima. Aktivnosti u funkciji razonode kreiraju vedro raspoloženje, osvježavaju i odmaraju. Tu spadaju: sportske, kulturno-umjetničke, zabavne i druge manifestacije, društvene i pokretne igre, takmičenja, posjete kinu i programima različitih kulturnih institucija, aktivno učešće u zabavama, plesovima, praćenje radio i TV programa, čitanje lakše i zabavne literature. Njihovo obilježje je da su najčešće aktivnosti mladih.

Prema zaključcima 4. svjetskog foruma mladih Ujedinjenih naroda (2001) svi mladi ljudi trebaju imati pravo i mogućnost učešća u socijalnim, kulturnim i sportskim aktivnostima bez obzira na spol, rasu, religiju, socioekonomski status ili mjesto gdje žive. Slobodno vrijeme trebalo bi omogućiti različite oblike zadovoljavanja potreba mladih osoba kroz individualni ili timski rad. Prema tome, mladi ljudi od slobodnog vremena očekuju da im osigura zabavu, druženje, učenje novih vještina, te priliku da budu aktivni u životu svoje lokalne zajednice. Aktivnosti i prostor slobodnog vremena na taj način postaju važno sredstvo za osnaživanje mladih, ali i područje realizacije interesa svake mlađe osobe ili grupe mladih.

Neki od pozitivnih ishoda provođenja slobodnog vremena mladih uključuju (Irby i Tolman, 2002):

- Socio-emocionalni razvoj uključujući i održavanje prijateljstava, te angažman u zabavi i druženju kao i sposobnost da se mlađe osobe nose sa različitim situacijama;
- Profesionalni razvoj/orijentacija – vještine neophodne za zapošljavanje, razumijevanje profesionalne karijere i ostvarivanja iste;
- Fizički razvoj– biološka maturacija i zdravlje;
- Kognitivni razvoj– kritičko mišljenje, kreativnost, rješavanje problema;
- Civilni razvoj – vlastiti uticaj na socijalnu okolinu, te odgovornost prema drugima uz priliku da se zajednički radi na postizanju određenog cilja.

Istovremeno, loše strukturirano slobodno vrijeme predstavlja prostor za problematična/rizična ponašanja mladih kao što su konzumiranje droga, alkoholizam, delikvencija, nasilje, rizično seksualno ponašanje i sl.

ANALIZA POTREBA I PROBLEMA

Identifikacija problema u oblasti sporta i slobodnog vremena mladih. Kroz postupak anketiranja, mlađi su imali priliku da se izjasne o sljedećim pitanjima/tvrđnjama:

1. Na teritoriji HNK postoji dovoljan broj objekata i sportskih organizacija koje pružaju mogućnost mlađima da se rekreativno bave sportom;

Svega 39,1% mladih se slaže (u potpunosti i uglavnom) da postoji dovoljan broj objekata i sportskih organizacija koje pružaju mogućnost mladima za bavljenje sportom. Po ovom pitanju oko 17% mladih je neodlučno, dok se uglavnom ne slaže 21,9% mladih, a uopće se ne slaže 21,7%. Možemo zaključiti da je većina mladih mišljenja da ne postoji dovoljan broj objekata i sportskih organizacija na nivou HNK koji pružaju mogućnost mladima da se rekreativno bave sportom.

2. Mladi imaju dovoljno informacija o opcijama za kvalitetno provođenje slobodnog vremena;

Od ukupnog broja ispitanika, njih 35,4% se slaže (u potpunosti i uglavnom) da mladi imaju dovoljno informacija o opcijama kvalitetnog provođenja slobodnog vremena; dok ukupno 64,5% ispitanih je neodlučno, ne slaže se ili se uopće ne slaže. Zaključno se može potvrditi da je veći procenat mladih koji misle da nemaju dovoljno informacija/opcija za kvalitetno provođenje slobodnog vremena.

3. Bavim se sportom

Po ovom pitanju se 19,7% mladih izjasnilo da se aktivno bavi sportom, dok samostalno-redovno se bavi 16,5%, rekreativno se bavi 23,4%, nereditivo se bavi sportom 14,7% mladih, dok se 25,8% ne bavi sportom. S obzirom na broj ankentiranih ispitanika, njih 1063, a većinu anketiranih čine mlađi od 20 godina (78,6%) koji imaju organizovano bavljenje sportom kroz sportske klubove i nastavu tjelesnog i zdravstvenog odgoja, postavlja se pitanje dužine bavljenja sportom poslije završene srednje škole. U visokoškolskim institucijama prestaje organizovano bavljenje sportom kroz nastavni proces i mladi su prepušteni samostalnom bavljenju sportom, što predstavlja u većini slučajeva nereditivnim tjelesnim vježbanjem ili prestankom tjelesnog vježbanja. Ovom segmentu treba posvetiti pažnju u smislu kvalitetnog informisanja o načinima provođenja slobodnog vremena, kao i osnivanja kantonalnog udruženja sportske rekreacije.

4. Najviše slobodnog vremena provodim (1 - najviše provedenog slobodnog vremena, 6 - najmanje provedenog slobodnog vremena)

Mladi u HNK najviše slobodnog vremena provode sa prijateljima (35%), njih 20% se bavi društveno korisnim radom, dok njih 19% vrijeme provode u kafićima. 16% mladih provodi svoje vrijeme ispred računara, dok ih vrlo malo putuje (7%) ili se bave politikom (3%).

I kod ove tvrdnje postavlja se pitanje organizacije slobodnog vremena, što znači da bi trebalo uticati na povećanje mogućnosti i ponude sadržaja za kvalitetno provođenje slobodnog vremena.

5. Koliko često igrate igre na sreću (kladionica, lutrija,...)

Na pitanje o igrana na sreću, 85,5% mladih je izjavilo da nikada ne igraju igre na sreću, dok 11,45% mladih ponekad igra igre na sreću, a njih 3% to čini svakodnevno.

Zakonom o igrama na sreću regulisana je minimalna udaljenost kladionica, lutrija i sl. od odgojno-obrazovnih ustanova na minimalno 100 metara. Iz dosadašnje prakse svjedoci smo da se ovaj zakon ne poštuje i ne primjenjuje, kao i dozvoljavanje klađenja mlađim od 18 godina. Ohrabrujući je broj da 85% mlađih nikada ne igraju igre na sreću. Taj broj svakako treba povećati edukacijom mlađih o štetnim posljedicama igranja igara na sreću.

Kombinovanjem i objedinjavanjem dostupnih relevantnih statističkih podataka i rezultata ankete o potrebama mlađih na području HNK, moguće je identifikovati sljedeće probleme mlađih u oblasti sporta i slobodnog vremena:

P1: Mladi zbog infrastrukturnih nedostataka nemaju dovoljno prilika da se rekreativno ili profesionalno bave sportskim aktivnostima.

P2: Nedovoljna opremljenost postojećih sportskih objekata, kao i neadekvatan uvid u sigurnost i ispravnost sportskih objekata, školskih dvorana, sportskih igrališta i sportskih sprava, pomagala i rekvizita,

P3: Nedovoljna informiranost mlađih o kvalitetnom provođenju slobodnog vremena,

P4: Visok postotak mlađih koji se ne bave sportom ili rekreacijom,

P5: Nepoštivanje zakona o igrama na sreću (udaljenost kladionice i klađenje osoba mlađih od 18 godina),

P6: Nepostojanje sportskog saveza HNK, kao nosioca masovne fizičke kulture,

P7: Nepostojanje Saveza za sportsku rekreaciju (Sport za sve) na nivou HNK.

PODJELA PROBLEMA PO BITNOSTI I HITNOSTI NJIHOVA RJEŠAVANJA

Vrlo hitno, ali nebitno	Vrlo hitno i vrlo bitno
	<ul style="list-style-type: none">• P1: Mladi zbog infrastrukturnih nedostataka nemaju dovoljno prilika da se rekreativno ili profesionalno bave sportskim aktivnostima.• P2: Nedovoljna opremljenost postojećih sportskih objekata, kao i neadekvatan uvid u sigurnost i ispravnost sportskih objekata, školskih dvorana, sportskih igrališta i sportskih sprava, pomagala i rekvizita,• P3: Nedovoljna informisanost mlađih o kvalitetnom provođenju slobodnog vremena,• P4: Visok postotak mlađih koji se ne bave

	<p>sportom ili rekreacijom,</p> <ul style="list-style-type: none">• P5: Nepoštivanje zakona o igram na sreću (udaljenost kladionice i klađenje osoba mlađih od 18 godina),
Nije ni hitno, ni bitno	Nije hitno, ali je bitno
	<ul style="list-style-type: none">• P6: Nepostojanje sportskog saveza HNK, kao nosioca masovne fizičke kulture,• P7: Nepostojanje Saveza za sportsku rekreaciju (Sport za sve) na nivou HNK.

SIGURNOST MLADIH

ANALIZA STANJA

Interes društva u pogledu mlađih jeste da se mlađi kao najaktivniji i najplodonosniji dio društva razvijaju i učestvuju u svakodnevnom društvenom životu, te na taj način doprinose svom ličnom razvoju, kao i samoj zajednici. Međutim sigurnost mlađih je ugrožena pojavom društveno neprihvatljivog ponašanja kod mlađih kao što su izazivanje nesreća, narušavanje javnog reda i mira, sve to je popraćeno pojavom narkomanije, brze vožnje pod dejstvom narkotika ili alkohola itd. Učešćem mlađih u ovakvim oblicima društveno neprihvatljivog ponašanja ostavlja pečat na njihov život kako u biološkom pogledu tako i u ekonomskom pogledu. Takve osobe postaju nesposobne za rad i privređivanje, a samim tim i za normalno funkcionisanje u društvenoj zajednici.

Potreba današnjeg društva ogleda se u nastojanju da zadrži mlađe sa višestruko izraženim interesima kao i u takmičenju sa svjetskim procesima, koji su zahvatili i našu državu kao i naše društvo. U skladu sa tim potrebno je stvoriti prostor i šansu za djelovanje i ostanak mlađih, a samim tim i cijelog društva. Zbog toga svi segmenti bosanskohercegovačkog društva i države trebaju biti uključeni u aktivnosti koje će dovesti do očuvanja populacije i zaštite od štetnih pojava kojim mogu biti ili su već zahvaćeni.

Na nivou Bosne i Hercegovine za sigurnost nadležno je Ministarstvo sigurnosti Bosne i Hercegovine, u čijem sastavu su Direkcija za koordinaciju policijskih tijela Bosne i Hercegovine, Granična policija Bosne i Hercegovine, Državna agencija za istrage i zaštitu, Agencija za forenzička ispitivanja i vještačenja, Agencija za školovanje i stručno usavršavanje, Agencija za policijsku podršku i Služba za poslove sa strancima.⁶⁰

⁶⁰ Strategija prema mladima Kantona Sarajevo za period 2019.-2023.godina, Srajevo april 2019, str. 103.

Hercegovačko-neretvanski kanton djeluje u skladu sa Zakonom o unutrašnjim poslovima HNK⁶¹, kojim su utvrđeni unutrašnji poslovi iz nadležnosti HNK, a koje vrši Ministarstvo unutrašnjih poslova HNK preko svojih 67 organizacijskih jedinica.⁶² Pravni osnov za rad ministarstva zasnovan je na Ustavu Bosne i Hercegovine, Ustavu Federacije Bosne i Hercegovine, Ustavu kantona te zakonima i drugim propisima Bosne i Hercegovine, Federacije Bosne i Hercegovine i kantona.

Ministarstvo koje je zaduženo za sigurnost u HNK je Ministarstvo unutrašnjih poslova (MUP).

Da bi se sigurnost građana, a samim tim i mlađih podigla na veći nivo potrebno je da se poboljša efikasnost rada policije jačanjem njenih kadrovskih i organizacijskih kapaciteta, kao i unaprijeđenjem normativnih okvira za rad policije.⁶³

Prema Strategiji razvoja Hercegovačko-neretvanskog kantona za period 2021-2027. godina, u periodu od 2015. do 2019. godine na području HNK bilježi se smanjenje broja učinjenih krivičnih djela i prijavljenih osoba. Na prvom mjestu krivičnih djela nalaze se imovinski delikti, a slijede ih krivična djela protiv sigurnosti javnog saobraćaja. Također je smanjen broj osoba protiv kojih je nadležno tužilaštvo podnijelo izvještaj o počinjenom krivičnom djelu. Međutim na području HNK bilježi se porast maloljetnih počinjoca krivičnih djela.

Sigurnost mlađih na području HNK prema rezultatima ankete koju je radna grupa provela u javnim ustanovama obrazovnog karaktera nalazi se na zadovoljavajućem nivou. Većina ispitanika izrazila je svoje mišljenje da policijske ustanove obavljaju svoje zadatke profesionalno na nivou koji se zahtijeva od njih, te da se osjećaju sigurno na području našeg kantona. Dio ispitanika što se tiče vršnjačkog nasilja stava je da su za vršnjačko nasilje čuli rijetko jednom ili dva puta godišnje, dok je dio njih kazao da su za vršnjačko nasilje koje se događa u odgojno-obrazovnoj ustanovi ili van nje čuli povremeno jednom ili dva puta mjesečno. Što se tiče nasilja u porodici podaci koje smo dobili iz ankete ohrabrujući su, jer je većina ispitanika izjasnila se da nije bila žrtva nasilja u porodici, ali ukoliko bi se našli u takvoj situaciji ne bi se ustručavali prijaviti nadležnim organima. Većina anketiranih osoba jasno je rekla da nisu sigurni da li na području HNK postoji programska podrška u pogledu sigurnosti mlađih.

ANALIZA POTREBA I PROBLEMA

Problem mlađih

⁶¹ Zakon o unutrašnjim poslovima Hercegovačko-neretvanskog kantona „Službene novine HNK“ br:2/98, 4/01, 3/02, 1/03, 2/06, 5/08 i 6/08

⁶² Strategija razvoja Hercegovačko-neretvanskog kantona za period 2021-2027. godina - NACRT STRATEŠKE PLATFORME, str. 69.

⁶³ Ibid., str. 72

Identifikacija problema u oblasti sigurnost mladih. Kroz postupak anketiranja, mladi su imali priliku da se izjasne o sljedećim pitanjima/tvrđnjama:

1. Policija kao institucija koja ima obavezu da me štiti i ulijeva povjerenje kako bih se osjećao/la sigurno, radi svoj posao.

Rezultat anketnog istraživanja u pogledu ove tvrdnje pokazuje da 36% mladih smatra (u potpunosti ili uglavnom) da policija kao institucija radi svoj posao. Njih 22% su se izjasnili da su neodlučni, a 21% se izjasnilo da se ne slažu sa postavljenom tvrdnjom. Dok se njih 17% izjasnilo da se uopće ne slažu.

2. Policijske službenike uvažavam i poštujem, jer svoju dužnost obavljaju u teškim uslovima

Svega 58% mladih se izjasnilo da uvažavaju policijske službenike, dok je njih 24% bilo neodlučno prilikom anketiranja. Njih 9% se ne slaže, a 7% se uopće ne slaže.

3. Na području HNK danas je sigurnosna situacija veoma dobra

Svega 28% mladih (u potpunosti i uglavnom) odgovorilo je da je sigurnosna situacija veoma dobra na području HNK, 30% ih je odgovorilo da je neodlučno. Njih 24% se ne slaže a 16% uopće se ne slaže.

4. Postoje programi podrške u pogledu sigurnosti za sve mlade

Prema rezultatu anketiranih osoba 19% mladih (u potpunosti i uglavnom) smatra da ne postoje programi podrške u pogledu sigurnosti za sve mlade, dok njih 47% se izjasnilo da su neodlučni. 20% anketiranih se izjasnilo da se ne slažu ili da se uopće ne slažu 12%.

5. Bio/la sam žrtva nekih od oblika nasilja u porodici

Svega 8% mladih (u potpunosti i uglavnom) odgovorilo je da su bili žrtva nasilja u porodici, njih 11% se izjasnilo da su neodlučni. Njih 78% se izjasnilo da se uopće ne slažu da su bili žrtva nasilja u porodici, dok je njih 8% stava da se uglavnom ne slažu.

6. Kada bih bio/la žrtva nasilja u porodici , prijavio/la bih nasilje i zatražio/la zaštitu

62% mladih (u potpunosti i uglavnom) se izjasnilo se da bi prijavili nasilje u porodici i zatražili zaštitu. 23% izjasnilo se da su neodlučni, 6% da se uglavnom ne slažu a njih 8% da se uopće ne slažu.

7. Kada bih bio/la žrtva nasilja u porodici, ne bih prijavio/la nasilje zbog straha od stigmatizacije okoline i zbog nepovjerenja u institucije

21% mladih (u potpunosti i uglavnom) se izjasnilo se da ne bi prijavili nasilje u porodici zbog straha od stigmatizacije okoline i zbog nepovjerenja u institucije. 23% izjasnilo se da su neodlučni, 13% da se uglavnom ne slažu, a njih 40% da se uopće ne slažu.

8. Koliko često ste u posljednjoj školskoj godini čuli da je u vašoj školi ili u školi koja vam je poznata, nad učenikom izvršeno vršnjačko nasilje?

Svega 25% mladih izjasnilo se da nikada nisu čuli za vršnjačko nasilje u školi, njih 38% izjasnilo se da su čuli rijetko (1 ili 2 puta godišnje). 23% izjasnilo se, da su za vršnjačko nasilje čuli povremeno (1 ili 2 puta mjesečno). 6% mladih izjasnilo se da su čuli za vršnjačko nasilje redovno (1 ili 2 puta) sedmično, dok je 5 % anketiranih za vršnjačko nasilje čulo svakodnevno, što je izuzetno zabrinjavajuće.

9. Vršnjačko nasilje se najčešće događa

Alarmantan je podatak da je 25% mladih istaklo da se vršnjačko nasilje događa u školi, njih 28% da se događa van škole i 45% da se događa na internetu, što je izuzetno zabrinjavajući podatak.

10. Bio/la sam žrtva jednog ili više oblika vršnjačkog nasilja

Da su bili žrtva vršnjačkog nasilja odgovorilo je 16% anketiranih, a njih 74% da nisu bili žrtva vršnjačkog nasilja.

Poslije analize ankete koja je provedena na području HNK, važno je pokloniti pažnju sljedećim problemima, a to su:

- Vršnjačko nasilje u školi ili van škole i na internetu
- Needukovanost mladih u pogledu prava koja imaju, a ne koriste se njima

11. Podjela problema po bitnosti i hitnosti njihova rješavanja

Vrlo hitno, ali nebitno	Vrlo hitno i vrlo bitno
	<ul style="list-style-type: none">• Vršnjačko nasilje u školi ili van škole i na internetu• Huliganizam u navijačkim grupama
Nije ni hitno, ni bitno	Nije hitno, ali je bitno
	Needukovanost mladih u pogledu prava koja imaju, a ne koriste se njima

SWOT ANALIZA

SWOT analiza jedna je od najpoznatijih i osnovnih tehnika strateške analize unutar poslovnih sistema.

SWOT analiza analizira i identificira četiri aspekta, a to su: **S** Strengths (snage), **W** Weaknesses (slabosti), **O** Opportunities (prilike), **T** Threats (prijetnje). Posmatranjem vlastitih snaga i slabosti

u kombinaciji s prilikama i prijetnjama dolazimo do strateških saznanja kako bismo mogli poduzeti pravilne mjere i aktivnosti za postizanje ciljeva strateških područja u ovom dokumentu strateških pravaca i ciljeva Strategije za mlade 2023-2028.

Unutrašnji faktori SWOT analize | snage i slabosti // Strength, Weakness

Na unutrašnje faktore SWOT analize imamo neposredan uticaj, odgovorni smo za prilagodbu pojedinačnih dijelova na pravilan način. Što znači da se u slučaju unutrašnjih faktora nalazimo u području vlastitog uticaja.

Vanjski faktori SWOT analize | Prilike i prijetnje // Opportunities, Threats

Prilike i prijetnje odnose se na vanjske faktore nad kojima nemamo kontrolu i ne možemo direktno uticati, pa se ponekad možemo samo prilagoditi.

Dakle, postoje dva područja, jedno je područje uticaja, gdje imamo moć direktno uticati na sebe svojim djelovanjem, dok su drugi faktori van našeg područja uticaja i ne možemo ništa direktno učiniti, ali ih možemo fleksibilnošću okrenuti u svoju korist.

MLADI UTIČU NA SNAGE I SLABOSTI

MLADI SE PRILAGOĐAVAJU PRILIKAMA I PRIJETNJAMA

Tabela 15. Prikaz unutrašnjih i vanjskih faktora koji utiču na mlade unutar Strategije za mlade 2023-2028

	SNAGE (Strengths – S)	SLABOSTI (Weaknesses - W)
UNUTRAŠNJE OKRUŽENJE	<ul style="list-style-type: none">- Postojanje programa podrške mladim naučnicima- Postojanje programa za pripravnike- Postojanje velikog broja omladinskih organizacija- Preventivni programi u osnovnim i srednjim školama- Postojanje intersektoralnih participativnih preventivnih programa koji u sinergiji realizuju resor obrazovanja i sigurnosti- Postojanje visokoškolskih institucija (Univerzitet „Džemal Bijedić“ u Mostaru i Sveučilište u Mostaru) – mladi imaju mogućnost studiranja- Registrovani centri za socijalni rad u svim gradovima/općinama HNK- Postojanje zdravstvene infrastrukture (Klinički centar, bolnice)- Kantonalni Programi stipendiranja mlađih (studenti)- Postojanje obrazovne infrastrukture za razvoj IT sektora	<ul style="list-style-type: none">- Ne postoji Vijeće mlađih HNK- U HNK je prisutna depopulacija- Nedovoljna uključenost mlađih u kreiranju strateških dokumenata- Smanjenje broja učenika i studenata (osnovne škole, srednje škole, fakulteti)- Nedovoljan broj funkcionalnih programa praktične nastave u sistemu stručnog i tehničkog obrazovanja (nedovoljan broj kabinetova praktične nastave)- Nedovoljna spremnost mlađih za tržište rada- Nedovoljno razvijen sistem profesionalne orientacije/karijernog usmjeravanja za mlade- Nepovoljan poslovni ambijent na području HNK (otežan pristup kapitalu za osnivanje, rast i razvoj obrta i MSP, nepostojanje i/ili neadekvatna zakonska regulativa u oblasti MSP-a i obrta, spori i dugotrajni sudski i administrativni postupci) što demotivira mlade- Visok udio neprijavljenog poslovnog

	<ul style="list-style-type: none"> - Geografski položaj HNK - Postojanje Zračne luke Mostar-poveznice HNK sa regijom i svijetom - Spremnost društvene zajednice na usvajanje i provođenje programa koji će voditi do razumijevanja i prihvatanja različitosti - Spremnost mladih u aktivizmu i ekološkoj osviještenosti - Rast broja poslovnih subjekata, ukupnih prihoda, neto dobiti i broja zaposlenih, posebno u oblasti prerađivačke industrije i IT sektora HNK kao poticaj uključivanja mladih u ekonomski poduzetničke aktivnosti - Postojanje relevantnih zakonskih i podzakonskih akata koji regulišu oblast malog i srednjeg poduzetništva (MSP) u HNK kao poticaj mladih u poduzetništvu - Postojanje strateških okvira (Strategija razvoja MSP u HNK 2012.-2020. godine, Strategije razvoja jedinica lokalne samouprave HNK, te strategija na višim nivoima vlasti) u kojima je istaknuta problematika i ciljevi sa prioritetima i mjerama usmjerenih prema mladima - Postojanje kvalitetne i raznolike turističke resursne osnove (prirodno i kulturno materijalno i nematerijalno nasljeđe, UNESCO lokaliteti, vjerski turizam, očuvana priroda – Natura 2000 i sl.) i tradicija pružanja usluga u turizmu kao mogućnost poduzetničkih izazova mladih - Odgojno-obrazovni sistem raspolaže kvalitetnim kadrovima, kao i mrežom škola i institucija visokog obrazovanja - Raznovrsnost sportskih aktivnosti i klubova na području HNK s učešćem mladih - Uz postojanje sportsko-rekreativnih programa, postoji i visoka motivacija i entuzijazam za bavljenje sportom uz činjenicu da sportisti sa područja HNK bilježe vrhunske sportske rezultate - Razvijena mreža ustanova u kulturi, značajan ljudski potencijal u institucijama, udruženjima i pojedincima koji stvaraju kulturu i nude bogate lokalne programe kulturnih manifestacija, kao i organizovani i rasprostranjeni oblici očuvanja tradicije i savremene kulture kroz aktivnosti udruženja/ kulturno-umjetničkih društva 	<ul style="list-style-type: none"> - prometa (siva ekonomija) - demotivacija mladih - Nizak nivo za uključivanje u studentske projekte razmjene i nedovoljna podrška akademskoj mobilnosti mladih - Nedinamični programi obrazovanja koji ne prate potrebe tržišta rada i promjene i izazove okruženja - Nerazvijenost sistema neformalnog obrazovanja - Sistem obrazovanja neusklađen sa potrebama osoba sa invaliditetom - Korupcija i nepotizam pri zapošljavanju mladih - Problemi mladih u pronalasku prvog posla (50% mladih prvi put traži zaposlenje) - Visok nivo birokratskih prepreka za pokretanje vlastitog biznisa mladih - Nejednako razvijena poduzetnička infrastruktura u svim gradovima/općinama HNK - Manjak programa mentorstva i monitoringa, konsultantske pomoći i edukacije za poduzetničke poduhvate mladih - Loš ekonomski položaj mladih i nemogućnost zasnivanja bračne zajednice - Visok udio visokoobrazovanih nezaposlenih osoba u ukupnom broju nezaposlenih - Nedovoljna usklađenost programa obrazovnih institucija i potreba tržišta rada, te ponude i potražnje na tržištu rada - Veliki broj mladih nema vlastite prihode - Mobing na radnom mjestu - Odliv mozgova i trajni odlazak cijelih mladih porodica u inostranstvo - Velik broj mladih sa završenim prediplomskim i diplomskim studijem bez zaposlenja - Nedovoljno razvijena zdravstvena kultura, kultura redovnog pregleda - Mali broj mladih sa lošim položajem koji prima neku vrstu socijalne pomoći - Nedostatak programa subvencija pri kupovini prve nekretnine mladih - Veliki broj mladih bez perspektive stambenog zbrinjavanja - Pojava nasilja (porodično, vršnjačko, internet..) - Nedovoljna povezanost civilnog društva i različitih nivoa vlasti - Nizak nivo održivosti omladinskih organizacija
--	---	---

	u kojima učestvuju mladi	<ul style="list-style-type: none"> - Ne postoji jedinstvena baza/registar udruženja mladih na području HNK - Nizak nivo raznovrsnih programa slobodnog vremena mladih - Neusklađena i neadekvatna ulaganja u sport i kulturu prema potrebama mladih - Nerazvijena i nedovoljna sportska infrastruktura (stadioni, zatvoreni bazeni,...) - Volonterizam mladih slabo valorizovan i istaknut kao važan segment u razvoju ličnosti mlađe osobe - Nepostojanje dovoljnog broja međugradskih linija kojima bi se uticalo na prevenciju čestih saobraćajnih nesreća u kojima učestvuju mlađi - Neuvednačena razvijenost nevladinog sektora i nivoa omladinskog aktivizma - Manjak obrazovanih kadrova za rad u turizmu - Nepostojanje funkcionalnog sistema za upravljanje razvojem na nivou HNK (organizacioni sistem, ljudski kapaciteti, finansijski kapaciteti) - Nerazvijenost dijela društvene infrastrukture (obrazovna i kulturna infrastruktura) - Nedovoljno razvijena sportska infrastruktura na području HNK, u svim oblastima sporta, u većini slučajeva ne zadovoljava međunarodne i evropske standarde u kojima bi mlađi trebali biti uključeni
	PRILIKE (Opportunities - O)	PRIJETNJE (Threats – T)
VANJSKO OKRUŽENJE	<ul style="list-style-type: none"> - Veće uključivanje domaćih i međunarodnih (EU i drugih) fondova za sufinansiranje strateških intervencija HNK iz svih sektora u koji su imperativ ostanka mladih ljudi - Poticanje programa mobilnosti za učenike i studente - Posicioniranje Zračne luke Mostar kao regionalnog čvorišta za turistički zračni promet koji utiče na razvoj poduzetničke aktivnosti u koju bi se uključili mlađi - Završetak izgradnje bitnih infrastrukturnih projekata koji pogoduju privrednom razvoju HNK (koridor VC kroz BiH, državna saobraćajnica M17.3 Neum-Stolac i dalje prema Mostaru) čime će se privući potencijalni investitori i kreirati nova radna mjesta za mlađe - Razvoj sektora proizvodnje energije iz obnovljivih izvora, te razvoj zelene ekonomije 	<ul style="list-style-type: none"> - Atraktivnija radna mjesta u regiji i EU - Nepovoljni demografski trendovi (negativan prirodni priraštaj, povećanje udjela starijeg stanovništva u ukupnom broju stanovnika, smanjenje broja stanovnika na području HNK) - Politička i sigurnosna nestabilnost u BiH, sa posebnim osvrtom na problem Grada Mostara - Niska kupovna moć stanovništva - Poremećaji na globalnom tržištu uslijed COVID 19 pandemije i generalno negativan uticaj COVID 19 pandemije na privredni, ali i druge sektore. - Sporost u provođenju reformi i prilagođavanju EU standardima i Sporazumu o PP (posebno u donošenju propisa, koji su nekvalitetni i nedorečeni, što stvara teškoće u njihovoj primjeni, naročito u oblasti uprave, pravosuđa i obrazovanja) - Nesigurnost i nepovjerenje u pravni

<ul style="list-style-type: none"> - Razvoj sektora informacionih tehnologija i digitalizacije poslovanja kojima su potrebne kompetencije IT mlađih - Rastući interes za turizam u ruralnom prostoru - Prilika za uključivanje mlađih - Razvoj i jačanje institucija za podršku MSP-a (subjekti poduzetničke infrastrukture, razvojne agencije, centri i sl.) - Mogućnosti koje nudi međuopćinska, regionalna i međudržavna saradnja. - Široka bosansko-hercegovačka dijaspora i potencijali umrežavanja radi transfera znanja i tehnologija, te pristupa kapitalu prilikom mlađih - Praksa država članica EU u valorizaciji prirodnih resursa i kulturnih događaja kao turističkih destinacija (more, rijeke, planine, parkovi prirode) - Prakse primjene dualnog sistema obrazovanja u EU i regiji - Globalizacija naučnih radnika, te međunarodne razmjene studenata i učenika putem EU programa s ciljem povećanja poduzetničkih i inovativnih kapaciteta mlađih - Programi međuuniverzitetske saradnje/razmjene u oblasti inovacija - Projekti zapošljavanja i samozapošljavanja kroz razvoj omladinskog i socijalnog poduzetništva - Međunarodni razvojni programi EU i drugih donatora (SIDA, USAID, itd) 	<ul style="list-style-type: none"> - sistem potencijalnih ulagača zbog stalne promjenjivosti zakonskih okvira - Nezainteresovanost viših nivoa vlasti za osmišljeno poticanje privrednog razvoja i specifičnih potreba lokalnih zajednica (nema posebnih programa podrške). - Nepostojanje prostornih planova u svim JLS - Prisutnost korupcije u različitim sferama života - Nepovoljne globalne monetarne politike - Inertnost provođenja mjera koje se tiču EU integracija na državnom nivou što vodi nezadovoljstvu mlađih i napuštanju zemlje - Nizak nivo stranih investicija - Nedovoljno ulaganje sa viših nivoa vlasti u oblasti obrazovanja, kulture i sporta - Nedostatak omladinske politike na državnom nivou
--	---

VIZIJA PREMA MLADIMA HNK

Vizija predstavlja idealnu sliku budućnosti kakvu priželjkujete za svoje društvo i zajednicu. Vizija treba biti u skladu s dugoročnim ciljevima i predstavlja ono čemu se teži i ishodište svih aktivnosti koje se poduzimaju u svrhu njenog ostvarenja.

Vizija HNK u kontekstu politike prema mlađima, definisana je na sljedeći način:

HNK je društvo po mjeri mlađih u kojem se potiče trend kontinuiranog unaprjeđenja kvalitete života i uslova za razvoj punih potencijala mlađih

MLADI SU SADAŠNOST

Mladi kreiraju omladinske politike u HNK-HNZ

STRATEŠKI CILJEVI I INDIKATORI

Proces ostvarivanja vizije nije moguć bez prepoznavanja strateških ciljeva, koji su prvi nivo u operacionalizaciji vizije. Starteški ciljevi proizilaze iz situacione analize (SWOT), kao i strateških pitanja koja su se postavila kroz izradu strategije.

Strateški ciljevi proizlaze iz strateških pitanja, prepoznatih na sastancima radnih grupa (radionicama, javnim raspravama), kvantitativnom i kvalitativnom analizom ispitivanja stavova mladih i same situacione analize (SWOT analiza). Strateški ciljevi predstavljaju širu grupu srodnih ciljeva koji su vidljivi i u samoj viziji. Da bismo osigurali efikasno strateško djelovanje, potrebno je realno odrediti strateške ciljeve koji će pokriti sve aspekte vizije strategije. Bitno je da broj starteških ciljeva ne bude veliki. Strateški cilj je cilj najvišeg nivoa koji utiče na sveukupni pravac razvoja, kvalitete i zadovoljstva mladih i predstavlja jasan smjer kretanja u dugoročnom periodu.

U ovom dijelu Strategije mladih HNK za period 2023-2028. godina daje se razvojna perspektiva mladih ogledana u viziji strategije mladih HNK. Strateška platforma MLADIH HNK temelji se na **ČETIRI** strateška cilja, koji osiguravaju sinergijske efekte između područja koja utiču na kvalitetu i zadovoljstvo mladih.

CILJ 1 – Promocija i unaprjeđenje programa zapošljavanja mladih i usmjeravanje stambene politike za mlade

CILJ 2 - Unaprjeđenje uslova za ostvarivanje prava mladih iz oblasti socijalne i zdravstvene zaštite

CILJ 3 - Poboljšati aktivno i kreativno slobodno vrijeme i mobilnost mladih u sigurnom okruženju

CILJ 4 - Promicanje važnosti odgojno-obrazovnog sistema i kulturno-umjetničkog aktivizma mladih u cilju doprinosa ekonomskom i društvenom razvoju HNK

CILJ 1 -Promocija i unaprjeđenje programa zapošljavanja mladih i usmjeravanje stambene politike za mlade

CILJ 2 - Unaprjeđenje uslova za ostvarivanje prava mladih iz oblasti socijalne i zdravstvene zaštite

**STRATEGIJA
MLADIH HNK
2023-2028**

CILJ 3- Poboljšati aktivno i kreativno slobodno vrijeme i mobilnost mladih u sigurnom okruženju

CILJ 4 Promocija važnosti odgojno- obrazovnog sistema i kulturno-umjetničkog aktivizma mladih u cilju doprinosa ekonomskom i društvenom razvoju HNK

STRATEŠKI CILJ 1.

PROMOCIJA I UNAPRJEĐENJE PROGRAMA ZAPOŠLJAVANJA MLADIH I USMJERAVANJE STAMBENE POLITIKE ZA MLADE

1. STRATEŠKI CILJ : Promocija i unaprjeđenje programa zapošljavanja mladih i usmjeravanje stambene politike za mlade	
1.1. PRIORITET	Mladi nakon uspješno završenog školovanja uspješno pronalaze prvo radno iskustvo, obavljanje pripravničkog staža i/ili se samozapošljavaju
1.1.1. MJERA	Kreiranje specijalnih programa za karijernu orijentaciju
AKTIVNOSTI	-Analiza postojećih programa/radionica za karijernu orijentaciju u osnovnim/srednjim školama; -Analiza tržišta rada i kreiranje idejnog plana i programa za izradu programa za karijernu orijentaciju; -Izrada plana aktivnosti; -Provodenje programa;

PERIOD PROVOĐENJA	2023-2028
NADLEŽNA INSTITUCIJA	Ministarstvo obrazovanja, nauke, kulture i sporta, Ministarstvo privrede HNK
PARTNERI U PROVOĐENJU	Osnovne škole, srednje škole, omladinske organizacije, gradske/opštinske institucije, vijeća mlađih, Služba za zapošljavanje HNK
FINANSIJSKI OKVIR	Postojeća budžetska sredstva
MOGUĆI INDIKATORI	<ul style="list-style-type: none"> - Za 10% veći broj mlađih svake školske godine upisuje srednje škole koje nude smjerove, čiji su NPP usklaćeni sa potrebama tržišta rada - Za 10% veći broj mlađih osposobljava se za obavljanje deficitarnih zanimanja - Za 10% smanjena stopa nezaposlenosti mlađih u HNK
CILJNA GRUPA	Mladi
KRAJNJI KORISNICI	Mladi koji pohađaju osnovnu ili srednju školu
1.1.2. MJERA	Finansijska pomoć mlađima pri plaćanju doprinosa
AKTIVNOSTI	<ul style="list-style-type: none"> - Sufinansiranje plaćanja doprinosa za mladu osobu u iznosu od 75% za prvih 12 mjeseci rada; - Sufinansiranje plaćanja doprinosa za mladu osobu u iznosu od 50% za drugih 12 mjeseci rada; - Sufinansiranje plaćanja doprinosa za mladu osobu u iznosu od 25% za trećih 12 mjeseci rada;
PERIOD PROVOĐENJA	2023-2028
NADLEŽNA INSTITUCIJA	Vlada HNK, Ministarstvo obrazovanja, nauke, kulture i sporta HNK, Ministarstvo privrede HNK, Služba za zapošljavanje HNK
PARTNERI U PROVOĐENJU	Poslodavci, mlađi, gradovi/opštine
FINANSIJSKI OKVIR	Postojeća budžetska sredstva
MOGUĆI INDIKATORI	<ul style="list-style-type: none"> - Smanjenje stope nezaposlenosti kod mlađih ZA 10% - Smanjenje stope odlaska mlađih ZA 10%
CILJNA GRUPA	Mladi
KRAJNJI KORISNICI	Mladi koji su u potrazi za zaposlenjem ili rade
1.1.3. MJERA	Kreiranje i unapređenje postojećih programa zapošljavanja i samozapošljavanja u HNK, te dokvalifikacije i prekvalifikacije po mjeri mlađih, kroz uključivanje poslodavaca i mlađih u kreiranje istih
AKTIVNOSTI	<ul style="list-style-type: none"> -Analiza postojećih programa zapošljavanja i samozapošljavanja, te kreiranje programa dokvalifikacije i prekvalifikacije i sačinjavanje izvještaja o navedenoj analizi; -Detaljna analiza potreba tržišta rada; -Na osnovu izvještaja raditi na uključivanju mlađih u sam proces kreiranja i/ili usavršavanja programa zapošljavanja i samozapošljavanja, te dokvalifikacije i prekvalifikacije mlađih -Raditi na promociji programa kroz saradnju sa mlađima -Saradnja sa poslodavcima prilikom svake od faza
PERIOD PROVOĐENJA	2023-2028
NADLEŽNA INSTITUCIJA	Vlada HNK, Ministarstvo zdravstva, rada i socijalne zaštite HNK, Ministarstvo obrazovanja, nauke, kulture i sporta HNK, Ministarstvo privrede HNK, Federalni zavod za zapošljavanje
PARTNERI U PROVOĐENJU	Poslodavci, mlađi, gradovi i opštine, obrazovne ustanove, Služba za zapošljavanje HNK
FINANSIJSKI OKVIR	Okvirno 3.500.000,00 KM+0.5% povećanje svake naredne godine u skladu sa povećanjem životnog standarda-Program zapošljavanja pripravnika
MOGUĆI INDIKATORI	<ul style="list-style-type: none"> - Veći broj mlađih i poslodavaca se prijavljuje na programe - Veći broj mlađih nakon programa dobije priliku za zaposlenje - Veći broj mlađih poduzetnika
CILJNA GRUPA	Mladi
KRAJNJI KORISNICI	Mladi bez radnog iskustva i oni koji su u potrazi za zaposlenjem

1.2. PRIORITET	Mladi dobivaju podršku od HNK u stambenom zbrinjavanju
1.2.1. MJERA	Oslobađanje mlađih obaveze uplate poreza na prvu nekretninu
AKTIVNOSTI	- Ministarstvo finansija HNK pripremi izmjenu i dopunu Zakona o prometu nekretnina, kroz koji će se osloboditi mlađe do 35 godine, plaćanja poreza od 5% na promet prve nekretnine - Skupština HNK usvaja izmjenu i dopunu zakona
PERIOD PROVOĐENJA	2024-2028
NADLEŽNA INSTITUCIJA	Vlada HNK, Skupština HNK
PARTNERI U PROVOĐENJU	Jedinice lokalnih samouprava, Vlada FBiH
FINANSIJSKI OKVIR	Okvirno 100.000,00 KM od 2024. godine
MOGUĆI INDIKATORI	- Broj kupo-prodaja prve nekretnine na području HNK - Broj kupo-prodaja građevinskih zemljišta za izgradnju stambenih objekata na području HNK
CILJNA GRUPA	Mladi (18-35)
KRAJNJI KORISNICI	Mladi pojedinci ili bračni parovi koji kupuju prvu stambenu nekretninu
1.2.2. MJERA	Kreiranje fonda za subvenciju kupovine prve nekretnine mlađim osobama
AKTIVNOSTI	- Kreiranje posebne stavke u budžetu HNK kao „Fond za subvencije stambenih kredita“ - Donošenje „Pravilnika“ o upotrebi Fonda za subvencije - raspisivanje Javnog poziva, putem kojeg bi se delegiralo općinama/gradovima u HNK finansijska podrška namjenski za subvencije mlađima - subvencioniranje dijela troška kupovine prve nekretnine mlađim parovima ili pojedincima, temeljem kriterija utvrđenih Pravilnikom o fondu
PERIOD PROVOĐENJA	2025-2028
NADLEŽNA INSTITUCIJA	Vlada HNK, Ministarstvo finansija
PARTNERI U PROVOĐENJU	Jedinice lokalnih samouprava, Vlada FBiH
FINANSIJSKI OKVIR	Okvirno 150.000,00 KM
MOGUĆI INDIKATORI	- Broj kupo-prodaja prve nekretnine na području HNK - Broj kupo-prodaja građevinskih zemljišta za izgradnju stambenih objekata na području HNK - Broj aplikacija na Javni poziv za subvenciju
CILJNA GRUPA	Mladi (18-35)
KRAJNJI KORISNICI	Mladi pojedinci ili bračni parovi koji kupuju prvu nekretninu

STRATEŠKI CILJ 2.

UNAPRJEĐENJE USLOVA ZA OSTVARIVANJE PRAVA MLAĐIH IZ OBLASTI SOCIJALNE I ZDRAVSTVENE ZAŠTITE

2. STRATEŠKI CILJ: Unaprjeđenje uslova za ostvarivanje prava mlađih iz oblasti socijalne i zdravstvene zaštite	
2.1. PRIORITET	UVEZAN SISTEM PODRŠKE I POMOĆI MLAĐIMA S PODRUČJA HNK KOJIM SE SPRJEČAVA DISKRIMINACIJA I ISKLJUČENOST, TE PREVENIRAJU POTEŠKOĆE S KOJIMA SE MLAĐI SUSREĆU U SEGMENTIMA OSTVARIVANJA PRAVA IZ OBLASTI SOCIJALNE ZAŠTITE
2.1.1. MJERA	Informisati mlađe o njihovim pravima i unaprijediti programe pomoći i podrške mlađih iz socijalnih kategorija u skladu sa pravima definisanim zakonima.

AKTIVNOSTI	<ul style="list-style-type: none"> - Zapošljavanje psihologa, defektologa i socijalnih radnika u škole radi informiranja, djelovanja i preveniranja - Povećan broj zaposlenih socijalnih radnika u CZSR - Edukacija mladih o ustanovama koje pružaju usluge iz oblasti pravne pomoći i prava koja mogu ostvariti - Organizovati dane otvorenih vrata relevantnih institucija - Potpisani protokol postupanja relevantnih institucija u slučaju društveno neprihvatljivog ponašanja - Uključivanje mladih iz sistema socijalne zaštite u društvo
PERIOD PROVOĐENJA	2023.-2028.
NADLEŽNA INSTITUCIJA	Ministarstvo zdravstva rada i socijalne zaštite HNK, Ministarstvo obrazovanja, nauke, kulture i sporta HNK,
PARTNERI U PROVOĐENJU	Zavod za zapošljavanje HNK Centar za socijalni rad, MUP HNK,
FINANSIJSKI OKVIR	Postojeća budžetska sredstva, uz planiranje novih, u skladu sa potrebama mladih
MOGUĆI INDIKATORI	<ul style="list-style-type: none"> -Broj zaposlenih psihologa, defektologa i socijalnih radnika u školama -Broj zaposlenih socijalnih radnika u CZSR/broj stanovnika - Broj institucija koje su organizovale dane otvorenih vrata - Broj mladih s društveno neprihvatljivim ponašanjem koji su uz pomoć Protokola o postupanju uspješno reintegrirani u zajednicu - Broj OSI integriranih u društvo -Broj korisnika socijalnih davanja
CILJNA GRUPA	Mladi
KRAJNJI KORISNICI	Studenti i mladi u stanju socijalne potrebe
2.1.2. MJERA	Unaprjeđenje mehanizama i kreiranje programa kojima se omogućava sufinsaniranje školarina i stipendija za mlade iz sistema socijalne brige
AKTIVNOSTI	<ul style="list-style-type: none"> - mlade osobe u stanju potrebe oslobođene plaćanja školarine - omogućeni besplatni udžbenici za mlade iz socijalno ugroženih porodica - stipendiranje mladih u stanju potrebe - jednokratne pomoći za troškove mlađima u stanju potrebe
PERIOD PROVOĐENJA	2023.-2028.
NADLEŽNA INSTITUCIJA	Ministarstvo zdravstva rada i socijalne zaštite HNK, Ministarstvo obrazovanja, nauke, kulture i sporta HNK,
PARTNERI U PROVOĐENJU	Centri za socijalni rad, osnovne i srednje škole, visokoškolske ustanove
FINANSIJSKI OKVIR	4.300.000,00 KM postojeca budžetska stavka za stipendije i subvencije smještaja u studentski dom + Grant škola za nabavku udžbenika
MOGUĆI INDIKATORI	<ul style="list-style-type: none"> Broj odobrenih stipendija za mlade iz kategorije socijalne potrebe Broj mladih koji su dobili besplatne udžbenike za osnovno školsko i srednjoškolsko obrazovanje Broj mladih koji su oslobođeni plaćanja školarine
CILJNA GRUPA	Mladi
KRAJNJI KORISNICI	Mladi iz sistema socijalne zaštite
2.1.3. MJERA	Kreiranje programa zapošljavanja i stambenog zbrinjavanja mladih koji izlaze iz Ustanova socijalne zaštite.
AKTIVNOSTI	<ul style="list-style-type: none"> - Zapošljavanje mlade osobe koja izlazi iz Ustanove socijalne zaštite - Omogućavanje alternativnog smještaja mladoj osobi koja izlazi iz Ustanove socijalne zaštite
PERIOD PROVOĐENJA	2023-2028.
NADLEŽNA INSTITUCIJA	Vlada HNK, Ministarstvo zdravstva rada i socijalne zaštite HNK, Zavod za zapošljavanje HNK,
PARTNERI U PROVOĐENJU	Gradovi/općine, Odjeli za stambeno zbrinjavanje
FINANSIJSKI OKVIR	Postojeća budžetska sredstva, uz planiranje novih, u skladu sa potrebama mladih
MOGUĆI INDIKATORI	<ul style="list-style-type: none"> Broj izgrađenih stanova socijalnog stanovanja Broj mladih zaposlenih nakon izlaska iz Domova

	Broj mladih kojima je pružen alternativni smještaj Broj mladih kojima je prestala potreba za alternativnim smještajem
CILJNA GRUPA	Mlade osobe
KRAJNJI KORISNICI	Mladi iz sistema socijalne brige
2.1. PRIORITET	JAČATI SISTEM ZDRAVSTVENE ZAŠTITE MLADIH
2.1.1. MJERA	Razviti i unaprijediti programe promocije zdravih stilova života kod mladih
AKTIVNOSTI	<ul style="list-style-type: none"> - Izrada edukativnih materijala i medijska promocija zdravih stilova života među mlađim ljudima, - Održavanje stručnih radionica u svrhu poticanja pozitivnih životnih vrijednosti, - Zdravstvena edukacija mladih o štetnim navikama konzumiranja duhana i alkohola, te faktorima rizika za zdravlje - Programi edukacije mladih i roditelja o rizicima za razvoj ovisnosti, o štetnosti psihoaktivnih tvari, fazama razvoja i mogućnostima ranog otkrivanja ovisnosti, - Izrada i distribucija edukativnih materijala, te održavanje stručnih radionica na temu važnosti fizičke aktivnosti, zdrave prehrane i prevencije pretilosti.
PERIOD PROVOĐENJA	2023.-2028.
NADLEŽNA INSTITUCIJA	Ministarstvo zdravstva, rada i socijalne zaštite HNK, Ministarstvo obrazovanja, nauke, kulture i sporta HNK
PARTNERI U PROVOĐENJU	Domovi zdravlja, Centar za prevenciju i vanbolničko liječenje ovisnosti, osnovne i srednje škole, visokoobrazovne institucije
FINANSIJSKI OKVIR	Postojeća budžetska sredstva predviđena za realizaciju preventivnih programa
MOGUĆI INDIKATORI	<ul style="list-style-type: none"> -Broj štampanih i distribuiranih edukativnih materijala promocije zdravih stilova života -Broj održanih stručnih radionica na temu zdravih stilova života i prevencije pretilosti -Broj učenika/studenata obuhvaćenih programima edukacije o štetnosti konzumiranja alkohola i duhanskih proizvoda -Broj realiziranih programa prevencije ovisnosti među mlađima i roditeljima
CILJNA GRUPA	Mlade osobe između 15 i 30 godina
KRAJNJI KORISNICI	Učenici, studenti
2.1.2. MJERA	Razvoj holističkih programa preventivne zaštite zdravlja mladih
AKTIVNOSTI	<ul style="list-style-type: none"> - Edukacija i podizanje svijesti mladih, roditelja i nastavnika kroz formalno i neformalno obrazovanje o programima promocije zdravlja, prevencije i mentalne higijene, te važnosti pravovremene zdravstvene zaštite, - Unaprijediti sistem praćenja razvoja mladih i preventivnih pregleda, - Razvijanje novih i unapređenje postojećih programa zaštite mentalnog zdravlja mladih, - Razvijanje i promocija programa među mlađima, roditeljima i nastavnicima o pružanju podrške i pomoći mlađima poslije traumatskih događaja, - Razvijanje i promocija programa edukacije mladih vezano uz spolno prenosive bolesti i unapređenje reproduktivnog zdravlja - Ostvarivanja prava svih mladih (15-30) na zdravstveno osiguranje - Izrada i distribucija edukativnih materijala na temu načina ostvarivanja prava svih mladih na zdravstveno osiguranje
PERIOD PROVOĐENJA	2023-2028
NADLEŽNA INSTITUCIJA	Ministarstvo zdravstva, rada i socijalne zaštite HNK, Ministarstvo obrazovanja, nauke, kulture i sporta HNK

PARTNERI U PROVOĐENJU	Domovi zdravlja, Centar za mentalno zdravlje, osnovne i srednje škole, visokoobrazovne institucije, NVO
FINANSIJSKI OKVIR	Postojeća budžetska sredstva predviđena za realizaciju zdravstvenih i preventivnih programa, poštujući odredbe Konvencije o ljudskim pravima i člana 25. Zakona o zdravstvenom osiguranju
MOGUĆI INDIKATORI	-Broj štampanih i distribuiranih letaka i drugih edukativnih materijala o zdravstvenim uslugama -Broj mladih osoba obuhvaćenih preventivnim pregledima - Broj realizovanih programa o očuvanju mentalnog zdravlja -Broj realizovanih programa zaštite reproduktivnog zdravlja i edukacije o spolno prenosivim bolestima
CILJNA GRUPA	Mlade osobe između 15 i 30 godina
KRAJNJI KORISNICI	Učenici, studenti

STRATEŠKI CILJ 3.

POBOLJŠATI AKTIVNO I KREATIVNO SLOBODNO VRIJEME I MOBILNOST MLADIH U SIGURNOM OKRUŽENJU

3. STRATEŠKI CILJ: Poboljšati aktivno i kreativno slobodno vrijeme i mobilnost mladih u sigurnom okruženju	
3.1. PRIORITET	Aktivno i kreativno provođenje slobodnog vremena
3.1.1. MJERA	Unaprijediti uslove i mogućnosti za rekreativno bavljenje mladih sportom
AKTIVNOSTI	- Mjera će se realizovati kroz analizu postojećeg stanja školskih sportskih objekata sa aspekta sigurnosti i unapređenja i osiguranja sredstva za realizaciju. - Izgraditi novu i nadograditi postojeću sportsko-rekreativnu infrastrukturu (biciklističku infrastrukturu, staze za trčanje, parkovi za vježbanje).
PERIOD PROVOĐENJA	2023-2028
NADLEŽNA INSTITUCIJA	Vlada HNK, Ministarstvo obrazovanja, nauke, kulture i sporta HNK
PARTNERI U PROVOĐENJU	Općinski/gradski sportski savezi, udruženja građana, obrazovne institucije, međunarodni EU fondovi
FINANSIJSKI OKVIR	Postojeća budžetska sredstva, uz planiranje novih, u skladu sa potrebama mladih
MOGUĆI INDIKATORI	-Iznos tekućih ulaganja u poboljšanje prostornih uslova školski sportskih objekata i sportskih površina u HNK -Broj izgrađenih sportskih objekata na području HNK
CILJNA GRUPA	Mladi HNK
KRAJNJI KORISNICI	Školska populacija, studenti, osobe sa invaliditetom
3.1.2. MJERA	Informiranost o značaju aktivnog i kreativnog provođenja slobodnog vremena na zdravlje mladih
AKTIVNOSTI	Mjera će se realizovati kroz sufinansiranje programa (seminari, konferencije, radionice, sportske, kulturne aktivnosti) u vezi sa promocijom aktivnog i kreativnog provođenja slobodnog vremena.
PERIOD PROVOĐENJA	2023-2028
NADLEŽNA INSTITUCIJA	Vlada HNK, Ministarstvo obrazovanja, nauke, kulture i sporta HNK
PARTNERI U PROVOĐENJU	Ministarstvo zdravstva, rada i socijalne zaštite HNK, općinski/gradski sportski savezi, udruženja građana, obrazovne institucije, međunarodni EU fondovi
FINANSIJSKI OKVIR	Postojeća budžetska sredstva, uz planiranje novih, u skladu sa potrebama mladih

MOGUĆI INDIKATORI	<ul style="list-style-type: none"> -Broj realizovanih programa/projekata o značaju aktivnog i kreativnog provođenja slobodnog vremena -Broj mladih uključenih u programe/projekte o značaju aktivnog i kreativnog provođenja slobodnog vremena
CILJNA GRUPA	Mladi HNK
KRAJNJI KORISNICI	Školska populacija, studenti, osobe sa invaliditetom
3.1.3. MJERA	Podrška realizacije sportsko rekreativnih takmičenja i događaja
AKTIVNOSTI	<ul style="list-style-type: none"> -Sufinansiranje školskih sportskih takmičenja na nivou HNK -Sufinansiranje studentskih sportskih takmičenja na nivou HNK -Sufinansiranje sportsko rekreativnih aktivnosti na otvorenom prostoru. -Sufinansiranje sportsko-rekreativnih manifestacija za osobe sa invaliditetom -Subvencionirati članstvo mladih iz socijalno ugroženih grupa u sportskim klubovima/ udruženjima. -Podrška u osnivanju Sportskog saveza na nivou HNK
PERIOD PROVOĐENJA	2023-2028
NADLEŽNA INSTITUCIJA	Vlada HNK, Ministarstvo obrazovanja, nauke, kulture i sporta HNK
PARTNERI U PROVOĐENJU	Općinski/gradski sportski savezi, udruženja građana, obrazovne institucije, međunarodni EU fondovi
FINANSIJSKI OKVIR	Postojeća budžetska sredstva, uz planiranje novih, u skladu sa potrebama mladih
MOGUĆI INDIKATORI	<ul style="list-style-type: none"> -Broj održanih sportskih takmičenja učenika srednjih škola i studenata -Broj studenata- volontera u sportskim klubovima -Broj novih mladih članova sportskih klubova na području HNK -Broj sportskih klubova za osobe sa invaliditetom na području HNK -Broj uključenih mladih u sportskim klubovima iz socijalno ugroženih grupa. - Osnivanje Sportskog saveza na nivou HNK
CILJNA GRUPA	Mladi HNK
KRAJNJI KORISNICI	Školska populacija, studenti, osobe sa invaliditetom
3.2. PRIORITET	Podsticanje mladih na veću mobilnost u društvu i postizanje visokog nivoa sigurnosti.
3.2.1. MJERA	Unapređenje kapaciteta postojećih i budućih organizacija za mlade.
AKTIVNOSTI	<ul style="list-style-type: none"> -Podrška osnivanju općinskih/gradskih vijeća mladih za općine/gradove koji nemaju Vijeće mladih. -Iniciranje i podrška osnivanju Vijeća mladih HNK. -Sufinansiranje i podrška programa i projekata omladinskih organizacija na području HNK
PERIOD PROVOĐENJA	2023-2028. godina
NADLEŽNA INSTITUCIJA	Vlada HNK, Ministarstvo obrazovanja, nauke, kulture i sporta HNK
PARTNERI U PROVOĐENJU	Lokalne vlasti, međunarodni EU fondovi
FINANSIJSKI OKVIR	Postojeća budžetska sredstva, uz planiranje novih, u skladu sa potrebama mladih (100.000,00 KM-grant za sufinsaniranje projekata iz omladinskog sektora)
MOGUĆI INDIKATORI	<ul style="list-style-type: none"> - Povećan broj omladinskih organizacija - Broj finansiranih i realizovanih zajedničkih projekata između lokalnih vlasti i omladinskih organizacija - Osnivanje Vijeća mladih HNK
CILJNA GRUPA	Mlade osobe na području HNK
KRAJNJI KORISNICI	Omladinske organizacije na području HNK, mladi, student, učenici.
3.2.2. MJERA	Podizanje znanja i svijesti mladih o vršnjačkom nasilju, nasilju na internetu, huliganizmu i diskriminaciji po bilo kojoj osnovi
AKTIVNOSTI	<ul style="list-style-type: none"> - Podrška projektima koji za cilj imaju edukovanje mladih osoba o tome šta je to vršnjačko nasilje, da ga prepoznaju te kako da djeluju da bi se ta pojava spriječila ili pak smanjila

	<ul style="list-style-type: none"> - Organizovanje predavanja od strane nadležnih policijskih institucija u odgojno-obrazovnim ustanovama za sve mlade osobe na temu huliganstvo kao neprihvatljiv oblik društvenog ponašanja - Uključivanje Centra za socijalni rad kako bi se pružila podrška osobama koje su žrtva huliganizma, kako i pomoći osobama koje su počinjenici huliganizma sa ciljem njihove uspješne reintegracije u društvo.
PERIOD PROVOĐENJA	2023-2028. godina
NADLEŽNA INSTITUCIJA	Ministarstvo obrazovanja, nauke, kulture i sporta HNK, Ministarstvo unutrašnjih poslova HNK
PARTNERI U PROVOĐENJU	Centar za socijalni rad, odgojno-obrazovne institucije.
FINANSIJSKI OKVIR	Postojeća budžetska sredstva, uz planiranje novih, u skladu sa potrebama mlađih
MOGUĆI INDIKATORI	<ul style="list-style-type: none"> - Broj podržanih programa/projekata koji se odnose na prevenciju vršnjačkog nasilja, nasilja na internetu, huliganizma i diskriminacije po bilo kojoj osnovi. -Smanjen broj prijava od strane nadležnih institucija o vršnjačkom nasilju, internet nasilju, huliganizmu ili diskriminaciji po bilo kojem osnovu.
CILJNA GRUPA	Mladi HNK
KRAJNJI KORISNICI	Učenici srednjih škola na području HNK, studenti, navijačke grupe.

STRATEŠKI CILJ 4.

PROMOCIJA VAŽNOSTI ODGOJNO-OBRASOVNOG SISTEMA I KULTURNO-UMJETNIČKOG AKTIVIZMA MLADIH U CILJU DOPRINOSA EKONOMSKOM I DRUŠTVENOM RAZVOJU HNK

4. STRATEŠKI CILJ: Promicanje važnosti odgojno-obrazovnog sistema i kulturno-umjetničkog aktivizma mlađih u cilju doprinosa ekonomskom i društvenom razvoju HNK	
4.1. PRIORITET	Unaprijediti odgojno-obrazovni sistem i naučni razvoj na području HNK
4.1.1. MJERA	<p>Poboljšati kvalitet srednjeg i visokog obrazovanja</p> <p>Cilj mjeru: unaprijediti kvalitet srednjeg i visokog obrazovanja temeljen na razvojnim strategijama, provođenjem kurikularne reforme bazirane na ishodima učenja, jačanje učesnika odgojno-obrazovnog procesa, izgradnjom, podrškom realizaciji Strategije razvoja Univerziteta i Sveučilišta na području HNK, rekonstrukcijom i opremanjem objekata odgojno-obrazovnih ustanova uz kontinuirano poticanje inkluzivnog obrazovanja, te uskladiti odgojno-obrazovni sistem sa potrebama tržišta rada.</p>
AKTIVNOSTI	<ul style="list-style-type: none"> -Izrada i implementacija Startegije obrazovanja i nauke HNK; -Strategija za uključivanje djece sa poteškoćama u razvoju u redovan odgojno-obrazovni proces (nakon isteka 2018-2025); -Podrška implementaciji projekata, mjera i ciljeva Strategije razvoja Univerziteta i Sveučilišta za period 2022-2027. godina; -Kurikularna reforma – NPP bazirani na ishodima učenja (Izrada NPP baziranih na ishodima učenja za sva zanimanja i profile srednjih škola; Bazična obuka nastavnog osoblja o primjeni NPP na bazi ishoda učenja; Primjena NPP-a na bazi ishoda učenja; nastavak

	<p>podrške u opremanju kabineta praktične nastave; Evaluacija programa obuke i rezultata učenja i rada škola i mjere za poboljšanje);</p> <ul style="list-style-type: none"> -Izraditi, promovisati i implementirati Programe za rad sa nadarenom i talentovanom djecom; Kreirati i implementirati programe osposobljavanja profesora/nastavnika za prepoznavanje nadarenih i talentovanih učenika i rad sa njima; Osigurati adekvatnu opremu, literaturu i pristup digitalnim alatima i resursima; Unaprijediti vannastavne i slobodne aktivnosti, sekcije, takmičenja, festivalе, manifestacije, radionice i slično; -Materijalno tehničko opremanje odgojno-obrazovnih ustanova; -Stimulisanje upisa učenika u tehničke i stručne škole putem stipendiranja; -Podizanje kvaliteta srednjoškolskog odgoja i obrazovanja u stručnim školama; podržati projekte modernizacije opreme potrebne za izvođenje praktičnog djela nastave; -Preduzeti potrebne radnje i aktivnosti na zakonskom regulisanju, implementaciji i promociji sistema dualnog obrazovanja; -Preduzeti aktivnosti u svrhu uspostavljanja i održavanja kontinuirane saradnje između sektora obrazovanja i tržista rada (poslodavaca); -Kreirati upisnu politiku HNK prema potrebnim profilima radnika na tržištu rada, subvencionirati i poticati poslovne subjekte na omogućavanje obavljanja učeničke i studentske prakse; -Jačati postojeći sistem stipendiranja učenika i studenata; -Preduzeti aktivnosti na izradi i implementaciji Plana infrastrukturnog prilagođavanja objekata potrebama mladih sa invaliditetom za neometan pristup i kretanje unutar odgojno-obrazovnih institucija.
PERIOD PROVOĐENJA	2023 – 2028. godina
NADLEŽNA INSTITUCIJA	Vlada HNK, Ministarstvo obrazovanja, nauke, kulture i sporta HNK
PARTNERI U PROVOĐENJU	Srednje škole na području HNK; Sveučilište u Mostaru i Univerzitet "Džemal Bijedić" u Mostaru; Pedagoški zavod; Zavod za školstvo HNK; Obrtnička komora HNK; Organizacije civilnog društva, međunarodni EU fondovi
FINANSIJSKI OKVIR	Postojeća budžetska sredstva, uz planiranje novih, u skladu sa potrebama mladih
MOGUĆI INDIKATORI	<ul style="list-style-type: none"> - Usvojena Startegija obrazovanja HNK; - Usvojen Zakon o dualnom obrazovanju HNK; - Uspostavljeni Programi za rad sa nadarenim i talentovanim učenicima/studentima; - Povećan broj učenika/studenata uključenih u programe stipendiranja; - Povećan broj učenika/studenata upisanih u škole/fakultete za deficitarna zanimanja; - Broj izgrađenih, rekonstruisanih i opremljenih objekata odgojno-obrazovnih ustanova; - Broj škola koje koriste e-dnevниke; - Broj implementiranih nastavnih planova i programa na bazi ishoda učenja za sve nivo obrazovanja; - Broj zaključenih sporazuma o saradnji sa poslovnim subjektima, vladinim i nevladinim sektorom na području HNK u svrhu obavljanja učeničke/studentske prakse.
CILJNA GRUPA	Učenici srednjih škola, studenti; nastavno osoblje; građani.
KRAJNJI KORISNICI	Srednjoškolci i studenti.
4.1.2. MJERA	Jačanje naučno-istraživačkih kapaciteta visokoobrazovnih

	institucija Cilj mjere: modernizirati institucije i programe kako bi se mogli prilagoditi potrebama savremenog ekonomsko-privrednog prosperiteta koji utiče na kvalitetu života građana. Ulaganjem u nauku, digitalizacijom, poticanjem upotrebe informacijskih tehnologija i inovacija stvara se savremeni tehnološki razvoj.
AKTIVNOSTI	<ul style="list-style-type: none"> -Izrada, usvajanje i implementacija Zakona o naučno-istraživačkoj djelatnosti i tehnološkom razvoju HNK; -Podrška unapređenju digitalne infrastrukture na Univerzitetu i Sveučilištu (hardver, softver, oprema i servisi); -Podrška realizaciji programa obuka za digitalno osposobljavanje zaposlenih u IT centru, nastavnog osoblja, studenata i administrativnog osoblja; -Podrška digitalizaciji nastave i nastavnih procesa na Univerzitetu i Sveučilištu; -Podrška digitalizaciji istraživačke djelatnosti (relevantnim bazama podataka i jačanju izdavačke djelatnosti uz promociju otvorenog pristupa, uspostava modula za praćenje NI/UI rada); -Podrška digitalizaciji saradnje na Univerzitetu i Sveučilištu s okruženjem (javna uprava, poslovni sektor, nevladin sektor); -Podržavati naučno-istraživačke projekte u kojima učestvuju univerziteti iz FBiH i osnivanje naučnih instituta; -Osigurati podršku formiranju poduzetničke infrastrukture na visokoškolskim ustanovama (promocija koncepta "poduzetničkog univerziteta"); -Uspostaviti digitalnu platformu e-student za praćenje dostupnosti statusa, analizu i zapošljavanje studenata; -Potpuna integracija unutar univerziteta u FBiH uz osiguranje prohodnosti studenata između pojedinih fakulteta; -Raditi na internacionalizaciji visokog obrazovanja kroz uvođenje predmeta i programa na engleskom jeziku i drugim stranim jezicima; -Poticanje međunarodne razmjene studenata, nastavnog i nenastavnog osoblja; -Veće korištenje međunarodnih fondova i programa (npr. razmjena studenata – ERASMUS+ i sl., međunarodni programi saradnje univerziteta, programi usavršavanja nastavnog kadra i sl.); -Poticati povezivanje nastavnog kadra iz dijaspore i institucija u kojima rade sa domaćim univerzitetima; -Kreirati i razvijati bazu podataka akademске dijaspore.
PERIOD PROVOĐENJA	2023 – 2028. godina
NADLEŽNA INSTITUCIJA	Vlada HNK, Ministarstvo obrazovanja, nauke, kulture i sporta HNK
PARTNERI U PROVOĐENJU	Univerzitet "Džemal Bijedić" u Mostaru, Sveučilište u Mostaru, naučno-istraživački instituti; tehnološki parkovi; poslovni subjekti sa područja HNK, međunarodni EU fondovi
FINANSIJSKI OKVIR	Postojeća budžetska sredstva, uz planiranje novih, u skladu sa potrebama mladih – (500.000,00 KM-Grant za nauku i mlade naučnike)
MOGUĆI INDIKATORI	<ul style="list-style-type: none"> - Usvojen Zakon o naučno-istraživačkoj djelatnosti i tehnološkom razvoju HNK; - Uvojena Strategija naučnog i tehnološkog razvoja HNK; - Broj realiziranih istraživačko-razvojnih projekata u saradnji sa privredom; - Broj programa za usavršavanje i mobilnost akademskog osoblja; - Broj formiranih naučno-tehnoloških parkova na području HNK;

	<ul style="list-style-type: none"> - Iznos sredstava „povučenih“ iz međunarodnih i EU fondova kroz međunarodne naučno-istraživačke projekte; - Obim pristupa relevantnim naučnim bazama podataka; - Povećan fond sredstava za podršku mladim naučnicima u naučnom usavršavanju, učešću na međunarodnim naučnim konferencijama i izdavanju novije naučne literature; - Uspostavljena baza podataka akademске dijaspore.
CILJNA GRUPA	Visokoobrazovne institucije na području HNK; student; naučno-nastavno osoblje iz HNK dijaspore; građani.
KRAJNJI KORISNICI	Studenti svih ciklusa studija; naučno-nastavno osoblje; građani.
4.1.3. MJERA	<p>Razvoj i promocija sistema neformalnog i cjeloživotnog obrazovanja</p> <p>Cilj mjere: omogućiti građanima HNK pristup kvalitetnim programima prekvalifikacije i cjeloživotnog učenja nakon završene škole i studija, a koji su u skladu sa potrebama tržišta rada i privrednog razvoja</p>
AKTIVNOSTI	<ul style="list-style-type: none"> - Donošenje nedostajućih podzakonskih akata predviđenih Zakonom o obrazovanju odraslih HNK; - Podrška ustanovama za obuku odraslih u razvoju zakonom priznatih programa obrazovanja odraslih (Kreiranje programa cjeloživotnog učenja u funkciji jačanja konkurentnosti radne snage i povećanja broja zaposlenih u preduzećima na području HNK) - Provoditi certifikaciju i registraciju ustanova za formalno i neformalno obrazovanje odraslih; - Podržati pristup cjeloživotnom učenju i vještinama, kako za poduzetnike, tako i za one koji planiraju osnovati preduzeće; - Osmisliti i intenzivirati nove obuke za prekvalifikaciju u IT/STEM sektor i stimulisati izdvajanja za neformalno obrazovanje uz podršku postojećim pružaocima ovih usluga/aktivnosti; - Podržati projekte koji omogućavaju provođenje različitih programa neformalnog obrazovanja za teže zapošljive kategorije stanovništva koji će poboljšati njihovu poziciju na tržištu rada (npr. mlade koji su prerano napustili srednju školu, osobe sa invaliditetom, mlade u procesu osamostaljivanja nakon napuštanja domova za djecu bez roditeljskog staranja, žrtve nasilja u porodici i sl.); - Promovisati koncept cjeloživotnog učenja kao osnovu za trajnu zapošljivost, društvenu uključenost, razvoj aktivnog građanstva, te razvijanje individualnih potencijala mlađih osoba
PERIOD PROVOĐENJA	2023 – 2028. godina
NADLEŽNA INSTITUCIJA	Vlada HNK, Ministarstvo obrazovanja, nauke, kulture i sporta HNK
PARTNERI U PROVOĐENJU	Udruženja i organizacije registrovani za formalno i neformalno obrazovanje odraslih; Pedagoški zavod i Zavod za školstvo HNK; poslovni subjekti, organizacije civilnog društva, Zavod za zapošljavanje.
FINANSIJSKI OKVIR	Postojeća budžetska sredstva, uz planiranje novih, u skladu sa potrebama mlađih
MOGUĆI INDIKATORI	<ul style="list-style-type: none"> - Usvojeni nedostajući podzakonski akti predviđeni Zakonom o obrazovanju odraslih HNK; - Broj programa obrazovanja odraslih; - Broj mlađih koji učestvuje u programima neformalnog obrazovanja - Broj registrovanih i certificiranih subjekata za obrazovanje odraslih i broj izadatih diploma; - Broj mlađih koji su uspješno završili programe

	dokvalifikacije/prekvalifikacije; - Procenat (%) samozapošljavanja kroz prekvalifikaciju zanimanja.
CILJNA GRUPA	Studenti; Građani; Privrednici; Investitori; Učenici završnih razreda osnovnih i srednjih škola; mlađi koji su prerano napustili odgojno-obrazovni sistem, mlađi sa invaliditetom.
KRAJNJI KORISNICI	Studenti, srednjoškolci, mlađi koji su prerano napustili odgojno-obrazovni sistem, mlađi sa invaliditetom i druge kategorije teže zapošljivih kategorija mlađih (mladi u procesu osamostaljivanja nakon napuštanja domova za djecu bez roditeljskog staranja, žrtve nasilja u porodici itd.).
4.2. PRIORITET	Unaprijeđenje kulturno-umjetničkog aktivizma mlađih na području HNK
4.2.1. MJERA	<p>Kreirati preduslove i poticajni ambijent za učešće mlađih u programima/projektima iz oblasti kulture i umjetnosti</p> <p>Cilj mjeri: Povećati procenat mlađih u HNK koji aktivno učestvuju u kreiranju i/ili implementiranju različitih i kvalitetnih kulturnih događaja, projekata i aktivnosti iz oblasti umjetnosti kao i procenat mlađih koji redovno posjećuju kulturne događaje i događaje vezane uz umjetnost</p>
AKTIVNOSTI	<ul style="list-style-type: none"> -Promocija i unapređenje saradnje sa udruženjima mlađih; -Podrška, promocija i analiza projekata vezanih uz kulturne događaje i događaje iz umjetnosti u kojima učestvuju mlađi; -Poticati kulturno i kreativno stvaralaštvo kroz implementiranje različitih projekata u osnovnim, srednjim školama i fakultetima; -Osigurati sredstva za nagrađivanje i stipendiranje uspješnih mlađih umjetnika; -Podržati programe međunarodne razmjene mlađih u oblasti kulture i umjetnosti; -Povećati ulaganja u predstave u kojima će učestvovati mlađi; -Povećati broj mlađih koji redovno posjećuju kulturne događaje odnosno događaje vezane uz umjetnost; -Stvaranje kulturne platforme uvezujući sve učesnike u kulturi, umjetnosti, arhitekturi, ali i dijalogu; -Razvijanje modela društveno odgovornog poslovanja sa ciljem dobrovoljnog doprinosa javnog i privatnog sektora razvoju kulturne platforme.
PERIOD PROVOĐENJA	2023 – 2028. godina
NADLEŽNA INSTITUCIJA	Vlada HNK, Ministarstvo obrazovanja, nauke, kulture i sporta HNK
PARTNERI U PROVOĐENJU	Osnovne, srednje škole i fakulteti; ustanove/institucije kulture na području HNK; organizacije civilnog društva; omladinska udruženja.
FINANSIJSKI OKVIR	Postojeća budžetska sredstva, uz planiranje novih, u skladu sa potrebama mlađih
MOGUĆI INDIKATORI	<ul style="list-style-type: none"> -Broj realiziranih programa/projekata u oblasti kulturnog stvaralaštva mlađih; -Broj mlađih umjetnika uključenih u programe/projekte kulturnog stvaralaštva mlađih; -Broj stipendija/nagrada za mlađe umjetnike sa područja HNK; -Broj održanih edukativnih programa/projekata/radionica i drugih aktivnosti u cilju podizanja svijesti mlađih o značaju kulturno-umjetničkog aktivizma za ekonomski i društveni razvoj HNK.
CILJNA GRUPA	učenici; studenti; mlađi u omladinskim udruženjima;
KRAJNJI KORISNICI	učenici; studenti; građani.

STRATEŠKI CILJEVI	PRIORITETI	INDIKATOR	POLAZNA VRIJEDNOST (2022.)	CILJNA VRIJEDNOST (2028.)
Strateški cilj 1. Promocija i unaprjeđenje programa zapošljavanja mladih i usmjeravanje stambene politike za mlade	Mladi nakon uspješno završenog školovanja uspješno pronalaze prvo radno iskustvo, obavljanje pripravničkog staža i/ili se samozapošljavaju.	Smanjen broj nezaposlenih mladih osoba	6482	4500
		Povećan broj poslovnih subjekata	14200	16000
	Mladi dobivaju podršku od HNK u stambenom zbrinjavanju	Porez na prvu nekretninu obuhvaća mlade osobe (mlade od 35g)	Prisutan	Mlade osobe oslobođene plaćanja.
		Fond za subvenciju prve nekretnine mladih	Ne postoji	Uspostavljen 300.000KM/god

STRATEŠKI CILJEVI	PRIORITETI	INDIKATOR	POLAZNA VRIJEDNOST	CILJNA VRIJEDNOST
Strateški cilj 2. Unaprjeđenje uslova za ostvarivanje prava mladih iz oblasti socijalne i zdravstvene zaštite	Uvezan sistem podrške i pomoći mladima s područja HNK kojim se sprječava diskriminacija i isključenost, te preveniraju poteškoće s kojima se mladi susreću u segmentima ostvarivanja prava iz oblasti socijalne zaštite	Broj uposlenih u centrima za socijalni rad	97	120
		Udio uključenosti osoba s invaliditetom u društvo (%)	10%	50%
	Jačati sistem zdravstvene zaštite mladih	Broj novih programa preventivne zaštite zdravlja mladih	0	10
		% mladih obuhvaćenih zdravstvenim osiguranjem	95%	100%

STRATEŠSKI CILJEVI	PRIORITETI	INDIKATOR	POLAZNA VRIJEDNOST (2022.)	CILJNA VRIJEDNOST (2028.)
Strateški cilj 3. Poboljšati aktivno i kreativno slobodno vrijeme i mobilnost mladih u sigurnom okruženju	Aktivno i kreativno provođenje slobodnog vremena	Broj sportsko-rekreativnih zona	15	30
		% investicija u sport	30%	70%
	Podsticanje mladih na veću mobilnost u društvu i postizanje visokog nivoa sigurnosti.	Formirano Vijeće mladih HNK	NE	DA
		% infrastrukturna i tehnološka modernizacija sistema sigurnosti	60%	90%
		Broj evidentiranih krivičnih djela	929	650

STRATEŠKI CILJEVI	PRIORITETI	INDIKATOR	POLAZNA VRIJEDNOST (2022.)	CILJNA VRIJEDNOST (2028.)
Strateški cilj 4. Promocija važnosti odgojno-obrazovnog sistema i kulturno-umjetničkog aktivizma mladih u cilju doprinosa ekonomskom i društvenom razvoju HNK	Unaprijediti odgojno-obrazovni sistem i naučni razvoj na području HNK	Usvojeni Zakon o dualnom obrazovanju HNK; Zakon o naučnom i tehnološkom razvoju HNK; -Podzakonski akti predviđeni Zakonom o obrazovanju odraslih HNK	NE	DA
		Broj srednjoškolaca na 1.000 stanovnika	33	40
		Stopa obrazovanja mladih	1.46	2.0
		Broj certificiranih ustanova za obuku i prekvalifikaciju odraslih	1	3
		Povećan broj mladih koji primaju stipendiju	2.700	3.500
	Unaprijeđenje kulturno-umjetničkog aktivizma mladih na području HNK	Postojanje fonda za stipendiranje i nagrađivanje mladih umjetnika sa područja HNK	NE	DA
		% sufinsiranja projekata/programa iz oblasti kulture i umjetnosti u koje su uključeni mlađi	20%	35%

IMPLEMENTACIJA, MONITORING I EVALUACIJA

IMPLEMENTACIJA

Implementacija Strategije za mlade HNK za period 2023-2028. je dužnost Vlade HNK i Ministarstva obrazovanja, nauke, kulture i sporta HNK, te ista nije predmet Projektnog zadatka. Ipak, ukratko će se naznačiti način na koji bi se trebalo pristupiti implementaciji, monitoringu i evaluaciji Strategije u periodu 2023 – 2028. godine.

Proces implementacije, monitoringa i evaluacije Strategije predstavlja složen proces i on se može organizovati na različite načine. Za ovaj proces bi trebalo na nivou HNK imenovati Tim za implementaciju, monitoring i evaluaciju startegije za mlade, a koju bi činili kantonalni službenici zaduženi za rad sa mladima, stručni saradnici za pitanja mladih, članovi iz reda vijeća mladih sa područja HNK i po potrebi eksterne lica (eksperti). Koordinacija i kao cijelokupan proces upravljanja nad implementacijom Strategije bi se odvijao kroz radne sastanke Tima za

implementaciju strategije uz redovno učešće nadležnih Kantonalnih službi i drugih učesnika koji su uključeni u proces implementacije projekata i aktivnosti koji su predviđeni Strategijom.

Dužnosti po imenovanju članova Tima za implementaciju Strategije su:

- Osnovna zaduženja članova Tima
- Aktivnosti koje su potrebne za efikasnu koordinaciju i upravljanje procesom implementacije, monitoringa i evaluacije Strategije sa konkretnim zaduženjima članova tima koje su usmjerene na identifikovane aktivnosti
- Vremenski plan provođenja predviđenih aktivnosti
- Sredstva, metode i dinamika komunikacije među članovima Tima i izvještavanje Kantonalnog ministra.

Na početku svake kalendarske godine, TIM za implementaciju, monitoring i evaluaciju startegije dužan je da izradi Godišnji plan i program za implementaciju, monitoring i evaluaciju strategije, kao i operativni plan po mjesecima i aktivnostima za realizaciju, kako bi se izvršilo programiranje u budžet u planiranim iznosima za sufinansiranje i podršku od strane resornog ministarstva. Za efikasnu implementaciju, monitoring i evaluaciju Strategije od iznimnog je značaja proces odabira projekata odnosno usklađenost odabranih projekata sa Strategijom. Također, neophodno je da su projekti izvodivi, samoodrživi, sa jasnim IMPACT-om i da su odabrani na transparentan način.

Godišnji plan rada je provedbeni dokument koji, pored redovnih aktivnosti sadrži i aktivnosti na godišnjem nivou koje će se poduzimati kako bi se implementirali strateški ciljevi, prioriteti i mjere iz Startegije za mlade HNK.

Za efikasnu implementaciju praćenja i vrednovanja, te korištenja rezultata vrednovanja potrebno je organizirati primjereno sistem upravljanja relevantnim podacima. Takav sistem treba osigurati pravovremene informacije o projektima, njihovim učesnicima i rezultatima. Osnovu sistema činila bi baza koja bi morala sadržavati:

- osnovne podatke o svakom projektu (nosioci, vrijeme trajanja, aktivnosti, iznos finansiranja itd);
- dodatne podatke o sadržaju projekta (mjera i prioritet unutar kojih se projekt realizira, uticaj na ciljnu grupu/krajnje korisnike, sažetak projekta);
- ključne pokazatelje rezultata svakog projekta.

MONITORING

Monitoring predstavlja sistematsko i kontinuirano prikupljanje, analiziranje i korištenje podataka i indikatora radi mjerjenja napretka realizacije Strategije za mlade HNK, u svrhu poduzimanja odgovarajućih mjera radi eventualnih korekcija i unapredjenje efikasnosti izvršenja, te izvještavanja o ostvarenim rezultatima.

U procesu monitoringa uspostavljaju se i redovno ažuriraju elektronske evidencije indikatora ostvarenja strateških ciljeva, prioriteta i mjera iz strateških dokumenata, te indikatora iz godišnjeg plana rada, i navedene evidencije ujedno su osnov za izradu godišnjeg izvještaja o radu kao i izvještaja o razvoju.

Monitoring aktivnosti, odnosno monitoring procesa odnosi se na praćenje vremenske dinamike realizacije aktivnosti i projekata predviđenih samim Akcionom planom. U potpunosti razvijeni Akcioni plan definiše sve potrebne kontrolne parametre za ovu vrstu monitoringa. Da bi se mogao obavljati monitoring rezultata i efekata na odgovarajući način potrebno je definirati set indikatora (indikator kao standard kontrole) za svaku mjeru, te set indikatora za svaki strateški cilj i set indikatora za cijelokupnu Strategiju. U priloženom Akcionom planu naznačene su projektne aktivnosti za svaku mjeru, što predstavlja temelj za identifikovanje indikatora. Pri tome je važno napomenuti da nosilac svake mjeru u postupku njene operacionalizacije, kroz predviđene projekte, treba još jedanput, u komunikaciji sa Timom za implementaciju Strategije, razmotriti pitanje indikatora, fokusirajući se na kvantitativne indikatore. U cilju provođenja monitoringa napretka neophodno je definisati indikatore koji su vremenski određeni, te koji će omogućiti uporedbu indikatora tokom perioda implementacije Strategije (2023 – 2028).

Godišnji izvještaj o radu je implementacioni dokument koji sadrži pregled i analizu izvršenja programa (mjera) i aktivnosti/projekata iz godišnjeg plana rada kantonalnog organa uprave i priprema se s ciljem praćenja provođenja planiranih programa (mjera) i aktivnosti/projekata i ocjene doprinosa u ostvarivanju glavnog programa kantonalnog organa uprave. U godišnjem izvještaju o radu precizno se navodi jesu li i u kojoj mjeri izvršene planirane aktivnosti iz godišnjih programa rada, ostvareni očekivani rezultati, utrošena planirana sredstva za izvršenje aktivnosti i za eventualno neizvršavanje, navode se razlozi za neizvršenje ili objašnjenje za djelomično izvršavanje.

EVALUACIJA

Evaluacija je proces kojim se određuje vrijednost i značaj intervencije, odnosno programa, projekta ili sveukupne strategije razvoja, prema unaprijed definiranim kriterijima. U skladu sa navedenim regulatornim okvirom, za kantonalne strateške dokumente obavezna je evaluacija u toku. Evaluacija u toku se provodi s ciljem utvrđivanja stepena implementacije strateških dokumenata, ostvarivanja, te efektivnosti i efikasnosti planiranih mjera i direktnih rezultata prema zacrtanim ciljevima i očekivanjima, kao i sumiranja rezultata i obezbjeđenja ulaznih elemenata za sljedeće strateške dokumente. Evaluacija u toku se provodi obavezno u predzadnjoj godini implementacije strateških dokumenata u FBiH, a postignuti rezultati dostupni su i koriste se u toku izrade novih strateških dokumenata. Evaluacija u toku Strategije za mlade HNK za period 2023-2028. godina raditi će se u predzadnjoj godini implementacije Strategije (2027. godine), a istu je moguće uraditi i na polovini perioda implementacije (2025. godine) ukoliko se utvrdi potreba, a prvenstveno radi praćenja ostvarenja ciljeva, prioriteta i mjera zacrtanih Strategijom za mlade.

OKVIRNA FINANSIJSKA KONSTRUKCIJA

Finansijska projekcija za projekte razvrstane po strateškim ciljevima i godinama (Budžet HNK)

Cilj/naziv strateškog cilja	2023	2024	2025	2026	2027	2028
Promocija i unaprjeđenje programa zapošljavanja mladih i usmjeravanje stambene politike za mlade	Okvirno 3.500.000,00 KM- Program zapošljavanja pripravnika	Okvirno 3.500.000,00 KM+0.5% povećanje svake naredne godine u skladu sa povećanjem životnog standarda- Program zapošljavanja pripravnika	Okvirno 3.500.000,00 KM+0.5% povećanje svake naredne godine u skladu sa povećanjem životnog standarda- Program zapošljavanja pripravnika			
	0,00 KM	Oslobadanje plaćanja poreza od 5% na promet prve nekretnine- okvirno (100.000,00 KM	Kreiranje posebne stavke u budžetu HNK kao „Fond za subvencije stambenih kredita“- okvirno 150.000,00 KM	Okvirno: 100.000,00 KM (porezna oolakšica)+15 0.000,00 KM („Fond za subvencije stambenih kredita“)-UK: 150.000,00 KM	Okvirno: 150.000,00 KM (porezna oolakšica)+15 0.000,00 KM („Fond za subvencije stambenih kredita“)-UK: 300.000,00K M	Okvirno: 150.000,00 KM (porezna oolakšica)+150 .000,00 KM („Fond za subvencije stambenih kredita“)-UK: 300.000,00KM
Cilj 2. Unaprijeđen je uslova za ostvarivanje prava mladih iz oblasti socijalne i zdravstvene zaštite	Okvirno 4.300.000,00 KM postojeća budžetska stavka za stipendije i subvencije smještaja u studentski dom	Okvirno 4.300.000,00 KM postojeća budžetska stavka za stipendije i subvencije smještaja u studentski dom	Okvirno 4.300.000,00 KM postajeća budžetska stavka za stipendije i subvencije smještaja u studentski dom	Okvirno 4.300.000,00 KM postajeća budžetska stavka za stipendije i subvencije smještaja u studentski dom	Okvirno 4.300.000,00 KM postajeća budžetska stavka za stipendije i subvencije smještaja u studentski dom	Okvirno 4.300.000,00 KM postajeća budžetska stavka za stipendije i subvencije smještaja u studentski dom
Cilj 3. Poboljšati aktivno i kreativno slobodno vrijeme i	Postojeća budžetska sredstva, uz planiranje novih, u skladu sa potrebama mladih	Postojeća budžetska sredstva, uz planiranje novih, u skladu sa potrebama mladih	Postojeća budžetska sredstva, uz planiranje novih, u skladu sa potrebama mladih	Postojeća budžetska sredstva, uz planiranje novih, u skladu sa potrebama mladih	Postojeća budžetska sredstva, uz planiranje novih, u skladu sa potrebama mladih	Postojeća budžetska sredstva, uz planiranje novih, u skladu sa potrebama mladih (200.000,00

mobilnost mladih u sigurnom okruženju	(100.000,00 KM-grant za sufinansiranj e projekata iz omladinskog sektora)	(100.000,00 KM-grant za sufinansiranj e projekata iz omladinskog sektora)	(150.000,00 KM-grant za sufinansiranje projekata iz omladinskog sektora)	(200.000,00 KM-grant za sufinansiranje projekata iz omladinskog sektora)	(200.000,00 KM-grant za sufinansiranje projekata iz omladinskog sektora)	KM-grant za sufinansiranje projekata iz omladinskog sektora)
Cilj 4. Promocija važnosti odgojno- obrazovnog sistema i kulturno- umjetničko g aktivizma mladih u cilju doprinosu ekonomsko m i društvenom razvoju HNK	Postojeća budžetska sredstva, uz planiranje novih, u skladu sa potrebama mladih – (500.000,00 KM-Grant za nauku i mlade naučnike)	Postojeća budžetska sredstva, uz planiranje novih, u skladu sa potrebama mladih – (500.000,00 KM-Grant za nauku i mlade naučnike)	Postojeća budžetska sredstva, uz planiranje novih, u skladu sa potrebama mladih – (500.000,00 KM-Grant za nauku i mlade naučnike)	Postojeća budžetska sredstva, uz planiranje novih, u skladu sa potrebama mladih – (500.000,00 KM-Grant za nauku i mlade naučnike)	Postojeća budžetska sredstva, uz planiranje novih, u skladu sa potrebama mladih – (500.000,00 KM-Grant za nauku i mlade naučnike)	Postojeća budžetska sredstva, uz planiranje novih, u skladu sa potrebama mladih – (500.000,00 KM-Grant za nauku i mlade naučnike)
UKUPNO:	Budžet HNK+Bud žet aktuuelnih projektnih aktivnosti EU i drugih domaćih fondova	Budžet HNK+Bud žet aktuuelnih projektnih aktivnosti EU i drugih domaćih fondova	Budžet HNK+Budž et aktuelnih projektnih aktivnosti EU i drugih domaćih fondova	Budžet HNK+Budž et aktuelnih projektnih aktivnosti EU i drugih domaćih fondova	Budžet HNK+Budž et aktuelnih projektnih aktivnosti EU i drugih domaćih fondova	Budžet HNK+Budž et aktuelnih projektnih aktivnosti EU i drugih domaćih fondova

LITERATURA

1. Barroso, J. M. (2010). Communication from the commission, Europe 2020: Brussels. Dostupno na <http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2010:2020:FIN:EN:PDF>
2. Eurostat <https://balkans.aljazeera.net/interactives/2019/5/18/mapa-crnogorci-najkasnije-napustaju-roditeljski-dom>
3. Federalni zavod za programiranje razvoja (2020): Socioekonomski pokazatelji po općinama FBiH u 2019. godini.
4. Hercegovačko-neretvanski kanton u brojkama, Federalni zavod za statistiku, Sarajevo, 2022, str. 29.
5. <http://eacea.ec.europa.eu/citizenship/>
6. <http://eacea.ec.europa.eu/youth/>
7. http://ec.europa.eu/education/lifelong-learning-programme/doc78_en.htm

8. http://www.dep.gov.ba/dokumenti_politika/srednjorocna_razvojna_strategija/default.aspx?id=133&langT=ag=bs
9. <http://www.fknbih.edu/Portals/4/1.zakon%20o%20volontiranju%20fbih.pdf>
10. <http://www.pufbih.ba/v1/public/upload/zakoni/a4b2d-hnk-zakon-o-porezu-na-promet-nekretnina-preciseni.pdf>
11. <https://catbih.ba/mobilnost-mladih-nisi-drvo-pomakni-se-da-bi-rastao/>
12. <https://hercegovackiportal.com/2022/09/18/capljina-63-mladih-ljudi-potpisalo-ugovor-za-sufinanciranje-prve-stambene-nekretnine/>
13. <https://www.bhnekretnine.ba/blog/svi-porezi-na-nekretnine-u-bih.html>
14. <https://www.frontal.ba/novost/94755/formalno-ili-neformalno-obrazovanje->, pristup 10. 11. 2022.
15. https://www.katastar.ba/download/Izvjestaj_RCN_2021.PDF
16. Mladi ljudi i lokalna samouprava
http://www.namrb.org/projects/yplsg/Young_people_and_local_selfgovernance_hr.pdf
17. Navedeno prema: Startegija razvoja Hercegovačko-neretvanskog kantona za period 2021.-2027. - Nacrt starteške platforme, str. 52.
18. Navedeno prema: Startegija razvoja Hercegovačko-neretvanskog kantona za period 2021.-2027. - Nacrt starteške platforme, str. 53.
19. Odluka o karakterizaciji površinski i podzemnih voda, referentnim uvjetima i parametrima za ocjenu stanja voda i monitoringu voda (Službene novine F BiH, br. 1/14); Okvirna direktiva o vodama (2000/60/EZ))
20. Plan upravljanja otpadom HNK (2021.-2026.)
21. Povelja uključena u Rezoluciju 237. Stalne konferencije predstavnika lokalnih i regionalnih vlasti u Evropi usvojena 19. marta 1992. godine
22. Pravilnik o zdravstvenoj ispravnosti vode za piće („Službeni glasnik BiH“, br. 40/10 i 30/12 i 62/17)
23. Službene novine F BiH“, br. 36/10
24. Službeni glasnik Brčko distrikta, br. 18/17
25. Službeni glasnik Republike Srpske, br. 98/04, 119/08 i 1/12
26. Spisak osnovnih škola na području HNK dostupan na: <http://cms.monkshnk.gov.ba/Upload/Dokumenti/OS-d2dec84.pdf>, pristup 13. 11. 2022.
27. Spisak srednjih škola na području HNK dostupan je na:
<http://cms.monkshnk.gov.ba/Upload/Dokumenti/SS-3462cc6.pdf>, pristup 13. 11. 2022.
28. Strategija prema mladima Kantona Sarajevo za period 2019.-2023.godina, Sarajevo 2019.
29. Strategija razvoja Hercegovačko-neretvanskog kantona za period 2021.-2027. godina - NACRT STRATEŠKE PLATFORME.
30. Tubić, Svjetlana, Harmonizacija politika obrazovanja odraslih u Bosni i Hercegovini, DVV International - Ured za BiH, Sarajevo, 2019, str. 32.
31. Vidjeti Mapu pristupačnosti osnovnih i srednjih škola za djecu i mlade sa invaliditetom, U.G. „Nešto više“, dostupno na: <http://zelimznanje.com/map/>, 10. 11. 2022.
32. Vidjeti npr. <http://obala.edu.ba/index.php/743-centara-za-talentovane-i-nadarene-ucenike-u-gimnaziji-obala>, pristup 13.11.2022.
33. Statistički bilten br. 350/2022, str. 83.; Statistički bilten br.330/2021, str. 85.; Statistički bilten br.312/2020, str. 85. i Statistički bilten br. 294/2019, str. 85.
34. Youth Policy BackPack : Mali rječnik pojmova politike za mlade i rada sa mladima
35. Zakon o kontroli i ograničenoj upotrebi duhana, duhanskih i ostalih proizvoda za pušenje („Službene novine FBiH“, br. 38/22)
36. Zakon o ministarstvima i drugim tijelima uprave BiH („Službeni glasnik BiH“, br. broj 5/03, 42/03, 26/04, 42/04, 45/06 i 88/07, 35/09, 103/09, 87/12, 6/13, 19/16 i 83/2017)
37. Zakon o mladima F BiH
38. Zakon o zdravstvenoj zaštiti („Službene novine FBiH“, br. 46/2010 i 75/2013)
39. Zakon o zdravstvenom osiguranju („Službene novine FBiH“, br. 30/97, 7/02, 70/08, 48/11, 36/18 i 61/22)
40. Zavod za javno zdravstvo Federacije BiH (2022): Analiza prijava liječenih ovisnika od psihoaktivnih supstanci u Federaciji BiH (2019-2020)
41. Zavod za javno zdravstvo Federacije BiH (2022): Zdravstveno stanje stanovništva i zdravstvena zaštita u Federaciji BiH

42. Zavod za javno zdravstvo HNK (2022): Ocjena zdravstvenog stanja stanovništva HNK za 2021. godinu

ODLUKA I RJEŠENJE O IMENOVANJU RADNE GRUPE ZA IZRADU STRATEGIJE

Na osnovu člana 16. stav (1) i člana 17. stav (2) Zakona o Vladu Hercegovačko-neretvanskog kantona („Službene novine HNK“, broj: 3/07 i 5/09), člana 11. i 14. Zakona o mladima F BiH („Službene novine F BiH“, broj: 36/10) i člana 10. Zakona o izvršenju Budžeta HNK za 2022. godinu („Službene novine HNK“, broj: 11/21), u cilju izrade radnog materijala Strategije za mlade Hercegovačko-neretvanskog kantona, na prijedlog Ministarstva obrazovanja, nauke, kulture i sporta, Vladu Hercegovačko-neretvanskog kantona je na 173. sjednici, održanoj 26.4.2022. godine, donijela

O D L U K U		BOSNA I HERCEGOVINA FEDERACIJA BOSNE I HERCEGOVINE HERCEGOVACKO-NERETVANSKI KANTON-ZUPANIJA ZAVOD ZA STATISTIKU, PLANIRANJE I PROSVEJTE, ZAVOD ZA STROKOVNO VASPITANJE I SREDNJE ŠKOLE	
O PRISTUPANJU IZRADI STRATEGIJE ZA MLADE HNK		ZA PERIOD 2022.-2027. GODINA I ODOBRAVANJU NOVCANIH SREDSTAVA	
ZA MINISTARSTVO OBRAZOVANJA, NAUKE, KULTURE I SPORTA		UTVRĐENIH BUDŽETOM HNK za 2022. GODINU 06.05.2022.	
S POZICIJE „UGOVORENE USLUGE (IZRADA STRATEGIJE ZA MLADE)“		ORGAN REASIR. KRENI BROJ 05-01-02-904 /22	
I			

Pristupa se izradi Strategije za mlade Hercegovačko-neretvanskog kantona za period 2022.-2027. godina.

II

Sredstva za izradu Strategije za mlade Hercegovačko-neretvanskog kantona za period 2022.-2027. godina osigurana su u Budžetu HNK za 2022. godinu („Službene novine HNK“, broj: 11/21) na poziciji Ministarstvo obrazovanja, nauke, kulture i sporta, organizaciona jedinica 17010001, ekonomski kod 613 900 HAK008 „Ugovorene usluge (izrada Strategije za mlade)“ u iznosu od 40.000,00 KM (slovima: četrdeset hiljada KM).

III

Za potrebe izrade Strategije za mlade Hercegovačko-neretvanskog kantona, Ministarstvo obrazovanja, nauke, kulture i sporta posebnim Rješenjem imenovat će Interresornu radnu grupu za izradu radnog materijala Strategije za mlade Hercegovačko-neretvanskog kantona za period 2022.-2027. godina.

IV

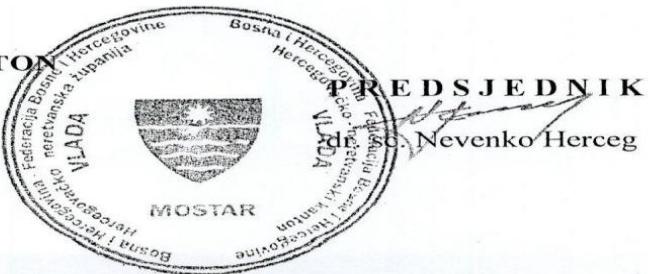
Za realizaciju ove Odluke zadužuju se Ministarstvo obrazovanja, nauke, kulture i sporta i Ministarstvo finansija.

V

Odluka stupa na snagu danom donošenja, a objavit će se u „Službenim novinama Hercegovačko-neretvanskog kantona“.

Bosna i Hercegovina
Federacija Bosne i Hercegovine
HERCEGOVACKO-NERETVANSKI KANTON
V L A D A

Broj: 01-02-1146 /22
Mostar, 26.4.2022. godine

Bosna i Hercegovina
Federacija Bosne i Hercegovine
HERCEGOVACKO - NERETVANSKI
KANTON
MINISTARSTVO OBRAZOVANJA, NAUKE
KULTURE I SPORTA

Bosna i Hercegovina
Federacija Bosne i Hercegovine
HERCEGOVACKO - NERETVANSKA
ŽUPANIJA-KANTON
MINISTARSTVO PROSVJETE, ZNANOSTI
KULTURE I ŠPORTA

Mostar, S. Radića 3/IJ, tel.: +387 (0)36-334-400; fax: +387 (0)36 316-792; www.monkshnk.gov.ba; e-mail: monkshnk@tel.net.ba
Broj: 05-01-45-904-1/22
Mostar, 01.09.2022. godine

Na osnovu člana 55. Zakona o organizaciji uprave Hercegovačko-neretvanskog kantona („Službene novine HNK“, broj 9/09), člana 9. tačka 31. Zakona o kantonalnim ministarstvima i drugim tijelima kantonalne uprave („Službene novine HNK“, broj 4/98), članova 11., 14. i 16. Zakona o mladima FBiH (Službene novine Federacije BiH, broj: 36/10 od 16.6.2010.), člana 10. Zakona o izvršenju Budžeta HNK za 2022. godinu („Službene novine HNK, broj: 11/22) i tačke III Odluke o pristupanju izradi Strategije za mlade Hercegovačko-neretvanskog kantona za period 2022-2027. godina i odobravanju novčanih sredstava utvrđenih Budžetom HNK za 2022. godinu za Ministarstvo obrazovanja, nauke, kulture i sporta sa pozicije „Ugovorene usluge (izrada strategije za mlade)“, broj: 01-1-02-1146 od 26.04.2022. godine, a u cilju izrade radnog materijala Strategije za mlade Hercegovačko-neretvanskog kantona, ministar Ministarstva obrazovanja, nauke, kulture i sporta Hercegovačko-neretvanskog kantona **d o n o s i:**

RJEŠENJE

O IMENOVANJU RADNE GRUPE ZA IZRADU RADNOG MATERIJALA STRATEGIJE ZA MLADE HERCEGOVACKO-NERETVANSKOG KANTONA

I

Imenuje se Radna grupa za izradu radnog teksta Strategije za mlade Hercegovačko-neretvanskog kantona (u daljem tekstu: Radna grupa), u sastavu kako slijedi:

R/B	Ime i prezime (zvanje)	Institucija/Ustanova/Organizacija	Uloga u RG Koordinator
1.	Rijad Novaković van. prof. <i>[Handwritten signature]</i>	Univerzitet Džemal Bijedić u Mostaru	
2.	Katerina Malić Bandur, izv. prof. dr. sc. <i>[Handwritten signature]</i>	Sveučilište u Mostaru	zamjenica koordinatora
3.	Ivo Čarapina, mag.oec. <i>[Handwritten signature]</i>	Vijeće mladih Grada Mostara, počasni predsjednik	član
4.	Zaim Mehić, student EIT-a <i>[Handwritten signature]</i>	Vijeće mladih Grada Mostara, predsjednik	član
5.	Svetlana Stanić Koštroman, Prof. dr. sc., <i>[Handwritten signature]</i>	Sveučilište u Mostaru	član
6.	Nihad Šemić, MA <i>[Handwritten signature]</i>	Služba za zaštitu prava branilaca i njihovih porodica Grada Mostara	član
7.	Antonija Novak, mag. soc. rada <i>[Handwritten signature]</i>	Centar za socijalni rad Grada Mostara	član
8.	Ramajana Demirović, Doc.dr <i>[Handwritten signature]</i>	Univerzitet Džemal Bijedić u Mostaru	član
9.	Azemina Gubeljić, prof pedagogije, stručna savjetnica za mlade <i>[Handwritten signature]</i>	Ministarstvo obrazovanja, nauke, kulture i sporta	član
10.	Jasmin Jašarević, ekspert za pitanja mladih <i>[Handwritten signature]</i>	Udruženje „PRONI“ Centar za omladinski razvoj	član

II

Lica koja će obavljati stručne, logističke, konsultativne, odnosno administrativno-tehničke poslove za potrebe Radne grupe **bez naknade** su: Azemina Gubeljić, stručna savjetnica za mlade, Ministarstva obrazovanja, nauke, kulture i sporta HNK i Jasmin Jašarević, ekspert za pitanja mladih Udruženja „PRONI“ Centar za omladinski razvoj, a zadatke koji se odnose na metodologiju sačinjavanja upitnika o položaju mladih, određivanje uzorka ispitanika, te na osnovu kvantitativne i kvalitativne analize obrađenih upitnika određivanje prioriteta za poboljšanje položaja mladih i s tim u vezi planiranje finansijskih uslova implementacije strategije, poduzet će članovi Radne grupe uz podršku Vlade HNK.

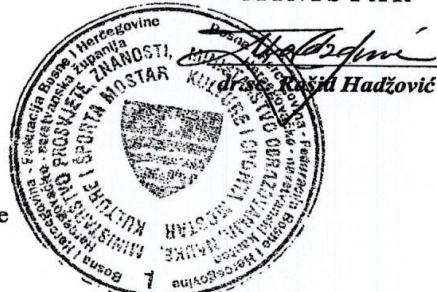
III

Zadatak Radne grupe iz tačke I ovog rješenja je izrada i dostavljanje Vladi Hercegovačko-neretvanskog kantona nacrta Strategije za mlade Hercegovačko-neretvanskog kantona do **31.12. 2022. godine**, dok će prijedlog Strategije biti upućen u skladu sa procedurama usvajanja iste, kao i izrada i usaglašavanje prijedloga Akcionog plana Hercegovačko-neretvanskog kantona za provođenje Strategije za 2023. godine.

IV

Naknada za rad članovima Radne grupe utvrđit će se posebnim rješenjem.

MINISTAR

Dostaviti:

1. Koordinatoru, zamjeniku i članovima Radne grupe
2. a/a

PRILOG (Analiza ankete sa grafikonima)

Analiza potreba i položaja mladih u HNK

Analiza potreba i položaja mladih u HNK je anketni upitnik koji je kreiran sa ciljem da ispita stavove i mišljenja mladih sa područja Hercegovačko-neretvanskog kantona. Struktuirani anketni upitnik provodio se kontrolirano, online, uz pomoć srednjih škola, visokoškolskih ustanova, službi za zapošljavanje, te putem intervjuja za osobe sa invaliditetom tokom mjeseca oktobra 2022. godine, a samom ispunjenju anketnog upitnika pristupilo je 1063 ispitanika starosti od 15 do 30 godina.

Što je Zakon o mladima FBIH?

Zakon o mladima je regulisao:
život, položaj i djelovanje mladih u Federaciji Bosne i Hercegovine

Koje oblasti Zakon uređuje?

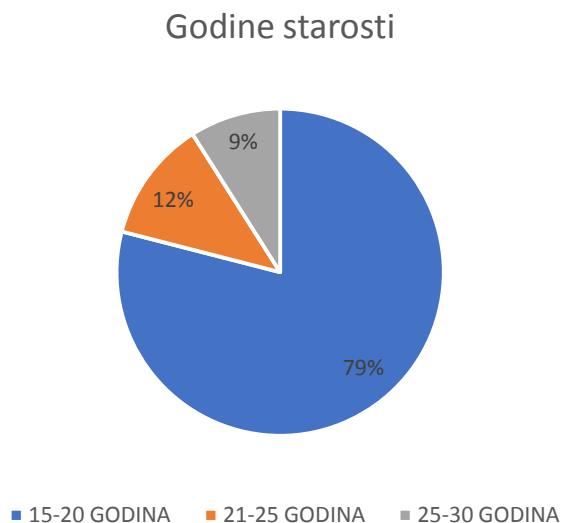
- Prava i obaveze mladih
- Rad sa mladima i omladinske aktivnosti
- Podrška mladima i načini učešća mladih
- Programski pristup djelovanja prema mladima i partnerstvo
- Omladinska udruženja
- Vijeća mladih

Kako treba da izgleda zajednica po mjeri mladih?

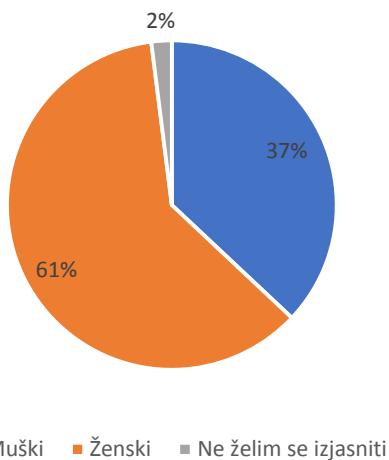

Opći podaci

Od 1063 mladih koji su ispunili anketni upitnik, oko 79% bili su mladi od 15 do 20 godina, 12% bili su mladi od 21 do 25 godina i 9% bili su mladi od 25 do 30 godina.

Spol

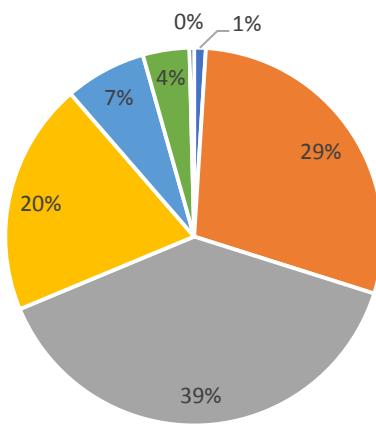

■ Muški ■ Ženski ■ Ne želim se izjasniti

Od 1063 mladih koji su ispunili anketni upitnik, 61,1% činile su osobe ženskog spola, dok su u manjem procentu, 36,3% činili muškarci, 1,8% mladih koji su ispunili anketu nije se željelo izjasniti o svom spolu.

Nezavršenu osnovnu školu ima 0,95% ispitanika, 28,8% ih ima završenu osnovnu školu, a 38,8% nezavršenu srednju školu. Što se tiče završene srednje škole, 20,55% mladih ima završenu srednju školu. 6,95% ih ima završen fakultet, 4% magisterij, dok 0,4% ima doktorat.

Nivo obrazovanja

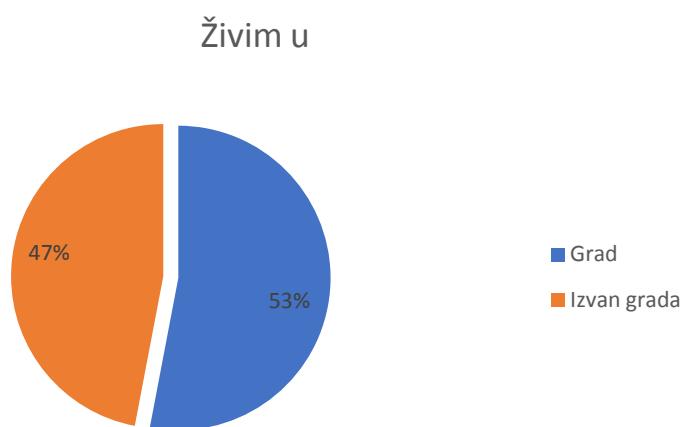
■ Nezavršena srednja škola ■ Završena osnovna škola ■ Nezavršena srednja škola
■ Završena srednja škola ■ Završen fakultet ■ Završen magisterij
■ Završen doktorat

Analiza nivoa obrazovanja kod mladih koji su ispunili anketni upitnik govori da oko 68% mladih ima status učenika, oko 18% mladih ima status studenta, oko 2% su studenti sa honorarnim poslom, 1% su studenti stalno zaposleni, 2% honorarno zaposleni, 4% su stalno zaposleni, oko 2% su nezaposleni, a manje od 1 % su osobe sa invaliditetom sposobljene za rad, samozaposleni i osobe sa invaliditetom.

TRENUTNI STATUS	
Učenik	68%
Student	18%
Student sa honorarnim poslom	2%
Student sa stalnim zaposlenjem	1%
Honorarno zaposlen	2%
Stalno zaposlen	4%
Nezaposlen	2%
Osoba sa invaliditetom sposobljena za rad	1%
Samozaposlen	1%
Osoba sa invaliditetom	1%

U nacionalnu manjinu spada 2,75% ispitanika, 1,95% su povratnici, 8,65% su raseljena lica, 0,95% izbjegla lica, a 1,85% ima porodična primanja ispod 300 KM. Nezavršenu osnovnu školu ima 1,4% ispitanika, a 2,25% ispitanika je osoba sa invaliditetom i/ili posebnim potrebama. 82,35% se ne identificiraju kao neka od ponuđenih kategorija.

KATEGORIJA	
Nacionalna manjina	2,75%
Povratnik	1,95%
Raseljeno lice (sa prostora unutar BiH)	8,65%
Izbjeglo lice (sa prostora izvan BiH)	0,95%
Porodična primanja ispod 300 KM	1,85%
Nezavršena osnovna škola	1,4%
Osoba sa invaliditetom i/ili posebnim potrebama	2,25%
Nijedno od navedenih	82,35%

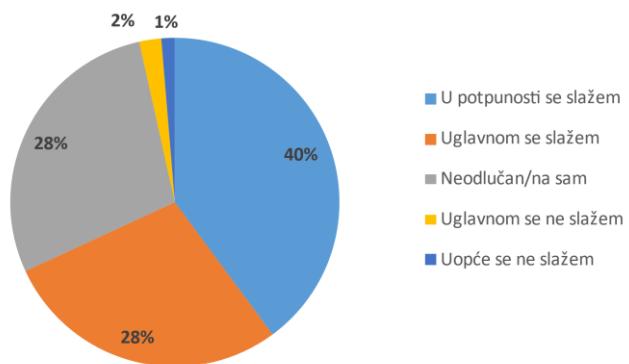

52,7% ispitanika živi u gradu, a 47,3% ispitanika živi izvan grada

STAMBENA POLITIKA

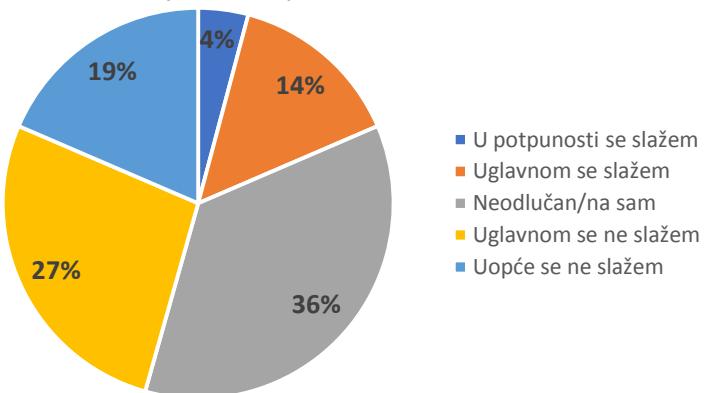
40% mlađih u potpunosti se slaže da bi porezna olakšica na prvu nekretninu pozitivno uticala na rješavanje stambenog pitanja mlađih.

Smatram da bi porezna olakšica (subvencija) na prvu nekretninu pozitivno utjecala na rješavanje stambenog pitanja (n=1063)

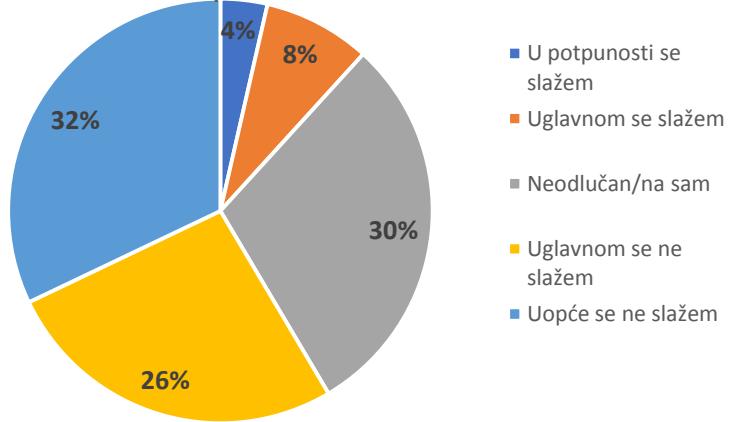
Rezultati anketnog istraživanja ukazuju da 19% mlađih misle da se na području HNK brine o stambenim pitanjima socijalno ugroženih grupa ljudi, dok se 46% ne slaže (36% je neodlučno).

Na području HNK se brine o stambenim pitanjima socijalno ugroženih grupa ljudi (n=1063)

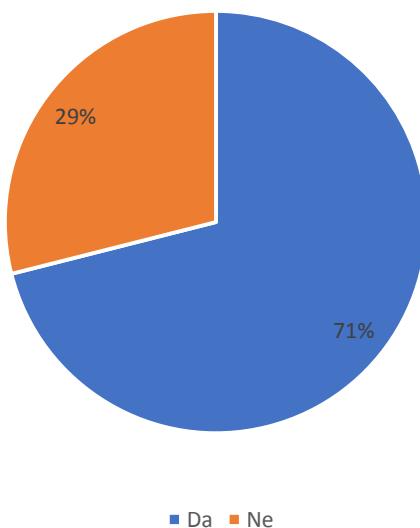
Također, mladi ispitanici su skeptični prema HNK, obzirom na olakšice mladim ljudima kod kupovina stanova, jer ih se oko 58% ne slaže da ih Županiji/Kanton uopće daje, dok ih je samo 12% saglasno.

HNK nudi olakšice mladim ljudima kod kupovina stanova

Među ispitanicima, 71% mlađih planira tražiti informacije o stambenim kreditima za mlađe, mogućim povlaštenim kamatnim stopama ili slično, dok ih skoro 80% planira tražiti i porezne olakšice ili subvencije.

Kada budem planirao da kupim stan, tražit ću informacija u vezi sa stambenim kreditima za mlađe

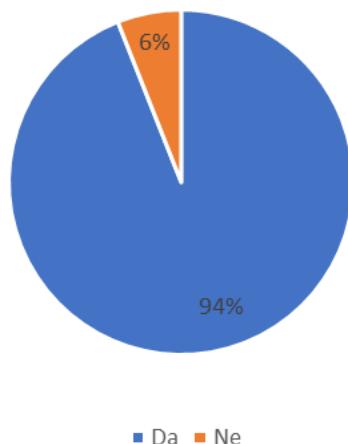

Ispitanici anketnog upitnika u svrhu izrade Strategije za mlađe, izjasnili su se da ih 85% živi u roditeljskom domu.

ZDRAVSTVENA POLITIKA

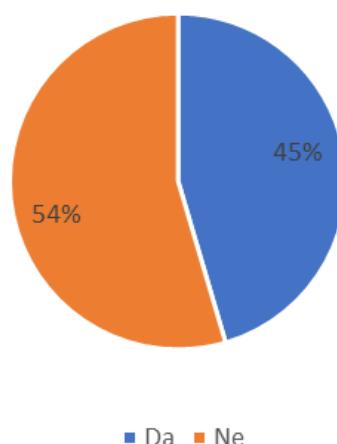
Što se tiče osiguranja mladih u HNK, podaci ankete iz 2022. godine (n=1.063) ukazuju da je 93,6% mladih zdravstveno osigurano, među kojima je 77,4% osigurano preko roditelja, njih 10,2% preko poslodavca, 5,6% preko zavoda za zapošljavanje, a 4,2% mladih sami sebi plaćaju zdravstveno osiguranje. Mladih u HNK koji nisu zdravstveno osigurani je 6,4%, što je zabrinjavajuće, iako pravo na zdravstvenu zaštitu iz st. 1. i 2. člana 25. Zakona pripada osobama dok imaju svojstvo učenika, odnosno redovnog studenta i time se krši jedno od osnovnih ljudskih prava mladih po Konvenciji o ljudskim pravima koje je i Bosna i Hercegovina ratifikovala.

Imam zdravstveno osiguranje

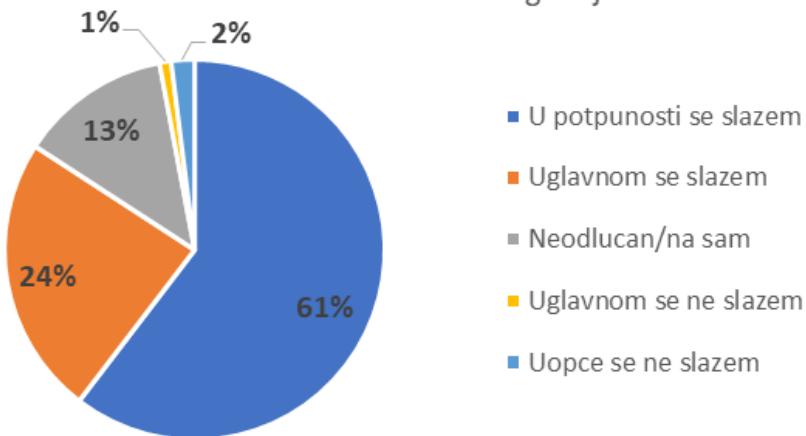
Na pitanje „Jesu li uslovi zdravstvenog osiguranja senzibilizirani za mlade osobe?“, 54% osoba odgovorilo je „Ne“, a oko 46% osoba reklo je „Da“, što je alarmantno.

Jesu li uvjeti zdravstvenog osiguranja
senzibilizirani za mlade osobe?

61% mladih slaže se u potpunosti da je potrebno imati timove/osobe za krizne intervencije koji bi pružili podršku i pomoći mladim ljudima nakon traumatskih događaja, a 24% ih se uglavnom slaže.

Potrebno je imati osobe/timove za krizne intervencije koji bi pružili podršku i pomoći mladim ljudima nakon traumatskih događaja

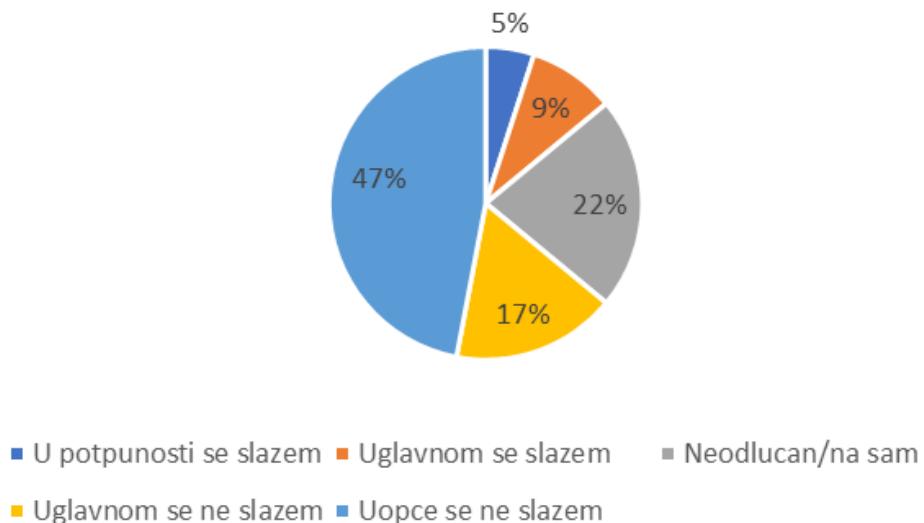
Samo 6% mladih se potpuno slažu da postoje programi prevencije rizičnog ponašanja, dok se njih 19% uglavnom slažu. Znatan procenat od 23% mladih se uglavnom ne slažu da takvi programi postoje, odnosno 14% njih se uopće ne slažu, dok je najveći procenat od 38% neodlučno, iz čega možemo zaključiti da većina ispitanika nije upoznata sa programima prevencije rizičnog ponašanja mladih.

Na području HNŽ postoje programi prevencije rizičnog ponašanja mlađih ljudi

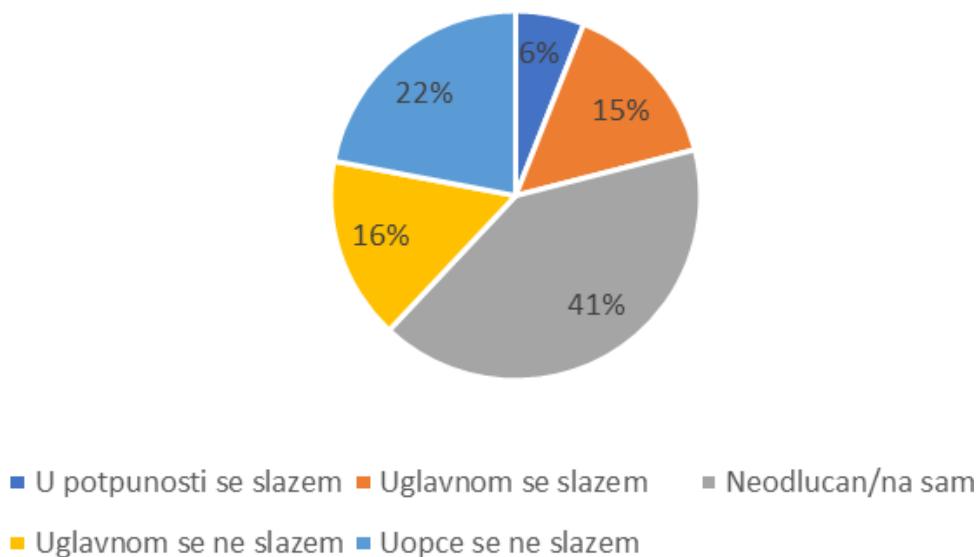

Da posjećuju savjetovališta za mlade o mentalnom i fizičkom zdravlju ili školskog pedagoga kada imaju potrebu, složilo se svega 14% ispitanika, a da se raspituju o projektima u zajednici vezanim za reproduktivno zdravlje složilo se svega 22% mlađih.

Posjećujem savjetovališta za mlade o mentalnom i fizičkom zdravlju ili školskog pedagoga kada imam potrebu

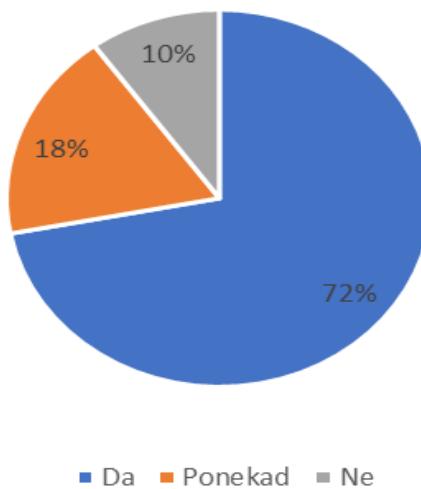

Raspitujem se o projektima u mojoj zajednici u svezi reproduktivnog zdravlja

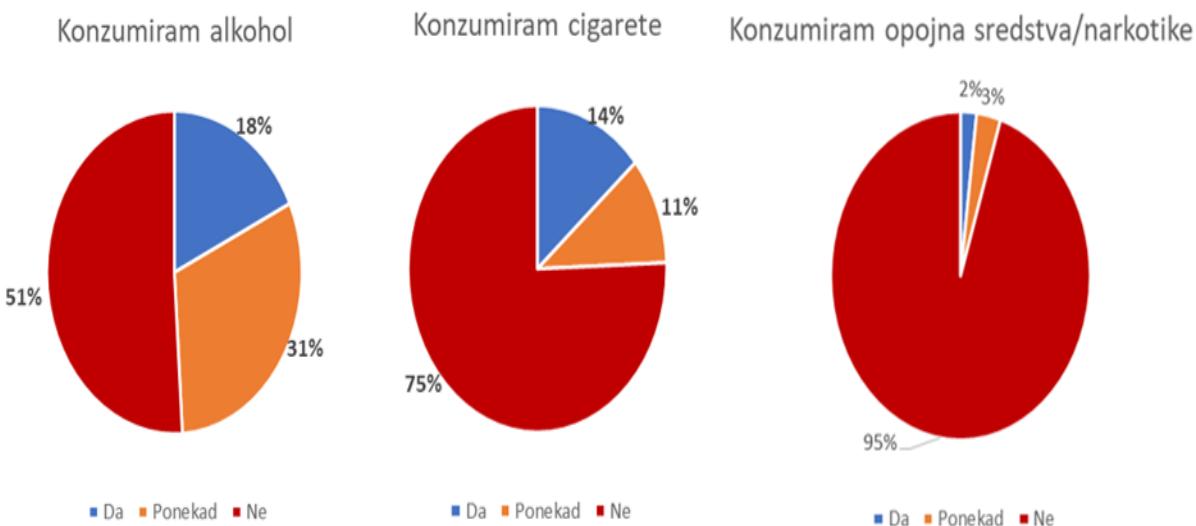

Rezultati anketnog istraživanja mladih na području HNK pokazuju da svega 9,4% mladih redovno posjećuje liječnika, dok njih 72% liječnika posjeće samo kada su bolesni, odnosno 18,3% liječnika posjećuju ponekad.

Posjećujem liječnike samo kad sam bolestan/a

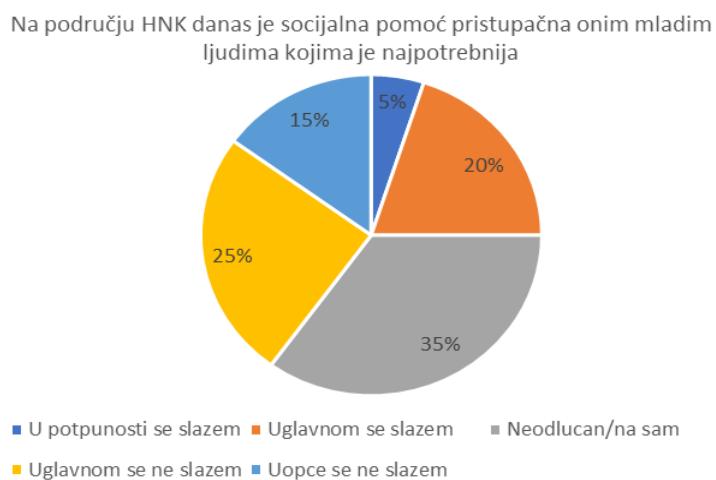

Rezultati ankete među mladima u HNK u 2022. godini provedene na uzorku od 1.063 ispitanika ukazuju na zabrinjavajući podatak da 48,4% konzumira ili povremeno konzumira alkohol. U istoj anketi 5% mladih je potvrđno odgovorilo na pitanje koje se odnosilo na konzumiranje opojnih sredstava i narkotika, što je također izuzetno alarmantno.

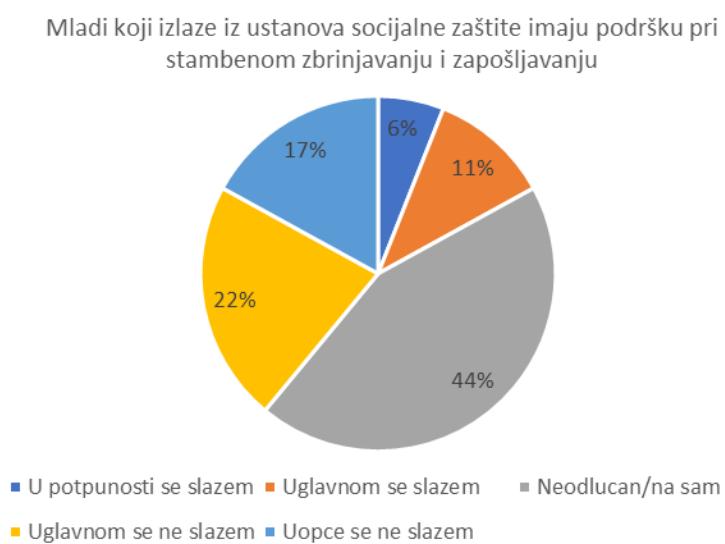

SOCIJALNA POLITIKA

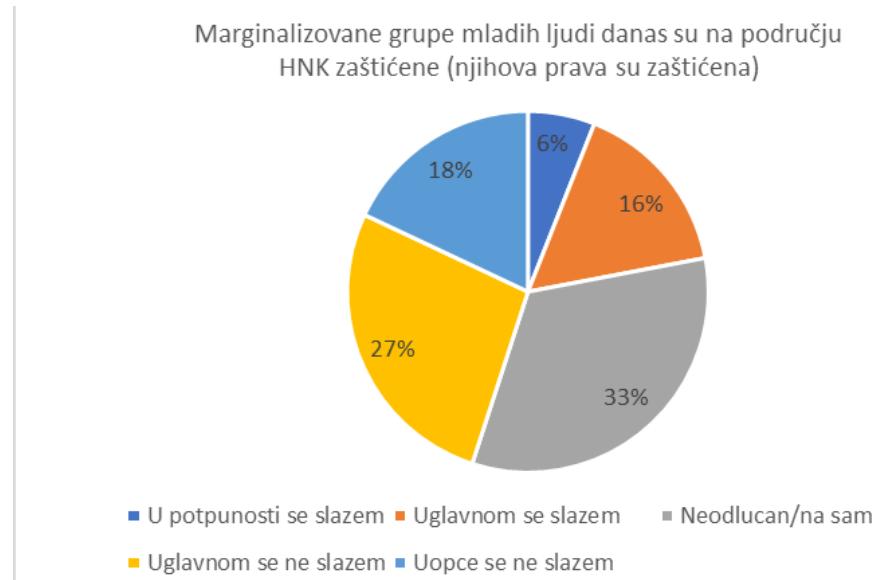
Od ukupnog broja anketiranih mladih, njih 5% se u potpunosti slaže da je socijalna pomoć pristupačna onim mladim ljudima kojima je najpotrebnija. 20% mladih se uglavnom slaže s navedenom tvrdnjom, dok je 35% mladih neodlučno po pitanju istog. 25% mladih uglavnom se ne slaže da je socijalna pomoć pristupačna mladim ljudima u potrebi, a 15% anketiranih mladih se uopće ne slaže. Nažalost, podatak od oko 50% mladih, koji smatra da se mladima u potrebi ne pruža socijalna pomoć, pokazuje nam pravi uzrok odlaska mladih sa područja HNK, a što je poražavajuća činjenica.

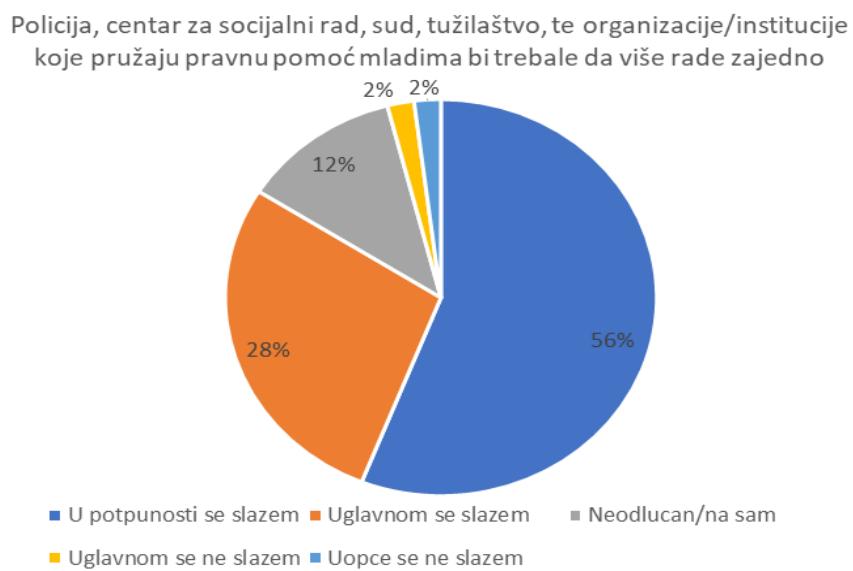
Po mišljenju anketiranih, svega 6% se u potpunosti slaže da mladi koji izlaze iz ustanova socijalne zaštite imaju podršku pri stambenom zbrinjavanju i zapošljavanju. 11% mladih uglavnom se slaže s navedenom tvrdnjom. 44% mladih je neodlučno po pitanju tvrdnje imaju li mladi koji izlaze iz ustanova socijalne zaštite podršku pri stambenom zbrinjavanju i zapošljavanju. Uglavnom se ne slaže 22% anketiranih mladih, a 17% istih se uopće ne slaže sa navedenom tvrdnjom.

6% anketiranih mladih osoba u potpunosti se slaže da su prava marginaliziranih grupa zaštićena. 16 % mladih uglavnom se slaže da su prava marginaliziranih grupa zaštićena. 33% mladih je neodlučno po pitanju navedene tvrdnje, dok se 27% mladih uglavnom ne slaže da su prava marginaliziranih grupa zaštićena. 18% mladih se uopće ne slaže s navedenom tvrdnjom.

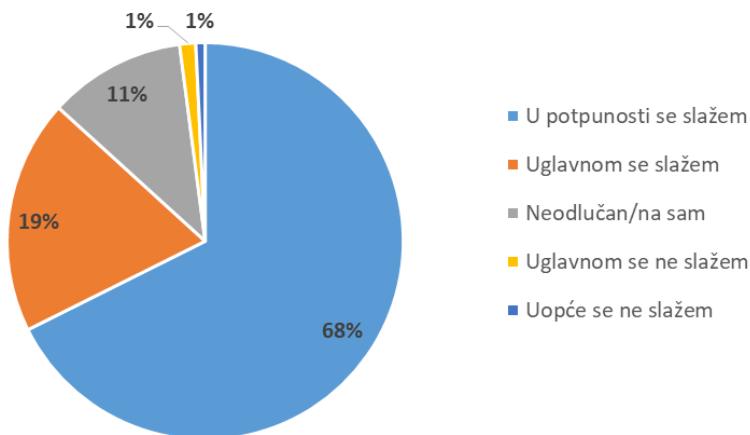
Po pitanju saradnje institucija koje pružaju pomoć mladima, 56% anketiranih mladih s područja HNK se u potpunosti slaže da bi institucije trebale više raditi zajedno. 28% anketiranih se uglavnom slaže, dok je 12% neodlučnih. Kad su u pitanju protivljenja ovoj tvrdnji, po 2% mladih smatra da se uglavnom ne slažu, tj. uopće se ne slažu da bi institucije koje pružaju pravnu pomoć mladima trebale više raditi zajedno.

MOBILNOST MLADIH, PARTICIPACIJA U DRUŠTVU I INFORMISANJE

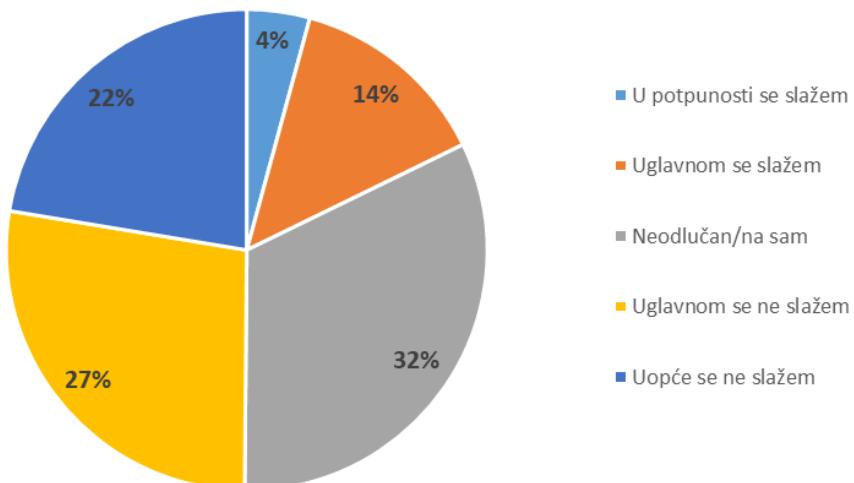
Od ukupnog broja ispitanika, čak 87% se slaže i uglavnom se slaže da HNK treba da finansijski podrži međunarodne razmjene mladih i studijska putovanja. Od ukupnog broja ispitanika 13% je neodlučno, uglavnom se ne slaže ili se ne slaže po ovom pitanju. Možemo zaključiti da mladi podržavaju mogućnost finansijske podrške za međunarodnu razmjenu i studijska putovanja.

HNŽ treba da finansijski podrži međunarodne razmjene mladih i
studijska putovanja
(n=1063)

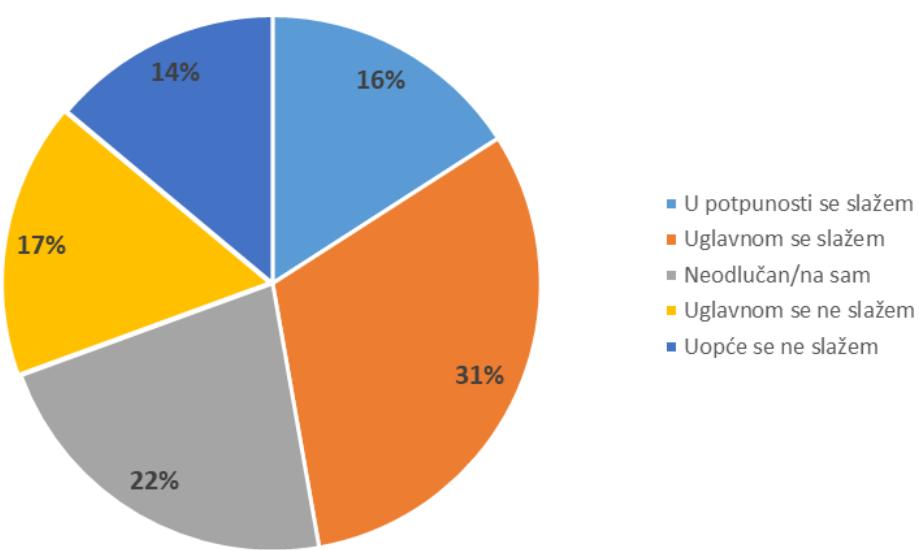
Samo 18% mladih anketiranih osoba je potvrdilo da postoji direktna i redovna komunikacija između lokalnih vlasti i mladih ljudi. Čak 82% mladih je potvrdilo da ne postoji direktna i redovna komunikacija između lokalnih i mladih ljudi (neodlučan sam 32%, uglavnom se ne slažem 27%, uopće se ne slažem 22%). Ovaj pokazatelj je alarmantan i ukazuje na lošu komunikaciju između vlasti i mladih ljudi.

Postoji direktna i redovna komunikacija između lokalnih vlasti i
mladih ljudi (n=1063)

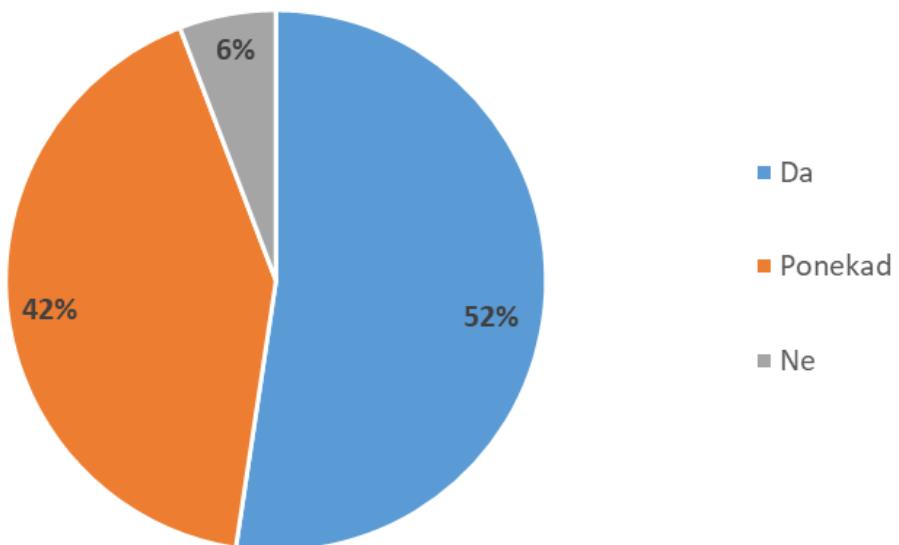

Od ukupnog broja ispitanika, 47% je zadovoljno ili uglavnom zadovoljno prijevozom na teritoriju HNK, dok 53% ispitanika je neodlučno, uglavnom se ne slaže ili se uopće ne slaže sa konstatacijom da je prijevoz prikladan na teritoriju HNK. Ovim tvrdnjama treba dodati i postotak mlađih koji su iz gradske sredine (52,7%), a koji i nemaju potrebu ili vrlo malo imaju potrebu da koriste prijevoz.

Na teritoriju HNŽ-a prijevoz selo-grad i obrnuto je prikladan
(n=1063)

Od ukupnog broja ispitanika, 52% mlađih putuje unutar svoje države, dok 42% mlađih to radi ponekad, a samo 6% ne putuje unutar svoje države.

Zanimljiv podatak je da u posljednje 3 godine čak 43,9% ispitanika nije učestvovalo u nekim programima razmjene. Taj podatak možemo povezati i sa pojmom Covida 19 u zadnje tri godine, što je možda bio jedan od glavnih uzročnika ovakvih podataka. S druge strane 27% mlađih je izjavilo da je putovalo van Bosne i Hercegovine, dok 25,4 mlađih je putovalo unutar Bosne i Hercegovine. Vrlo mali broj mlađih učestvuje u razmjenama tipa studijska putovanja, ljetne škole i studentske razmjene.

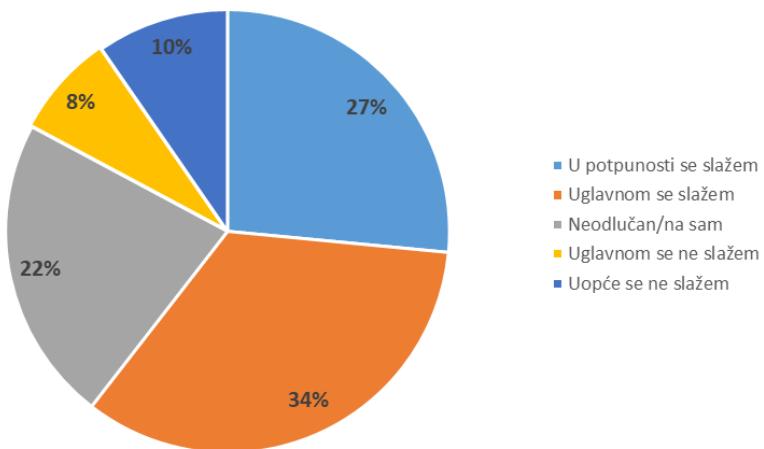
U posljednje tri godine sudjelovao sam u	
Ekskurzija u inozemstvo (van BiH)	27%
Ekskurzija u drugi entitet	10%
Ekskurzija unutar entiteta	16%
Studijska putovanja	5%
Ljetne škole	6%
Studentske razmjene	2%
Nisam učestvovao	34%
ostalo	1%

Od ukupnog broja ispitanika, čak 65,5% mlađih nije član nijedne organizacije, što je poražavajući podatak. Također, 16,6% mlađih je član organizacije mlađih kroz vijeća učenika, studenata i slično. U religijskim organizacijama je aktivno 13,6%. Ostali podaci su zanemarivi. Možemo zaključiti da mlađi u HNK dovoljno ne participiraju u društvenom životu.

Uključen sam u neku od navedenih organizacija	
Omladinska organizacija ili asocijacija	176
Politička stranka	77
Religijske organizacije	155
Organizacija za zaštitu životne sredine	26
Organizacija za zaštitu ljudskih prava	28
Profesionalne organizacije	23
Nisam član	694

Kako doći do informacija potrebnih za različite segmente života zna ili uglavnom zna 61,2% mlađih, dok ostatak mlađih nije sigurno da znaju (22%), a uglavnom ne zna i ne zna 16,7%, što je nažalost alarmantno i ukazuje na činjenicu da je pored formalnog obrazovanja potrebno akcenat staviti i na neformalno obrazovanje koje je značajno za lični, socijalni i profesionalni rast i razvoj mlađih.

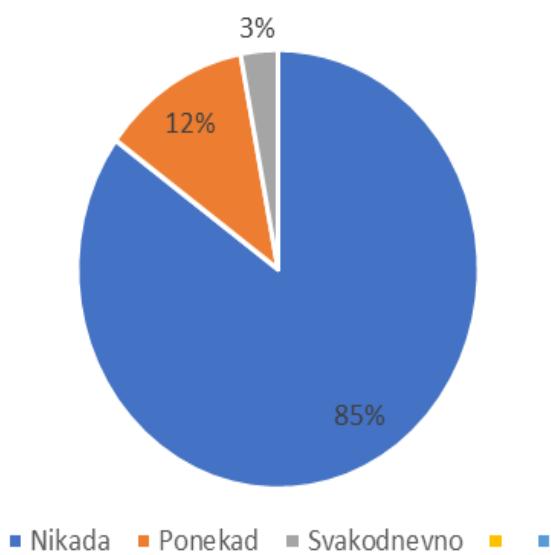
Znam kako da dođem do informacija potrebnih za različite segmente mog života (n=1063)

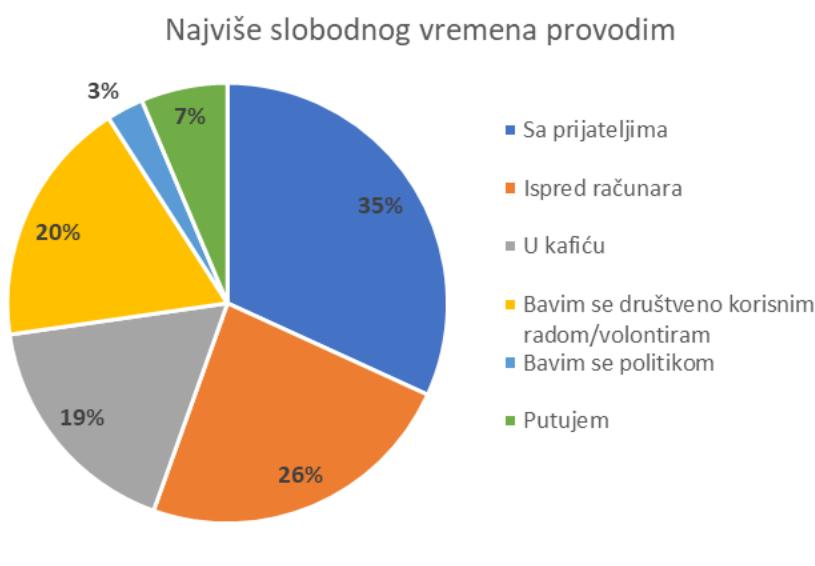
SPORT, SLOBODNO VRIJEME I OMLADINSKI RAD

Na pitanje o igrama na sreću, 85,5% mlađih je izjavilo da nikada ne igraju igre na sreću, dok 11,45% mlađih ponekad igra igre na sreću, a njih 3% to čini svakodnevno.

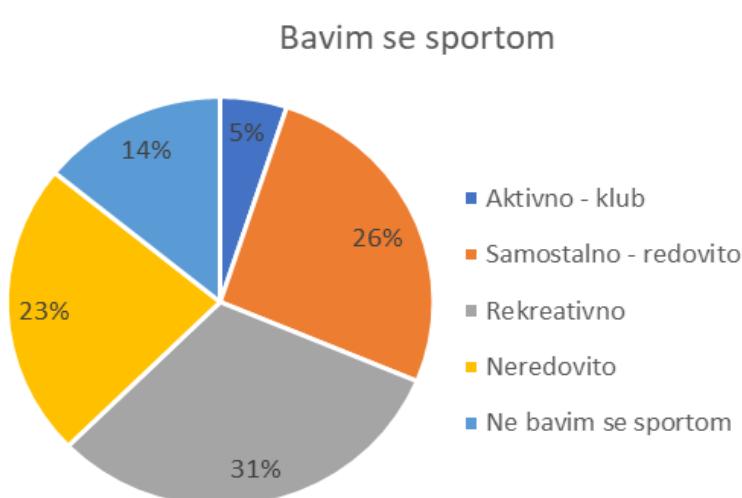
Koliko često igrate igre na sreću

Mladi u HNK najviše slobodnog vremena provode sa prijateljima (35%), njih 20% se bavi društveno korisnim radom, dok njih 19% vrijeme provode u kafićima. 16% mlađih provodi svoje vrijeme ispred računara, dok ih vrlo malo putuje (7%) ili se bave politikom (3%).

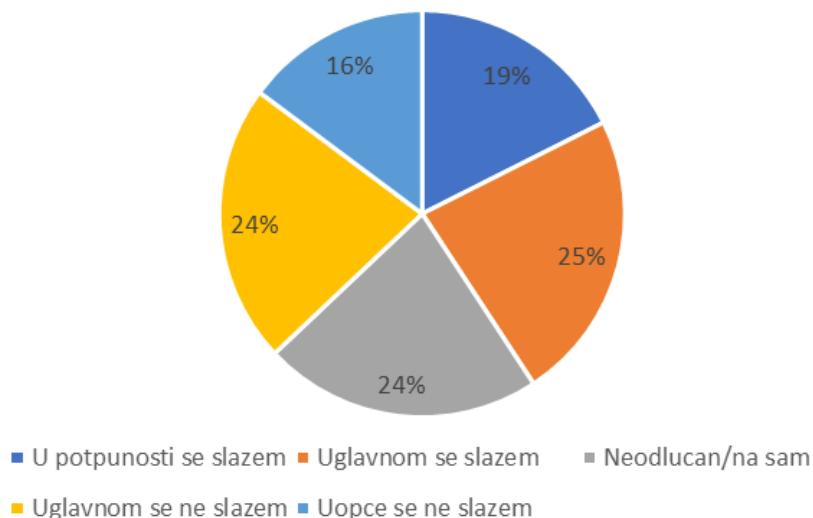

Po ovom pitanju se 19,7% mlađih izjasnilo da se aktivno bavi sportom, dok samostalno-redovno se bavi 16,5%, rekreativno se bavi 23,4%, neredovno se bavi sportom 14,7% mlađih, dok se 25,8% ne bavi sportom. S obzirom na broj ankentiranih ispitanika, njih 1063, a većinu anketiranih čine mlađi od 20 godina (78,6%) koji imaju organizovano bavljenje sportom kroz sportske klubove i nastavu tjelesnog i zdravstvenog odgoja, postavlja se pitanje dužine bavljenja sportom poslije završene srednje škole. U visokoškolskim institucijama prestaje organizovano bavljenje sportom kroz nastavni proces i mlađi su prepušteni samostalnom bavljenju sportom, što predstavlja u većini slučajeva neredovno tjelesno vježbanje ili prestanak tjelesnog vježbanja. Ovom segmentu treba posvetiti pažnju u smislu kvalitetnog informisanja o načinima provođenja slobodnog vremena, kao i osnivanja kantonalnog udruženja sportske rekreacije, imajući u vidu činjenicu da je fizička neaktivnost jedan od vodećih faktora kardiovaskularnih oboljenja i pojave oboljenja kičme (kifoza, skolioza, landroza).

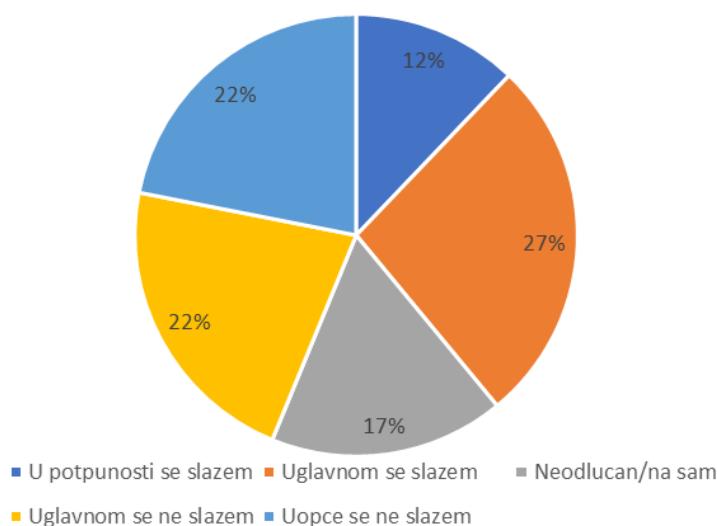
Od ukupnog broja ispitanika, njih 35,4% se slaže (u potpunosti i uglavnom) da mladi imaju dovoljno informacija o opcijama kvalitetnog provođenja slobodnog vremena, dok ukupno 64,5% ispitanih je neodlučno, ne slaže se ili se uopće ne slaže. Zaključno se može potvrditi da je veći procenat mladih koji smatra da nemaju dovoljno informacija za kvalitetno provođenje slobodnog vremena.

Mladi imaju dovoljno informacija o opcijama za kvalitetno provođenje slobodnog vremena

Svega 39,1% mladih se slaže (u potpunosti i uglavnom) da postoji dovoljan broj objekata i sportskih organizacija koje pružaju mogućnost mladima za bavljenje sportom. Po ovom pitanju oko 17% mladih je neodlučno, dok se uglavnom ne slaže 21,9% mladih, a uopće se ne slaže 21,7%. Možemo zaključiti da su u većini mladi mišljenja da ne postoji dovoljan broj objekata i sportskih organizacija na nivou HNK koji pružaju mogućnost mladima da se rekreativno bave sportom.

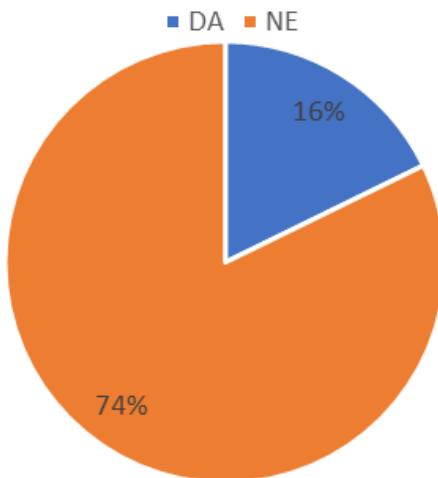
Na teritoriji HNK/Ž postoji dovoljan broj objekata i sportskih organizacija koje pružaju mogućnost mladima da se rekreativno bave sportom

SIGURNOST MLADIH

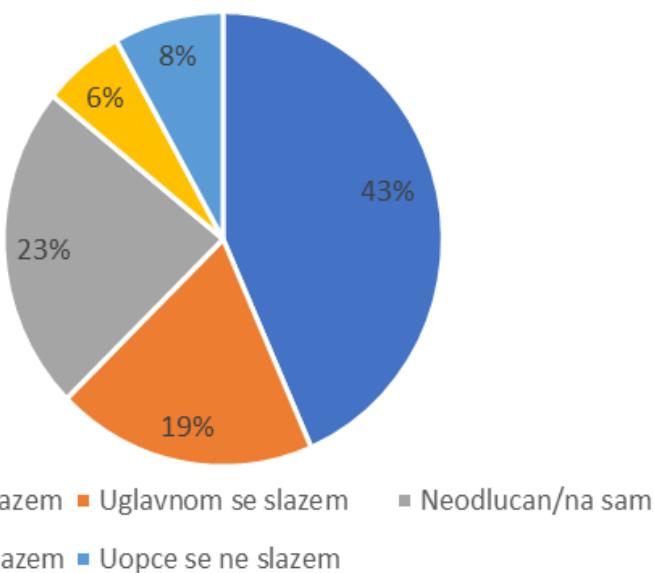
Da su bili žrtva vršnjačkog nasilja odgovorilo je 16% anketiranih, a njih 74% da nisu bili žrtva vršnjačkog nasilja.

Bio/la sam žrtva jednog ili više oblika vršnjačkog nasilja

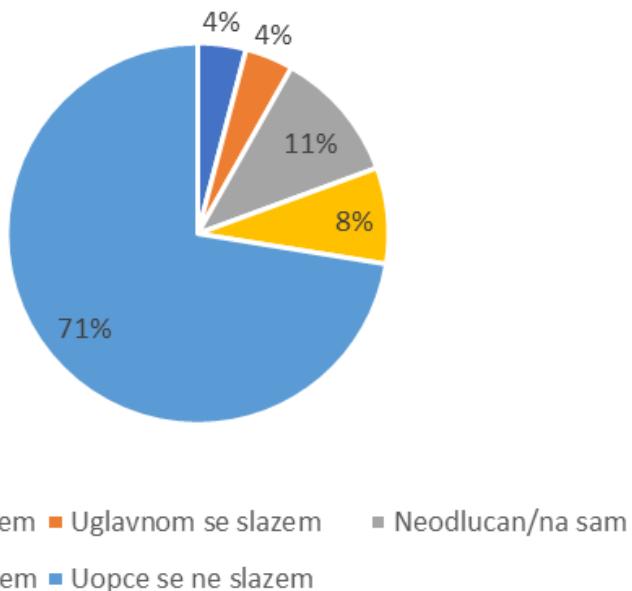
62% mladih (u potpunosti i uglavnom) se izjasnilo da bi prijavili nasilje u porodici i zatražili zaštitu. 23% izjasnilo se da su neodlučni, 6% da se uglavnom ne slažu, a njih 8% da se uopće ne slažu.

Kada bih bio/la žrtva nasilja u porodici , prijavio/la bih nasilje i zatražio/la zaštitu

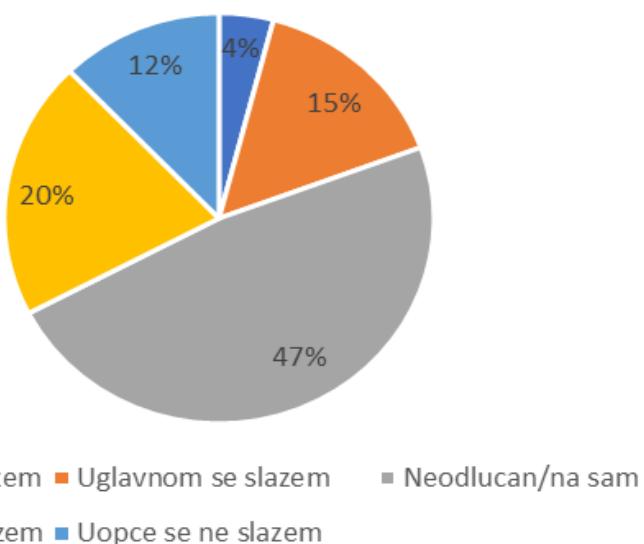
Nažalost, 8% mladih (u potpunosti i uglavnom) odgovorilo je da su bili žrtva nasilja u porodici, njih 11% se izjasnilo da su neodlučni. Njih 71% se izjasnilo da se uopće ne slažu da su bili žrtva nasilja u porodici, dok se njih 8% uglavnom ne slaže da su bili žrtva nasilja u porodici.

Bio/la sam žrtva nekih od oblika nasilja u porodici

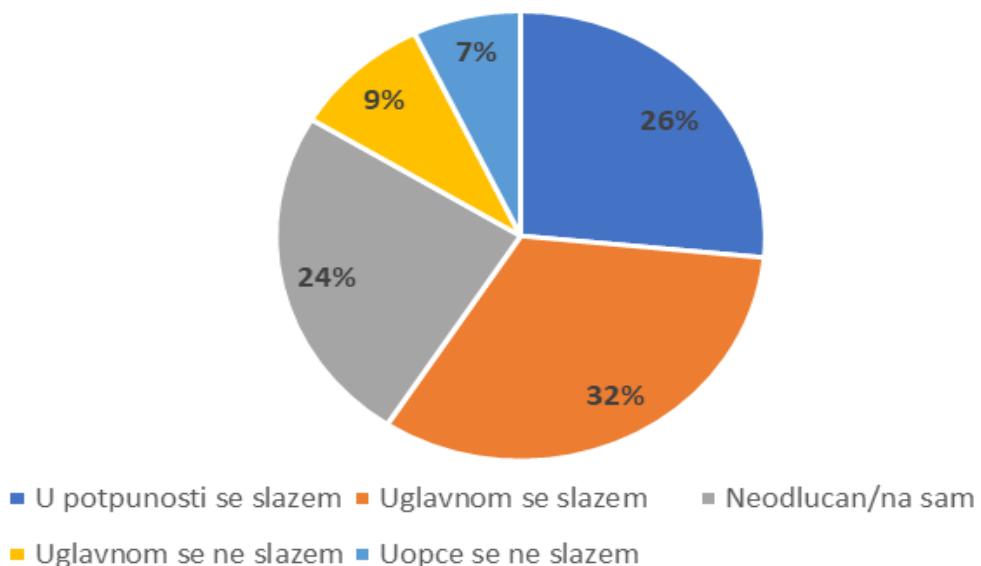
Prema rezultatu anketiranih osoba, 19% mladih (u potpunosti i uglavnom) smatra da ne postoje programi podrške u pogledu sigurnosti za sve mlade, dok njih 47% se izjasnilo da su neodlučni. 20% anketiranih se izjasnilo da se ne slažu ili da se uopće ne slažu 12%.

Postoje programi podrške u pogledu sigurnosti za sve mlade

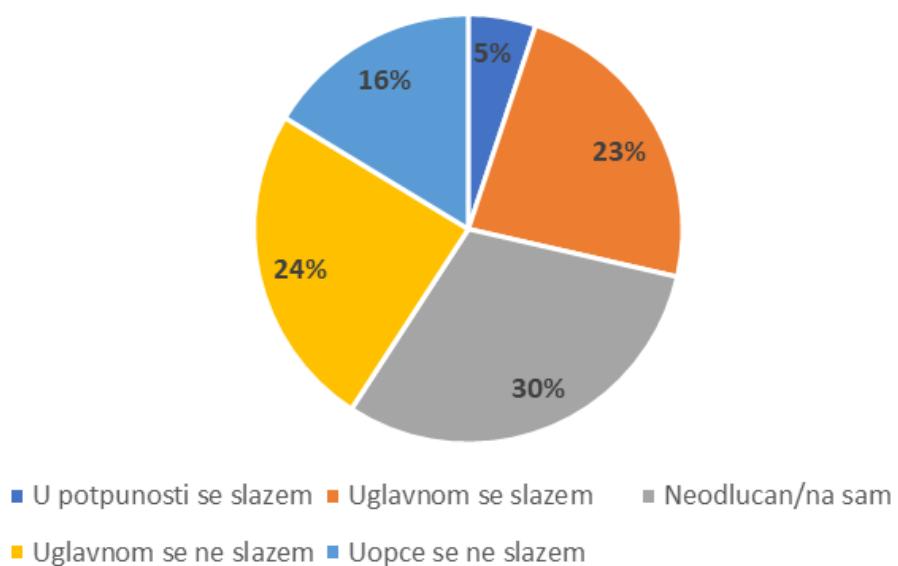
Svega 58% mladih se izjasnilo da uvažavaju policijske službenike, dok je njih 24% bilo neodlučno prilikom anketiranja. Njih 9% se ne slaže, a 7% se uopće ne slaže.

Policjske službenike uvažavam i poštujem, jer svoju dužnost obavljaju u teškim uslovima

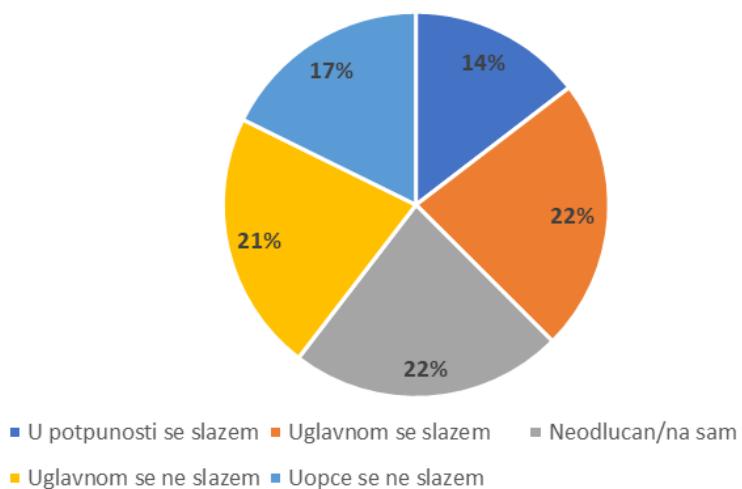
Svega 28% mladih (u potpunosti i uglavnom) odgovorilo je da je sigurnosna situacija veoma dobra na području HNK. 30% ih je odgovorilo da je neodlučno. Njih 24% se ne slaže a 16% uopće se ne slaže.

Na području HNK danas je sigurnosna situacija dobra

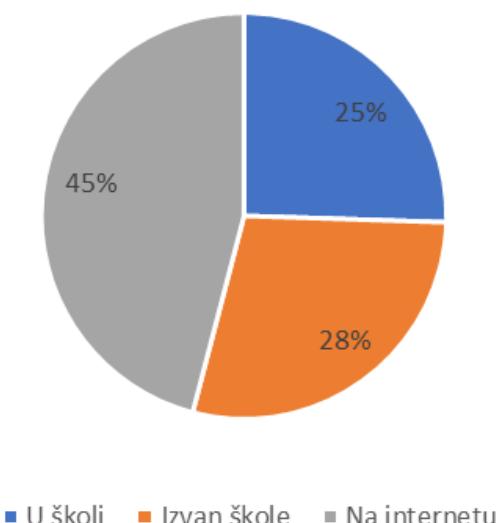
Rezultat anketnog istraživanja u pogledu ovoga pitanja pokazuje da samo 36% mlađih smatra (u potpunosti ili uglavnom) da policija kao institucija radi svoj posao. Njih 22% su se izjasnili da su neodlučni, a 21% se izjasnilo da se uglavnom ne slažu sa postavljenom tvrdnjom, dok se njih 17% izjasnilo da se ne slažu, što nam ukazuje na činjenicu da je potrebna veća saradnja resora obrazovanja i sigurnosti, što u osnovi pruža koncept **Programa socijalizacija s pravom**, koji sistematskim i interdisciplinarnim pristupom, uvođenjem u programe rada odjeljenje zajednice u sve osnovne (VIII razred) i srednje škole (II razred), uz sinergični i partnerski rad nastavnog i policijskog osoblja, a u cilju realizacije prevencije svih oblika maloljetničke delikvencije i nasilja među učenicima i mlađima.

Policija kao institucija koja ima obavezu da me štitii i ulijeva povjerenje kako bih se osjećao/la sigurno, radi svoj posao

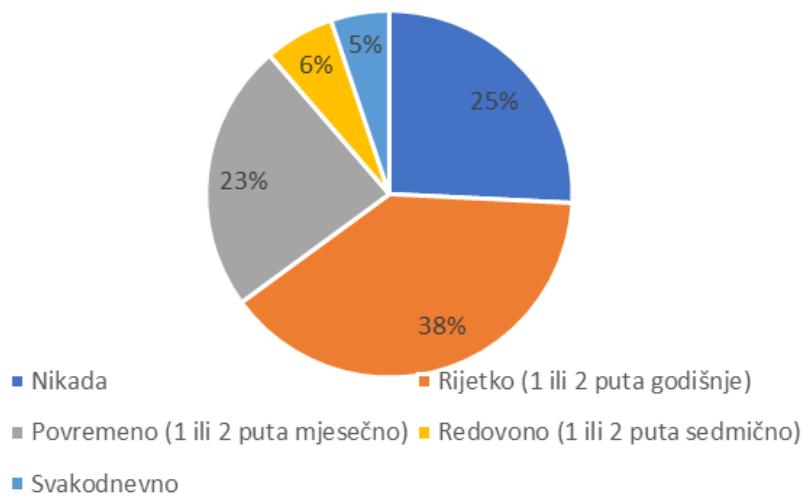
Nažalost, 25% mlađih je potvrdilo da se vršnjačko nasilje događa u školi, njih 28% da se događa van škole i 45% da se događa na internetu, što je alarmantno.

Vršnjačko nasilje se najčešće događa

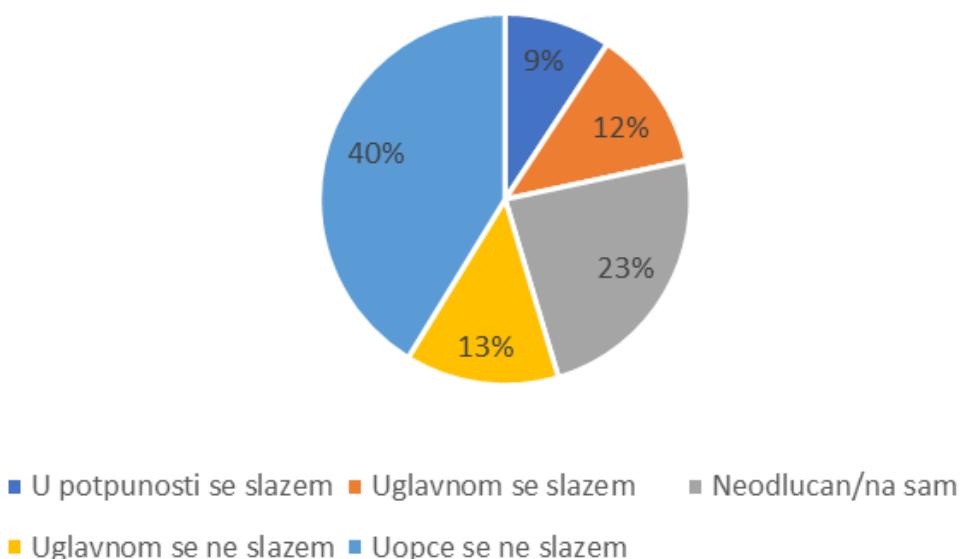
Svega 25% mlađih izjasnilo se da nikada nisu čuli za vršnjačko nasilje u školi, njih 38% izjasnilo se da su čuli rijetko (1 ili 2 puta godišnje). 23% izjasnilo se da su za vršnjačko nasilje čuli povremeno (1 ili 2 puta mjesečno). 6% mlađih izjasnilo se da su čuli za vršnjačko nasilje redovno (1 ili 2 puta) sedmično, dok je 5 % anketiranih za vršnjačko nasilje čulo svakodnevno, što je alarmantno.

Koliko često ste u posljednjoj školskoj godini čuli da je u vašoj školi ili u školi koja vam je poznata, nad učenikom izvršeno vršnjačko nasilje

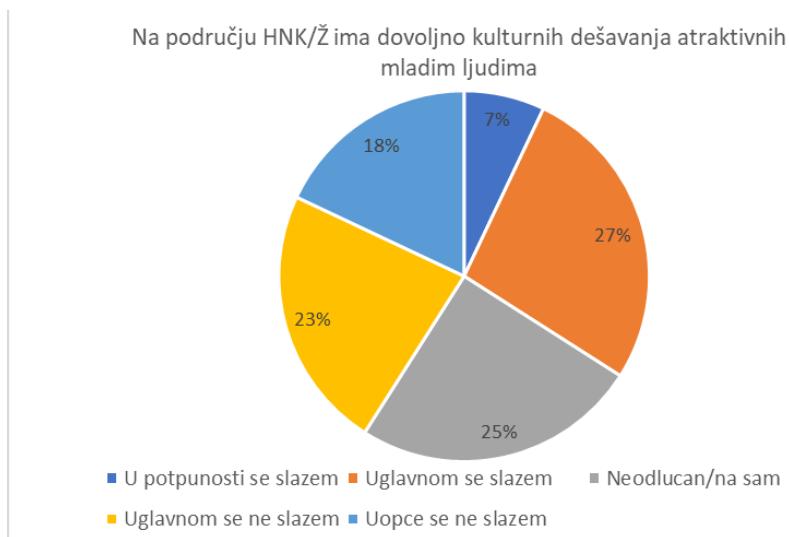
21% mlađih (u potpunosti i uglavnom) se izjasnilo se da ne bi prijavili nasilje u porodici zbog straha od stigmatizacije okoline i zbog nepovjerenja u institucije. 23% izjasnilo se da su neodlučni, 13% da se uglavnom ne slažu, a njih 40% da se uopće ne slažu.

Kada bih bio/la žrtva nasilja u porodici, ne bih prijavio/la nasilje zbog straha od stigmatizacije okoline i zbog nepovjerenja u institucije

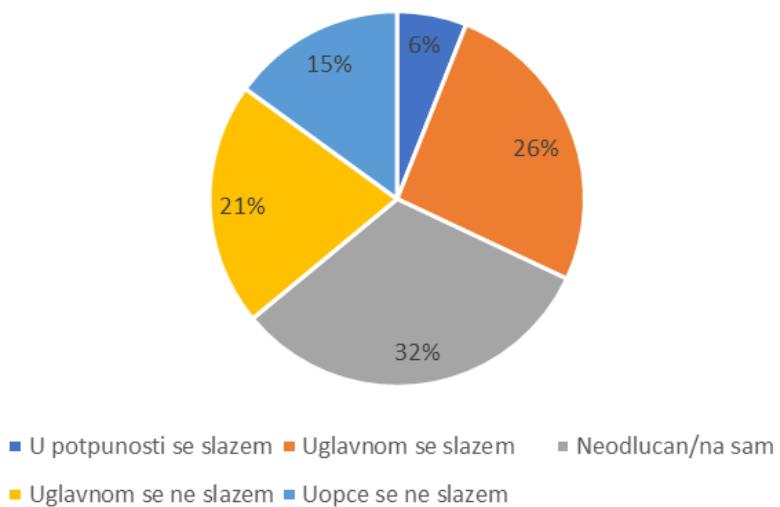
KULTURA

Sa tvrdnjom da postoji dovoljno kulturnih dešavanja atraktivnih mladim ljudima, u potpunosti se slaže tek 7% ispitanika, uglavnom se slaže 26,52%, neodlučni su 25% ispitanika te se uglavnom nisu složili 23,70% ispitanih, te 17,68% uopće se nisu složili s tvrdnjom. Dakle, veći broj ispitanika (njih 41, 38%) nezadovoljno je kulturnim dešavanjima u HNK koji su atraktivni mladima.

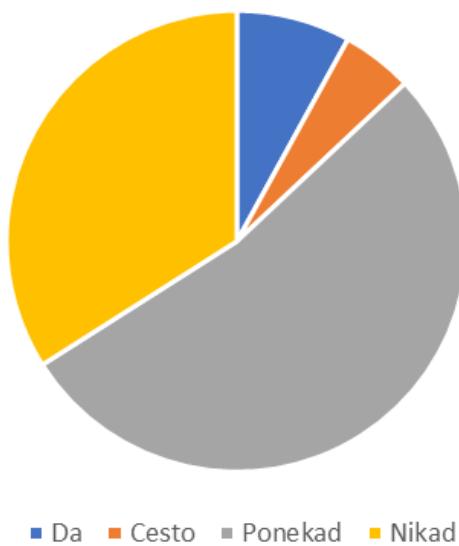
S tvrdnjom se u potpunosti i uglavnom slaže 32% ispitanika. Njih 31,60 je neodlučno, dok najveći broj ispitanika, njih 36,40% s tvrdnjom se uglavnom i uopće ne slaže. Prema tome, stajališta mlađih ukazuju da HNK ne potiče dovoljno kulturno i kreativno stvaralaštvo mlađih.

HNK/Ž potiče kulturno i kreativno stvaralaštvo mlađih

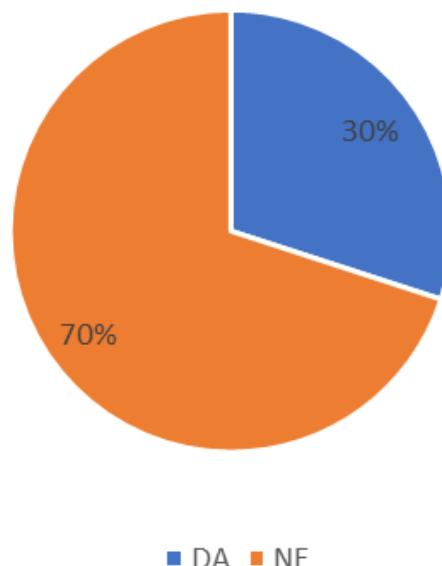
Najveći broj mladih (53%) ponekad posjećuje muzeje, pozorište i izložbe, njih 34% nikad ne posjećuju muzeje, pozorište i izložbe i svega 13% često posjećuju muzeje, pozorište i izložbe. Sve prethodno spomenuto ukazuje na problem da mladi nedovoljno posjećuju muzeje, pozorište i izložbe.

Posjećujem muzej, pozorište, izložbe

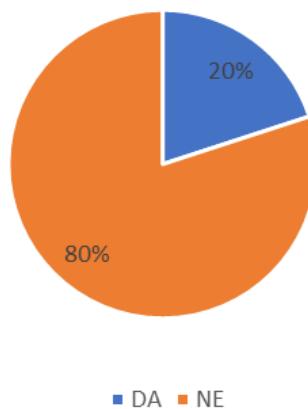
Na tvrdnju aktivnog učešća u kulturnim događajima, 71% anketiranih su odgovorili da ne učestvuju u kulturnim događajima, dok se 29% anketiranih mladih izjasnilo da učestvuju u kulturnim događajima. Rezultati ukazuju da mladi nedovoljno učestvuju u kulturnim događajima.

Aktivno učestvujem u kulturnim događajima

Na tvrdnju aktivnog učešća u događajima za umjetnost, 81% anketiranih mladih odgovorilo je da ne učestvuju u događajima vezanim u umjetnost, dok ih je 19% odgovorilo da su aktivni u učešću događaja vezanim uz umjetnost. Rezultati ankete ukazuju na nedovoljno ušešće mladih u dugađajima vezanim uz umjetnost.

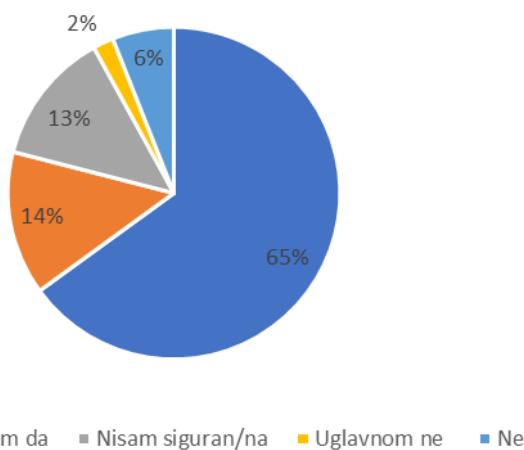
Aktivno učestvujem u događajima vezanim za umjetnost

OBRAZOVANJE

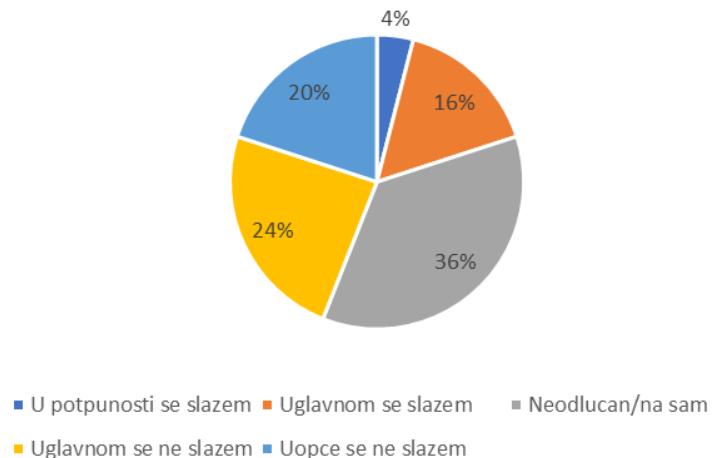
Iako je evidentno da većina anketiranih smatra da ih postojeći sistem obrazovanja u HNK ne osposobljava u dovoljnoj mjeri za tržište rada, da nedostaje više profesionalne prakse i da je neusklađen sa tržištem rada, ipak se značajan postotak anketiranih izjasnio da će nastaviti školovanje i to 64.91% je odgovorilo da će nastaviti školovanje, 14.11% da će uglavnom nastaviti školovanje. 12.79% je odgovorilo da nije sigurno, dok je svega 5.92% anketiranih odgovorilo da ne planira, odnosno, 2.25% uglavnom ne planira nastavak školovanja.

Planiram nastaviti školovanje

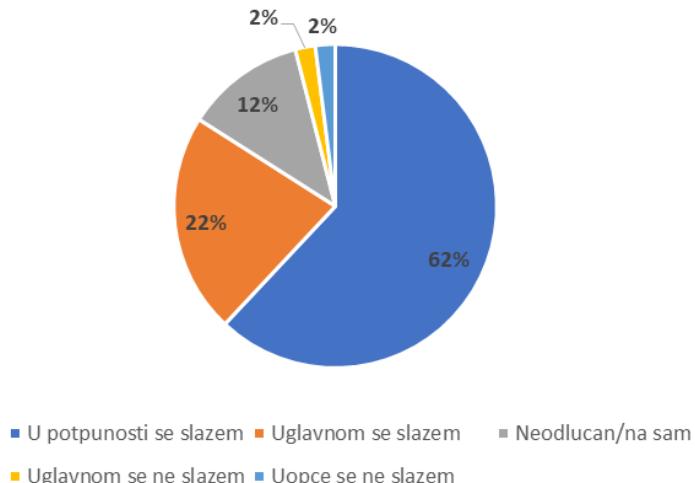
Sa navedenom tvrdnjom se u potpunosti slaže 4.32 % anketiranih, uglavnom se slaže 15.99%, 36.40% je neodlučno, dok se 23.61% anketiranih mlađih uglavnom ne slaže odnosno uopće se ne 19.66% anketiranih. Zaključno možemo reći da je veći postotak mlađih koji smatraju da obrazovni sistem nije usklađen sa potrebama tržišta rada. Dakle, potrebno je nastaviti sa programom pružanja podrške odgojno-obrazovnim ustanovama u opremanju kabineta praktične nastave, izradi nastavnih planova i programa temeljenih na ishodima učenja i standardima zanimanja i edukaciji nastavnog osoblja u saradnji sa poslodavcima i privrednom komorom.

Smatram da je obrazovni sistem usklađen sa tržištem rada

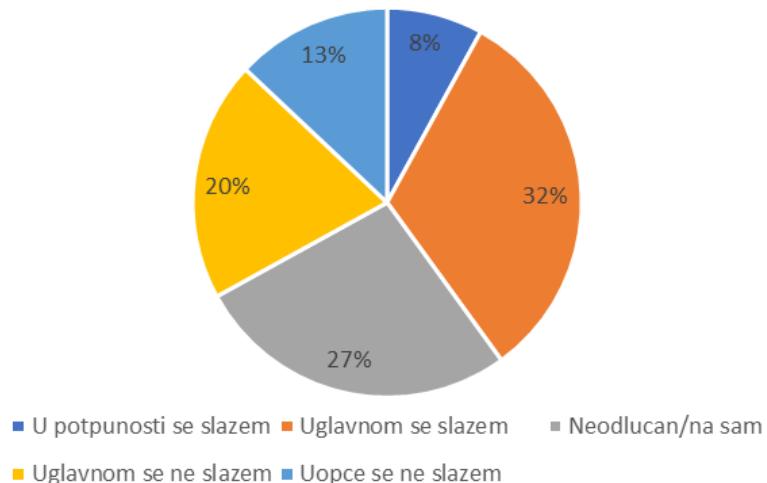
84.10 % mlađih se slaže (u potpunosti 61.90% i uglavnom 22.20%) da je u srednjoškolskom i visokoškolskom obrazovanju nedovoljno zastupljena profesionalna praksa. 12.22% ih je bilo neodlučno, dok se svega 3.66% anketiranih izjasnilo da se ne slaže odnosno uglavnom ne slaže. Postotak mlađih koji su potvrđno odgovorili na ovo pitanje je potrebno shvatiti kao alarm da je u tom pravcu neophodno preduzeti hitne mjere kojima bi se unaprijedilo postojeće stanje.

Potrebno je više profesionalne prakse tokom školovanja za učenike i studente

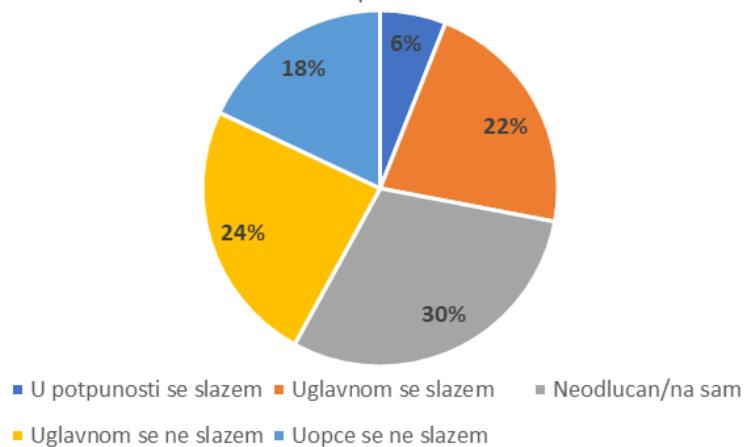
40.44% anketiranih je zadovoljno odnosom nastavnik/profesor – učenik/student, 32.54% se izjasnilo da nisu zadovoljni međusobnim odnosom učenika/studenata i nastavnog osoblja, dok je 27% anketiranih bilo neodlučno u pogledu ocjene ovog odnosa. Dakle, podaci nam ukazuju da bismo svi trebali raditi na poboljšanju i senzibiliziranju odnosa nastavnik/profesor – učenik/student, imajući u vidu činjenicu da poticajni radni ambijent doprinosi pravilnom razvoju ličnosti mladih, a da strah koči sve misaone procese ličnosti.

Nastavnici/profesori i učenici/studenti u školama/fakultetima
imaju odličan međusobni odnos

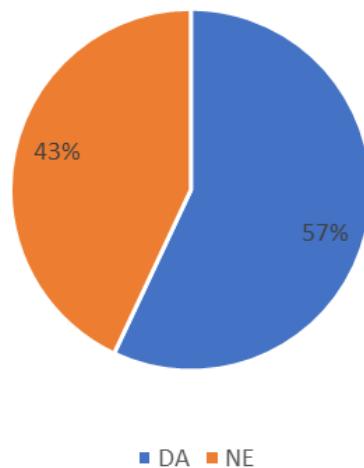
Svega 28% anketiranih mladih se slaže (u potpunosti i uglavnom) da će ih obrazovanje koje steknu školujući se u HNK sposobiti za pronalaženje posla u struci. Oko 31.60% mladih je bilo neodlučno, dok ih 41.39% smatra da im obrazovanje u HNK neće biti dovoljno za pronalaženje posla u struci. Zaključno se može tvrditi da je veći procenat mladih koji smatraju da ih postojeći sistem obrazovanja u HNK nije dovoljan za osposobljavanje i pronalaženje posla u struci.

Za pronalaženje posla u struci, obrazovanje koje steknem
školujući se u HNK/Ž dovoljno je i osposobljava me da nađem
posao

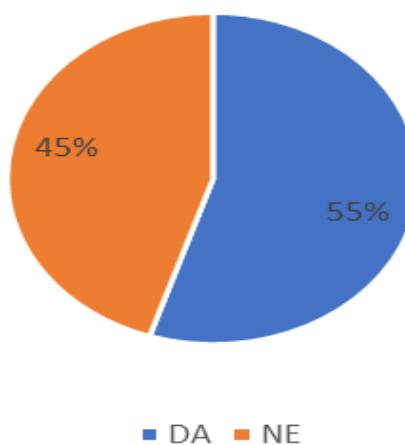
Iako se više od polovine anketiranih mladih ili 56.53% potvrđno izjasnilo o ovom pitanju, nije zanemariv procenat od 43.46 % onih koji ne znaju šta je neformalno obrazovanje, što upućuje na zaključak o nedovoljnoj promociji značaja neformalnog obrazovanja u sticanju dodatnih znanja i vještina koje mogu doprinijeti boljem pozicioniranju mladih na tržištu rada.

Znam šta je neformalno obrazovanje

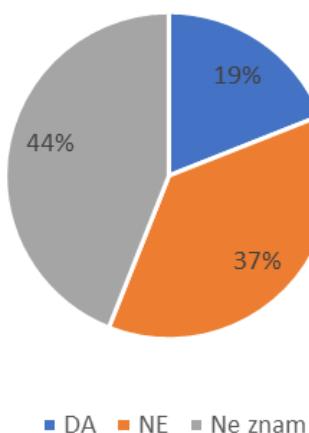
Pozitivan odgovor na navedenu tvrdnju dalo je 55.03% anketiranih mladih, dok se 44.96% izjasnilo negativno. Uzme li se u obzir da je anketirani uzorak 1.063 osobe između 15 i 30 godina, može se reći da postotak od 44.96% (ili 478 mladih) koji nikada nisu bili uključeni u realizaciju nekog programa neformalnog obrazovanja upućuje na zaključak o nedovoljno razvijenoj svijesti o značaju neformalnog obrazovanja koje pozitivno utiče na razvoj ličnosti mladih.

Učestvovao sam u nekom seminaru ili edukativnim radionicama (kurs stranih jezika, pisanje projekata, programiranje i drugo)

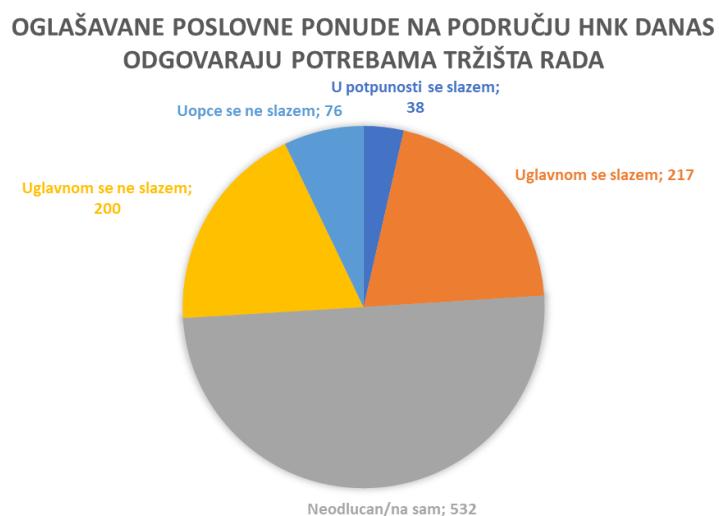
Potvrđno je na ovo pitanje odgovorilo svega 18.90% anketiranih. Negativno je odgovorilo 36.68%, dok ih se 44.40% izjasnilo da ne zna. Ukupan postotak onih koji su negativno odgovorili i koji ne znaju za takve programe je 81.08%, što jasno govori u prilog nedovoljnoj razvijenosti i zastupljenosti, pa u konačnici i neprepoznavanju značaja takvih programa. Potreba prepoznavanja i poticanja razvoja izvrsnosti je aktuelizirana vrlo lošim rezultatima učenika na posljednjim međunarodnim PISA i TIMSS testiranju, uslijed čega su pojedine škole, zbog nedostatka interesa i nepostojanja strukturalnih rješenja koja bi prepoznala nadarenost i poticale je u sklopu odgojno-obrazovnog procesa, inicirale pokretanje internih centara za nadarenu i talentiranu djecu.

Tokom obrazovanja realizuju se specijalni programi za talentovane i nadarene učenike

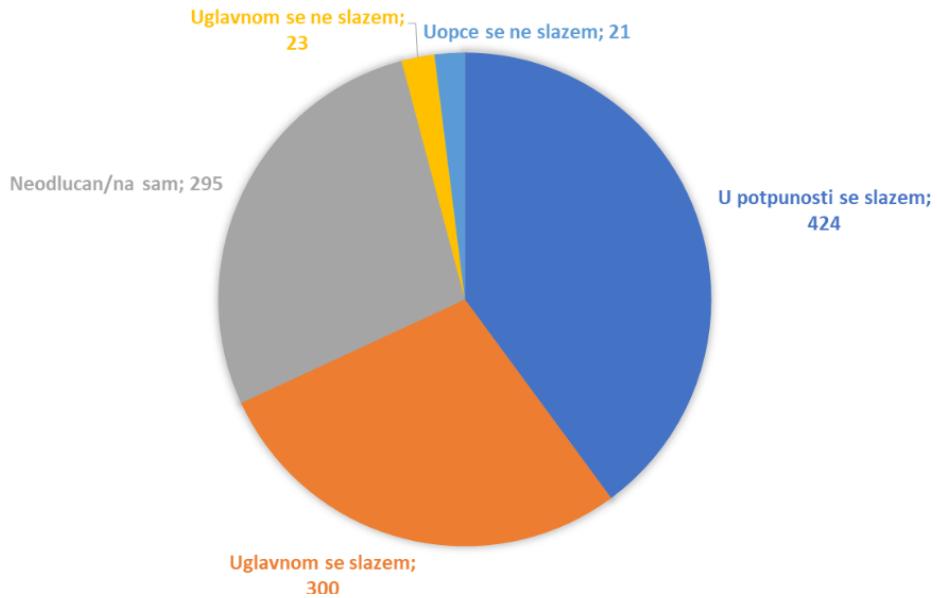
ZAPOŠLJAVANJE

23,9% mladih smatra da oglašavane poslovne ponude na području HNK danas odgovaraju potrebama tržišta rada, dok su ostali neodlučni ili se ne slažu.

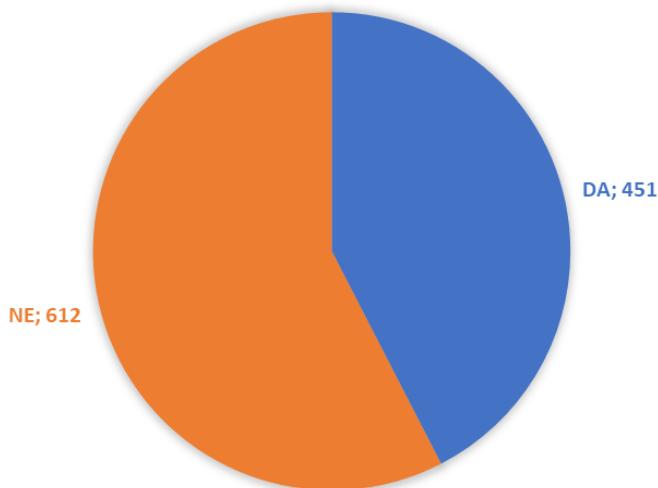
Da su u procesu zaposlenja prisutne koruptivne radnje smatra 68,1% ispitanika, dok samo 4% mladih smatra da u procesu zaposlenja nisu prisutne koruptivne radnje.

U PROCESU ZAPOSLENJA PRISUTNE SU KORUPTIVNE RADNJE

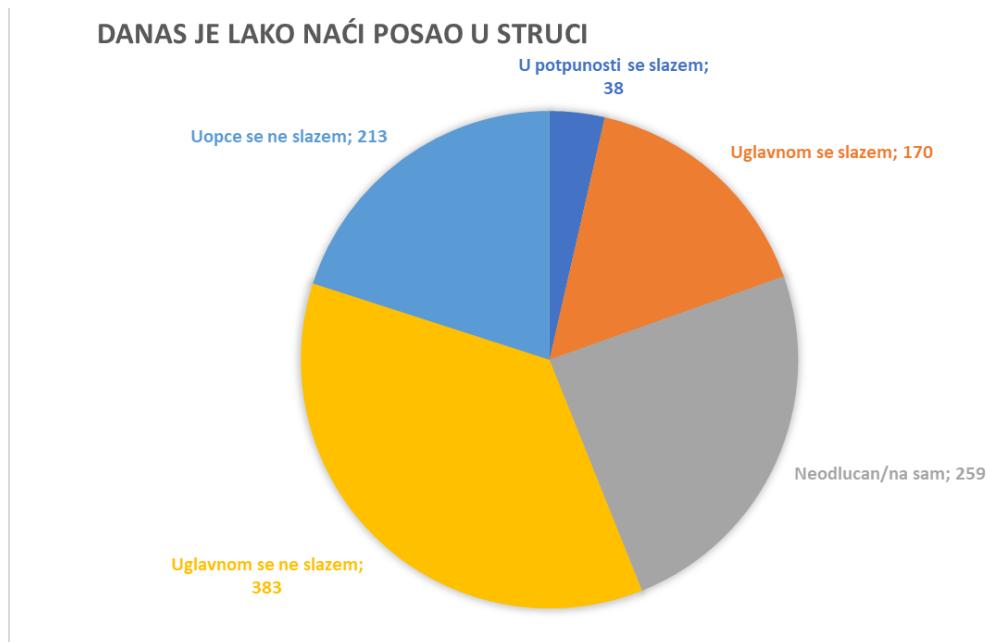

Nadovezujući se na prethodno pitanje o korupciji, još jedan poražavajući podatak je da je 42,4% mladih već sigurno da će prilikom pronalaska posla koristiti određene veze.

KADA SE BUDEM PRIJAVLJIVAO/LA ZA POSAO PLANIRAM ISKORISTITI PRIJATELJSKE/RODBISNKE/STRANAČE VEZE

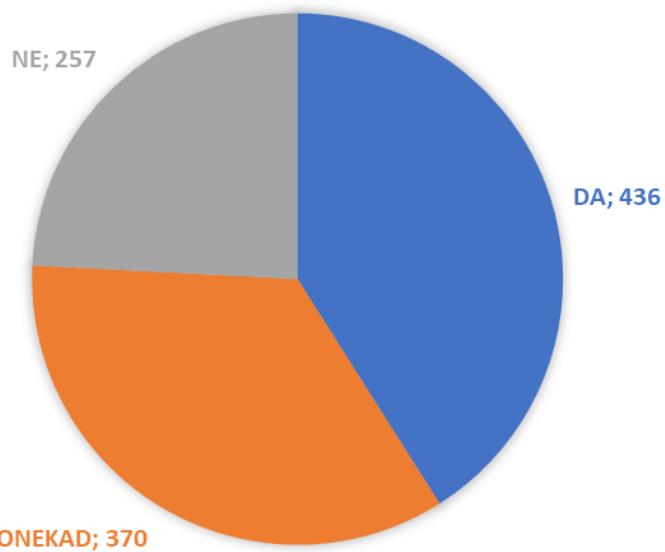

Da je danas lako naći posao u struci smatra svega 19,56% ispitanika, dok se većina od 56% ispitanika ne slaže sa tom konstatacijom.

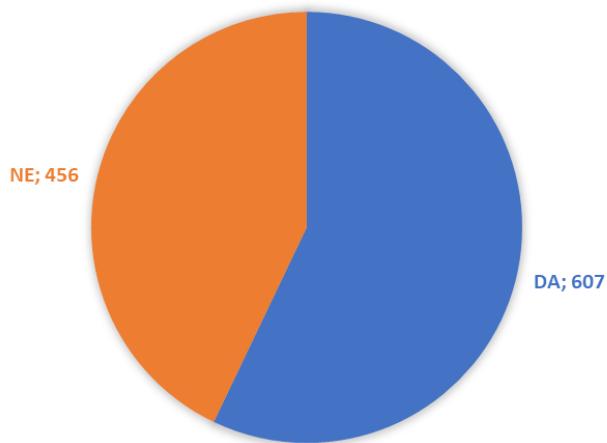
Veliki broj mlađih, čak 75,8% reklo je da traži ili ponekad traži opciju za honorarni posao ili volontiranje, privremeni ili sezonski rad, dok ih je nešto manje od četvrtine reklo da ne traži.

TRAŽIM OPCIJU ZA HONORARNI POSAO ILI VOLONITRANJE, PRIVREMENI ILI SEZONSKI RAD

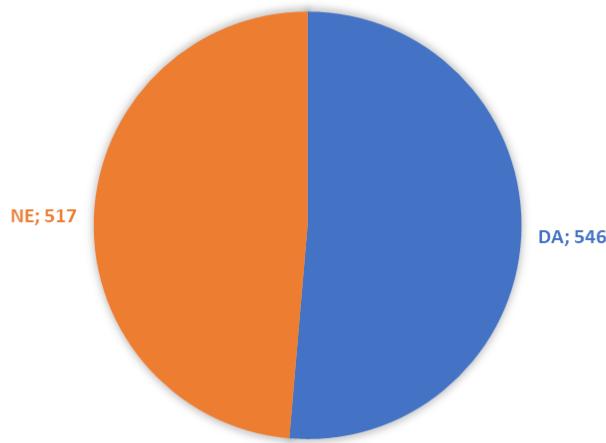
Veća polovina mladih ispitanika spremna je da pokrene vlastiti biznis, dok nešto manje od polovine, tačnije 42,8% nije spremno upustiti se u poduzetničke vode.

SPREMAN/NA SAM DA POKRENEM SAM/A SVOJ VLASTITI BIZNIS

Još jedna statistika koja je izrazito negativna jeste to što 51,36% mladih ne zna napisati autobiografiju/CV, što nam ukazuje na činjenicu da se u okviru časova odjeljenske zajednice dovoljno ne realizuju predviđene radionice/programi profesionalne orientacije/karijerno usmjeravanje, a što je predviđeno programom rada odjeljenskih zajednica u završnim razredima školovanja. S tim u vezi potrebno što prije unaprijediti postojeće programe.

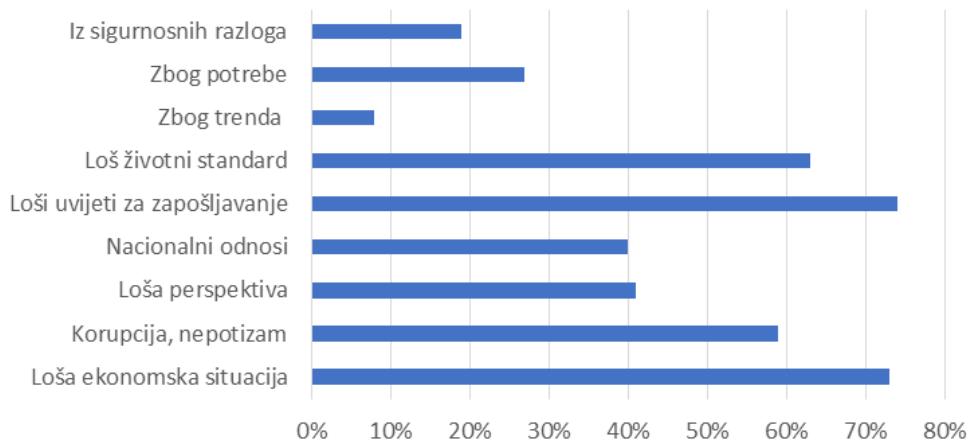
ZNAM KAKO DA NAPIŠEM CV (AUTOBIOGRAFIJU) POTREBNU ZA ZAPOSLENJE

ODLAZAK MLADIH

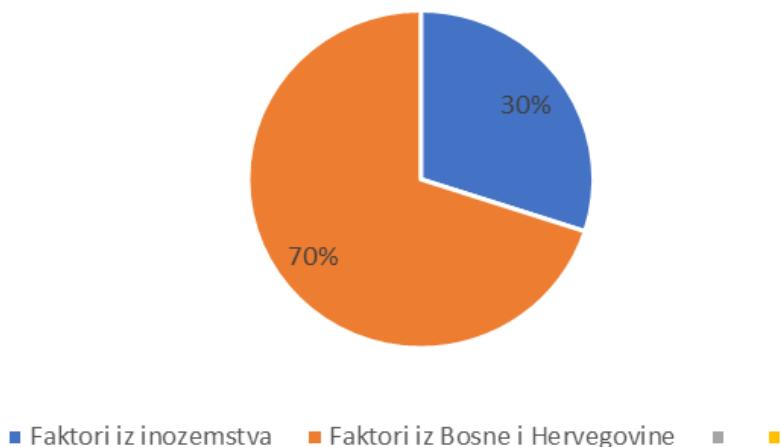
Kao što je vidljivo iz grafikona ispod, možemo zaključiti da su loši uslovi za zapošljavanje, loša ekonomska situacija, korupcija, nepotizam i samim tim, loš životni standard, tri goruća faktora zbog kojih se mladi odlučuju za odlazak iz Bosne i Hercegovine.

Izaberite barem 3 faktora zbog kojih bi napustili Bosnu i Hercegovinu

Na pitanje koji faktori utiču na odluku mladih o odlasku u inostranstvo, njih 70% od 1063 je odgovorilo da su to faktori iz Bosne i Hercegovine, dok je 30% odgovorilo da su presudni faktori iz inostranstva, što nam ukazuje na činjenicu da bi naši mladi ipak rado ostali u svojoj domovini, uz pretpostavku da su bolji uslovi za život u Bosni i Hercegovini.

Koji su faktori koji utječu na Vašu odluku o odlasku u inozemstvo

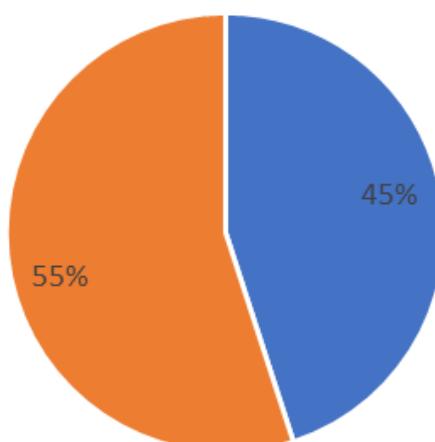
Kao što je vidljivo iz grafikona ispod, nemogućnost zaposlenja, bavljenja onim što žele, kao i nemogućnost sticanja finansijske nezavisnosti su glavni uzročnici masovnog egzodusa mladih.

Koje od sljedećih oblasti/aktivnosti uzrokuju ozbiljne izazove/probleme kod masovnog egzodusa mladih

Od ukupno 1063 ispitanika, njih 45% su iskoristili svoje zakonsko pravo, time što su imali priliku glasati na izborima, dok njih 55% to svoje pravo nisu bili u prilici koristiti.

Jeste li do sada izlazili na izbole

Imajući u vidu činjenicu da je kvantitativna i kvalitativna analiza obrađenih upitnika osnov za izradu Strategije, kao i određivanje prioriteta/oblasti za poboljšanje položaja mladih u svim segmentima i s tim u vezi planiranje finansijskih uslova implementacije Strategije, potrebno je sistemski poduzeti sljedeće mjere: unaprijediti postojeće programe pripravničkog staža, kao i formalnog obrazovanja mladih kroz donošenje seta zakona i podzakonskih akata iz srednjoškolskog odgoja i obrazovanja te nauke i visokog obrazovanja, čiji će Nastavni planovi i programi odgovarati potrebama tržišta rada, podržavati programe neformalnog obrazovanja, naročito onih koji su neophodni za razvijanje kompetencija mladih, podsticati razvoj omladinskog poduzetništva i razvijanje poslovne kulture mladih, sigurnosti mladih, podsticati radnu rehabilitaciju i zapošljavanje mladih osoba s invaliditetom, osnaživanje mladih u preuzimanju aktivne uloge u kulturi – mladi kao kreatori i konzumenti kulture, unaprijediti uslove i mogućnosti za rekreativno bavljenje mladih sportom, promovisati i ospozobljavati zdravstvene ustanove sa multidisciplinarnim pristupom koje su specijalizirane za rad sa mladim osobama, promovisati i podsticati ostanak mladih u HNK, odnosno u Bosni i Hercegovini, uspostavljanje referalnih mehanizama intersektoralne saradnje u cilju efektivne i efikasne integracije zdravila i zdravih stilova života mladih, kao i sigurnosti mladih.

Ovakvim strateškim dokumentom nastojat će se poboljšati kvalitet života mladih, uvažavajući njihove interese, a prema evropskim standardima i uspješnim iskustvima iz regionala, uključiti što veći broj mladih u procese odlučivanja, naročito o potrebama i problemima mladih.

Strateškim pristupom prema mladima nastojat će se stvoriti uslovi za afirmaciju mladih, smanjiti njihov odlazak iz zemlje, izgraditi konstruktivan i partnerski odnos sa omladinskim organizacijama, kantonalnim organima i lokalnom samoupravom u ostvarivanju ciljeva za dobrobit mladih ljudi u društvu.

Obzirom da su u sve procese izrade Strategije involvirane mlade osobe, samim tim što su vrijedni i odgovorni članovi Radne grupe za izradu Strategije, te da se uvažavalo njihovo mišljenje i stavovi, dole navedeni SLOGAN je realna slika.

MLADI SU SADAŠNJOST

Mladi kreiraju omladinske politike u HNK-HNZ

